Interreg - IPA CBC
Bulgaria – Turkey
PARTNERSHIP

Проект:
Общото културно наследство без граници

Project:
Common cultural and historical heritage

Proje:
Smar ötesi Ortak Kültür ve Tarihi Zenginlikler

TOGETHER – CB005.1.21.139

Проектът е съфинансиран от Европейския съюз чрез Програмата ИНТЕРРЕГ-ИПП за ТГС България-Турция 2014-2020.

The project is co-funded by the European Union through the Interreg-IPA CBC Bulgaria–Turkey Programme 2014-2020.

Bu projeye Interreg - IPA Bulgaristan - Türkiye Programı 2014-2020 aracılığı ile AB tarafından ortak finansman sağlanmaktadır.

This book was created with the support of the European Union through the Interreg - IPA Cross-border Cooperation Bulgaria - Turkey Programme 2014 - 2020 (CCI No. 2014TC16I5CB005). The content of this book is the sole responsibility of Regional historical museum Burgas and can in no way be taken to reflect the views of the European Union or the Managing Authority of the Program.

PROJECTS WITHOUT BORDERS www.ipacbc-bgtr.eu

2018 EUROPEAN YEAR OF CULTURAL HERITAGE #EuropeForCulture

REPUBLIC OF TURKEY
GOVERNORSHIP OF KIRKLARELI
Culture and Tourism Directorate

AQUAE CALIDAE

AQUAE CALIDAE

ЛЮБИМИТЕ БАНИ НА ИМПЕРАТОРИ, ЦАРЕ И СУЛТАНИ

THE FAVOURITE BATHS OF EMPERORS, TSARS AND SULTANS

IMPARATORLAR, KRALLAR VE SULTANLARIN SEVDIKLERI BANYO

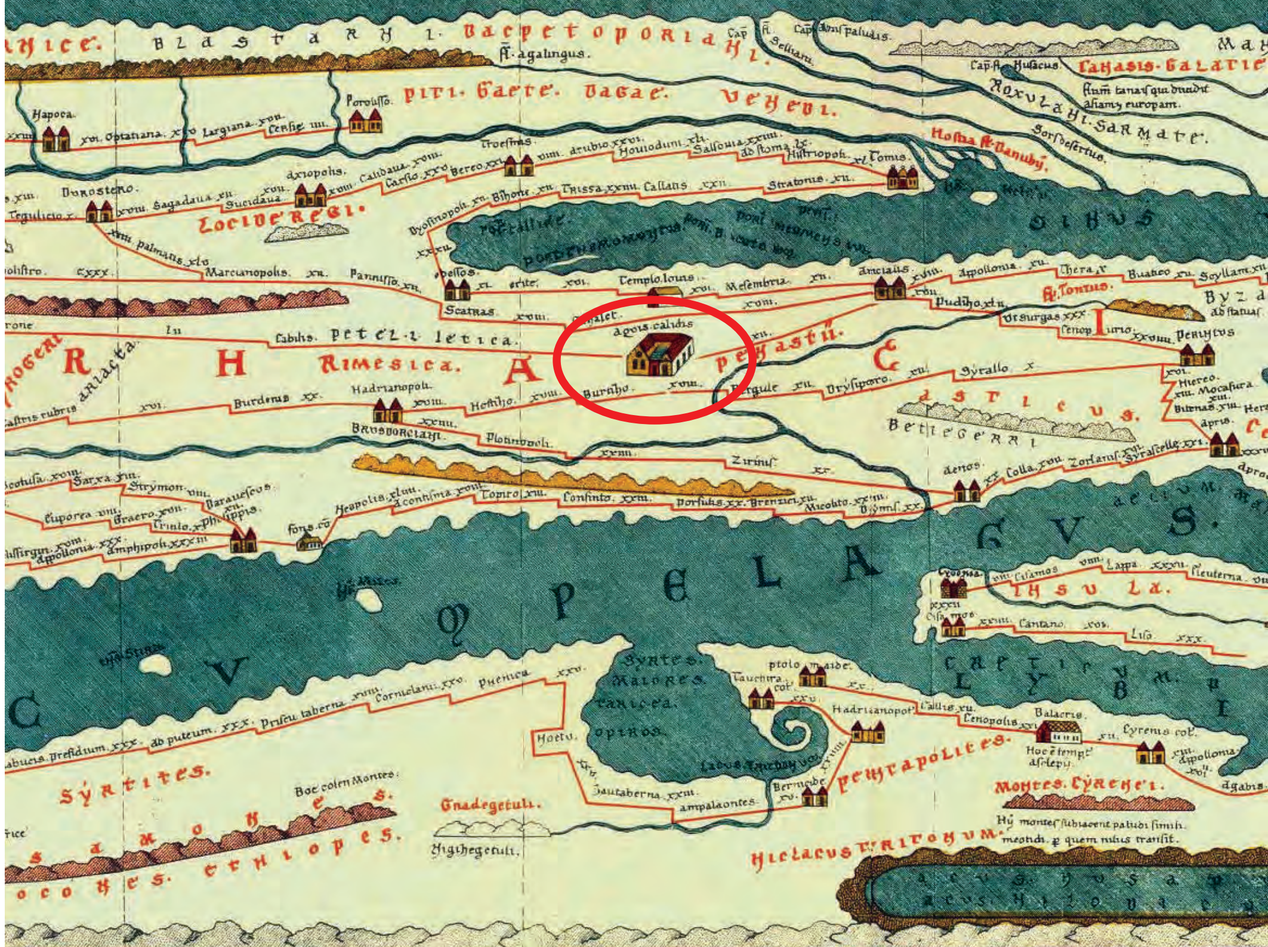
Blastarh. Bacpetoporia
Ad agalingus
Cap. Ad Paludis
Cap. Ad Hufcus
Cahasis. Galatie
Flum tanaisque diuidit asiam europam.
Roxulah. Sarmate.
Sorfoesterno.
Hostia ad Danubij.
Hapoca
Porolisso
Piri. Gaete. Dacae. Veneui.
Troesmis
Dinostemo
Tegulicio
Sagadaua
Sucidaua
Dcropolis
Caldaua
Carfio
Berco
Drubio
Houiodum
Salsouia
Ad Roma
Histriopol
Tomis
Locideregi.
Palmatis
Marcianopolis
Panniso
Dyostropol
Bihone
Trissa
Callatis
Stratonis
Sinus
Scatras
Templo Iouis
Mesembria
Anchialis
Apollonia
Thera
Bisteo
Scyllam
Pudiho
Ad Tonsio.
Byza
Ad stanai
Ursurgas
Cenop
Iuno
Perinthus
Rimesica.
Agoris calidis
Burdenus
Hadrianopoli
Hestiho
Burihy
Pergule
Drysipero
Syrallo
Hiereo
Mocafiura
Bitinas
Aprus
Bessegerai
Plotinopoli
Zirinus
Sarxa
Strymon
Barauesos
Cupora
Braero
Trinto
Philippis
Heopolis
Conhima
Copiro
Constito
Porfidis
Brenzin
Miculto
Bisonsi
Amphipoli
Apollonia
Colla
Zorlanus
Stratelle
Cyrrhus
Cyrrhos
Cyrrhos
Cyrrhos

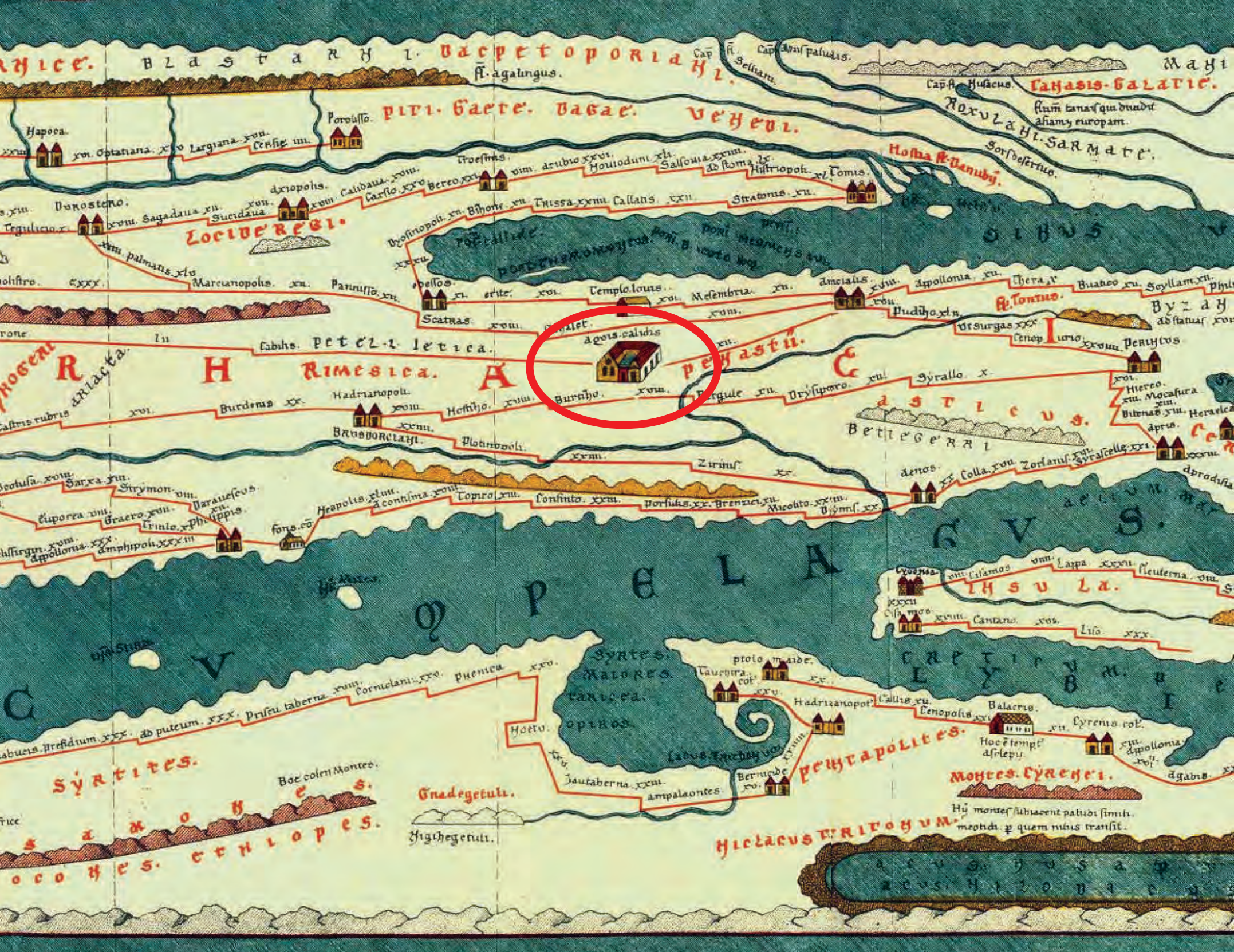
Blastarhi
Bacpetoporia
Piri. Gaete. Bagae. Vehevi.
Roxulani. Sarmate.
Cahasis. Galatie.
Hostia ad Danubij.
Locuberegi.
Sinus
Byzantium
Rimesica.
Petelia letica.
Pelasti.
Astiscus.
Bethegerai
Cyclades
Insula
Cretensium
Syrtes Maiores
Syrtites.
Nasamones.
Ethiopes.
Gadegetuli.
Pentapolites.
Montes Cyrenei.
Hiclacus Tritonum.

IN MEMORIAM

Цоня Дражева / Tsonya Drazheva
(1954-2013)

През 2008 г. на територията на античния и средновековен град Акве калиде – Термополис започват мащабни археологически проучвания.

Техен инициатор и пръв научен ръководител е **Цоня Дражева** (1954-2013) – дългогодишен директор на Регионалния исторически музей в Бургас и специалист по късноантична и средновековна археология. Под нейно ръководство са разкрити голяма част от античната баня, крепостната стена на града и един средновековен християнски храм.

През 2012 г. са премахнати старите изоставени постройки на минералните бани от XX в. и са предприети още по-обхватни разкопки. Благодарение на дългогодишните усилия на Цоня Дражева днес се работи по консервация и реставрация на архитектурата от античния и средновековен период на Акве калиде, а османската баня от времето на султан Сюлейман Великолепни е превърната в туристически обект.

Цоня Дражева е в основата и на създадената идейна концепция за развитие на мястото като обект на културно-историческия туризъм.

От 2013 г. проучванията се ръководят от доц. д.и.н. Димчо Момчилов – преподавател в Университет „Проф. д-р Асен Златаров“.

От 10 години разкопките на Акве калиде-Термополис се организират от Регионален исторически музей-Бургас и се финансират от бюджета на Община Бургас.

In 2008, the territory of the antiquity and mediaeval town Aqaue Calidae – Thermopolis became a stage of large-scale archaeological excavations.

Their Initiator and first Head of research is **Tsonya Drazheva** (1954-2013) - long-time director of the Regional historical museum Burgas and a specialist in late-antiquity and medieval archaeology. The studies under her leadership revealed a large part of the ancient bath, the fortress wall of the town and one medieval church.

In 2012 the old abandoned buildings of the baths from the 20th c. were removed and larger excavations at the place followed. Due to the long-standing efforts of Tsonya Drazheva, today the works continue on the conservation and restoration of the architecture remained from the ancient and medieval period of Aquae Calidae, as the Ottoman Bath from the time of Sultan Suleiman the Magnificent has been turned into a tourist site.

Tsonya Drazheva was also initiator of the concept for development of the site for cultural and historical tourism.

Since 2013, the research has been conducted under the guidance of Assist. Prof. Dimcho Momchilov – lecturer in University “Prof. Asen Zlatarov”.

The 10 years of the field studies have been organized by the Regional historical museum of Burgas with funding from the budget of Burgas Municipality.

2008 yılında, antik ve ortaçağ kenti Aquae calidae – Thermopolis topraklarında büyük kapsamlı arkeolojik araştırmaları başlamıştır.

Onların müteşebbisi ve ilk bilimsel yöneticisi **Tsonia Drazheva'dır** (1954-2013) - Burgas Bölgesel Tarih Müzesinin uzun süreli müdürü ve eski ve ortaçağ arkeolojisi uzmanı. Onun yönetiminde antik banyonun büyük bir kısmı, şehir kale duvarı ve bir ortaçağ Hıristiyan tapınağı keşfedilmiştir.

2012 yılında 20. yüzyıla ait mineral banyoların terk edilmiş eski binaları yıkılmış ve daha geniş kapsamlı kazılar başlatılmıştır. Tsonia Drazheva'nın uzun süredir devam eden çabaları sayesinde, bugün Aquae calidae'nin eski ve ortaçağ dönemine ait mimarlığın korunması ve restorasyonu çalışmaları sürüyor, Muhteşem Sultan Süleyman'ın döneminden kalan Osmanlı Hamamı ise turistik alana dönüştürülmüştür.

Tsonya Drajeva, aynı zamanda bu yerlerin kültürel ve tarihi turizmin bir hedefi olarak gelişimi için yaratılan kavramsal anlayışın da temelini atmıştır.

2013 yılından itibaren, araştırmalar “Prof. Dr. Assen Zlatarov “ Üniversitesi öğretim görevlisi Doç. Dimcho Momchilov tarafından yönetilmektedir.

10 yıl boyunca, Aquae calidae-Thermopolis'in kazıları Burgas Bölge Tarih Müzesi tarafından düzenleniyor ve Burgas Belediyesi'nin bütçesiyle finanse ediliyor.

СЪДЪРЖАНИЕ

Цоня Дражева
АКВЕ КАЛИДЕ – ТЕРМА,
ГРАДЪТ НА ТОПЛИТЕ МИНЕРАЛНИ БАНИ
КРАЙ БУРГАС 9

Димчо Момчилов
БЕЛЕЖКИ ВЪРХУ АРХЕОЛОГИЧЕСКИТЕ
ПРОУЧВАНИЯ НА АКВЕ КАЛИДЕ 23

Арх. Васил Дончев
АРХИТЕКТУРЕН ОБЛИК,
ФУНКЦИОНАЛНО РЕШЕНИЕ,
ПЕРИОДИЗАЦИЯ НА РАЗКРИТИТЕ
СТРУКТУРИ ОТ БАНСКИЯ КОМПЛЕКС
АКВЕ КАЛИДЕ 49

Милен Николов
АПОДИТЕРИУМИ ИЛИ ЪГЛОВИ КУЛИ?
РЕЗУЛТАТИ ОТ РАЗКОПКИТЕ
В АКВЕ КАЛИДЕ ПРЕЗ 2015 Г. 69

Доц. д-р Стела Дончева
ИЗДЕЛИЯ НА МЕТАЛОПЛАСТИКАТА ОТ
РАЗКОПКИТЕ НА АКВЕ КАЛИДЕ.....79

Мирослава Доткова
АНТИЧНИ И СРЕДНОВЕКОВНИ МОНЕТИ,
ОТКРИТИ ПРИ РАЗКОПКИТЕ
НА АКВЕ КАЛИДЕ
ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ ГОДИНИ 89

Мирослав Класнаков
ВИЗАНТИЙСКИ ЗЛАТНИ МОНЕТИ
ОТ АКВЕ КАЛИДЕ – СЕЗОН 2012 109

CONTENTS

Tsonya Drazheva
AQUAE CALIDAE – TERMA,
THE CITY OF THE HOT MINERAL BATHS
NEAR BURGAS 9

Dimcho Momchilov
NOTES ON THE ARCHAEOLOGICAL
STUDIES OF AQUAE CALIDAE 23

Arch. Vasil Donchev
ARCHITECTURAL APPEARANCE,
FUNCTIONAL SOLUTION, PERIODIZATION
OF THE DISCOVERED STRUCTURES
OF THE BATH COMPLEX AQUAE CALIDAE,
BURGAS MINERAL BATHS..... 49

Milen Nikolov
APODYTERIUMS OR ANGULAR TOWERS?
RESULTS OF THE EXCAVATIONS
IN AQUAE CALIDAE IN 2015 69

Assoc. Prof. Stella Doncheva
METAL OBJECTS FROM THE EXCAVATIONS
OF AQUAE CALIDAE 79

Miroslava Dotkova
ANTIQUE AND MEDIEVAL COINS
DISCOVERED DURING THE EXCAVATIONS
OF AQUAE CALIDAE IN RECENT YEARS 89

Miroslav Klasnakov
BYZANTINE GOLD COINS FROM AQUAE
CALIDAE – 2012 SEASON.....109

IÇERIK

Tsonia Drazheva
AQUAE KALIDAE – TERMA, BURGAS
YAKINLARINDA SICAK MİNERAL BANYOLARI..... 9

Dimço Momçilov
AQUAE CALIDAE ARKEOLOJIK ARAŞTIRMALAR
ÜZERINE NOTLAR 23

Mimar Vasil Donchev
BURGAZ MINERAL HAMAMLARI, BANYO
KOMPLEKSI AQUAE CALIDAE'DE
KEŞFEDILEN YAPILARIN MIMARI
GÖRÜNÜMÜ, FONKSIYONEL ÇÖZÜMÜ VE
PERIYODIZASYONU 49

Milen Nikolov
APODİTERYUMLAR VEYA AÇISAL KULELER?
AQUAE CALIDAE'DEKİ 2015 YILINDA
KAZILARIN SONUÇLARI. 69

Doç. Dr.Stela Donçeva
AQUAE CALIDAE KAZILARINDAN
METAL PLASTIK ÜRÜNLERI.....79

Miroslava Dotkova
SON YILLARDA AQUAE CALIDAE'NIN
KAZILARINDA ORTAYA ÇIKAN ANTIK VE
ORTAÇAĞ SIKKELERI..... 89

Miroslav Klasnakov
BIZANS ALTIN SIKKELERI
AQUAE CALIDAE – 2012 SEZONU 109

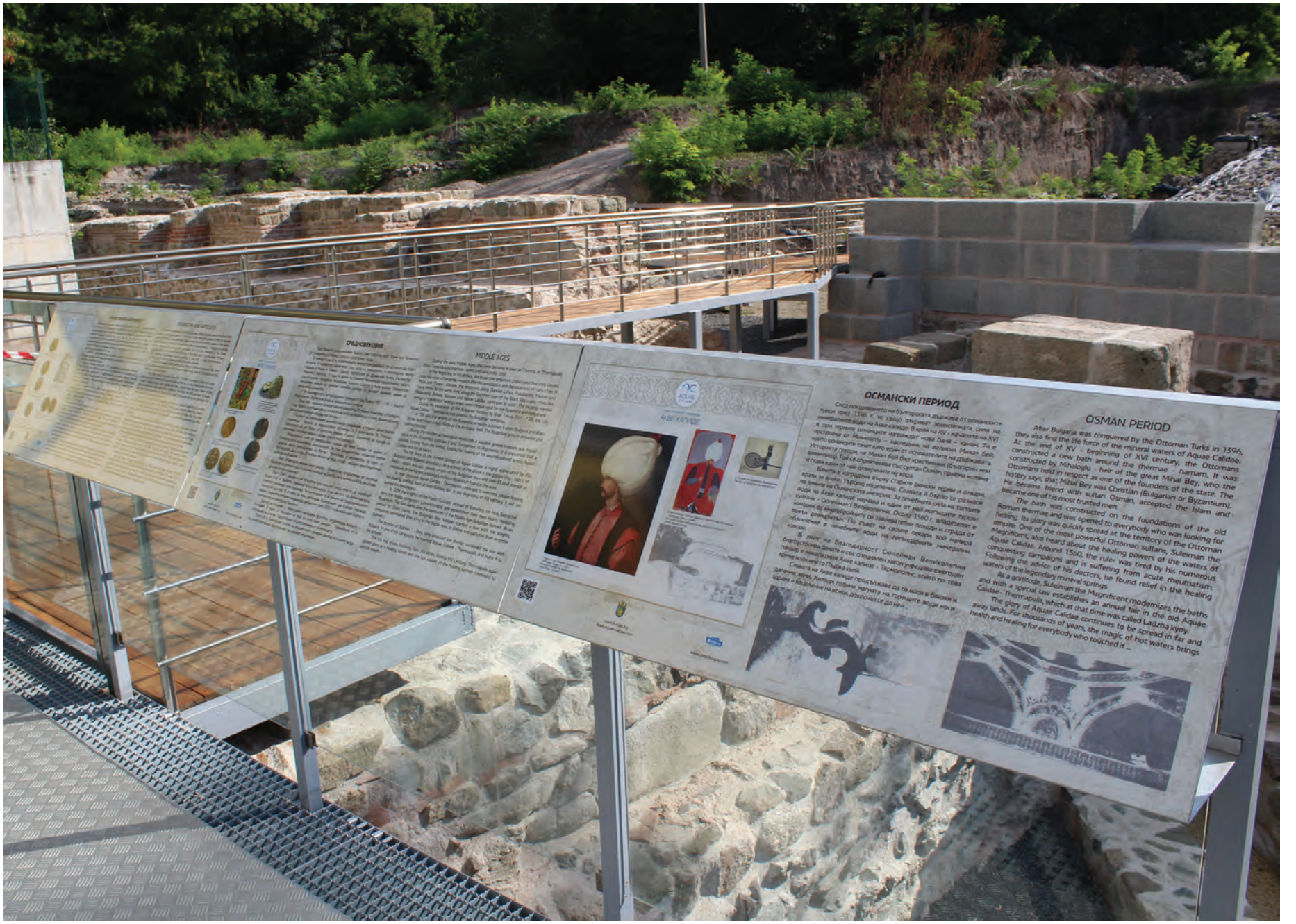
MIDDLE AGES
ОСМАНСКИ ПЕРИОД
OSMAN PERIOD
After Bulgaria was conquered by the Ottoman Turks in 1396, they also find the life force of the mineral waters of Aquae Calidae. At the end of XV - beginning of XVI century, the Ottomans constructed a new bath around the thermae - hamam. It was constructed by Mihaloglu - heir of the great Mihal Bey, who the Ottomans hold in respect as one of the founders of the state. The history says, that Mihal Bey was Christian (Bulgarian or Byzantium). He became friend with sultan Osman, accepted the Islam and became one of his most trusted men.
The bath was constructed on the foundations of the old Roman thermae and was opened to everybody who was looking for healing. Its glory was quickly spread at the territory of the Ottoman empire. One of the most powerful Ottoman sultans, Suleiman the Magnificent, also heard about the healing powers of the waters of Aquae Calidae. Around 1560 the ruler was tired by his numerous conquesting campaigns and is suffering from acute rheumatism. Following the advice of his doctors, he found relief in the healing waters of the legendary mineral springs.
As a gratitude, Suleiman the Magnificent modernizes the baths and with a special law establishes an annual fair in the old Aquae Calidae - Thermapolis, which at that time was called Ladzha kyoy.
The glory of Aquae Calidae continues to be spread in far and away lands. For thousands of years, the magic of hot waters brings health and healing for everybody who touched it ...

Иван Йорданов
КОЛЕКЦИЯТА С ПЕЧАТИ
ОТ АКВЕ КАЛИДЕ 115

Йото Валериев
НОВ ОЛОВЕН ПЕЧАТ НА МИХАИЛ СКЛИР,
АНАГРАФ НА ДРУГУВИТИЯ 131

Владислав Тодоров
ГЛИНЕНИ ЛУЛИ ОТ МИНЕРАЛНИТЕ БАНИ
КРАЙ БУРГАС 135

Арх. Константин Пеев
АКВЕ КАЛИДЕ – АРХИТЕКТУРНИ ПРОЕКТИ И
РЕАЛИЗАЦИЯ 2012-2016 Г. 141

Весела Христова
ТУРИСТИЧЕСКИ КОМПЛЕКС
„АКВЕ КАЛИДЕ“ 155

Зекерия Куртулмуш
КЪРКЛАРЕЛИ 165

ЛИТЕРАТУРА, ИЗПОЛЗВАНА ПРИ
НАПИСВАНЕТО НА ТЕКСТОВЕТЕ 183

Проект TOGETHER –
Общо културно-историческо наследство
без граници 193

В изданието са използвани адаптираните доклади, представени на конференцията „Древният град Акве калиде и скалният манастир „Св. Никола“ – възможности и проблеми пред културно-историческото наследство в трансграничния регион“, състояла се на 26-27 април 2018 г. в Бургас

Ivan Yordanov
THE COLLECTION OF SEALS
FROM AQUAE CALIDAE 115

Yoto Valeriyev
A LEAD BULLA OF MIKHAIL SKLIR,
AN ANAGRAPH OF DROUGOUBITEIA 131

Vladislav Todorov
CLAY PIPES FROM THE MINERAL BATHS
NEAR BURGAS 135

Arch. Konstantin Peev
AQUAE CALIDAE - ARCHITECTURAL
PROJECTS AND REALIZATION 2012-2016 141

Vesela Hristova
THE TOURIST COMPLEX
AQUAE CALIDAE 155

Zekeriya Kurtulmush
KIRKLARELI 165

REFERENCES TO LITERATURE
USED IN THE TEXTS 183

Project TOGETHER –
Common cultural and historical heritage
beyond the borders 193

This book includes adapted reports presented at the conference „The Ancient City of Aquae Calidae and the Rock Monastery of St. Nicholas - Opportunities and Problems of the Cultural and Historical Heritage in the Cross-Border Region”, held on 26-27 April 2018 in Burgas, Bulgaria

Ivan Yordanov
AQUAE CALIDAE’DEN
MÜHÜR KOLEKSIYONU 115

Yoto Valeriev
DRUGOVITIYA’NIN ANAGRAFI
MIHAIL SKLIR’IN YENI KURŞUN MÜHRÜ 131

Vladislav Todorov
BURGAS CIVARINDAKI KAPLICALARDAN
KIL PIPOLAR 135

Arch. Konstantin Peev
AQUAE CALIDAE – MIMARI PROJELER VE
GERÇEKLEŞTIRME 2012-2016 141

Vesela Hristova
TURİSTİK KOMPLEKSİ 155

Zekeriya KURTULMUŞ
KIRKLARELİ 165

METİNLERİN SUNUMUNDA
KULLANILAN EDEBİYAT 183

Projesi TOGETHER –
Sınırsız Ortak Kültür ve Tarihsel Miras 193

Basımda, 26-27 Nisan 2018‘de Burgaz‘da gerçekleşen, „Antik kent Aquae Calidae ve kaya manastırı “Aziz Nikola „ - sınır ötesi bölgedeki kültürel ve tarihi mirasın karşılaştığı fırsatlar ve sorunlar” başlıklı, konferansında sunulan uyarlanmış raporlar kullanılmıştır

Съставител: Радовеста Стюърт / Редактор: Яна Славянска / Коректор: Велимира Братанова / Превод на английски език: Стефан Радоев / Превод на турски език: Фани Инджева

Ръководителите на проучванията в Акве калиде - Цоня Дражева и доц. д.и.н. Димчо Момчилов, в началото на мащабните разкопки през 2012 г.
The head of archaeological research in Aquae Calidae Tsonya Drazheva and assist. Prof. Dimcho Momchilov at the start of the large-scale excavations in 2012
Akve Kalide araştırmalarının yöneticileri - Tsonia Drazheva ve Doç. Dimcho Momchilov, 2012 yılında büyük ölçekli kazıların başlangıcında

ЦОНЯ ДРАЖЕВА

АКВЕ КАЛИДЕ – ТЕРМА, ГРАДЪТ НА ТОПЛИТЕ МИНЕРАЛНИ БАНИ КРАЙ БУРГАС

TSONYA DRAZHEVA

AQUAE CALIDAE – TERMA, THE CITY OF THE HOT MINERAL BATHS NEAR BURGAS

TSONIA DRAZHEVA

AQUAE KALIDAE – TERMA, BURGAS YAKINLARINDA SICAK MİNERAL BANYOLARI

Тракийското светилище на Трите нимфи

На 15 км северозападно от Бургас се намират едни от най-известните в Югоизточна Тракия минерални бани, където още в дълбока древност е използвано уникалното съчетание на топлите води с лечебната кал на близкото Атанасовско езеро и солената морска вода. Находките показват, че лечебните свойства на горещия извор били известни още в неолита, когато в близост до него са създадени три селища от VI – V хилядолетие пр. Хр. Траките превърнали извора в средата на I хил. пр. Хр. в най-почитаното светилище на Трите нимфи, което векове наред привличало много поклонници.

Популярността на лечебната сила на бургаския минерален извор стигала далеч извън пределите на Балканския полуостров. Най-добра информация за това ни дават многобройните монетни находки (над 4000 броя), открити при почистването на стария каптаж на извора през 1910 г. и 1994 г. Те били хвърляни като дар от хората, дошли от всички големи антични центрове на Тракия и Гърция, Понтийското крайбрежие и Егейските острови, Древна Македония и Италия, за да се лекуват на това място.

Най-ранната открита монета в каптажа е сечена в Аполония (Созопол) в нач. на V в. пр. Хр. – сребърна драхма от типа „изправена котва – пречупен кръст". Срещат се монети на тракийски владетели от столицата на Одрското тракийско царство – Севтополис, от Кабиле, Месамбрия, Одесос, Истрия и Томи в Румъния, Бизантион, Абдера, Маронея, Лизимахия на проливите и Мраморно море и др.

The Thracian sanctuary of the Three Nymphs

15 km northwest of Burgas is the home of the most popular mineral baths in Southern Thrace. Already by the middle of the 1st millennium BC, people have been using the unique combination of hot springs with healing mud from the nearby lake Atanasovsko and the salty sea water. The findings indicate that the healing qualities of the hot springs were known already in the Neolithic, when three settlements close by appeared from the 6th – 5th millennium BC. Around the 1st millennium BC the Thracians turned this spring into the most celebrated sanctuary of the Three nymph, which attracted many pilgrims along the centuries.

The popularity of the Burgas mineral spring's healing powers spread far beyond the Balkans. The best information for that is provided by the numerous coins (over 4000 pieces) found during cleaning of the spring's old piping in 1910 and 1994. They had been thrown as a gift from visitors coming to be healed at Aquae Calidae from all major centres of ancient Thrace and Greece, the Pontius coast, the Aegean islands, ancient Macedonia and Italy. The earliest coin found was minted in Apollonia (Sozopol) in the beginning of the 5th century BC – a silver drachma, type "standing anchor-swastika". Found were also coins belonging to Thracian rulers from the capital of the Thracian Odris kingdom Seuthopolis, from Kabile, Messambria, Odessos, Istria and Tomi in Romania, Byzantion, Abdera, Maroneia, Lizimahia of the straits, the Sea of Marmara etc.

Trakya Üç Periler Tapınağı

Burgaz'ın 15 km kuzeybatısında, Güneydoğu Trakyanın en ünlü mineral banyoları bulunmaktadır, burada daha antik çağlarda, yakındaki Atanasovsko gölünün sıcak suları ve şifalı çamurunun ve tuzlu deniz suyunun eşsiz kombinasyonunun kullanılmış olduğu bilinir.

Bulgular, kaplıcaların iyileştirici özelliklerinin daha Neolitik çağında bilindiğini göstermektedir, bu dönemde, onun yakınlarında MÖ VI - V binyılları arasında üç yerleşim yeri kurulmuştur. Trakyalılar kaynağı, MÖ 1. Yüzyılın ortasıdna asırlarca bir çok hacı celbeden Üç Perileri'nin en saygın tapınağına çevirmiştir.

Burgaz maden kaynağının iyileştirici gücünün popülaritesi Balkan Yarımadası'nın çok ötesine geçmiştir. Bununla ilgili en iyi bilgileri, 1910 ve 1994 yıllarında kaynağın eski kaptajının temizliği sırasında keşfedilmiş olan çok sayıda madeni paralar (4000 adet) verilmektedir. Trakya ve Yunanistan, Pontic sahili ve Ege adaları, Eski Makedonya ve İtalya'nın büyük antik merkezlerinden gelen kişilerin buralarda tedavi edilmeleri için hediye olarak atılmışlardır.

Kaptajdaki en erken keşfedilen sikke, Apolonia'da (Sozopol) basılmıştır, M.Ö. -5. Yüzyılın başında "dik çapa - kırık haç" tipi gümüş drahmadır.

Trakyalı hükümdarlarının, Odrys Trakya krallığının başkenti- Seutopolis'ten, Kabile, Mesambria, Odessos, Istria ve Romanya'dan Tomi, Bizans, Abdera, Maronea, Boğazlarda Lysimachia ve Marmara Denizi vb. madeni paraları vardır.

Първият екип на археологическите проучвания на Акве калиде през 2008 г.
The first team for archaeological research of Aquae Calidae in 2008
2008 yılında arkeolojik araştırmalara katılan ekip

Римските бани

Първите бани при светилището на Трите нимфи край Бургас са изградени, когато Рим завладява тракийските земи в средата на I век. И това е естествено, защото именно римските обществени бани представят новата философия на римското общество за съчетаване на уталитарните и културните нужди на римските граждани. В баните те се отдавали не само на лечение, хигиена и спортни игри, но и на културни развлечения, поезия, музика и политически дебати.

По времето на император Траян (98-117 г.) изграждането на обществени бани и пътища било акт на държавната политика на Рим при създаването на градски центрове в новите провинции на империята. Той бил голям почитател на минералните извори, което е оказало важна роля при избора на първите автономни центрове в провинция Тракия. Градска автономия получили старите тракийски селища, известни с минералните си извори: Сердика (София), Пауталия (Кюстендил), Никополис ад Нестум (близо до Гоце Делчев) и Анхиало (Поморие).

За избора на Ахиало за административен център на района силно е повлияла близостта му до стария лечебен център, който е бил благоустроен в обществени бани с два големи басейна. По същото времето бил изграден важния римски път през Дюлевския проход, свързващ новосъздадения град Марцианопол (Девня), Анхиало и Адрианопол (Одрин).

При баните била построена важна пътна станция наречена Акве калиде. Нейното стратегическо място на връзката между край-

Roman Baths

The first bath at the sanctuary of the Three nymph near Burgas was built when the Romans conquered the Thracian lands in the middle of the 1st century AD. This is only natural; namely the Roman public baths provided the new philosophy of the Roman society on a combination of the utilitarian and cultural needs of the citizens. In the baths they were not only indulged in wellness and sport games but also cultural entertainment, poetry, music and political debate.

At the time of Emperor Trajan (98 – 117) the construction of roads and public baths were an act of the Roman state policy in the creation of new urban centres along the provinces of the empire. The Emperor himself was a great admirer of mineral springs, which played an important role in the selection of the first autonomous centres in the province of Thrace. The old Thracian settlements, known for their mineral springs: Serdika (Sofia), Pautalia (Kyustendil), Nicopolis ad Nestrum (near Gotse Delchev) and Anchialo (Pomorie) became autonomous.

The choice of Achialo as an administrative centre of the region is strongly influenced by its proximity to the ancient health resort, which was turned into public baths with two large pools. At the same time a major Roman road was built in the passage Dyulevski connecting the new city Martsianopol (Devnya) with Anchialo and Adrianopolis (Edirne).

An important road station called Aquae Calidae was situated near the public baths. Its strategic location on the link between the coastal road from the passage Dyulevski and the roadway under the slopes of the Balkan mountains, contributed enormously for the popularity of the fortress during the

Roma banyoları

Burgaz yakınlarındaki Üç Perileri tapınağı yakınlarında ilk hamamlar, ilk yüzyılın ortasında Roma'nın Trakya topraklarını ele geçirdiğinde inşa edilmiştir. Bu doğaldır çünkü Roma halk hamamları, Roma toplumunun vatandaşlarının cemiyete faydalı olma ve kültürel ihtiyaçlarını birleştirmek için Roma toplumunun yeni felsefesini temsil etmektedir. Onlar hamamlarda kendilerini sadece tedaviye, hijyene ve spora değil, aynı zamanda kültürel eğlence, şiir, müzik ve politik tartışmalara da adamışlardır.

İmparator Trajan'ın (98-117) hükümdarlığı sırasında, hamamların ve yolların inşası, İmparatorluğun yeni illerinde şehir merkezlerinin kurulmasında Roma devlet politikasının bir eylemiydi. O maden kaynaklarının hayranı olduğundan, bu da Trakya ilindeki ilk otonom merkezlerin seçiminde önemli rol oynamıştır. Şehir özerkliği, maden kaynakları var olduğu bilinen eski Trakya yerleşimlerini almıştır: Serdika (Sofya), Pautalia (Köstendil), Nikopolis ad Nestum (Gotse Delchev yakınında) ve Anhialo (Pomorie).

Ahhialo'nun bölgenin yönetim merkezi olarak seçilmesine, iki büyük havuzlu kamu banyosu olarak imar edilmiş olan, eski iyileştirme merkezine olan yakınlığı, büyük ölçüde etkilemiştir. Aynı zamanda, yeni kurulmuş olan şehir Marcianopol (Devnya), Anhialo ve Adrianople (Edirne) bağlayan Dülev Geçidi üzerinden önemli Roma yolu inşa edilmiştir.

Banyolar yakınlarında Aquae calidae adlı önemli bir yol istasyonu inşa edilmiştir. Dyulev Geçidi ile alt-Balkan yolundan sahil yolu arasındaki bağlantıdaki stratejik konumu onu sonraki yüzyıllarda çok ünlü bir kale haline getirmiştir. 2. yüzyılın ortalarında bugünkü Bulgar topraklarının ilk Roma haritalarında işaretlenmiş ve çoğunlukla coğrafi ve tarihi kaynaklarda yer almıştır. Aquae calidae 'nin en

Археологически проучвания през 2009 г.
The archaeological survey in 2009
2009 yılı arkeolojik çalışmaları

брежния път от Дюлевския проход и напречния подбалкански път я направило много известна крепост в следващите векове. Тя е отбелязана на първите римски карти за днешните български земи в средата на II век и често присъствала в географските и исторически извори. Най-голяма слава на Акве калиде носело светилището на нимфите, наричани през римската епоха Анхиалските нимфи, а баните – Анхиалски, поради близостта на селището до административния център. По времето на друг римски император – Септимий Север (209-211 г.), също любител на минералните бани, тук три години се провеждали специални тържества и спортни игри наричани „Северия Нимфеа".

Най-ранното споменаване на името „Акве калиде" е в Певтингеровата карта като пътна станция между Анхиало (Поморие) и Кабиле (край Ямбол). Първото описание на града Акве калиде е направено от готския историк Йорданес (V в.) в „Римска история" , където описва готските нападения срещу градовете по Западното Черноморско крайбрежие, подложили ги на разграбване и опожаряване. През 257-270 г. готските племена тервинги и карпи разграбили и опожарили близкия Анхиало. Те спрели при Акве калиде, оценили качествата на лечебните терми и пощадили мястото.

Опасността от варварските нападения накарало византийския император Юстиниян I (527-565 г.) да защити за първи път с крепостна стена града Акве калиде и прочутите бани. Неговата укрепителна дейност е описана от хрониста Прокопий Кесарийски в трактата „За строежите.

Само след 30 години от север започнали вар-

next centuries. The spot appears on the earliest Roman maps of the present-day Bulgarian lands from the middle of the 2nd century AD, and it was often mentioned in the geographical and historical sources. Aquae Calidae was most famous for its sanctuary of the Three nymphs called in the Roman times "The nymphs of Anchialo" and the baths were known as "the baths of Anchialo" due to their proximity to the administrative centre. During the reign of another Roman emperor Septimius Severus (209-211), who was also a admirer of the mineral baths, special celebrations and games called "Severia Nymphea" were held here regularly for more than three years.

The earliest trace of the name „Aquae Calidae" was found in the old Roman map Tabula Peutingeriana as a road station situated between Anchialo (Pomorie) and Kabile (near Yambol). The first description of the town Aquae Calidae is delivered in the writings "Roman history" by the Gothic historian Jordanes (5th century), which describes the Gothic raids over the cities along the western Black Sea coast, which they plundered and burnt to the ground. During the 257-270 AD the Gothic tribes Terving and Carp prey and burnt down Anchialo. Then they stopped at the nearby standing Aquae Calidae enjoyed the thermal baths and speared the place.

The increasing danger of further barbarian attacks induced the Byzantine Emperor Justinian I (527-565) to fortify for the first time the city Aquae Calidae and its famous baths with a wall. These building activates were described by the historian Procopius of Caesarea in his writings De Aedificiis (On Buildings).

büyük ihtişamını, Roma döneminde Anhialo Perileri olarak adlandırılan kutsal Peri tapınağı getirmiştir, hamamlar ise- yerleşimin idari merkeze olan yakınlığı nedeniyle Anhialo banyoları olarak adlandırılmıştır. Diğer bir Roma imparatoru, yine mineral banyoların hayranı olan Septimius Severus (209-211 yılları) döneminde, üç yıl boyunca burada "Severiya Nimfea" adlı özel kutlamalar ve spor oyunları düzenlenmiştir.

"Aquae calidae" isminin ilk bahsedilmesi, Pevtinger'in haritasında, Anhialo (Pomorie) ve Kabile (Yambol yakınlarında) arasında bir yol istasyonu olarak yer almaktadır. Aquae calidae'nın ilk açıklaması, „Roma Tarihi" nde Got tarihçi Yordanes (V yüzyıl) tarafından yapılmıştır, burada o, Batı Karadeniz sahillerindeki şehirlere karşı Got'ların saldırılarını, onları yağmalamaya ve yakmaya maruz bıraktıklarını anlatmaktadır. 257-270'de Tervingi ve Karpi Got kabileleri yakınlardaki Anhialo'yu yağmalamış ve yakmışlardır. Aquae calidae'de durmuşlar, iyileştirici termlerin nitelikleri değerlendirmiş ve yeri bağışlamışlardır.

Barbar saldırıların tehlikesi Bizans İmparatoru I. Justinianus'u (527-565) ilk kez bir kale duvarı ile

Църквата, разкрита при проучванията през 2010 г.
The church remains revealed in 2010
Kilise, 2010 kazıları sırasında keşfedilmiştir

Изглед към обекта от север през 2009 г.
View of the site from the north in 2009
2009 yılında sitenin kuzeyden görünümü

Северната част на обекта през 2012 г.
The northern part of the site in 2012
2012 yılında sitenin kuzey kısmı

варските нападения на аварите, предвождани от жестокия хан Баян. Те потопили в кръв и насилие цяла Тракия и крайбрежието, но топлите бани били спасени.

Между България и Византия

След създаването на Българската държава градът на топлите извори вече носи името Терма и/или Термополис. Той се оказва в центъра на събитията по времето на българския владетел Тервел, велик стратег и държавник. През 708 г. съвсем близко до Терма се разиграла най- съкрушителната битка за византийците и техния император Юстиниан II. При последвалото разширението на българските граници на юг, градът Терма останал в пределите на България. Минералните бани продължили да функционират, а градът около тях се разрастнал и поради стратегическото си място на кръстопътя между севера и юга и между Черноморското крайбрежие и вътрешна Тракия участва във всички исторически събития през следващите векове.

През XII в. арабският географ Ел Идриси го описва като „Мегали Терми, малък но хубав град, добре подреден и богат". Важна роля за това определение със сигурност е отредена на най-голямото богатство на града Терми – топлите минерални бани, които арабите знаят как да ценят. Върху неговата съдба силно повлияли събитията, свързани със създаване-

Only after 30 years barbaric attacks by the Avar tribes started from north, led by the cruel Khan Bayan. They shed blood and violence across Thrace and the coast but the warm mineral baths had been saved.

Between Bulgaria and Byzantium

After the creation of the Bulgarian State, the town of the hot springs was named already Therma and / or Termopolis. The place appeared in the centre of the events at the time of the Bulgarian ruler Tervel, who was a great strategist and statesman. In 708 in the vicinity of Therma occurred one of the most shattering fights for the Byzantines and Emperor Justinian II. In the subsequent expansion of the Bulgarian border to the south, the city of Therma remained part of Bulgaria. The spa resort continued existing and the city around them expanded during the next centuries. The fortified city stood at the crossroad between North and South and also between the Black Sea coastline and inner Thrace, which designated its participation in all important historical events over the following centuries.

During the 12th century the Arab geographer El Idrisi described it as "Megali Termi, a small but beautiful city, rich and well-ordered." An important role in this definition is certainly assigned to the greatest wealth of the city - the thermo-mineral hot baths that Arabs know how to appreciate best. Its fate was strongly influenced by events related to the establishment of the Latin Empire in 1204 after the Crusaders' conquest of Constantinople and the

Aquae calidae şehrini ve ünlü banyoları korudu. Onun istihkam aktivitesi „İnşaatlar Hakkında" adlı tez çalışmasında kronist Prokopiy Kesariyski tarafından açıklanmıştır. Sadece 30 yıl sonra, zalim Han Bayan sevk ve idaresinde Avarların barbarca saldırıları başlamıştır. Onlar Trakya ve sahil boyunu kan ve şiddete batırmış, ancak sıcak banyolar kurtarılmıştır.

Bulgaristan ve Bizans arasında

Bulgar devletinin kurulmasından sonra, kaplıcalar şehri artık Terma ve / veya Thermopolis adını taşımakta. Büyük bir stratejist ve devlet adamı olan Bulgar hükümdarı Tervel'in döneminde şehir olayların ortasında kalmıştır. 708 yılında Bizanslılar ve imparatorları Justinian II için en korkunç savaş Terma'nın yakınlarında gerçekleşmiştir. Bulgar sınırlarının güneye doğru uzatılmasının ardından, Terma şehri Bulgaristan sınırları içinde kalmıştır. Maden banyoları çalışmaya devam etmiş ve etrafındaki şehir büyümüştür ve Kuzey ve Güney, Karadeniz sahili ve iç Trakya arasındaki kesişme noktasında stratejik konumu nedeniyle, sonraki yüzyıllarda tüm tarihi olaylara katılmıştır.

On ikinci yüzyılda, Arap coğrafyacı El Idrisi bunu *"küçük ama güzel, iyi düzenlenmiş ve zengin bir şehir olan Megalie Thermi"* olarak nitelendirmiştir. Bu tanımın önemli bir rolü, kesinlikle şehrin en büyük serveti olan Thermi'ye - Arapların nasıl takdir edeceğini bildiği sıcak mineral banyolarına – tahsis edilmiştir. Konstantinopolis'in Haçlı Şövalyeleri tarafından fethedilmesi ve daha sonraları Bulgar Çarı Kaloyan ile savaşlardan sonra 1204'te Latin İmparatorluğu yaratılış olayları onun kaderini kuvvetle etkilemiştir.

Разкриване на крепостната стена през 2010 г.
Excavation of the fortification wall in 2010
2010 yılında kale duvarının keşfi

то през 1204 г. на Латинска империя след превземането на Константинопол от рицарите кръстоносци и последвалите войни с българския цар Калоян.

След пленяването и смъртта на латинския император Балдуин Фландърски в българската столица Царевград Търнов, неговият брат Хенри II предприел наказателен военен поход срещу българските градове на юг от Балкана през зимата на 1206 г. След превземането на Адрианопол и Аркадиопол (Лозенград/Къркларели), латинските рицари се настанили в топлите бани на Терма. След три дни престой и лечение, те ги признали за „най-хубавите в целия свят". Това обаче не ги спасило от гнева на император Хенри II и той заповядал да изгорят града.

След този пожар термите не могли да се възстановят и водели жалко съществуване до 1562 г., когато тук пристигнал султан Сюлейман I (1520-1566 г.). Като благодарност за лечението, което получил, той заповядал да бъде изградена нова баня върху полуразрушените римски басейни.

Откритието на един чех, милеещ за България

През 80-те години на XIX в. големият чешки учен Константин Иречек по време на своите пътувания из България посетил Минералните бани, тогава наричани „Айтоска лъджа". За първи път той дава подробно описание на останките от древните бани и други постройки около тях: *„До басейна блестят в дрезгавината нещо като три, до една педя високи, бели, лъскави лилии, които изскачат от светли мраморни плочи, вставени между другите плочи.*

following wars with the Bulgarian King Kaloyan.

After the captivity and death of the Latin Emperor Baldwin I of Constantinople (Baldwin IX Count of Flanders) in the Bulgarian capital Tarnovo, Tzarevgrad, his brother Henry II launched punitive military campaign against the Bulgarian towns south of the Balkan Mountains in the winter of 1206. After the conquests of Adrianopol and Arkadiopol (Kirklareli), Latin knights decided to stay in the warm baths of Therma. After three days stay and treatment in the hot baths, they were recognized by the Latin knights for "the best in the world", nevertheless Emperor Henry II commanded that the city together with the baths is to be burned to the ground.

After this devastating fire, the city could not recover and the baths led an unfortunate existence until 1562 when Sultan Suleiman the Magnificent (1520-1566) arrived. In gratitude for his treatment, the Sultan commanded establishment of a new oriental bath over the almost destroyed Roman pools.

The discovery of a Czech, who held Bulgaria precious

In the 1880s, the great Czech scientist Konstantin Irechek during his travels through Bulgaria visited the Burgas Mineral Baths, called back then "Aitoska ladja". He gave a detailed description of the remains of the ancient baths and other buildings around them:

"Next to the pool there are three, up to a span tall, white, shiny lilies, that come out of the light marble slabs inserted between the other tiles. These are the sparkling springs of warm water, sticky tasting. The temperature of all springs is the same + 42 °. Immediately to the north side of this present bath

Latin u Balduin Flanders'ın Bulgaristan'ın başkenti Tsarevgrad Turnov'da yakalanıp esir alınmasından sonra, kardeşi Henry II, 1206 kışında Balkan'ın güneyindeki Bulgar şehirlerine karşı bir askeri savaş başlatmıştır. Adrianopl ve Arkadiopol (Lozengrad / Kırklareli) fethinden sonra, Roma şövalyeleri Terma'nın sıcak banyolarına yerleşti. Üç gün kaldıktan ve tedaviden sonra, onları "dünyanın en iyisi" olarak tanıdı. Ancak bu, İmparator II. Henry'nin gazabından onları kurtaramamış ve şehri yakmayı emretmiştir. Bu yangından sonra termler 1562'ye kadar Sultan Süleyman'ın buraya gelmesine kadar (1520-1566 seneleri) toparlanamamış ve sefil bir varoluşu yürütmüştür. Aldığı tedavi için bir minnettarlık olarak, yarı yıkılan Roma havuzlarının üzerine yeni bir banyo yapılmasını emretmiştir.

Bulgaristan şefkati olan bir Çek'in keşfi.

1880'lerde, büyük Çek bilim adamı Konstantin Irechek, Bulgaristan üzerinden yaptığı seyahatler sırasında "Aytos ılıcaları" olarak adlandırılan Mineral Hamamları'nı ziyaret etti. İlk kez, antik hamamlar kalıntılarının ve etrafındaki diğer yapıların ayrıntılı bir açıklamasını verdi:

"Havuz etrafında alaca karanlığında üç gibi bire kadarı karış, diğer plaklar arasına yerleştirilmiş, açık mermer plaklar arasından sıçrayanbeyaz parlak lilyumlar parıldamakta. Bunlar sıcak suların köpüklü

Изглед към обекта през 2012 г.
View of the site in 2012
2012 yılında sitenin görünümü

Това са пенливите извори топла вода, на вкус леплива. Температурата на всички извори е еднаква +42°. Непосредствено до северната страна на тази сегашна баня лежат развалините на стара римска баня: най-напред четириъгълен басейн, чиито стени още стърчат високи колкото един човек, зад него друг кръгъл басейн с четири тухлени ниши от страните, повече разрушен и пълен с дъждовна вода, по която се зеленее покривка от нежни растения. Самият извор се намира под земята в тясно пространство с гореща почва… В това положение, в което ги заварих, те са скъпоценен камък, хвърлен в калта."

lie the ruins of an old Roman bath: a quadrangular basin, whose walls still stand as high as one man, behind it another circular pool with four brick niches on the sides, more ruined and full of rainwater, over which is a greens cover with gentle plants. The very spring is underground in a tight space of hot soil ... In the state I have found them, they are like a precious stone thrown into the mud. "

kaynakları, tadı yapışkan. Tüm kaynakların sıcaklığı eşittir +42°. Hemen bu gününkü banyonun kuzey tarafına eski bir Roma Hamamı kalıntıları vardır: önce duvarları hala bir kişi boyunda yükselen dörtgen bir havuz, arkasında yan taraflarında dört tuğla niş ile başka bir dairesel havuz, daha fazla yıkık ve yamur suları ile dolu, üzerinde yeşil bitkilerdeni zarif bir örtü. Kaynağın kendisi yer altında dar ve toprağı sıcak bir yerde ... Onları bulduğum bu durumda, çamura atılan bir kıymetli taş. "

Новият живот на минералните бани

В края на XIX и началото на XX век Бургас значително се разраства. Във връзка с благоустрояването му стои тежкият проблем за осигуряване на питейна вода. Почти 8 години Бургаската община води борба за отстъпване на т.нар. тогава Айтоски бани на Бургас. Резултатът идва, едва когато новоизбраният кмет Никола Александров повежда упорита борба в Министерство на финансите. Искането на Бургаската община е удовлетворено и с указ на княз Фердинанд I става безвъзмездно прехвърляне. Започва благоустрояването на района, ремонт и изграждане на нови къпални, хотел, басейн. През 1910 г. е извършено почистване и изграждане на съвременния каптаж на стария извор и басейните под ръководството на инж. геолога Б. Ангелов. При почистването са открити около 4000 монети и дребни накити: златни и сребърни пръстени с геми и камеи, кръстове,

The new life of the mineral baths

At the end of the 19th and the beginning of the 20th century Burgas city grew significantly. For its development there was the heavy problem of providing drinking water. Almost 8 years the municipality of Burgas continued the struggle to take over the so-called known back then as Aitos baths. The result came only when the newly-elected mayor Nikola Alexandrov led a hard fight at the Bulgarian Ministry of Finance. The request of the Burgas municipality was finally satisfied and a decree of Prince Ferdinand I enabled the transfer without additional cost. After that began the development of the area, repair and construction of new baths, hotel and a swimming pool. In 1910, the cleaning and construction of modern catchment of the old spring and the basins was carried out under the guidance of the geologist B. Angelov. About 4,000 coins and small jewelry were found during the cleaning: gold and silver rings with

Mineral banyoların yeni hayatı

19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başlarında Burgaz önemli ölçüde büyüdü. Gelişimi ile bağlantılı olarak gündemde, içme suyu sağlamanın ağır problemi. Burgas belediyesi yaklaşık 8 yıl, o zamanın Aytos banyolarını Burgas'a bırakılması için savaşıyor. Olumlu sonuç ancak yeni seçilen belediye başkanı Nikola Aleksandrov Maliye Bakanlığı ile sert bir kavgaya yol açtığında gerçekleşiyor. Burgaz belediyesinin talebi yerine getiriliyor ve bir Prens Ferdinand kararnamesi gereği ücretsiz devir gerçekleşiyor. Bölgenin gelişimi, yeni yüzme havuzu, otel, yüzme havuzu onarım ve inşaatını başlatılmıştır. 1910 yılında, eski kaynağın ve havuzların mühendis Georgel Angelov'un yönetiminde temizlenmesi ve modern kaptajın inşası, gerçekleştirilmiştir. Temizlik sırasında, M.Ö. 4. Yüzyıl- on beşinci yüzyıl arasına ait, yaklaşık 4.000 sikke ve küçük mücevherat bulunmuştur: altın ve gümüş yüzükler taşlar ve camee'ler, haçlar, broşlar vb. Ve bir sonraki belediye idarelerinde bayandırılma devam ediyor, modern bir balneoloji tesisi geliştir-

Екипът, участвал в археологическите проучвания през 2012 г.
The team participated in the archaeological studies in 2012
2012 yılında arkeolojik araştırmalara katılan ekip

брошки и др., които се датират от IV в. пр. Хр. до XV в.

И при следващите общински управи продължава благоустрояването, създаден е общ градоустройствен план, който има за цел развитието на модерен балнеоложки курорт. Уредена е постоянна връзка между Бургас и баните отначало с файтони, а през 1943 г. вече има омнибусна линия. По същото време са създадени и топлите морски бани на плажа, където са съчетани лечебни дадености на минералната топла вода, калта от старите солници и морето. Те са закрити и съборени през 50-те години на XX в.

През 80-те години на XX век недалеч от Минералните бани започва да работи общинска каменна кариера. Извършват се по-високи от допустимите по тонаж взривявания, което води до изменения в структурата на земните пластове. В резултат на това намалява дебитът на стария минерален извор и се понижава температурата на водата. Извършеното почистване през 1994-95 г. не дава резултат и изворът на това място е пресушен.

През лятото на 2008 г. започват първите редовни археологически проучвания в района на Минералните бани, финансирани изцяло от бюджета на Община Бургас. Останките на прочутата римска баня и нейните крепостни стени са открити още през първото археологическо лято.

През 2018 г. се отбелязват 10 години системни проучвания на древния град Акве калиде – Терма.

gems, crosses, brooches, etc., dated from to the 4th c. BC to the 17th century.

The next municipal administrations continued the public development under a common master plan of the area, which aimed at the development of a modern balneological resort. There is a permanent transport connection between Burgas and the baths at the beginning with carriages, and in 1943 there is already an omnibus line. At the same time, the warm sea baths on the beach in Burgas combined the healing properties of mineral water, mud from the nearby salt pans and the sea. They were closed down and demolished in the 1950s.

In the 1980s, near the Burgas Mineral Baths, a municipal stone quarry began to work. Higher than suggested blasts were carried out, resulting in changes in the structure of the earth layers. As a result, the flow of the old mineral spring was reduced and lowered the natural water temperature. The cleaning of the catchment carried out in 1994-95 did not give the expected results and the mineral spring was drained at this place.

In the summer of 2008, the first regular archaeological excavations started in the area. They are entirely financed from the budget of the Burgas Municipality. The remains of the famous Roman bath and its fortress walls were discovered already during the first archaeological summer.

In 2018, we celebrate 10 years of systematic studies of the ancient city of Aquae Calidae - Therma.

mek için genel bir şehir planı kurulmuştur. Burgas ve banyolar arasında devamlı hat kurulmuştur, ilk önce faytonlarla, 1943 senesinde omnibüsler ile. Aynı zamanda, sahilde sıcak deniz banyoları açılmıştır, burada sıcak maden suyunun şifalı etkisi, eski tuz bataklıklarından gelen çamurun ve denizin etkisi birleştirilmiştir. Onlar, XX. Yüzyılın 50. senelerinde kapatılmış ve yıkılmıştırlar. 1980'lerde, Maden banyoların yakınında, bir belediye taş ocağı çalışmaya başlamıştır. Toprak katmanlarının yapısında değişiklikler ile sonuçlanan mümkün tonajdan daha yüksek patlamalar gerçekleştirilir. Sonuç olarak, eski mineral kaynağın akış miktarını azaltır ve suyun sıcaklığını düşürür. 1994-95 yılındaki temizlik çalışmaları işe yaramamıştır ve bu yerde kaynak kurutulmuştur. 2008 yazında, Mineral banyoların bölgesinde tamamen Burgaz Belediyesi'nin bütçesiyle finanse edilmiş ilk düzenli arkeolojik kazılar başlamıştır. Ünlü Roma baynyosu ve kale surlarının kalıntıları, ilk arkeolojik yazında keşfedilmiştir.

Предмети, открити при чистене на минералния извор
Objects discovered during cleaning the mineral spring
Maden suyu kaynağının temizleme sırasında keşfedilen eşyalar

2018'de, antik Aquae calidae - Terma kentinin sistematik araştırma çalışmaları ile ilgili 10. yıl dönemi kaydedilmiştir.

ДИМЧО МОМЧИЛОВ

БЕЛЕЖКИ ВЪРХУ АРХЕОЛОГИЧЕСКИТЕ ПРОУЧВАНИЯ НА АКВЕ КАЛИДЕ

DIMCHO MOMCHILOV

NOTES ON THE ARCHAEOLOGICAL STUDIES OF AQUAE CALIDAE

DİMÇO MOMÇİLOV

AQUAE CALIDAE ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALAR ÜZERİNE NOTLAR

В последните няколко години – от 2008 г.

насам на археологическата карта, благодарение на дейността на Цоня Дражева, трайно започна да заема значително пространство един от най-интересните археологически обекти в България – Бургаските минерални бани (Акве калиде – Терма).

Известни със свойствата на своята лековита вода, баните още от дълбока древност са били притегателен център – през Античността, Средновековието, османската епоха и до най-ново време. Даровете към лечебните свойства на извора, открити при многобройните археологически находки, показват благодарността на облекчилите тук страданията си.

Яркото присъствие на баните в пътеводителите, хрониките, историите, бележките на пътешествениците показва необичаен интерес към тях. Именно поради вярата в лечебните свойства на това място (минерална вода, по-късно комбинирана с бани), то е намерило широко отразяване през вековете. Лековитата вода и баните, а покрай тях и издигнатият там град са едни от най-често споменаваните обекти в Античността и Средновековието. Бегло те са отразени и в късното Средновековие и Възраждането.

Многообразни и различни по своята същност са античните, средновековните, късносредновековните и възрожденските източници, предоставяйки възможността да се проследи вековният интерес и приемственост в този обект.

Първото отразяване срещаме в Римските пътеводители и по-конкретно в Певтингерова карта, където във втората половина на II или началото на III в. между Анхиало и Кабиле

Since 2008,

thanks to the activity of Tsonya Drazheva, one of the most interesting archaeological sites in Bulgaria - the Burgas Mineral Baths (Aquae Calidae - Therma) began to occupy a considerable space on the archaeological map.

Famous for their healing water properties, these Baths have been an attractive centre since ancient times - through Antiquity, the Middle Ages, the Ottoman age and the latest. The numerous archaeological finds of gifts offered in return to the healing properties of the spring, demonstrate the gratitude of the relieved sufferings here.

The bright presence of the Baths in the guides, chronicles, stories, travellers' notes shows extraordinary interest in them. The belief in the healing properties of this place (mineral water, later combined with baths) has been wide spread over the centuries. The healing water, the baths and city built along them are some of the most frequently mentioned sites during the Antiquity and Middle Ages. Fewer references are received from the late Middle Ages and the Bulgarian Revival.

Ancient, medieval, late medieval, and Renaissance sources are diverse and different in nature, providing the opportunity to trace the centuries-old interest and continuity in this site.

For the first time it is mentioned in the Roman Guides, in particular, the Penninger map, where the Aquis calidis station (Aquae Calidae) was positioned in the second half of the 2nd or the beginning of the 3rd century between Anchialo and Kabile (at a distance of 12 miles from Anchialo).

This is one of the places where the Goth tribes settled. According to the Gothic historian Jordanes,

Son birkaç yıldır – 2008 den bu yana,

Tsonya Drajeva'nın küçümsenmiyecek faaliyetleri sayesinde Bulgaristan' daki en ilginç arkeolojik alanlardan bir tanesi – Burgas kaplıcaları (Termal – Aquae Calidae) arkeoloji haritası üzerinde, kalıcı bir şekilde belirgin bir yer almaya başladı.

Tedavi edici özellikleri olan suları ile ünlü olan hamamlar daha çok eski zamanda - Antik çağda, Orta çağında, Osmanlı döneminde, bu güne gelinceye kadar birleştirme özelliğine sahipmiş. Birçok arkeolojik kazılarda ortaya çıkan, tedavi edici özelliğine karşı su kaynaklarına yapılan bağışlar, ızdıraplarına deva bulanların minnettarlığını göstermektedir. Açık bir şekilde hamamların yol gösterici olarak yer alması, devamlı oluşları, tarihi olmaları, gezginlerin görüşleri, bunlara karşı beklenmedik bir ilgi oluşturmaktadır. İşte bu yerlere olan tedavi edici umut, (kaplıca suları daha sonraları hamamlar ile birleştirilmiştir) asırlar boyu geniş yer bulmuştur. Antik çağda ve Orta çağda tedavi edici kaynaklar ile hamamlar ve bunlar arasında orada yükselen şehir, en çok konuşulan konular olmuştur. Kaçınılarak da olsa geç Ortaçağda ve kalkınma döneminde de onlara yer verilmiştir.

Asırlık merakın takip edilmesi olanağının sunulması ve bu alanda benimsenmesi bakımından, esas itibariyle çok yönlü ve değişkendir antik çağ, ortaçağ, geç ortaçağ ve kalkınma dönemi kaynakları.

İlk etkileşimi Roma rehberinde ve daha doğrusu Pevtingerova haritasının 2.y.y.ın ikinci yarısında ve 3.y.y.ın başlarında Anhialo ile Kabil arasında (Anhialo'dan 12 mil uzakta) Aquis calidis istasyonu (Aquae Calidae) gösterildiğini görüyoruz.

Bu yer GOTİlerin yerleştiği yerlerden bir tanesidir. Gotikli tarihçi Yordanes'e göre, Trakya'da 253-254

Надписи от АполонийЕптайкент

Inscription by Apollonios Eptaikenthos

Apoloniy Eptaykent yazıtları

(на разстояние 12 мили от Анхиало) е посочена станцията Aquis calidis (Акве калиде).

Това е едно от местата, където се установяват готите. Според готския историк Йорданес, когато през 253-254 г. те превзели града Анхиало в Тракия, „…останали много дни и се наслаждавали на баните с топли води, които се намирали при дванадесетия милиарен стълб от град Анхиало и избликвт от дълбочината на огнения си извор". По-нататък той определя, че „в сравнение с останалите многобройни топли бани по целия свят, те са във всяко отношение отлични и най-годни да лекуват слаби люде".

При наказателната експедиция на император Анри (Хенрих) Фландърски (1205-1216 г.) срещу българския владетел Калоян и българската държава през ранната есен на 1206 г. (септември – октомври) латинците достигат до земята на българите и извършват завоевания на цветущи градове, които опожаряват и разрушават и ограбват районите около тях.

От Жофроа дьо Вилардуен знаем, че кръстоносната войска при похода си през месец октомври 1206 г. е до „…земята на Йоанис, краля на Влахия и България. И те достигнаха до един град, който се наричаше Ферме; и го овладяха и влязоха в него, и взеха твърде голяма плячка. И те пребиваваха там в продължение на три дни, пребродиха цялата околност и взеха голяма плячка и разрушиха един град, който се наричаше Акило" (Вилардуен 1985, 452, 124).

Името е предадено с променена форма – от Терме (Терми) на Ферме. Латинският маршал, оцелял при разгрома край Адрианопол (от 14 април 1205 г.), гордо се хвали с разсипването на града – нещо, което много от по-рано пребивавалите тук не са се осмелили да направят: „На четвъртия ден те потеглиха от Ферме, който беше красив и добре разполо-

when they had captured the city of Anchialo in Thrace, in 253-254 AD, „... they stayed for many days and enjoyed the hot water baths that were located at the twelfth milliard pillar of the city of Anhialo and sprang from the depth of their heat source". He further states that „compared to the other numerous warm baths around the world, these are in every aspect excellent and can be used to treat weak people."

During the attack of Emperor Henry (Henrich) Flanders (1205-1216) against the Bulgarian ruler Kaloyan and the Bulgarian state in the early autumn of 1206 (September - October), the Latins reached the land of the Bulgarians and made conquests on flourishing cities - burning, destroying and plundering the areas around them.

The historian Geoffrey of Villehardouin writes that the crusade during its march in October 1206 reached „... the land of Johannizza, the king of Wallachia and Bulgaria. They came to a city called Ferme, and took it, and entered in, and won much booty. They remained there for three days, and overran all the land, got very much spoil, and destroyed a city called Aquilo." (Villehardouin 1985, 452, 124)

The name was given a modified form - from Terme (Thermi) to Ferme. The Latin Marshal, who survived the defeat of Adrianople (April 14, 1205), proudly boasted of the destruction of the city – something, many of the previous visitors never dared to do: „ On the fourth day they departed from Ferme, which was a city fair and well situated, with hot water springs for bathing, the finest in the world; and the emperor caused the city to be burned and destroyed, and they carried away much spoil, in cattle and goods." (Villehardouin, 1985, 453).

The role and importance of the healing mineral wa-

yıllarında onların Anhialo şehrini ele geçirkemerinden sonra " Anhialo şehrin oniki miliarlı merdivenin yanında yakıcı kaynağın derinliğinden akan sıcak sulu hamamların sefasını sürdürerek günlerce kalmışlardır". Sonraları görüşü şu ki; "dünyadaki sair birçok sıcak hamamlara kıyasla, bunların her yönü ile mükemmel oldukuları ve zayıf insanları tedavi edici özellikleri en fazla olanlardır".

Bulgar hükümdarı Kaloyan ve bulgar devletine karşı olan imparator Anri (Henrih) Flandırski'nin 1206 yılının sonbaharının başında (Eylül-Ekim) ceza olarak gönderilmesi sırasında, Latinler bulgarlara kadar ilerliyor ve güzel kasabaları ele geçiriyor, yakıp yıkıyor ve bölgeleri yağmalıyorlarmış. Jofroa dö Vilarduen' den bilmekteyiz ki, Ekim 1206 yılında KRISTONOSNATA birlik " Yoanis'in toprağı Vlahiye ve Bulgaristan'ın kralı " kadardır. " Onlar ise Ferme ismini taşıyan şehre ulaştılar, ele geçirdiler, girdiler oraya ve oldukça fazla ganimet ele geçirdiler.

Orada üç gün boyunca kaldılar, tüm çevri gezdiler, oldukça ganimet aldılar ve Akilo ismindeki bir şehri yok ettiler " (Vilarduen 1985, 452, 124). İsim değiştirilerek bildirilmiştir – Terme'den (Termi), Ferme'ye. Burada daha önce göndüklerinden cesaretlenip yapamadıklarını Adrianopol'un yıkımı sırasında sağ kalan Latin mareşali yapıyor(14 nisan 1205), ve gururlu bir şekilde ve öğünerek anlatıyor şehrin *hareket ettiler. Orada yer yüzündeki en güzel sıcak sular bulunmaktadır.* İmparator yakıp yıkılmasını emretti, yanına ise hayvan ve başka ganimet aldı. (*Vilarduen, 1985, 453*)

Tedavi edici kaplıcaların ve hamamların faydaları ve etkileri konusunda „De Aedificiis" ("İnşaatlara dair") emeğinde Prokopiy Kesariyski de bahsetmektedir." Orada şehirden çok ırak olmayan yerinde (Anhialo) oradaki insanlar için kendiliğinden hamamlar oluştur doğal sıcak su kaynakları bulun-

1.

2.

1. Фрагмент от надпис върху камък от времето на Нерон (54-68), използван като сполия във византийски зид в кв. -ВЗ, дълб. 30.84 м.н.в.

A fragment of a stone inscription from Emperor Nero's time (54-68 AD), used as a spolia in the Byzantine wall

Neron zamanından taş üzerinde bir yazıt parçası (54-68) B3 kadranda Bizans surunda körfez olarak kullanılır, derinlik

2. Гай Пантулей Грептиак (Caius Pantuleius Graptiacus) е управител на провинция Тракия (legatus Augusti pro praetore Thraciae) при император Марк Аврелий, около 172 г.

Caius Pantuleius Graptiacus is a governor of Province Thrace under Emperor Marcus Aurelius, ca. year 172.

Gay Pantuley Graptiak (Caius Pantuleius Graptiacus) Trakya ilinin valisi (legatus Augusti pro praetore Thraciae) İmparator Mark Aurelius'un döneminde 172 senesi

жен: там извираха топли води – най-хубавите в целия свят; и императорът заповяда да го разрушат и изгорят, и взе със себе си голяма плячка от животни и други богатства" *(Вилардуен, 1985, 453).*

Ролята и значението на лековитата минерална вода и баните допълва и Прокопий Кесарийски в труда си „De Aedificiis" („За строежите"): „Там, не много далеч от града (разб. Анхиало), бликат извори от естествена топла вода, които образуват от само себе си бани за тамошните люде" (*Proc. Caes. III 7. 154).*

Особено внимание на лековития район отделя византийският император Юстиниан I Велики (527-565 г.), за чиято строителна политика, контрастираща на пренебрежението на по-ранните императори, Прокопий пише: „Обаче на това място, останало от старо време неукрепено, по-раншните императори гледали с пренебрежение, ако и в съседство с него да се поселили много варварски племена и да го посещавали болни, които с риск (на живота си) получавали (там) облекчение (на болките си). Сега обаче император Юстиниан го е оградил със стени и е направил лекуването им безопасно".

В своята „История" живелият по времето на управлението на император Ираклий (610-641 г.) Теофилакт Симоката описва нахлуванията на варвари (разб. авари, славяни и отчасти прабългари) през VI в. в земите отсам Дунав. В случая най-важно е сведението, свързано с нашествията на аварите на хан (хаган) Баян (562-602 г.) през 584 г. При своето настъпление Баян „веднага се отправил в поход, опустошил Анхиало и разорил околните села. Казват обаче, че не разрушил сградите на топлите води. До нас достигна слух, че жените на хагана се били изкъпали тук и като награда за удоволствието си били го помолили

ter and baths is complemented by Procopius of Caesarea in his work „De Aedificiis" (engl. Buildings): „At that place (Anchialus), then, natural springs of warm water bubble forth, not far from the city, providing natural baths for the people there." (Proc Caes. III, 7, 154).

Particular attention is paid to the healing area by the Byzantine Emperor Justinian I the Great (527-565), whose different construction policy than the earlier emperors, Procopius described as: „The Emperors of earlier times used to allow this place to remain unwalled from ancient times, though such a host of barbarians dwelt nearby; and sick persons used to visit the place, gaining relief at the cost of danger. Therefore the Emperor Justinian made it a walled city, as it now is, and thus made the cure free from danger."

In his book "History", Theophylact Simocatta, who lived during the reign of Emperor Heraclius (610-641), described the invasions of barbarians (understanding Avars, Slavs, and in part Proto-Bulgarians) during the 6th century in the lands of the Lower Danube. In this case, the most important is the account of the incursions of khagan Bayan I (562-602) in 584 AD. In his attack, Bayan „immediately headed a march that devastated Anchialo and turned the surrounding villages to ruins. They say, however, that he did not destroy the buildings of the warm water baths. We were told that the women of the khagan had bathed there and, as a reward for their pleasure, had asked him to keep the premises."

Below, the Byzantine historian praised the healing properties of the water: „They say these waters are beneficial to those who bathe in them and help their health." Further on, T. Simocatta had reported combats between the Avars and the Byzantine

maktadır. " (*Proc. Caes. III 7. 154).* Daha önceki imparatorların bu siyasi yapılanmasından kaçınmalarına tezat olarak Bizans İmparatoru Üstiniyan 1 Veliki (527-565) tedavi edici bölgeye büyük önem vermiştir. Prokopiy demektedir ki; " Eskiden desteksiz kalan bu yere hayati tehlike içinde sızılarına deva bulan (orada) barbar kabileler yerleşmiş olsalar da önceki imparatorlar bakışlarını buradan kaçırmaktadır. Şimdi ise Üstiniyan orasını duvar ile çevirerek tedaviyi güvenli hale getirmiştir."

İmparator İrakliy'in (610-641) yönetimi döneminde yaşamış olan Teofilakt Simokata kendi "geçmişinde" barbarların (anlaşılan Avarlar, Slavlar ve kısmen ilk Bulgarlar PRA BILGARİ) 6 y.y. da Tuna'nın bu tarafına geçişlerini anlatmaktadır. Burada en önemlisi 584 yılında han (hagan) Bayan'ın (562-602) Avarlarının istilalarına dair gözlemleri. Oraları ele geçirme esnasında Bayan " hemen sefere çıkmış, Anhialo'yu perişan etmiş ve çevre köylerini cezalandırmış. Ancak, denilmektedir ki sıcak su binalarına dokunmamış. Denilmektedir ki, HAG'ın kadınları burada yıkandıkları için bir ödül olarak kendisinden hamam yapılarını yıkmamasını rica etmişlerdir. " Daha ileride Bizans tarihçisi suyun tedavi edici özelliğini meth etmektedir. " Danilmektedir ki, burada yıkananlara bu sular faydalı olup sağlıklarına kavuşmalarında faydası varmış." Daha sonraları T. Simokata öz geçmişinde, Komentiol ve onun ordu komutanı Kast karafından yönetilen Avarların ve Bizans askeri birliklerin dövüş eylemlerini izlemiştir.

Ana Komnina'nın "Aleksiadata" sında ise 11 y.y. da ortaçag kasabası Termi'de ve çevresinde oluşan dramatik gelişmeleri takip etmektedir.

Al İdrisi'nin "Coğografyası"nda 1153 yılındaki gözlemleri ilginçtir. Burada Aquae Calidae'nin kültür yapısını ve şehirciliğini sürdüren ortaçağ kendi Ter-

МЕТАЛНИ НАХОДКИ / METAL FINDS / MADENİ BULUNTULAR

да не събаря банските постройки”.

По-надолу византийският хронист хвали лечебните свойства на водата: „Казват, че тези води били полезни за тия, които се къпят, и спомагали за здравето им”. По-нататък в историята си Т. Симоката проследява бойни действия между аварите и византийски военни отряди, командвани от Коментиол и неговия пълководец Каст.

„Алексиадата” на Ана Комнина проследява някои от драматичните събития от XI в., развили се около и в средновековния град Терми .

Интересни са сведенията в „Географията” на Ал-Идриси от 1153 г., където място намира и средновековният град Терме (Терма), продължил културната и градска приемственост на античния Акве калиде. Тук авторът го отбелязва под наименованието Мигали Терме, намиращ се на половин ден път в източна посока от Айту кастру – съвременния Айтос, между „градовете на Румания”. Арабският географ и пътешественик представя града като идилична стопанска картина: „От Русукастру до град Мигали Терме има половин ден път. Мигали Терме е малък град с хубави местности, широки квартали, с много насаждения и зеленчуци. Той има стени (градски) и пазари; има добитък и средства за препитание”.

Османският историограф Хаджи Калфа, живял и творил през първата половина на XVII в., в своето описание „Румелия и Босна. Географски описал Мустафа бен Абдуллах Хаджи Калфа” за втората четвърт на XVI в. лаконично представя сведение, че върху близкия до Айдос (Айтос) „топъл извор султан Сюлейман издигнал голямо кубе”.

Големият турски пътешественик Евлия Челеби дава по-пространни данни за лековитите свойства на минералните води, банята и лечението на султан Сюлейман. По неговото

military units commanded by Comentiolus and his commander Castro.

Anna Komnene‘s „Alexiad“ tracked some of the dramatic events of the 11th century, developed around and in the medieval town of Thermi.

Interesting are the records of al-Idrisi‘s “Geography” from 1153, where he marked the medieval town of Terme (Therma), which succeeded cultural and urban the ancient city of Aquae Calidae. The author mentions it with the name Migali Terme, located half a day eastern of Aitu castru - modern Aitos, among the „cities of Rumania“. The Arabian geographer and traveller presents the city as an idyllic economic picture: „From Rusukastru to the town of Migali Terme there is a half day trip. Migali Terme is a small town with beautiful landscapes, wide neighbourhoods, with many plantations and vegetables. It has walls (city) and markets; there are livestock and sources for livelihood“.

The Ottoman historiographer Haji Khalifa, who lived and worked in the first half of the 17th century, in his description “Rumelia and Bosna geographically described by Mustafa bin Abdullah Haji Khalifa” for the second quarter of the 16th century, briefly presents a statement that near Aydos (Aitos) Sultan Suleiman, built a big cupola over the warm spring.

The great Turkish traveller Evliya Çelebi offers more extensive data on the healing properties of the mineral water, the baths and the treatment of Sultan Suleiman. In his description the bath was situated on the Aitos land area and „... consists of one high cupola erected by Mahaloglu.“ „I have not found another more healing bath in the Ottoman, Arab, Persian, Swedish, Austrian, Czech, Polish and German lands.“ - Further details of Suleiman‘s disease and treatment for joint rheumatism followed. After

me (Terma) ya değinilmektedir. Burada yazar onu, Aytu Kastru’(bu günkü Aytos) nun yarım gün doğusunda “Romanıya kasabaları” arasında bulunan Migali Terme ismi ile belirtmektedir. Gezgin ve Arap coğrafçısı kasabayı doğal bir tarım manzarası gibi hayal etmektedir. Migali Terme ekili alanı çok olan ve güzel sebzelere sahip yerleri, geniş ilçeleri olan küçük bir kasabadır. Onun (şehrin) duvarları ve pazarları olduğu gibi hayvanları ve geçim kaynakları da mevcuttur.

17 y.y. ın ilk yarısında yaşayan ve eserlerini yazan Osmanlı tarihçisi Hacı Kalfa “Rumeliya ve Bosna. Coğrafyacı Mustafa ben Abdullah Hacı Kalfa” yı 16 y.y. ın son çeyreğinde Aydos’a (Aytos) yakın sıcak su kaynağı üzerine Süleyman’ın büyük kubbe” dikmesini aç gözlülükle sunarak bildiklerine tanıklık etmiştir=

Büyük Türk gezgini Evliya Çelebi kaplıcaların tedavi edici özelliklerine, hamamlarla ve Sultan Süleyman’ın tedavisi ile ilgili olarak daha açıklayıcı bilgi vermektedir.Onun deyimine göre hamam Aytos’un zemininde “Mahaloğlu tarafından inşa edilen büyük kubbeden ” oluşmaktadır. İlerliyen açıklamalarında övgülü tanımlamalar yapmaktadır. Şöyle ki; Ben Osmanlıların,Arapların, Perslerin,İsveçlilerin, Avusturyalıların, Çekoslovakların, Polonyalıların ve Almanların topraklarında başka bir tedavi edici hamam rastlamadım”.

Devamında Süleyman’ın eklem romatizmadan rahatsızlanışı ve tedavi edişi hakkında açıklamalar bulunmaktadır. Onun sağlığına kavuşmasından sonra tüm vilayette duyurduğu ferman ile her yılın Temmuz ayında orada panayır düzenlenmesini emretmiştir. Daha aynı ay içinde yüzbinlerden oluşan kalabalık büyük bir pazar oluşturmuştur... ”. Çelebi’nin yazdıkları arasında önemli olanı şu ki, sultanın tadavi gördüğü yerin hazır hamam olup,

ПЕЧАТИ / SEALS / MÜHÜR

Константин Муселе, X-XI век
Constantine Musele, 10th-11th c.
Konstantin Musele X-XI yüzyıl

Протонобелисим Михаил Манастър, X-XI век
Protonobelisim Michail Manaster, 10th-11th c.
Protonobelisim Mihail Manastar, X-XI yüzyıl

Монограмен печат, XI-XII век
Monogram seal, 11th-12th century
Monogram baskı XI-XII yüzyıl

описание банята се е намирала в Айтоско землище и „…се състои от едно високо кубе, издигнато от Махалоглу” . По-нататък в своето изложение със суперлативи я характеризира така: „В османските, арабските, персийските, шведските, австрийските, чешките, полските и германските земи аз не съм срещнал друга по-лековита баня”.

Следват подробности около заболяването и излекуването на Сюлейман от ставен ревматизъм. След оздравяването му той „…разпратил по целия вилает фермани, с които заповядал, всяка година през м. Юлия да става тук в банята панаир. Още същия месец се събрало многохилядно множество и се образувал голям пазар…”.

Много важна част от текста на Челеби е тази, която показва, че султанът се лекува във вече изградена банска постройка, както и че никъде не се посочва негово разпореждане за строеж на баня: „Един ден Сюлейман Хан се качва на частната си яхта и, придружен от придворния лекар Късони-заде, отива по море в тази баня, дето се установява под императорската си шатра” .

От сведенията на византийския историк Прокопий Кесарийски е известно, че император Юстиниан I укрепил баните със стена.

Първите, обърнали внимание на археологическите останки от укрепителна система в района, са Константин Иречек и братя Шкорпил. Иречек отбелязва: „Теренът околовръст е пълен с отломъци от тухли и късове от дялан камък; забелязват се и основи на сгради, а внимателното око скоро се спира на явни следи от стени, които някога обграждали баните във форма на четириъгълник, отстрани около 500 м дълъг“.

Братята Шкорпил пишат за останки от стара станция при северната страна на самите

his healing, he „sent letters to the whole district and ordered that every year in July there will be a fair in the public baths. Already in the same month thousands of people gathered and a large market was formed ...”

A very important part of Çelebi's text is the one that shows that the Sultan was undergoing treatment in an already existing building, and that there is no mentioning of his order to construct a bath: „One day Suleiman Han was boarding his private yacht and accompanied by the court doctor Kusoni-zede, went by sea to this bath, where he settled in his imperial tent.“

According to the records of the Byzantine historian Procopius of Caesarea, it is known that Emperor Justinian I strengthened the public bath with a wall.

The first, paying attention to the archaeological remains of the fortification system in the area, were Constantine Irechek and the Shkorpil brothers. Irecheck notes: „The surrounding terrain is full of fragments of bricks and pieces of cut stone; building foundations are noticed, and the careful eye soon stops on obvious traces of walls that once encircled the rectangular baths, about 500 meters long. „

The Shkorpil brothers write about the remains of an old station on the northern side of the baths in the shape of a quadrangular embankment. They also set the dimensions: the west – east axis about 200 steps, the north - south axis about 400 steps and the baths are inside the fortified embankment.

The fortification of the „thermal springs“ is mentioned by B. Angelov, as the construction of the fortress wall during the time of Justinian I is connects with the simultaneous construction of the Roman bath.

Another author, who has argued about the fortification system of the area, is Pavel Deliradev. He

kendisinin hiç bir yerde hamam inşaatı için talimat vermediğidir.” Bir gün Süleyman han makam doktoru Kısonizade'nin refakatinde özel yatı ile ve deniz yolu ile bu hamaman istifade etmeye gitmiş, kendi imparator çadırında konaklamak suretiyle ”.

Bizans tarihçisi Prokopiy Kesariyski'nin açıklamalarından bilinmektedir ki, Üstinian 1. İmparatoru hamamları duvar ile desteklemiştir. Konstantin İreçek ile Şkorpil kardeşler arkeolojek kazılardaki destekleyici sisteme ilk önem verenler arasındadırlar. İreçek'e göre; çevre zemini tuğla parça ve kalıntıları ile kesik taşlarla doludur; dörtgen şeklinde hamamları saran, yanlları 500 m uzunluğunda bina temellerine tesadüf edilmiştir. Şkorpil kardeşler, hamamların kuzey tarafında dörtgen yığıntı şeklinde bir eski istasyon kalıntılarından bahsetmektedirler. Tespit edilen ebatlar: – Doğu 200 adım civarında, Kuzey – Güney 400 civarında, hamamlar ise içerilerde yığıntılarla desteklenmiştir. “Termal kaynak sularının” çevrelenmesinden B. Angelov bahsetmektedir. Üstiniyan 1 zamanında kale duvarının inşaası ile aynı zamanda roma hamamının da birlikte inşa edildiğidir. Destekleyici sistem üzerinde duran diğer bir yazar Pavel Deliradev'dir. Yazısındaki saptamada şöyle demektedir: “ Destekleyici kalıntılar hamamların Kuzey tarafında görülmektedirler, Yurtluk yöresinde ise 400'e 200 adım olarak dörtgen yığıntı şeklindedirler. Hamamlar kale içinde bulunmaktadır.” Üstiniyan 1. döneminde inşa edilen kale duvarı üzerinde R.Soustal ile Kr. Gagova da yer almaktadır.

Destekleyici sistemi araştırma evresinin bir sonraki aşaması ise 2008 yılı sonrasıdır. Buna gözlemler ile birlikte orman parkını özellikle bütünü ile ayrıca çevre bölgesini dolaşmak, “Manastir tepe”ile (bu gün Burgas ilçeleri olan) eskiden Vetren ve Banevo olan köyleri de görmektir. Kale duvarının geçiş yerinin tespiti güçleşmiştir zira, zeminde oldukça de-

РИМСКА РЕПУБЛИКА / ROMAN REPUBLIC / ROMA CUMHURİYETİ

TI. MINVCI C.F. AVGVRINI
(134 г.пр.Хр.)
TI. MINVCI C.F. AVGVRINI
(134 BC)
TI. MINVCI C.F. AVGVRINI
(MÖ 134 yıl)

Марк Антоний
(32-31 г.пр.Хр.)
Mark Antony
(32-31 BC)
Mark Antoniy
(MÖ 32-31 yıl)

Август (27 г.пр.Хр.-14 г.сл.Хр.)
Augustus (27 BC – 14 AD)
August (MÖ yıl.-MS 14 yıl)

Октавиан Август
(25 г.пр.Хр.)
Augustus
(25 BC)
Oktavian August
(MÖ 25. yıl)

ТРАКИЙСКО ЦАРСТВО
ODRYSIAN KINGDOM OF THRACE
TRAKYA KRALLIĞI

Реметалк I (ок. 11 г.пр.Хр.-12 г.сл.Хр.)
Rhoemetalces I (11 BC to 12 AD)
I. Remetalk (yaklaşık MÖ 11 yıl.-MS 12 yıl)

Месамбрия
(IV-III в.пр.Хр.)
Mesambria Pontica
(4th-3rd c. BC)
Mesambriya
(MÖ IV-III yüzyıl)

Месамбрия
(II в.пр.Хр.)
Mesambria Pontica
(2nd c. BC)
Mesambriya
(MÖ II yüzyıl)

бани във вид на четириъгълен насип. Установяват и размери: запад – изток около 200 крачки, север – юг около 400, а баните са вътре в укрепения насип.

За ограждане на „термалните извори" споменава Б. Ангелов, като изграждането на крепостната стена при Юстиниан I свързва с едновременното построяване и на римската баня.

Автор, спрял се на укрепителната система, е и Павел Делирадев. Има известна конкретика в сведението, че: „Останки от укрепената станция личат при северната страна на самите бани, в м. Юртлука, във вид на четириъгълен насип в размер на 400 на 200 крачки. Баните са били в крепостта". На изградена крепостна стена при император Юстиниан I акцентират и P. Soustal и Кр. Гагова.

Следващ етап в изследването на укрепителната система е проучването от 2008 г. насам. То включва наблюдения и тотални обхождания в горския парк, околния район, „Манастир тепе", землищата на бившите села (днес квартали на Бургас) Ветрен и Баневo. Установяването на точното трасе на крепостната стена е затруднено поради факта, че има извършвани редица промени – наличие на поселищен живот от няколко епохи, непрекъснато извличане на строителни материали през вековете, развиването на горски парк в по-ново време – терасиране, подравняване, засаждане и други мелиоративни дейности, а в съвременността деструктивните процеси са продължили с прокарването на редица канали за ел, ВиК и телефонизации.

През 2010 г. чрез сондаж североизточно в горския парк, където стената под насип бе най-добре личаща, започна нейното разкриване. Проследен е участък с дължина от 17,50 м с дебелина от 2,40 м и запазена височина от 2

specifies in his text: „Remains of the fortified station are visible at the northern side of the baths in Yurtluka vicinity, in the shape of a quadrangular embankment with a size of 400 to 200 steps. The baths were inside the fortress. „The fortress wall built by Emperor Justinian I is a subject to the studies of P. Soustal and Kr. Gagova.

The next step for the study of the fortification system is made in 2008. It includes surveys in the forest park, the surrounding area, the vicinity „Monastir Tepe", the lands of the former villages (today in Burgas) Vetren and Banevo. The tracking of the exact lines of the fortress wall was not an easy task due to the fact that there have been a numerous changes - the presence of a settlements from several ages, the continuous extraction of building materials over the centuries, the development of a forest park in the most recent time by shaping of the landscape and destructive processes as the introduction of a number of channels for communication, electricity and water and sewerage.

In 2010, the discovery of the old wall began after a drilling northeast in the forest park, where it was the most visible beneath the embankment. The studied section of the wall is 17.5 m long, 2.40 m thick and is preserved at a height of 2 m. It is constructed with well-shaped rectangular stones, welded with red mortar with fine-coated joints. The filling is made of lump stones, plated with red mortar. The base was widened and dug down at a depth of 0.4 m. There was a brick belt that surrounded it that was not completely destroyed, and the remains of the bricks, as well as their footprints, showed a construction carried out in the opus mixtum (a construction technique in which they alternate horizontal strips of diagonally ordered stones with Roman bricks).

ğişiklikler oluşmuştur. Ayrıca bir kaç yüz yıldan beri orada yerleşik yaşamın mevcut olmaması, asırlar boyu buralardan inşaat malzemelerinin çıkarılması, orman parkının gelişmesi, yeni dönemde ise - teraslama, düzleme, dikim v.s. gibi değişiklik faaliyetleri ile günümüzde de devam eden tahrip edici faaliyetler yerin altına su ve elektrik kanalı döşeme, telefon kablolarını geçirme nedenler arasında sıralanmıştır.

2010 yılında orman parkının Kuzey Doğusunda duvarın yığıntı altında en belirgin olan noktada sondaj yöntemi ile onun keşfine başlanılmıştır. Takip edilen alan, 17,50 m dolgu inşaatı güzel düzlemlenmiş dik köşeli taşlar, kırmızı harç ile çimentolanmış şekilli sıvandığı belli olan lamen taşı dolgulu ve üzeri kırmızı harçtandır. Temeli genişletilerek derinlemesine 0,40m oyulmuştur. Mevcut set tuğladan yapılış ki, kısmen yıkık, tuğla kalıntıları ve damga yataklarını göstermektedir. Opus mixtum (yöntemine gore diagonal dizilmiş taşlar yatay olarak sıralanmakta ya da sade laten taşı ile roma tuğlaları) yöntemi ile bunlar inşa edilmiştir. İnşaat tekniği dikkate alındığında, seramiklerden, madeni paralardan olduğu gibi Bizans tarihçisi Prokopiy Kesariyski tarafından teyit olunan şu ki, taş destekleyicilerinin alt sınırının inşaasının 6 y.y. dır. Sağlamlaştırılan iç yapı boşluğunda çok sayıda ortaçağ odası bulunmuştur.

Açığa çıkarılmış olan arkeolojik kalıntılar arasında Tipik opus mixtum sistemdeki erken bizans dönemine ait kale inşaası bulguları olduğu gibi aynı zamanda 11. y.y. ait (erken Bizansz dönemi, eski Bulgar, resimli, beyaz killi ve SGRAFİTO – anfor ve BİTOVA)cam bilezikler, bronz süslemeleri, eşyalar ile bronz paralar ve ortaçağ mühürlerdir.

2015 yılının başlarında "Banevo, Vetren mahalleleri ile termal kaplıcaların içme suyu ile atık suyunun alt yapısının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için ge-

РИМСКИ МОНЕТИ / ROMAN COINS / ROMA SİKKELERİ

Марк Агрипа, сечени при Калигула (37-41 г.)
Mark Agrippa, minted by Caligula (37-41 AD)
Mark Agripa, Kaligula döneminde üretilmiş (37-41 yıl)

Фаустина Млада (145-161 г.)
Faustina the Younger (145-161)
Faustina Young (145-161 yıl)

Максимин I (235-238 г.)
Maximinus I (235-238)
I.Maksimin (235-238 yıl)

Нерон (54-68 г.)
Nero (54-68 AD)
Neron (54-68yıl)

Веспасиан (69-79 г.)
Vespasian (69-79 AD)
Vespasiyan (69-79 yıl)

Комод (177-180)
Commodus (177-180)
Komod (177-180)

Траян (105 г.)
Trajan (105)
Trayan (105 yıl)

Комод (176-192 г.)
Commodus (176-192)
Komod (176-192 yıl)

Гордиан III (238-244 г.)
Gordian III (238-244)
Gordian III (238-244 yıl)

м. Изпълнена е от лицев квадров градеж от добре обработени правоъгълни камъни, споявани с червен хоросан с добре обмазани фуги. Пълнежът е от ломени камъни, залети с червен хоросан. Основата е разширена и вкопана на дълбочина от 0,40 м. Имало е тухлен пояс, който не е изцяло разрушен, а останките от тухлите, както и леглата от отпечатъците им показват градеж, изпълняван в opus mixtum (строителна техника, при която се редуват хоризонтални ивици от диагонално зидани камъни или прост ломен камък и римски тухли, б.р.).

За долна граница на изграждането на каменното укрепление се приема VI в., което освен от строителните техники, керамиката и монетите се препотвърждава и от византийския хронист Прокопий Кесарийски. Във вътрешността на укрепеното пространство са засечени многобройни зидове от средновековни помещения. Откриваните археологически материали, освен типичния ранновизантийски крепостен градеж в система opus mixtum, са многобройно количество керамика (ранновизантийска, старобългарска, рисувана, белоглинена и сграфито – амфори и битова), стъклени гривни, бронзови украшения, предмети и бронзови монети и средновековни печати от XI в.

В началото на 2015 г. при изпълнение на „Интегриран проект за подобряване и развитие на инфраструктурата за питейни и отпадъчни води на кварталите Банево, Ветрен и Мин. бани на територията на обект Късноантична и средновековна крепост Акве калиде – Терма, кв. Ветрен, гр. Бургас“ бе изследвано трасето на клон от битовата канализация с ориентация североизток – запад и с обща дължина 77,5 м. При проучването е засечен участък от крепостна стена с дебелина около 3,28-3,30 м и част от входа на порта.

The construction of the stone fortification is dated with the 6th c. AD, which besides the construction techniques, ceramics and coins is re-confirmed by the Byzantine chronicler Procopius of Caesarea. In the interior of the fortified space there are numerous walls of medieval premises. Among the discovered archaeological materials, besides the typical Early Byzantine fortress construction in opus mixtum, are found numerous ceramics (Early Byzantine, Old Bulgarian, painted, white clay and sgraffito - amphorae and household), glass bracelets, bronze decorations, coins and medieval seals from the 11th century.

At the beginning of 2015, during the implementation of „Integrated project for improvement and development of drinking and waste water infrastructure in the districts of Banevo, Vetren and Mineralni baths on the territory of Late Antiquity and Medieval fortress Aquae Calidae - Therma, Vetren, Burgas“ the archaeologists observed a part of the local sewerage with a north-east orientation and a total length of 77.5 m. Fortress wall with a thickness of about 3.28-3.30 m and part of the entrance of the gate were found during the archaeological survey.

In February-March 2015, during the implementation of the water cycle project linking the Vetren-Banevo districts, the construction works pierced the northwest tower.

It can be determined that the Early Byzantine fortress Aquae Calidae from the 6th century covers a total area of over 65,000 sq.m.

The earliest materials found here are from the Chalcolithic and Bronze Age. There are already distinct cultural layers from the Iron Age and the subsequent Roman and Byzantine times.

The constructions from the Roman age in Aquae Calidae took place after 45 AD, when these lands

çantik çağ ile orta asır kalesi Aquae Calidae – Terma, Burgas Vetren mahallesindeki bölgede entegre edilen projenin” icrası aşamasında kanalizasyonun Kuzey – Doğu yönündeki 77,5 m uzunluğunda güzergah incelenmiştir. Araştırmalar esnasında 3,28-3,30m genişliğinde kale duvarı bulguları ile kısmi giriş kapısına tesadüf edilmiştir.

Şubat-Mart 2015 yılında Vetren – Banevo mahallerini bağlayan su döngü kanalının koordine edilmeyen kazımı sırasında, Kuzey - Batı kuleye dokunulup kule delinmiştir.

6 y.y. da Erken Bizans kalesindeki Aquae Calidae`nin toplam Alanı 65 dönümdür.

Kalkolitik ve bronz çağda bulunan eşyalar en erken dönemde bulunanlardır. Demir ve sonraki Roma ve Bizans döneminden belirgin kültürel tabakalar mevcuttur.

Aquae Calidae de Roma dönemine ait yapıların inşa edilmesi bu toprakların Roma eyaletine dönüşmesinden sonra m.s.45 senesine ait olmalı.

Aquae Calidae`de Roma yapılarının alt kronolojik sınırı 1 y.y. ın ikinci yarısının başlarına dayanmakta olup, Neron imparatoru tarafından hamam yapılması için tasvir edilmiştir. Bu 2015 yılında ortaya çıkarılmış ve N. Şarankov’a göre 1 y.y. ın 60 – 68 yıllarına aittir. Araştırmacı, hamamın 61 yılında Neron’un Trakya eyaletinde yollar ve yol istasyonları yaptığı sırada inşa edilmesinin olasılık dahilinde olduğunu vurgulamaktadür.

Arkeolojik araştırmalar 1 y.y. ın ortalarında bir kaç yapı daha aydınlığa çıkarmaktadır. Bunlar arasında mermerden olan havuzdur. 2015 yılında Doğu tarafında 5 merdiven ortaya çıkarılmıştır. Güneyden ve Kuzeyden iki dik tabaka havuzu kapatmaktadır. Tamamı Türk hamamının altında kalan bu teçhizatın ancak küçük bir bölümüne Doğudan ulaşılabilmektedir.

РИМСКА ИМПЕРИЯ / ROMAN EMPIRE / ROMA İMPARATORLUĞU

Константин I (306-337 г.)
Constantine I (306-337)
I.Konstantin (306-337 yıl)

Константин II (317-340 г.)
Constantine II (324-361)
II.Konstantin (317-340 yıl)

Констанций II (324-361 г.)
Constantius II (324-361)
II Konstantsiy (324-361 yıl)

Констанс (333-350 г.)
Constans (333-350 г.)
Konstans (333-350 yıl)

Теодосий I (379-395 г.)
Theodosius I (379-395 г.)
I. Teodosiy (379-395 yıl)

През февруари-март 2015 г. при изпълнение на несъгласуван с РИМ-Бургас канал по воден цикъл, свързващ кварталите Ветрен-Банево, изкопът засяга и пробива северозападната кула.

Може да се определи, че ранновизантийската крепост Акве калиде от VI в. обхваща обща площ от над 65 дка.

Най-ранните материали, намерени тук, са от халколитната и бронзовата епоха. От желязната и следващите я римска и византийска вече има ясно изразени културни пластове.

Изграждането на обекти от римската епоха в Акве калиде трябва да се отнесе след 45 г. от н.е., когато тези земи са превърнати в римска провинция. Долната хронологическа граница на римски обекти в Акве калиде обаче е в началото на втората половина на I в. и се илюстрира от надпис на император Нерон за построяване на баня. Той е открит през 2015 г. и според Н. Шаранков се датира между 60 и 68 г. от I в. Проучвателят допуска, че е възможно банята да е изградена около 61 г., когато Нерон строи пътища и пътни станции в провинция Тракия.

Археологическите проучвания разкриват още няколко структури към средата на I в. Между тях е мраморен басейн. През 2015 са разкрити 5 стъпала от източния му край. Две вертикални плочи затварят басейна от юг и север. Само малка част от това съоръжение е достъпна от изток, като то почти цалото остава под турската баня.

През есента на 2012 г. е засечен зазидан (запечатан) в каменен кожух керамичен тръбопровод под изградения през IV в. източен корпус на ранновизантийската баня.

През 2014 г. в сектор „Изток“ е открит нов керамичен водопровод (водопровод № 4), предшестващ ранновизантийския градеж – както were turned into a Roman province. However, according to the researchers, chronologically the Roman period in Aquae Calidae starts at the beginning of the second half of the 1st century and is illustrated by the inscription of Emperor Nero that mentions construction of a bath. The inscription was discovered in 2015 and, according to N. Sharankov, dates between 60 and 68 from the 1st century AD. The investigator assumes that it is possible that the bathroom was built around 61 AD when Emperor Nero built roads and road stations in the province of Thrace.

Archaeological studies reveal several structures from the middle of the 1st century AD. Among them is a marble pool. In 2015, five steps were revealed from its eastern end. Two vertical plates close the pool from the south and north. Only a small part of this facility is accessible from the East, and it is almost completely under the Turkish bath.

In the autumn of 2012, a ceramic pipeline of the Early Byzantine Bath was found underneath protective stone layers, dated in the 4th century AD.

In 2014, another ceramic water pipeline (pipeline № 4) that precedes the early Byzantine construction, was discovered in the Eastern sector. Both - the reinforcing eastern wall and the substructure are fully aligned with the location of this pipeline. It consists of smaller interconnected parts with lengths of 0.50 m and 0.13 m in diameter.

The fourth facility, connected to the earliest stage of the construction of the baths in Aquae Calidae, is the sewer channel uncovered in the summer of 2014. It is located west of the reinforced Early-Byzantine wall in the opus mixtum below the floor level. The channel is made of fine crafted, carved, massive stone slabs of andesite tuff with a collector at the southern end.

4 y.y da erken Bizans döneminin hamamının Doğu gövdesinin altında Eylül 2012 senesinde taşa giydirilmiş seramik boru hattı engeli bulunmuştur.

2014 yılında “İztok” kısmında seramik yeni boru hattı (4. Boru hattı) gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu hat erken Bizans inşaatının öncüsü olduğu gibi yapısı da bütünü ile konumu dikkate alınarak yapılmıştır. Uzunluğu 0,50 m, çapı 0,13 m olan daha küçük borularla kendi aralarında eklenmişlerdir.

Aquae Calidae hamamlarının inşaasının en erken dönemindeki dördüncü teçhizat 2014 yılında bulunan kanaldır. Güneyinde ise taşıyıcı olarak yapılan erken Bizans duvarının batısında zeminden aşağı opus mixtum yöntemine göre çok iyi şekillenmiş, ot andeziten tüf s kolektor kocaman taş levhalardan elde edilmiştir.

Her halde daha geç dönemlerde Anhialo’da imparator Trayan, Hadriyan(117-138) ile Antoniy Piy (138-161) tarafından yürütülen siyaset uyumu mevcuttur. Bu durum son hükümdar döneminde 2 y.y. ın ortalarından sonra genişleyen şehire de kaçınılmaz olarak yansımaktadır.

1 ve 2 y.y. döneminde azımsanmayacak miktada madeni paraların mevcudiyetine rağmen mimari ve yapısal değişiklikler için 2.y. ın ortasından sonra konuşabiliriz. Köyün (Pevtingerova haritasına göre) Aquae Calidae denilen Roma yol merkezine dönüştürülmüş olması ve 172. Senesine doğru Trakya eyaletinin Roma yöneticisi Gay Pantuley Graptiak’ın mevcut bir bina yazıtı bunu teyit etmektedir.Filipol’un kale duvarı üzerinde Gay Pantuley Graptiak’ın inşaat faaliyetleri nazara alındığında Aquae Calidae`nin inşaatı için yol merkezlerinin yapılması ile bağlı olarak ancak 2 y.y. ın üçüncü çeyreğinde bahsedilebilir. Bu gibi inşaşat faaiyetleri kaçınılmaz olarak hamam sitesinin kendisinde ve çevresinde değişikliğe ve yeni yapılanmaya sebe-

Юстиниан I (527-565 г.)
Justinian I (527-565)
I. Justinian (527-565 yıl)

Юстин II (565-574 г.)
Justin II (565-574)
II. Justin (565-574 yıl)

Маврикий Тиберий (582-602 г.)
Maurice (582-602)
Maurikius Tiberius (582-602 yıl)

Юстин II (565-574 г.)
Justin II (565-574)
II. Justin (565-574 yıl)

укрепващият източен зид, така и субструкцията изцяло са съобразявани с разположението му. Състои се от свързани помежду си по-малки тръби с дължини от по 0,50 м и диаметър 0,13 м.

Четвъртото съоръжение, отнесено към най-ранната фаза на изграждането на баните в Акве калиде, е откритият през лятото на 2014 г. канал. Той е разположен западно от носещ конструктивен ранновизантийски зид в opus mixtum под подово ниво, изпълнено от много добре обработени, издялани масивни каменни плочи от андезитен туф с колектор в южния му край.

На по-късен етап вероятно има синхрон с провежданата в Анхиало политика от императорите Траян, Хадриан (117-138 г.) и Антоний Пий (138-161 г.). При последния владетел това неизбежно рефлектира и върху разширената територия на града след средата на II в.

Независимо от наличието на немалко римски монети от I и II в., за архитектурно-строителни промени можем да говорим след средата на II в. Това се потвърждава от преобразуването на селището в римска пътна станция, наречена Акве калиде (според Певтингеровата карта), както и от един строителен надпис на римския управител на провинция Тракия към 172 г. Гай Пантулей Граптиак.

Имайки предвид строителната дейност на Гай Пантулей Граптиак по крепостната стена на Филипопол, може да се говори за строителство на Акве калиде през третата четвърт на II в., което би следвало да бъде свързано с изграждането на пътната станция. Такива активни строителни дейности неминуемо водят до промени и преустройства около и по банския комплекс. Като потвърждение от археологическа гледна точка този период поне засега трайно се обвързва с многобройни дви-

At a later stage, it is likely that the place function was synchronized with the policy pursued in Anchialo by the Emperors Trajan (98-117), Hadrian (117-138) and Antoninus Pius (138-161). The reign of the latter ruler, this policy inevitably reflected on the extended territory of the city after the middle of the 2nd c. AD.

Despite the presence of many Roman coins from the 1st and 2nd c. for architectural changes we can talk first after the middle of the 2nd century. This is confirmed by the transformation of the settlement into a Roman road station called Aquae Calidae acc. Tabula Peutingeriana as well as from the constructional inscription left by Gaius Pantulei Graptiac, who was Roman governor of the Province of Thrace in 172 AD.

Given the activities of Gaius Pantulei Graptiac on the fortress wall of Philippopolis, we can talk about the construction of Aquae Calidae in the third quarter of the 2nd century AD, which should be related to the construction of the road station. Such active construction works inevitably lead to changes and reconstructions on and next to the bath complex. As a confirmation from an archaeological point of view, this period is represented by numerous finds - ceramics and coins.

In the Early Byzantine era the ancient Roman baths underwent major structural changes at the beginning in the 4th century. In the southeastern part of the bath premises, the following are dated between the 4th and 6th centuries: the eastern part of the building, situated over Roman facilities (water pipelines); a large drainage basin (cloak); part of the central body of the bath complex (eastern and western wall); two steps for a massive wooden structure; southeastern apodyterium; an open water supply system with cold water and a swimming

biyet vermektedirler. Bu döneme arkeolojik açıdan teyit edici neden bakacak olursak, en azından şimdilik kalıcı olarak çok sayıda taşınır malzemeye – seramik ve madeni paraya, bağlayabiliriz.

Antik Roma hamamlarında ciddi yapısal değişiklikler, 4. asır ile başlayan erken Roma döneminde başlamıştır. 4 ve 6. y.y. da Güney – Doğu kısmında şunlar sıralanmıştır: Doğu gövdesi – Roma döneminde yerleşik yer altı alanı (su boruları) olup, atık su kanalı büyük havuzdur (kloaka); hamamın merkez görevdesinin bir kısmı (Doğu ve Batı duvarı) olup; taşıyıcı büyük ağaç inşaatına iki adımdır; Güney – Doğu APODİTERİUMudur; bulunmuş olan sıcak ve soğuk su taşıyıcı sistemi 6.y.y.ın üçüncü çeyreğinde mühürlenmiştir; arızalara dayalı olan ciddi yangın sonuçları ve oldukça fazla seramik ve madeni paralar.

Kabul edilmelidir ki; 680 yılı olaylarında imparator Konstantin 4. Pogonat gut hastalığını tedavi etmek için Konstantinopol'daki 6. Dünya SBORuna donmemiş ise, bu hadise Mesemvriya'da gerçekleşmeyip Aquae Calidae`de kaplıcaların şifalı suları ile gerçekleşmiştir.

8.y.y. ın son çeyreğinde Bizans REKONKİSTASINDA büyük kale duvarının inşaatının sebebinin ne olduğuna dair yeterli bilgi mevcut değildir. Bulgaristanın Birinci padişahlık (7 – 10y.y.) döneminde bir değişiklik olup - olmadığı bilinmemektedir.

Ciddi adkeolojik kalıntılar 11-12 y.y. da hamamın tesisinde değil de asıl hamamın asıl kısmında bulunmuştur. Bizans binasının bir bölümü ve birçok bölümler ile aralarında özellikle dikkat çeken mühürler olmak üzere çok sayıda malzeme bu dönemde ortaya çıkmaktadır. Aquae Calidae`den Bulgaristan sınırları içindeki Ortaçağ mühürlerinin en büyük koleksiyonlardan bir tanesi biçimlenir. Madeni para ile seramik kalıntılar oldukça fazladır (9-13

ЛАТИНСКА ИМПЕРИЯ / LATIN EMPIRE / LATİN İMPARATORLUĞU

Анонимен фолис (1075-1080 г.)
Anonymous follis (1075-1080)
Anonim folis (1075-1080 yılı)

Мануил I Комнин (1143-1180 г.)
Manuel I Komnenos (1143-1180)
Manuil I. Komnin (1143-1180 yıl)

Андроник I Комнин (1183-1185 г.)
Andronikos I Komnenos (1183-1185)
Andronik I. Komnin (1183-1185 yıl)

Алексий I Комнин (1081-1118 г.)
Alexios I Komnenos (1081-1118)
Alexius I. Komnin (1081-1118 yıl)

Йоан III Дука Ватаци (1222-1254 г.)
John III Doukas Vatatzes (1222-1254)
Yoan III Vatatsi Dükü (1222-1254 yıl)

Латински имитации (1204-1261 г.)
Latin imitations (1204-1261)
Latin taklitleri (1204-1261 yıl)

жими материали – керамика и монети.

В ранновизантийската епоха по античната римска баня настъпват сериозни строителни промени, чието начало започва в IV в. От периода между IV и VI в. в югоизточната ѝ част се датират: източен корпус, възседнал подобекти от римската епоха (водопроводи);

басейн с голям отводнителен канал (клоака); част от централния корпус на банята (източен и западен зид); две стъпки за носеща масивна дървена конструкция; югоизточен аподитериум; открита система за водоснабдяване със студена вода и басейн, запечатан през третата четвърт на VI в.; сериозни следи от пожари, свързани с аварите, и масов керамичен и монетен материал.

Може да се приеме, че при събитията от 680 г., ако император Константин IV Погонат не се е върнал в Константинопол заради VI-я Вселенски събор, а е лекувал подаграта си, то това се е случило не в Месемврия, както пишат Теофан Изповедник, а именно в Акве калиде поради лечебните качества на минералната вода.

Няма точни данни кое е предизвикало изграждането на мощен крепостен зид вероятно при византийската Реконкиста през последната четвърт на VIII в. и дали има, или не промяна през периода на Първо българско царство (VII-X в.).

Сериозни архитектурни останки от XI-XII в. се откриват в обсега на банята, но не в самия бански комплекс. От този период произхожда част от византийска сграда и немалко помещения, както и множество материали, между които особено внимание заслужават печатите. От Акве калиде се оформя една от най-богатите от територията на България колекции от средновековни печати. Масов е материалът на монети и керамика (XI-XIII в.).

pool, which was sealed in the third quarter of the 6th century; serious traces of a big fire associated with the Avars, and huge amounts of pottery and coins.

It can be assumed that in the events of 680 AD, when Emperor Constantine IV Pogonatos did not return to Constantinople for the 6th Ecumenical Council because he underwent treatment for gout, this did not happen in Messambria as Theophanes the Confessor reported, but namely in Aquae Calidae due to the healing properties of the mineral water.

There is no exact data on what has caused the construction of a mighty fortress wall around the complex. Most likely it happened during the Byzantine Reconquista at the last quarter of the 8th century. It is also arguable whether or not there is a change in Aquae Calidae during the First Bulgarian Kingdom (7-10th century).

Serious architectural remains from the 11th-12th centuries are found in the bath surroundings, but not inside the bath complex itself. Part of the Byzantine building with numerous rooms date from the same period as well as a lot of materials, among which special attention is paid to the lead seals. One of the richest collections of medieval seals in Bulgaria is namely from Aquae Calidae. The big mass of the material from the period (11-13th c.) are coins and ceramics.

Despite the serious devastation and burning of the place caused by Henry Flanders' crusaders in 1206, the baths continued to function to some extent.

The situation changed in the 14th century - there are no coins and ceramics discovered from this period. Similar process was registered at several sites in Northeastern Thrace, which were seriously

y.y.). Ciddi yıkımlara ve Anri Flandırski'nin 1206 yılında haçlıların gerçekleştirdiği yangınlara rağmen hamamlar belirli oranda faaliyet göstermeye devam etmektedirler.

14.y.y. için durum aynı değildir çünki, günümüze kadar bahsedilen bu döneme ait seramik ve madeni para bulunmamıştır . Haçlıların 1206 – 1207 yılındaki hiddetinden etkilene böyle durumlar Kuzey-Doğu Trakya'nın birkaç yerinde tespit edilmiştir. Markeli olayı da bir örnektir.

Arkeolojik buluşlarda Antik dönem ile Orta çağa ait tarımsal işletmeler, üretim yerleri ile konut yerleri geniş yer almaktadır. Konutlara ait bulgular oldukça az olmasına rağmen, üretim yerleri ile tarımsal işletmelere ait bulgular hiç te öyle değildir.

Şu ana kadar tamamen açığa çıkarılmış tek bir konut ile bir kaç tanesinin de izlerine rastlanılmıştır. Erken Bizans döneminin Batı sektörde tarımsal ve üretim yerleri yer almaktadır. " Muzeyno Prostranstvo " sektöründe 4. Ve 6 y.y.ait üretim ve tarım yerleri bulunmuştur.

Başkaca faaliyet alanlarına dair yerler 2009 yılında hamamın doğu gövdesi ile duvarın arasında belirlenmiştir. Orada 11 – 12 y.y. a ait bulgulara rastlanılmıştır ve özellikle de birçok şamdana. Ayrı pasajlarda çatı dökümünün kiremit ve kerpiçten olduğu görülmüştür. Bunların dükkanlar olduğu kabul edilmektedir.

Kullanım amaçlarının bilinmediği yapılar davar. Örneğin Kuzey kale duvarının iki tarafında (2010 yılında incelenen) bulunanlar ile kısmen ortaya çıkarılan 7-8 y.y. a ait kale duvarından ve Burgas'ın su tesisatından ciddi hasar gören, kısmen yok edilen geç antik dönemine ait (erken Bizans döneminden) yapı.

Bazı yerleşim yerlellerinde birkaç ölüm ilanına tesadüf edilmiştir.

Латинска константинополска имитация (1204-1261 г.)
Latin Constantinople Imitations (1204-1261)
Latin Konstantinopili takliti O1 Tipi (1204-1261 y.)

Независимо от сериозните разрушения и опожарявания от кръстоносците на Анри Фландърски през 1206 г., баните продължават в някаква степен да функционират.

Съвсем не така стои въпросът през XIV в. – към настоящия момент няма откривани монети и керамика от това време. Такъв процес се регистрираи при няколко обекта в Североизточна Тракия, сериозно засегнати от агресията на кръстоносците през 1206-1207 г. Аналогичен случай е и Маркели.

Съществено място в археологическите разкрития заемат данните за стопански, производствени и жилищни помещения от Античността и Средновековието. И докато тези за жилищните помещения са крайно оскъдни, съвсем не така стои въпросът с производствените и стопанските помещения.

До настоящия момент има изцяло разкрито едно жилищно помещение и следи от още няколко.

В ранновизантийската епоха в западния сектор са били разположени стопански и производствени помещения. В сектор „Музейно пространство“ са разкрити производствени и стопански помещения от IV и VI в.

Помещения с други функции са локализирани през 2009 г. между източния корпус на баната и средновековния зид. Там са открити материали от XI-XII в., като измежду тях има множество свещници. В отделни пасажи се засича изсипана покривна конструкция от керемиди, както и кирпич. Приема се, че това са магазини.

Има и помещения с неустановени функции, като тези от двете страни на северната крепостна стена (проучвания през 2010 г.), както и частично разкрита късноантична (ранновизантийска) сграда, която е сериозно засегната и частично унищожена от кре-

affected by the Crusaders' aggression in 1206-1207. The fortress Markeli is an analogical case.

An important place in the archaeological discoveries occupies the data collected on the economics, production and housing from Antiquity to the Middle Ages. While the information on housing is extremely scarce, it is extensive on production and business premises.

Until now, one living area has been completely uncovered as well as traces of several more.

In the early Byzantine era business and production premises were located in the western sector. In the sector "Museum space", the archaeologists discovered production and business premises from 4th to the 6th c.

Premises with different functions, situated between the Eastern part of the bath and the medieval wall, were researched in 2009. Inside were found materials from the 11th-12th centuries, among which were many candlesticks. In some parts there were fallen roof structures of tiles, as well as brickwork. It is assumed that these were shops.

There are also spaces with unsettled features such as those on both sides of the northern fortress wall (studied in 2010), as well as a partially discovered late anti-early (early Byzantine) building, which was seriously damaged and partly destroyed by the reinforcing fortress wall from 7-8th c. and by the 20th c. water supply to the city of Burgas.

Several necropolises have been localized on parts of the urban territory. Two are reported by the archaeologists: a Christian medieval necropolis discovered at an early stage of the research in 2008, and the second, a Late-Antiquity Christian necropolis was excavated in 2012, and after interrupted, further researched in 2016-2017. The area where the medieval necropolis is located has not been

İki adet arkeolojik yolda kesişmiştir: Biri 2008 yılında yapının ortaya çıkarılmasındaki ilk aşamada ortaçağ dönemi hıristiyana ait, ikincisi ise yılında kazılan, bir ara araverilen ve 2016-2017 de tekrar işleme devam olunan geç antik dönemi hıristiyani. Alt yapıları araştırmak için görüşbirliği içinde seçilelerek yapılan kazı çalışmaları ve Türk hamamı çevresindeki sosyalleşmeler hiç olmazsa birinin tamamen bitirmesine imkan vermemektedir.

Böylece, orta çağ ölüm ilanının bulunduğu bölge çoktan araştırma alanı olmaktan çıkmış (daha 2011 yılında), geç antika döneminin bir kısım ölüm ilanı ise sınırlı inşaat bölgesindedir. Şu durum da önemsiz sayılmaz, geç antik dönemi 6 – 6,50 m kalınlıktaki kültür tabakası altında bulunmaktadır.

Kronolojik sırada olmasa da başka ölüm ilanları için de bilgiler mevcuttur. Fakat bu ileride kanıtlanacak ve tam olarak tespit edilecektir. Birçok seramik buluşlardan orman parkındaki hıristiyanın ölüm ilanı dönemi 11 ile 13. y.y. arasıdır. Yine aynı zamanda takımımıza başkaca ölüm ilanları ile mezarların açılışına dair yerli halkından bilgi edindi. Doğudan, günümüz "Sv. Mina – 2 " sanatoryumun doğu sınırında, 20.y.y.ın 50 – 60 yıllarında yapıların inşaatı sırasında bir kısmı sanatoryumun doğusunda bu gün de muhafaza olunan büyük miktarda insan iskeletleri ortaya çıkarılmıştır. Ancak bu arkeolojik bulgu üzerinde tarihleme bulunmamaktadır. Günümüzün devlet sanatoryumunun avlusunun çağdaş olarak inşaası sırasında Kuzey – Batı tarafında insan kalıntılarına rastlanılmıştır. Fakat orada da tarihleme hususunda muhafaza olunan bir arkeeolojik malzemesi yoktur. Ölüm ilanı Kuzeyde, devlet sanatoryumun Kuzey- Batısında ve Todor Jivkov villasının bulunduğu mıntıkada da bulunmuştur. Burada ayrıca hem antik ve hem Ortaçağ seramiği bulunmuştur.

КЪСНИ МОНЕТИ XVIII-XIX В. / LATE COINS 18TH-19TH C. / GEÇ MADENİ PARALAR XVIII-XIX YÜZYIL

Мустафа III (1757-1774 г.)
Mustafa III (1757-1774)
III. Mustafa (1757-1774 yıl)

Абдул Меджид I (1839-1861 г.)
Abdulmejid I (1839-1861)
I.Abdul Mecit (1839-1861 yıl)

Абдул Хамид II (1876-1909 г.)
Abdul Hamid II (1876-1909)
II. Abdül Hamid (1876-1909 yıl)

Абдул Хамид I (1774-1789 г.)
Abdul Hamid I (1774-1789)
I. Abdül Hamid (1774-1789 yıl)

Абдул Азис (1861-1876 г.)
Abdülaziz (1861-1876)
Abdül Azis (1861-1876 yıl)

Александър I Батенберг (1879-1886 г.)
Alexander of Battenberg (1879-1886)
Aleksandar I Batenberg (1879-1886 yıl)

Махмуд II (1808-1839 г.)
Mahmud II (1808-1839)
II Mahmud (1808-1839 yıl)

постния зид от VII-VIII в. и от водоснабдяването за град Бургас.

Върху част от населяваната територия са установени и няколко некропола. Два са засечени по археологически път: един християнски средновековен в началната фаза на разкриване на обекта през 2008 г. и втори – християнски късноантичен, разкопаван през 2012 г. и след прекъсване работата по него е продължена през 2016-2017 г. Избирателно провежданите археологически разкопки с оглед на уточнявания на подобекти за проучвания и на социализацията около турската баня не позволяват да бъде завършен цялостно поне единият от тях. Така районът, в който се разполага средновековният некропол, отдавна не е обект на проучване (още от 2011 г.), а част от късноантичния некропол е в ограничена за строителство зона. Не е без значение и обстоятелството, че късноантичният некропол е под културен пласт с дебелина до 6-6,50 м.

Има и информация за други некрополи (неустановени като хронология), но тя подлежи на бъдещо доказване и прецизиране.

По откритата масова керамика християнският некропол в горския парк се датира между XI-XIII в.

Пак по същото време екипът получи информация от местни жители за откриването на други некрополи и отделни гробове. Източно покрай съвременната източна граница на санаториума „Св. Мина – 2“, при строежа на сградите през 50-60 те г. на XX в., частично съхранени и до днес източно от санаториума, са откривани голямо количество скелети, но няма запазен движим археологически материал за датировката им.

Човешки останки са намерени и североизточно от днешния държавен санаториум при изграждането на съвременния му двор. Но и там

researched since 2011, and part of the late antique necropolis falls into a restricted construction area. It is also a fact that the late antiquity necropolis is located under a huge cultural layer with a thickness of 6-6,50 m.

There is also information about the presence of more necropolises (not listed chronology), but they will be a subject to future research and refinement.

According to the most ceramic finds, the Christian necropolis located in the forest park, dates between the 11th and 13th centuries.

The team of archaeologists has received information from local residents about the discovery of other necropolises and individual graves. Along the modern eastern border of the sanatorium „St. Mina - 2“, a large number of skeletons were found during the construction of buildings in the 50s and 60s of the 20th century, partially still existing to the east of the sanatorium, but there is no preserved archaeological material, upon which to date them.

Human remains were found northeast of the present state sanatorium during the construction of its modern yard, but archaeological material was not kept for further survey. Another necropolis is located north-northwest above the state sanatorium and the vicinity “The villa of Todor Zhivkov”, where ancient and medieval ceramics were discovered.

Similar places was found to north, over the northern fortress wall and south under a Thracian tomb and water catchment point from the second half of the 20th century, in a modern forest terrain, all of them again without recorded movable archaeological material.

An early Christian necropolis exists east of the bath complex.

At present, the most abundant archaeological ma-

Buna benzer başka yer günümüz ormanlık alanda canlı arkeolojik malzemesi mevcut olmadan Kuzeyde Kuzey kale duvarı üzerinde ve Güneyde trakya mezar taşının altında ve 20.y.y.ın ikinci yarısından su seti bulunmaktadır.

Erken dönem hıristiyanlık mezar taşı hamamlar sitesinin doğusunda da vardır.

Bu duruma göre, en zengin arkeolojik bilgiler araştırılan doğuda antik ve geç antik çağına kadar ile

КЕРАМИКА – III-V ВЕК
CERAMICS 3RD-5TH C.
SERAMİK – III-V YÜZYIL

няма запазен движим археологически материал за датировка. Некропол е установен и север-северозападно над държавния санаториум и местността Вилата на Тодор Живков, където се открива и антична, и средновековна керамика.

Друго такова място има северно над северната крепостна стена и южно под тракийска надгробна могила и каптаж за вода от втората половина на XX в., в съвременен горист терен, отново без движим археологически материал.

Раннохристиянски некропол съществува и източно от банския комплекс

Към настоящия момент най-богата археологическа информация има от проучван източно до и извън античната и късноантична и отчасти под средновековната баня раннохристиянски късноантичен некропол от IV в.

През лятото на 2012 г. източно пред източния корпус на ранновизантийската баня и в обсега на няколко керамични водопровода поетапно бе проучен некропол от 9 гроба от IV в. С оглед на откритите монети неговата горна граница е не по-късно от 375 г. Християнската атрибуция на некропола не подлежи на съмнение.

Раннохристиянският характер на гробовете и особено някои от разкриваните белези там позволяват едно по-разширено тълкуване като това, че некрополът е готски.

Така към края на 2017 г. археологическите проучвания на Аквe калиде вече са в състояние да дадат отговори на редица въпроси.

terial came from the research of an early Christian necropolis from the 4th century that is located at the east part and surrounding of the antiquity and partly under the medieval bath.

In the summer of 2012, to the east to the eastern body of the Early Byzantine Bath and within the scope of several ceramic water pipelines, a necropolis of 9 graves from the 4th c. was surveyed by the archaeological team. In regards to the coin finds, its date was not later than 375 AD, and the Christian attribution of the necropolis was beyond doubt.

The Early-Christian character of the graves, and especially some of the features revealed there, allow for a wider interpretation such as the fact that the necropolis is Gothic.

Thus, by the end of 2017, the archaeological studies of Aquae Calidae are now able to answer a number of questions.

bu dönem dışında, ayrıca 4.y.y. a ait kısmen ortaçağ hamamın altında erken hıristiyanlığın geçantik çağ mezar taşıdır.

2012 yılının yaz aylarında erken Bizans dönemi hamamının Doğu gövdesinin doğusunda ve birkaç seramik su borusu içeriğinde kademeli olarak 4.y.y. a ait 9 adet mezar taşı araştırılmıştı. Bulunan madeni paralara göre onun üst sınırı 375 senesinden sonraya dayanmamaktadır. Mezar taşının hıristiyanlık özelliği şüphe götürmemektedir. Mezarların erken Hıristiyan karakteri ve özellikle burada ortaya konan özelliklerin bazıları, nekropolün Gotik olduğu gibi daha geniş bir yorumlamaya izin vermektedir.

Böylece, 2017 sonunda, Aquae Calidae'nin arkeolojik çalışmaları bir dizi soruyu cevaplandırabilmektedir.

КЕРАМИКА – III-V ВЕК
CERAMICS 3RD-5TH C.
SERAMİK – III-V YÜZYIL

Гребен, открит при почистването на минералния извор
Comb discovered during the cleaning of the mineral spring
Mineral kaynağın temizlenmesi sırasında ortaya çıkan tarak

Оброчен релеф от Аквe калиде, посветен на Анхиалските нимфи
Votive plate from Aquae Calidae, dedicated to the Three Nymphs/ Graces from Anchialo
Anhial nimflerine adanan Aquae Calidae'den adak rölyefi

АРХ. ВАСИЛ ДОНЧЕВ

АРХИТЕКТУРЕН ОБЛИК, ФУНКЦИОНАЛНО РЕШЕНИЕ, ПЕРИОДИЗАЦИЯ НА РАЗКРИТИТЕ СТРУКТУРИ ОТ БАНСКИЯ КОМПЛЕКС АКВЕ КАЛИДЕ

ARCH. VASIL DONCHEV

ARCHITECTURAL APPEARANCE, FUNCTIONAL SOLUTION, PERIODIZATION OF THE DISCOVERED STRUCTURES OF THE BATH COMPLEX AQUAE CALIDAE

MİMAR VASİL DONCHEV

BANYO KOMPLEKSI AQUAE CALIDAE'DE KEŞFEDILEN YAPILARIN MİMARI GÖRÜNÜMÜ, F ONKSIYONEL ÇÖZÜMÜ VE PERİYODIZASYONU

Красивият и загадъчен свят на римските терми

е вековно вдъхновение за многобройни художници, писатели и изследователи. Причините за това са разнострани: замисълът зад сложното функционално зониране на тези сгради е безпрецедентен за времето си (технологичното усвояване на водонепропускливо третиране на повърхностите, каптирането на студени и топли водни източници, а дори и хипокаустовото подово отопление са само част от комфорта на римските бани).

Решаващо за тяхното въздействие е премисленото и изхождащо от натрупания практически опит еволюиращо с времето функционално разпределение на помещенията, което превежда посетителя през басейни с различна температура в определена последователност, предлагащи цялостна грижа за тялото.

Архитектурата на римските бански сгради стъпва върху богато и многостранно балнеоложко познание. Многобройните археологически проучвания на подобни обекти от различни краища на империята дават добра възможност за проследяване на развитието на римската банска архитектура. От първоначално ограничените, предвидени за лична хигиена сгради, се развиват почивни центрове за населението на големия град: големи представителни комплекси за спорт, игри, къпане и социални контакти.

Термите с различно отоплени плувни и къпални басейни постепенно се включват в плановете за цялостна организация на живота в големия град. Пространствените програми, техниката и размерите се разрастват до представителния мащаб на официалната държавна архитектура след началото на императорския период. За големите комплекси се развиват

The beautiful and mysterious world of Roman thermae

is a century-old inspiration for many artists, writers and researchers. The reasons for this are varied: the design behind the complex functional zoning of these buildings is unprecedented for their time (technological utilisation of waterproof surface treatment, capture of cold and hot water sources, and even hypocaust floor heating are only part of the comfort that the Roman baths offered).

What is decisive for their impact is the thoughtful and built on experience, evolving with time, functional distribution of the premises, which takes the visitor through pools of different temperature in a certain sequence, offering full body care.

The architecture of the Roman bath complexes is based on rich and versatile balneological knowledge. Numerous archaeological studies of similar sites from different corners of the Empire provide a good opportunity to follow the development of the Roman-style bath architecture. The initially limited, planned only for personal hygiene buildings evole into recreational centers for the population of the big city: large representative complexes for sports, games, bathing and social contacts.

Thermae with different heated swimming and bathing pools are gradually being included in the plans for a comprehensive organization of the daily life in the big city. Spatial programs, techniques and sizes have grown to the representative scale of the official state architecture since the beginning of the imperial period. Different types develop for large complexes, most often they were based on the regular and with the common for Roman architecture tendency towards axial symmetry.

From the metropolitan city, the construction of ther-

Roma termlerinin güzel ve gizemli dünyası, bir çok ressam,

yazar ve araştırmacıların asırlarca ilhamı olmuştur. Bunun sebepleri çok taraflıdır: bu yapıların karmaşık fonksiyonel imar tasavvurunun arkasında, zamanın emsalsiz vakası (su geçirmez yüzey işleminin teknolojik absorpsiyonu, soğuk ve sıcak su kaynaklarının yakalanması, yerden ısıtma sistemi dahi, Roma banyolarının konforunun bir parçasıdır).

Onların etkisi için en önemli olan, odaların fonksiyonel bölümleri, düşünülmüş, birikilmiş tatbiki deneyime istinat eden, zaman içerisinde gelişmiş olan, ziyaretçisini farklı sıcaklıkta olan havuzdan belirli sıralama ile geçirerek vücuda tam bir bakım takdim etmesiyle.

Roma banyoları binalaraının mimarisi, zengin ve çok taraflı balneoloji bilgilerine basmıştır. Emparatorluğun çeşitli bölgelerinde benzer yerlerde yapılan bir çok arkeoloji araştırmaları, Roma banyoları mimarisinin gelişmesini incelemek için büyük imkanlar sağlamaktadır. İlk aşamada sınırlı ve sadece şahsi hijyen için öngörülen binalar, daha sonra büyük şehir insanları için tatil merkezleri olarak gelişmiştir. Bunlar, büyük gökemli spor, oyun, yıkanma ve sosyal iletişim kompleksleri.

Farklı ısıtmalı yüzme ve yıkanma havuzlarına sahip olan termler, büyük şehirde kapsamlı bir yaşam organizasyonu planlarına yavaş yavaş katılıyor. / Mekansal /Alansal programlar, teknikler ve boyutlar, emperyal dönemin başlangıcından sonraki resmi devlet mimarisinin temsili ölçeğine kadar büyümüştür. Büyük kompleksler için, farklı tipler gelişmektedir, genellikle sıradan olarak Roma mimarisinin tipik eksenel simetriye eğiliminde olduğu gibi farklı türler. Metropol şehirden, term ve balneolojik çalışmaların inşası imparatorluğun her tarafına yayılmış olup, son derece gelişen Roma inşaat organizasyonu ve tekniği ile teşvik edilmiştir. Askeri kamplara ve sivil

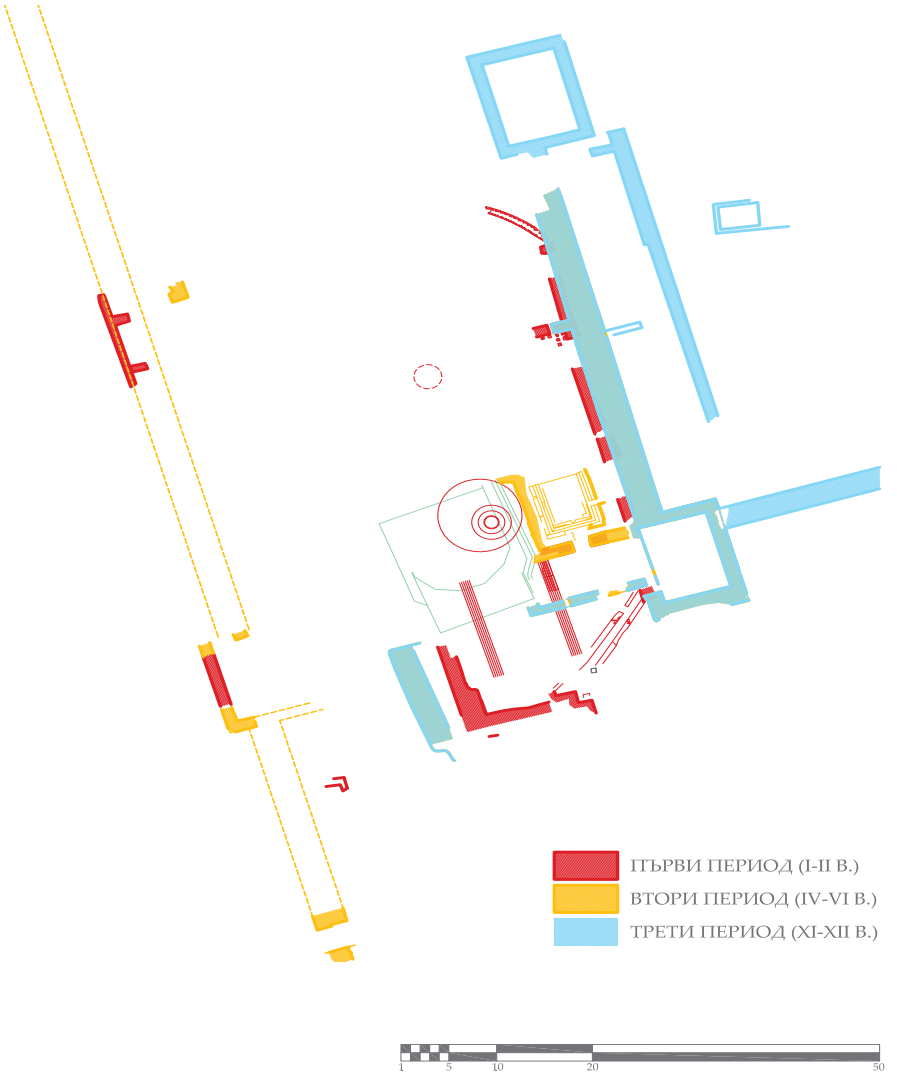

Сборна схема на археологически структури и периодизация
Collective scheme of the archaeological structures and periodization
Arkeolojik yapıların karma şeması ve periyodizasyonu

Банята на Сюлейман през 2008 г.
Sultan Suleiman's bath in 2008
Süleyman'ın hamamı 2008 yılında

различни типове, най-често изхождайки от редовия, обичайно с характерната за римската архитектура тенденция към осова симетрия.

От столичния град строителството на терми и балнеоложкото дело се разпространяват в цялата империя, стимулирани от силно развитите римска строителна организация и техника. Към военните лагери и цивилните градове се каптират и минерални извори и до тях се изграждат прилежащи балнеолечебници.

Показателна за архитектурата на централната сграда на римските лечебни бани е тази в Баденвайлер, Германия, построена ок. 70 г. сл. Хр. при Веспасиан. Симетричният план показва компактен двустранен комплекс от редови тип.

Римляните от всички обществени слоеве превръщат къпането и физическото възстановяване в начин за разнообразно прекарване на свободното време, осигурявайки възможността на държавата да спечели сигурен престиж чрез мащабни социални инициативи.

Традицията на императорските терми започва още при Август. Големият и малкият императорски типове възприемат повечето предимства на различните типове и ги обединяват в голям комплекс.

За първообраз на големия императорски тип се смятат първите терми с осово-симетричен план, изградени ок. 64г. сл. Хр. – т.нар. Терми на Нерон.

Пространствената програма предлага многообразни възможности за физически и психически отдих, свързани със социални контакти. Посетителите имат на разположение: самостоятелни бани, помещения за масаж и почивка (за лична хигиена); големи зали със степенувана температура от фригидарий през тепидарий до калдарий (за общо къпане); натацио

mal and balneological facilities is spread throughout the empire, stimulated by the highly developed building organization and technique of the Romans. Mineral springs are captured in military camps and civilian towns, following the construction of balneological complexes.

A good example for the architecture of the central building of the Roman healing baths is that in Badenweiler, Germany, built around 70 AD by Vespasian. The symmetric plan shows a compact two-sided plan from the common type.

Romans from all social groups turn bathing and physical recovery into a way of diverse leisure time, providing the opportunity for the state to gain prestige through large scale social initiatives.

The tradition of Imperial Thermae began as early as the time of Emperor August. The large and small imperial types absorb most of the advantages of the different types and unite them into a large complex.

As a prototype of the imperial type are considered the first thermae with an axiometric plan, the so-called Baths of Nero built around 64 AD.

The spatial planning offered multiple opportunities for physical and mental recreation related to social contacts. Visitors have available to them: private bathrooms, massage and rest rooms (for personal hygiene); large halls with gradualy changing temperature from the frigidarium through tepidarium to calderarium (for overall bathing); natatio and palaestra, open-air green areas (for sports); covered galleries and corridors, gardens with nymphaeums, kiosks, taverns (for meetings and conversations); libraries and lecture halls (for spiritual development).

Apart from the artistic design with mosaics, marble intarsies, frescoes and building ornaments, there

şehirler yakınlarında mineral kaynaklar zapt edilir ve yakınlarına balneoloji merkezleri inşa edilir.

Roma şifalı banyoların merkez binasının mimarisinin bir göstergesi, Almanya'nın Badenweiler bölgesinde milattan sonra 70. yılda Vespasian döneminde inşa edilmiştir.

Simetrik planı, toplu iki taraflı sıradan tipli kompleks göstermektedir. Yaşamın her kesiminden gelen Romalılar, banyo ve fiziksel toparlanmayı boş zamanların çeşitlendirmenin bir yolu olarak değerlendirmekte ve devletin kitlesel sosyal girişimler yoluyla prestij kazanmasını sağlamaktadır.

İmparatorluk termlerinin gelenekleri, daha Augustus döneminde başlamıştır. Büyük ve küçük emperyal tipler, farklı türlerin öncülüklerinin çoğunu benimsemiştir ve onları büyük bir kompleks halinde birleştirmiştir.

Büyük emperyal tipin prototipi, M.S. 64. yılda inşa edilmiş olan, Neron termleri olarak bilinen, eksenel simetrik plana sahip ilk termler sayılır. Sahasal program sosyal temaslarla ilgili fiziksel ve zihinsel istirahat için birçok fırsat sunuyor. Ziyaretçilerin emrinde: kişisel banyolar, masaj ve dinlence odaları (kişisel hijyen için), frigidariumdan, tepidariumdan geçen, kalderariuma kadar dereceli sıcaklığına sahip geniş odalar (toplam banyo için); amfiteatrolar, sahneler (natacıo ve palestra), açık hava bahçeleri, (spor için), kapalı galeriler ve koridorlar, peri (nimf) bahçeleri, , büfeler, tavernalar (toplantılar ve görüşmeler için); kütüphaneler ve(manevi gelişim için) konferans salonları mevcuttur.

Mozaikler, mermer intarsolar, freskler ve bina süslemeli sanatsal tasarımın yanı sıra, ünlü Yunan heykeltraşlarının eserlerinin asıl ve kopyaları da ayrı sanat eserleri bulunmaktadır. Roma imparatorluk döneminde şekillendirme kuvveti, yapım tekniğinin mükemmel kullanımına dayanmaktadır, bunlar yeni bina programları ile, Yunan arketiplerinden giderek daha fazla ayrılmaktadır. Büyük termlerin tasarımı

Актуална ситуация през 2017 г.
Situation in 2017
2017 yılı aktüel durum

и палестра, открити градински площи (за спорт); покрити галерии и коридори, градини с нимфеуми, павилиони, таберни (за срещи и разговори); библиотеки и лекционни зали (за духовно развитие).

Освен художественото оформление с мозайки, мраморни интарзии, стенописи и строителни орнаменти, в тях се разполагат и отделни произведения на изкуството, предимно оригинали и копия на именити гръцки скулптори.

Формиращата сила за типизация в римския императорски период е базирана на съвършеното усвояване на строителната техника, която с новите строителни програми все повече се отделя от гръцките първообрази. При проектирането и строителството на големите терми пълноценно и разностранно се проявяват водещите принципи на римската архитектура: рационалност, икономичност, пространствено оформление, осовост, симетрия и монументалност.

Големият императорски тип обединява пространствените поредици и комбинации на другите типове комплекси. Симетрията и осовостта са не само естетическа, но и функционално-практическа система, която освен изразителна архитектурно, дава възможност за лесна ориентация в комплекс от сгради с големина на градски квартал.

Днешната Бургаска област преминава под римска власт през 46 г. сл. Хр. като част от новосъздадената провинция Тракия след анексирането на бившето Одриско царство от император Клавдий. Тракия е първоначално прокураторска провинция, а след 107-109 г. статутът ѝ е сменен на сенатска провинция.

Установяването на римски бански комплекс в Акве калиде можем да отнесем към I в. сл. Хр. (управлението на император Нерон). След преустройство по време на управлението на

are also separate works of art, mainly originals and copies of famous Greek sculptors.

The formation of types in the Roman imperial period was based on the perfect understanding of construction techniques, which after the new building programs, increasingly separated from the Greek prototypes. The design and construction of large bath complexes fully and versatile reveal the guiding principles of Roman architecture: rationality, economy, spatial layout, ossity, symmetry and monumentality.

The great imperial type unites spatial sequences and combinations of other types of complexes. The symmetry and ossification are not only an aesthetic, but also a functionally-practical system, which besides expressive architectural is also easy to navigate in a complex of buildings with the size of urban neighborhood.

Present day Burgas region fell under Roman rule in 46 AD as a part of the newly established Thrace province following the annexation of the former Odrysian kingdom by Emperor Claudius. Thrace was initially a Procurator's province, and after 107-109 AD its status was changed to a Senate province.

The establishment of the Roman bath complex at Aquae Calidae can be dated to the 1st century AD (Emperor Nero's rule). After its reorganization during the reign of Emperor Trajan (2nd century AD) the place became an attractive balneal destination for visitors from all over the Balkan Peninsula.

It was the first station on the Roman road from Aytos to Kabile. In the late antiquity, Aquae Calidae became known as the Therma or Thermopolis (from Greek - warm city).

As part of the developed settlement, the building of thermal baths went through periods of exten-

ve inşaatında, tamamiyle ve çeşit taraflı olarak Roma mimarisinin öncü prensipleri uygulanmaktadır: rasyonellik, ekonomiklik, mekânsal /sahasal/ düzen, eksenlik, simetri ve anıtsallık.

Büyük imparatorluk tipi, mekansal /sahasal/ dizileri ve diğer kompleks tiplerinin kombinasyonlarını birleştirmektedir. Simetri ve eksenlilik sadece estetik sistem değil, işlevsel ve pratik sistemdir, anlamlı mimari dışında, kentsel büyüklükteki bina komplekslerinde kolay yönlendirilme sağlar.

Bu günün Burgas ili Roma hükmü altına M.S.46. y.geçmiştir, önceki Odrisler çarlığının İmparator Klavdiy tarafından ihlak edilmesinden sonra yeni kurulan Trakya eyaletinin bir parçası olarak. Trakya ilkönce prokürator eyaletidir ve 107-109'dan sonra statüsü Senato eyaleti olarak değiştirilmiştir. Aquae Calidae 'deki Roma hamamı kompleksinin kurulması MS I. y.y aittir (İmparator Neron'nun saltanatı). İmparator Trajan (MS 2. yüzyıl) saltanatı sırasında yeniden yapılanmasından sonra, Balkan yarımadasının dört bir yanından gelen ziyaretçiler için cazip bir balneotedavi destinasyonu haline gelmiştir. Aytos Kabile Roma yolunun ilk istasyonu burada bulunmaktadır. Geç antik dönemde Aquae Calidae Terma veya Thermopolis (Yunan'cadanılık şehir) olarak tanınmıştır. Gelişmiş yerleşimin bir parçası olarak, termal banyoların binası, ilave inşaat ve yeniden inşa dönemlerinden geçmektedir. Altıncı yüzyılda, İmparator Justinianus hükümdarlığı sırasında, kompleks genişletilmiş ve surlarla güçlendirilmiş ve kısa süre sonra (583.y. y.), Avarlar Hakanı tüm alanı, Aitos kalesinin kuşatmasında harap etmiştir. Muhtemelen 7. yüzyılın sonunda veya 8. Yüzyılın başında Bizanslı uzlaşmalarının (rekonkist) başında, burada ciddi mimari değişiklikler başlamış, bu değişikliklerde müstahkem alanın kısmen yeniden modellendirilmiş ve o zaman, kısmen incelenmiş olan, 2,50 m. Kalınlıkta olan güçlü kale duvarı inşa edilmiş.

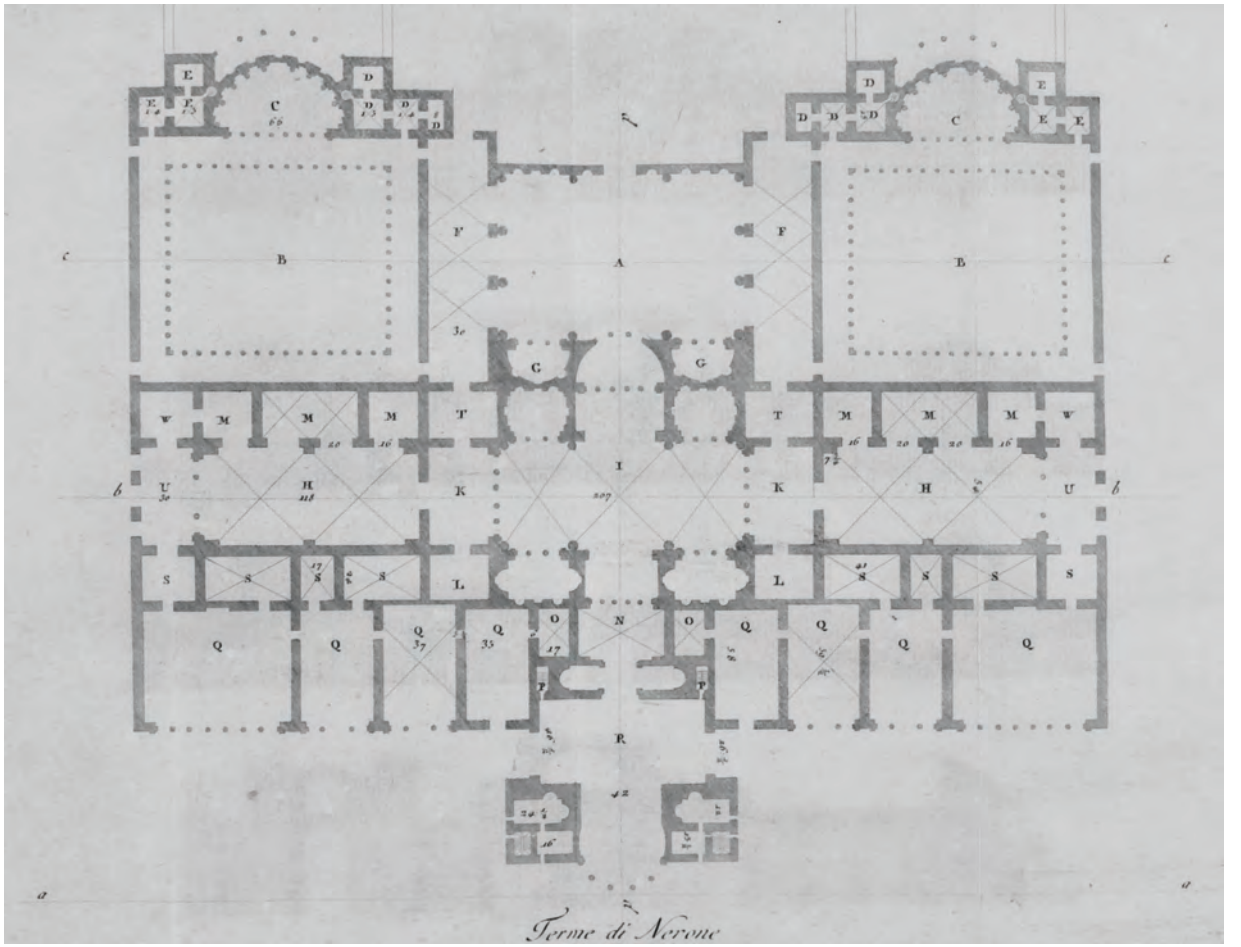

Архитектурен план и разрези на термите на Нерон (62 г. сл. Хр., Рим, по Антонио Палацио)
Architectural plan and sections of Nero's Bath (62 AD, Rome, Antonio Paladio)
Nero'nun termal yapılarının mimari planı ve kesiti(Milattan sonra 62 yıl, Roma, Antonio Paladio'dan alıntı)

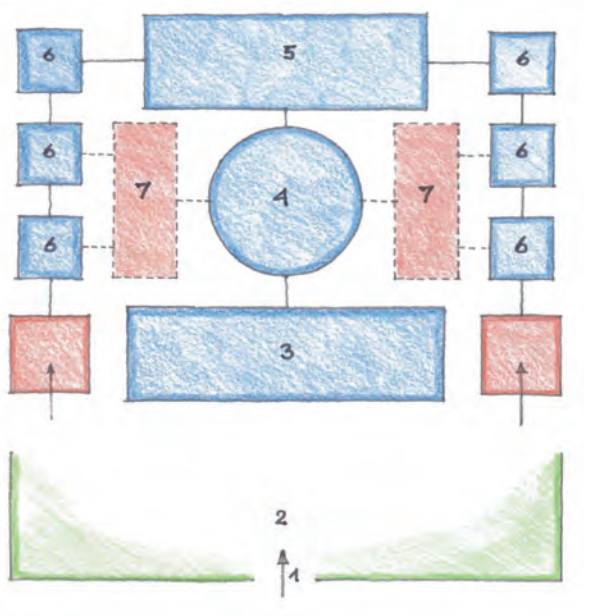

Схема на комплекс от терми
Termal kompleksleri şeması

1. Вход
Entrance
Giriş
2. Открита площ
Open area
Açık alan
3. Студена баня
Cold room
Soğuk banyo
4. Хладка баня
Warm room
Ilık banyo
5. Топла баня
Hot room
Sıcak banyo
6. Специална баня
Special room
Özel banyo
7. Помещение за почивка
Resting halls
Dinlence odası

император Траян (II в. сл. Хр.) той става привлекателна балнеолечебна дестинация за посетители от целия Балкански полуостров.

Тук е била първата станция на римския път от Айтос до Кабиле. През късната античност Акве калиде става известен като Терма или Термополис (от гръцки – топъл град).

Като част от развилото се селище сградата на термите преминава през периоди на пристрояване и преустройство. През VI в., по времето на управлението на император Юстиниян, комплексът бива разширен и укрепен с крепостни зидове, а скоро след това (583г.) аварският хаган опустошава цялата околност при обсадата на Айтоската крепост.

Вероятно в началото на византийската реконкиста в края на VII или след средата на VIII в. тук са осъществени сериозни архитектурни промени, при които е извършено частично прекрояване на укрепеното пространство и тогава е изграден частично проученият мощен крепостен зид с дебелина от 2,50 м. Комплексът е разрушен заедно с целия град от латинските рицари на крал Хайнрих през есента на 1206 г., а функционирането на сградата в следващите векове е ограничено и изместено в посока север и северозапад.

През XVI в., при властването на султан Сюлейман, лечебните качества на водата на това място са преоткрити, а банята е възстановена като модерен за времето си хамам при относително същото местоположение и много по-малки размери под формата на четириъгълна каменно-тухлена сграда с голямо кубе с отвори за светлина и пара. Това здание, заобиколено от развалини, отломъци от тухли, късове от дялан камък, основи от сгради, бива описано от Константин Иречек в неговите „Пътувания по България“ във втората половина на XIX век. Същото малко по-късно

sions and reconstruction. In the 6th century, during the reign of Emperor Justinian, the complex was extended and strengthened with fortress walls, and soon afterwards (583 AD), the Avaric Hagan ravaged the whole area in the siege of the Aytos fortress.

Perhaps at the beginning of the Byzantine reconcist at the end of the 7th or the middle of the 8th c., serious architectural changes took place here. The fortified space underwent fractional remodeling following the construction of the partially studied powerful fortress wall with a thickness of 2.50 m. The complex was destroyed along with the entire town by Emperor Henrich's Latin knights in the autumn of 1206, and in the following centuries the functioning of the building was limited and shifted to the north and northwest.

In the 16th century, under the rule of Sultan Suleiman, the healing qualities of the water in this place were rediscovered; the bathroom was restored as a modern hammam for its time at the relatively same location but much smaller dimensions in the shape of a rectangular stone-brick building, big dome with openings for light and steam. This building, surrounded by ruins, fragments of bricks, pieces of cut stone, foundations of other old buildings, is described by Konstantin Irechek in his "Travels in Bulgaria" during the second half of the 19th century. The same thing later (in 1910) was reported by the future professor Bogdan Filov. The latter building continued to function throughout the 20th century.

The present day large-scale archaeological research of the Late Antique and Medieval Fortress Aquae Calidae - Therma at the Burgas Mineral Baths started under the direction of Tsonya Drazheva in 2008 and continued uninterrupted until 2017 inclusive, from 2014 under the leadership of

Kompleks, tüm şehir ile birlikte 1206 sonbaharında Kral Heinrich'in Roma Şövalyeleri tarafından yıkıldı ve sonraki yüzyıllarda binanın işleyişi sınırlı ve kuzey ve kuzeybatıya kaydırıldı. On altıncı yüzyılda, Sultan Süleyman'ın egemenliği altında, buradaki suyun iyileştirici nitelikleri yeniden keşfedildi ve banyo, nisben aynı yerde zamanının modern bir hamamı olarak dikdörtgen taş- tuğla yapı şeklinde, ışık ve buhar için açıklıklar ile büyük kubbeli daha küçük boyutlarda restore edildi. Kalıntılar, tuğla parçaları, kesme taş parçaları, binaların temelleri ile çevrili bu bina, XIX yüzyılın ikinci yarısında "Bulgaristan'daki seyahatler" eserinde Konstantin Irechek tarafından anlatılmıştır. Aynı şey daha sonra (1910 yılında) gelecekteki profesör Bogdan Filov tarafından yapılır. Son banyo binası 20. yüzyıl boyunca faaliyet göstermektedir.

Burgas mineral banyoları yakınlarında bulunan geç antik ve ortaçağ kalesi Aquae Calidae – Terma ile ilgili günümüzün geniş kapsamlı organize arkeoloji araştırmaları, Tsonya Drajeva yönetiminde 2008 yılında başlamış olup 2017 senesine kadar ara verilmeksizin devam etmiştir, 2014 yılında doç. D-r Dimço Momçilov'un araştırmaları dahil.

Bu dönem içerisinde keşfedilenler: I-II y.y. yapılandırılan roma banyoları; kale duvarının parçaları; antik, geç antik ve orta çağlar dönemlerinden ayrı binalar. Roma banyosunun doğu duvarı, üç soyunma odası ve iki frigidium- soğuk su havuzları ve de onları besleyen ve süzen kanal sistemi tamamen veya kısmen araştırılmıştır.

Arkeolojik araştırmalarının devamı ile birlikte, koruma, restorasyon, sergileme ve sosyalleşme kavramlarının yanı sıra detaylı bir gelişim planı geliştirilmiştir (mimar Yuliy Farkov tarafından), daha sonra da üç ardışık aşamada 2014-2017 yılları arasında, mimar Konstantin Peev tarafından hazırlanmış

Възстановка на римските терми на Нерон
Reconstruction of Nero's thermae
Neron'un Roma termlerinin restorasyonu

(през 1910 г.) прави и бъдещият професор Богдан Филов. Последната сграда на банята продължава да функционира през целия XX век.

Съвременните организирани мащабни археологически проучвания на късноантичната и средновековна крепост Акве калиде – Терма при Бургаските минерални бани започват под ръководството на ас. Цоня. Дражева през 2008 г. и продължават без прекъсване до 2017 г. включително, след 2014 г. под ръководството на доц. д.н. Димчо Момчилов.

За периода са разкрити: част от римската баня, построена през I-II в.; фрагменти от крепостната стена; отделни сгради от периодите на античността, късната античност и средновековието. Напълно или частично са проучени източната стена на римската баня, три съблекални и два фригидариума – басейни за студена вода, както и на системата от канали, която ги захранва и отводнява.

Едновременно с продължаващите археологическите проучвания са разработени подробен устройствен план, както и концепция за консервация, реставрация, експониране и социализация (от арх. Юлий Фърков), а в последствие в три последователни етапа през 2014-2017 г. е изпълнен разработения от арх. Константин Пеев проект за „Консервация, реставрация, експониране и социализация на археологически структури от късноантичната и средновековна крепост Акве калиде – Термополис.

Обобщените резултати от приключените до момента дейности включват: нова чешма на мястото на естествения минерален водоизточник и на оригиналното ѝ местоположение; ажурна пиацета над експонираната археологическа структура – зоната на руините на античния бански комплекс; консервация, реставрация, експониране и социализация на

Assoc. Prof. Dimcho Momchilov.

During the excavation the following have been discovered: part of the Roman bath, built in 1st-2nd c. AD; fragments of the fortress wall; individual buildings from Antiquity, Late antiquity and the Middle Ages. Fully or partially studied were the eastern wall of the Roman bath, three dressing rooms and two frigidariums - cold water basins, as well as the drainage system that feeds and drains the pools.

Along with the ongoing archaeological studies, a detailed development plan for the site have been created as well as a concept for conservation, restoration, exposition and socialization (by architect Juli Furkov), followed by the working project of architect Konstantin Peev “Conservation, restoration, exhibition and socialization of archaeological structures from the Late Antiquity and Medieval Fortress Aquae Calidae – Thermopolis”, which was implemented in three consecutive stages in the period 2014-2017.

The summarized results of the activities completed so far include: a new fountain in place of the natural mineral water source and its original location; open piata over the excavated archaeological structure – zone with the ruins of the ancient bath complex; conservation, restoration, exposition and socialization of the Medieval Bath; developed public service area - richly greened and well-developed park environment with alleys, fountains, benches and a building that houses a shop with a cafeteria, places for outdoor eating with a view to the bath and the archaeological structures; fully conservated, partially restored and expositioned the completely explored south-east apodyterium and part of the eastern wall of the Roman bath.

A building inscription discovered in 2015 that is dated between 60-68 AD, is likely to connect the

olan, geç antik ve ortaçağ kalesi Aquae Calidae - Thermopolis’ten arkeolojik yapıların korunması, restorasyonu, sergilenmesi ve sosyalleştirilmesi projesi tamamlanmıştır.

Şimdiye kadar tamamlanan faaliyetlerin özetlenmiş sonuçları: doğal maden suyu kaynağının ve orjinal konumunun yerine yeni bir çeşme; sergilenmiş olan arkeolojik yapı üzerinde açık piata - antik hamam kompleksinin kalıntıları alanında; orta çağ banyosunun korunması, restorasyonu, sergilenmesi ve sosyalleştirilmesi; kamu hizmet alanının imar edilmesı- zengin peyzajlı ve peyzajlı park alanı içerisinde sokaklar, şadırvanlar, banklar ve banyo ve arkeolojik yapılar manzaralı açık yemek alanları ile bir kafeterya ve dükkanı barındıran bir bina; tamamen korunma altına alınmış, kısmen restore edilmiş ve sergilenmiş, tamamen keşvedilmiş güneydoğu apoditeriumu ve Roma hamamının doğu duvarının bir kısmını açığa çıkarmıştır. 2015 yılında keşfedilen, 60-68.yıllar arası tarihlendirilmiş, muhtemelen İmparator Neron adına banyo inşaatı tanıtımında bulunan inşaat yazısı fragmanı keşvedilmiştir, bununla Roma banyosunun ilk inşaat sınırı olarak, m.ö. I. y.y. ikinci yarısı olduğu kabul edilmiştir.

Yapının, şimdiye kadar incelenen arkeolojik yapılara karşı, işlevsel çözümü, aksiyometrik plan tipinde banyo olduğunu işaret eder (Büyük İmparator tipinin prototipi). M.S. 64. Senesi Romada inşa edilen Neron Termleri olarak tanınan Roma termleri dışında, bu tip bir örneklik geliştirme, keşvedilen Trajan’a ait 109 termlerde gerçekleştirilmiştir, burada ilk kez çevreleyen bahçeler simetrik sisteme dahil edilmiştir. Karakala’nın ve Diokletianus’un Termlerinin muazzam binaları bu tipi değişiyor ve zenginleştiriliyor. Eyaletlerde de benzer kompleksler oluşturuluyor (Kartagen, Leptis Magna, Trir).

Muhtemelen, İmparator Trajan (98-117 y.) dönemin-

Руини от термите на Нерон в Рим
Ruins of Nero's Bath in Rome
Roma'da Neron'un termlerinin harabeleri

средновековната баня; благоустрояване в зоната на общественото обслужаване – богато озеленена и благоустроена паркова среда с алеи, фонтани, пейки и сграда, помещаваща в себе си магазин с кафетерия, с места за консумация на открито, с поглед към банята и археологическите структури; напълно консервирани, частично реставрирани и експонирани изцяло проучени югоизточен аподитериум и част от източната стена на римската баня.

Открит през 2015 г. фрагмент от строителен надпис, датиран между 60 г. и 68 г., вероятно представя строеж на баня от името на император Нерон, с което долната граница на първоначалното изграждане на римската баня се приема за втората половина на I в. сл. Хр.

Функционалното решение на сградата спрямо проучените до момента археологически структури отнася банята към типа с особо-симетричен план (първообраз на големия императорски тип). Освен при изградените ок. 64 г. сл. Хр. в Рим т.нар. Терми на Нерон, образцово развитие на този тип е реализирано при откритите през 109 г. Терми на Траян, където за пръв път в симетричната система се включват и околните градини. Огромните сгради на Термите на Каракала и Термите на Диоклециан видоизменят и обогатяват този тип. В провинциите също се създават сходни комплекси (Картаген, Лептис Магна, Трир).

Вероятно по времето на управление на император Траян (98-117 г.) в плановата схема настъпва преустройство. В този условен общ първи строителен период (I-II в.) на банския комплекс Акве калиде сградата е съдържала: палестра със съблекални и помещения за почивка, група на отоплените къпални помещения със съблекални (аподитерий) и студена баня (фригидарий).

В този си вариант разпределението съдържа

building of the bath with the name of Emperor Nero, which lowers the initial construction time of the Roman bath to the second half of the 1st century AD.

The functional solution of the building, according to the archaeological structures studied to date, refers to the type with an axiometric plan (prototype of the great imperial type). Except the so-called Baths of Nero built around 64 AD in Rome, an exemplary development of this type is the construction of Trajan's Baths opened in 109 AD, where for the first time the surrounding gardens are also included in the symmetrical system. The enormous buildings of Caracal and Diocletian's Thermae are changing and enriching this type. In the provinces, similar complexes were also created (Carthage, Leptis Magna, Trier).

Probably, during the reign of Emperor Trajan (98-117 AD), the plan scheme underwent serious changes. In this conditional first general construction period (1st-2nd c. AD) of Aquae Calidae bath complex, the building contained: a palaestra with dressing rooms and rest rooms, a group of heated bathing areas with dressing rooms (apodyterium) and a cold bath (frigidarium).

In this version, the internal plan consists of two pools separated by a common wall and a flap between them. One pool is circular, with a diameter of 10.60 m and a depth of 1.30 m, with marble-shaped seating areas placed around. It is surrounded by a landing and occupies the central of a square room with niches (firites) for statues or laying objects in the corners. The other pool is rectangular, measuring 12x7.80 m, 1.30 m deep. Longitudinally, on both sides are located platforms made of cut andesite plates, of which five rows of marble steps for sitting at different depths in the warm water.

The complex is a typical Roman healing bath of

de, planlı şema yeniden düzenlenmekte.

Bu şartlı genel yapım döneminde (I-II y.y.) Aquae Calidae banyo kompleksi binasının içinde aşağıdakiler yer almaktadır: soyunma odaları ve dinlenme odaları ile palestra, soyunma odaları ile ısıtmalı yıkanma odaları grubu (apoditterium) ve soğuk banyo (frigidarium).

Bu varyantta bölümlemede, ortak bir duvarla ayrılmış iki havuz ve bunların arasında bir oluk mevcuttur. Havuzlardan biri dairesel, çapı 10,60 m. ve derinliği 1,30 m., mermerden şekillenmiş oturma yerleri ile çevrelenmiştir. Bir alan ile çevrilidir ve köşelerde heykeller ya da nesneler için nişler (firidium) içeren bir kare odada merkezi bir konuma sahiptir. Diğeri dörtgen şeklinde, 12x7,80 m. büyüklükte, 1,30 m. derin. Her iki tarafta boyuna, beş sıra mermer basamaklı, kesme andesit plaklardan oluşan alanlar mevcuttur, böylece sıcak suda farklı derinliklerde oturulabilir. Kompleks, dikkate alınan dönemin devlet mimarisi ruhuyla ve benzer tipte büyük temsili balneo tedavi kompleksleri inşaat programları ile inşa edilen tipik eksenel simetrik Roma şifalı hamamıdır.

Banyo kompleksinin tespit edilmiş ikinci kuruluş dönemi şartlı olarak IV-VI y.y.atfedilebilir. Altıncı yüzyılda, İmparator Justinianus döneminde, kompleks genişletilmiştir ve kale duvarlarla güçlendirilmiştir. Tüm binanın daha küçük bir alanı vardır, yine iki havuz içerir (her ikisi de dikdörtgen, daha küçük, 10x6,50 m boyutlarında, her ikisinin de zeminleri kaba yontulmuş kalın andezit plakalarından oluşur). Banyo duvarları harmanlanmamış kalın andezit taşlarla ve harç ile bir sıra tuğlaile inşa edilmiş. Banyo kompleksinin ve tüm şehrin Kral Heinrich'in Latin şövalyeleri tarafından 1206 sonbaharında yıkılmasından sonra, balneoloji binası zamanlama olarak XI-XII. yüzyılda sıralı bir üçüncü inşaat dönemi geçirmiştir. Bina kuzeye kaydırılmış, kuzeyden yeni bir yolla ge-

Кръглият басейн на римските бани, разкрит от Богдан Филов
The round pool of the Roman bath, revealed by Bogdan Filov in the beginning of the 20th century
Bogdan Filov tarafından keşfedilen Roma banyolarının yuvarlak havuzu

два басейна, разделени от обща стена и улей помежду си. Единият басейн е кръгъл, с диаметър 10,60 м и дълбочина 1,30м, с околовръстно разположени и оформени от мрамор места за сядане. Той е заобиколен с площадка и заема централно място в квадратна зала с ниши (фириди) за статуи или полагане на вещи в ъглите. Другият е правоъгълен, с размери 12х7,80 м, дълбок 1,30 м. Надлъжно от двете му страни са разположени площадки от дялани андезитни плочи, от които по пет реда мраморни стъпала, така че да може да се сяда на различни дълбочини в топлата вода.

Комплексът представлява характерна римска лечебна баня от осово-симетричен тип, изградена в духа на държавната архитектура и строителните програми за подобен вид големи представителни комплекси за балнеолечение през разглеждания период.

Вторият установен строителен период на банския комплекс може да бъде условно отнесен към IV-VI в. През VI в., по времето на управлението на император Юстиниян, комплексът бива разширен и укрепен с крепостни зидове. Цялостно сградата е с по-малка площ, съдържа отново два басейна (и двата правоъгълни, по-малки, с размери 10х6,50 м, и двата с подове от грубодялани дебели андезитни плочи). Стените на банята са изградени от „недялани андезитни камъни и ред тухли с варов разтвор“.

След разрушенията, причинени на банския комплекс и целия град от латинските рицари на крал Хайнрих през есента на 1206 г., балнеолечебната сграда изживява пореден (условно трети) строителен период, разположен времеви в XI-XII в. Сградата е изместена на север, разширена е с нов тракт от север, като отново е част от укрепен комплекс.

Върху все още наличните към XVI в. останки

an axis symmetric type, constructed in the spirit of state architecture and building programs for a similar type of large representative spa complexes during the mentioned period.

The second established construction period of the bath complex can be conditionally referred to the 4th-6th century. During the reign of Emperor Justinian in the 6th century, the complex was extended and strengthened with fortress walls.

Overall the building is situated on a smaller area; it contains again two pools (both rectangular, smaller, with dimensions 10x6.50 m, both with floors of roughly cut, thick andesit slabs). The walls of the bath are made of “ uncouth andesite stones and row of bricks with mortar.”

After the destruction of the bath complex and the entire town by Emperor Henrich’s Latin knights in the autumn of 1206, the balneological building underwent a third (conditionally third) construction period during the 11th-12th century. The building is shifted to the north, extended with a new tract from the north, again as a part of the fortified complex.

Over the remains of the ancient Roman bath, that were still standing in the 16th century, the Ottoman Turks built a hammam of a much smaller size. Today, this building is conservated, restored, exhibited and socialized as part of the cultural and tourist site alongside the exposed archaeological structure, part of the ancient bath complex Aquae Calidae.

The above-mentioned exhibited structures are in the process of socialization – info signs, setting up pedestrian footbridges in the site, as they are awaiting the completion of the archaeological excavations.

According to the general concept for exposition and socialization of the complex, a building for

nişletilmiş, bir kez daha müstahkem bir kompleksin parçasıdır.

Osmanlı Türkleri, XVI. Yüzyıla ait olan antik Roma hamamının kalıntıları üzerinde çok daha küçük boyutlu bir hamam inşa ediyor. Günümüzde bu bina, antik hamam kompleksi Aquae Calidae’nin bir parçası olan sergilenmiş arkeolojik strüktürün yanında, ortak kültür ve turistik alanın bir parçası olarak, korunmakta, restore edilmekte, sergilenmekte ve sosyalleştirilmektedir. Yukarıda dökümü olan sergilenmiş olan yerler sosyalleşme sürecindedir – rehber levhalar tasarlanmaş olması, ayrı sitelere yaklaşımların hazırlanması ve bunların ayrlmlanmaları için arkeolojik kazıların tamamlanması beklenilmektedir.

Kompleksin genel sergileme ve sosyalleşme anlayışına göre, ikinci aşamada, bir Arkeoloji Müzesi binası ve Lapidarium tarafından gizlice çerçevelenmiş bir Roma hamamı kopyası inşa edilmesi gerçekleştirilmelidir. Projenin hedeflerinin sonuçları görünür - çevreye yapılan gizli müdahale yoluyla, Aquae Calidae - Thermopolis’in korunmuş arkeolojik yapılarını sergilemek ve sosyalleştirmek; antik çağların sosyalleşmesinde turizm faaliyetlerinin gelişmesi için modern bir ortam yaratmak.

Site içinde ve dışında gerekli planlanış olan altyapının tamamlanmasının yanı sıra, fasılasız süreç, interaktif iletişim için daha modern bilgi araçlarının aşamalı olarak yerleştirilmesidir.

Arkeolojik sitenin optimal sosyalleşmesi çin, daha fazla gelecek önlemler gerekir- devam eden açık araştırmalar nedeniyle, açık kalan konu, halihazırda oluşturulmuş birleşik arkeolojik yerin, yüksek kültürel değerine olduğu kadar, geleneksel amaç ve bölgenin genel kentsel gelişim konsepti ile uyumlu olarak, kompleksin fonksiyonlarını tamamlamak. Bu güne kadar yapılan restorasyon, korunma, adaptasyon, sergileme ve sosyalleştirilmesine dahil , antik dö-

Хипокаустъ под топлите помещения
Hypocaust under the warm rooms
Sıcak odalar altında hipokaust

от античната римска баня османските турци изграждат хамам с много по-малки размери. Днес тази сграда е консервирана, реставрирана, експонирана и социализирана като част от общия културно-туристически обект, редом с експонираната археологическа структура, част от античния бански комплекс Акве калиде.

Гореизброените вече експонирани обекти са в процес на социализация – проектирани са указателни табели, подготвят се и подходите към обектите, като се изчаква приключването на археологическите разкопки за обособяването им.

Съгласно общата концепция за експониране и социализация на комплекса, на следващ етап следва да се реализира сграда за Археологически музей и реплика на римска баня, която да бъде дискретно рамкирана от Лапидариума. Видими са резултатите от заложените цели на проекта – чрез дискретна намеса в средата да се експонират и социализират запазените археологически структури на „Акве калиде – Термополис"; да бъде създадена съвременна среда за развитието на туристическите дейности по социализацията на старините.

Освен планираното доизграждане на необходимата инфраструктура в и извън рамките на обекта, перманентен процес е и поетапното внедряване на повече съвременни информационни средства за интерактивна комуникация.

За оптималната социализация на археологическия обект са нужни и последващи мерки – поради продължаващите проучвания отворен остава въпросът за допълване на комплекса от функции на вече оформения комбиниран обект, която да е съобразена както с високата му културна стойност, така и с традиционното предназначение и цялостната концепция за градско развитие на района.

Archaeological Museum and replica of a Roman bath, discreetly framed by the Lapidarium, should be realized at a later stage. The results of the project's objectives are clearly visible - through discreet intervention in the center, to exhibit and socialize the preserved archeological structures of Aquae Calidae - Thermopolis, to create a modern environment for the development of tourism activities by socializing the ancient remains.

Besides the planned completion of the necessary infrastructure inside and outside the site, a permanent process is the gradual introduction of more modern information tools for interactive communication.

For the optimal socialization of the archaeological site further measures are necessary; due to the ongoing research it remains necessary to extend the complex of functions of the already established multifunctional site, taking into account its high cultural value as well as the traditional purpose and the overall concept of urban development of the area.

The completed activities so far including restoration, conservation, adaptation, exposition and socialization of the archaeological structures from Antiquity and the opportunity for visitors to explore unique finds without risk to their original substance, are consistent with the uninterrupted continuation of archaeological excavations of the multi-layered cultural and historical context.

The process of conservation will continue with the excavated: Eastern Early Byzantine corpus of the bath; Antiquity and Late Antiquity pipelines; frigidarium; the small early Byzantine pool and part of the fortification.

After the archaeological study of the sections north and south of the Turkish bath, in the area of the

nemlere ait arkeolojik strüktürlerinin sergilenmesi ile ilgili gerçekleştirilmiş olan faaliyetler ve ziyaretçilerin bu eşsiz arkeolojik buluntuları seyretme imkanları dahil, orijinal buluntuların korunmasını riske etmeden, çok katmanlı kültürel ve tarihsel bindirmelerin arkeolojik çalışmalarının kesintisiz devamı ile nazarı itibara alınmıştır.

Gündemde, aşağıdaki dökümü verilen keşfedilmiş olan arkeolojik eserlerin korunması: banyonun doğu erken bizans gövdesi; antik ve geç antik dönemi su boruları; frigidarium, küçük erken Bizans havuzu; fortifikasyonun bir kısmı.

Türk hamamının kuzey ve güneyindeki bölümlerin arkeolojik çalışmalarının sona ermesi ile, kafe ve müzenin alanı ile birlikte kabul merkezinin bulunduğu bölgede, çalışmaların devamı için aşağıdaki talimatlar doğal olarak uygulanması gerekmekte: esas arkeolojik araştırmalarını kuzeye yönlendirmek; bunların içerisinde kısmen ifşa edilen frigidarium ve tepidarium, osmanlı hamamının kuzeyindeki yakın alan (eski iktisadi binalar kaldırıldıktan sonara), kuzey kale duvarının kısmen araştırılması, (Banevo mahallesine giden asfalt yol ve keşfedilen doğu kısmın yakınları), güneyden kuzeye doğru doğu kale duvarının bir kısmının araştırılması v.s.

Burgaz bölgesi, mimari mirasın anıtlarıyla çok zengin olmasına rağmen (Nessebar, Sozopol, Debelt, vb.), bu, Burgaz'ın kendisi ve belediyesi için bu derecede geçerli değildir. Bu koşullar altında, Banyo kompleksi Aquae Calidae, ortak kültürel ve tarihi özelliklerinin ötesinde de bir katma değere sahiptir, bu, yerel yönetimin genel kültürel siyasetinde belirgin bir özel rolü olması anlamına gelir. Geç Antik Çağ ve Ortaçağ Kalesi Aquae Calidae - Termopolis Burgaz Belediyesi için öncelikli Bir hedeftir, sosyalleşmeye ve çağdaş işlevlerle doygunluğa uygun olması, . gerçek bir çevrede ortaya çıkan arkeolo-

Керамични фрагменти, открити в долната част и около основата на стената
Ceramic fragments found at the bottom and around the base of the wall
Alt kısımda ve duvarın tabanı etrafında seramik parçaları

Извършените до момента дейности по реставрация, консервация, адаптация, експониране и социализиране, включващи експониране на археологически структури от античността и възможност за посетителите да разгледат уникалните находки, без да има риск за опазването на оригиналната субстанция, са съобразени с безпрепятствено продължаване на археологическите проучвания на многопластовите културно-исторически наслагвания.

Предстои да бъдат консервирани разкритите: източен ранновизантийски корпус на банята; античните и късноантичните водопроводи; фригидариумът; малкият ранновизантийски басейн; част от фортификацията.

След приключилото археологическо изследване на участъците северно и южно от турската баня, в района на приемния туристически център с кафене и пространството на музея, по естествен начин се налагат следните насоки за тяхното продължаване: обръщане на основните археологически проучвания на север, включващо продължаване проучванията на вече частично разкритите фригидариум и тепидариум, непосредственото пространство северно от османската баня (след отстраняването на старите стопански постройки), проучване на част от северната крепостна стена (в близост до асфалтовото шосе за кв. Банево и източно от вече разкритата част), проучване на част от източната крепостна стена в посока от юг на север и др.

Макар Бургаска област да е силно наситена с паметници на архитектурното наследство (Несебър, Созопол, Дебелт и др.), това не важи в такава степен за самия град Бургас и неговата община. Изхождайки от тези обстоятелства, банският комплекс Акве калиде притежава допълнителна стойност освен общите си културно-исторически характерис-

tourist info center with a café and the space for museum, the following directions for their continuation are naturally imposed: directing the main archaeological studies to the north, including the excavations of the partially uncovered frigidarium and tepidarium, the space north of the Ottoman Bath (after the removal of the old premices), a study of the northern fortress wall (near the asphalt road for Banevo and east of the already revealed part), a study on part of the eastern fortress wall in the direction from south to north and others.

Although the Burgas region is very rich on monuments of the architectural heritage (Nessebar, Sozopol, Debelt, etc.), this does not apply to the city of Burgas and its municipality. Based on these circumstances, the bath complex Aquae Calidae has added value apart from its natural cultural and historical characteristics, which suggests its specific role in the overall cultural policy of the local government.

The Late Antiquity and Medieval Fortress Aquae Calidae - Thermopolis is a priority site for the Municipality of Burgas. Being suited for socialization and saturation with modern functions, this place allows for the cultivation of respect for the local cultural and historical heritage - in both adolescents and adults through a real situation within the discovered archaeological structures and the activities of conservation and restoration. Appropriate socialization and adding future functions in the area are prerequisites for a rare form of access to authentic architectural heritage, increasing the attractiveness and accessibility of the historical site and more general development of the area of Burgas Mineral Baths.

After the completion of all the research, planning, conservation and restoration activities it is expected

jik yapıları ve koruma ve restorasyon faaliyetlerini tanıtarak, yeni nesillere olduğu kadar yaşlılara da kültürel ve tarihi mirasa olan saygının geliştirilmesine olanak tanımaktadır.

Uygun sosyalleşme ve bölgede gelecek fonksiyonların arttırılması, otantik mimari mirasa nadir erişimin önkoşullarıdır, tarihsel sitenin çekiciliğini ve erişilebilirliğini arttırmak ve Burgaz Mineral Banyoları bölgesi'nin daha eksiksiz bir gelişimini sağlamak. Tüm keşif, tasarım ve koruma restorasyon faaliyetle-

Мраморен торс на бог Аполон от Манастир тепе
Marble torso of Apollo found in Manastir tepe
„Manastır tepe'den" tanrı Apollon'un mermer gövdesi

КЕРАМИКА XI-XIII в.
Ceramics 11th-13th c.
SERAMİK – XI-XIII yüzyıl

тики, която предполага обособена специфична роля в цялостната културна политика на местната власт.

Късноантичната и средновековна крепост Акве калиде – Термополис е приоритетен обект за Община Бургас, който, бивайки подходящ за социализация и насищане със съвременни функции, дава възможност за възпитаване на уважение към културно-историческото наследство както у подрастващи, така и у възрастни, чрез запознаване в реална обстановка с разкритите археологически структури и дейностите по консервация и реставрация. Подходящата социализация и придаване на бъдещи функции на зоната са предпоставка за рядък досег до автентично архитектурно наследство, повишаване атрактивността и достъпността до историческия обект и по-цялостно развитие изобщо на района на Бургаските минерални бани.

След изпълнение на всички проучвателни, проектни и консервационно-реставрационни дейности се очаква превръщането на целия исторически обект в модерен културно-туристически център – атрактивна и привлекателна дестинация, която би допринесла за подобряването, обновяването и развиването на туристическия продукт в община Бургас и популяризирането ѝ като място на древна култура.

the entire historical site to be turned into a modern cultural and tourist center - an attractive destination that would contribute to the improvement, renovation and development of the tourist product in the Municipality of Burgas and its popularization as a place of ancient culture.

rinin tamamlanmasından sonra, tüm tarihi mekanın modern bir kültür ve turizm merkezi olması bekleniyor- ilginç (atraktif) ve çekici bir destinasyon, Burgas ilinde turistik ürünün iyileştirilmesi, yenilenmesi ve geliştirilmesi ile ve onu antik kültürün bir yeri olarak tanıtarak.

Римска баня – художник Емануел Обернаузен, репродукция
The Roman Bath Emmanuel Oberhausen Reproduction
Roma Hamamı - sanatçı Emanuel Obernausen, Reproduction

МИЛЕН НИКОЛОВ, РИМ-БУРГАС

АПОДИТЕРИУМИ ИЛИ ЪГЛОВИ КУЛИ? РЕЗУЛТАТИ ОТ РАЗКОПКИТЕ В АКВЕ КАЛИДЕ ПРЕЗ 2015 Г.

MILEN NIKOLOV, RHM-BURGAS

APODYTERIUMS OR ANGULAR TOWERS? RESULTS OF THE EXCAVATIONS IN AQUAE CALIDAE IN 2015

MİLEN NİKOLOV

APODİTERYUMLAR VEYA AÇISAL KULELER? AQUAE CALIDAE'DEKİ 2015 YILINDA KAZILARIN SONUÇLARI.

Проучванията през лятото на 2015 г.

се наложиха поради инвестиционно намерение от страна на Община Бургас, включващо изграждане на довеждаща инфраструктура, облагородяване на терена около османската баня и изграждане на кафетерия. При проучването на изкопите се регистрираха археологически структури от късната античност, средните векове, XVIII-XIX и XX в. Каналите са три на брой, наименовани от проучвателите като Западен, Северен и Южен.

От голяма важност е южният изкоп за южния изкоп за ВиК инфраструктура, при проучването на който се добиха изключително ценни данни за термите в древния град. Той е дълъг 27 м. и върви от южния край на Северния изкоп на изток в протежение на 8 м., след което се ориентира на югоизток. Тук се разкри ситуация, която промени коренно представата ни за Акве калиде през периода на късната античност.

От запад на изток проучихме строителна платформа (обр. 1) и югозападен ъгъл от сграда с монументален градеж (обр. 2, 3, 4). Постройки с подобен градеж са открити в северния и южния край на източната стена на античната баня и са тълкувани досега от техните проучватели без особена аргументация като аподитериуми (помещения за преобличане, съблекални, б.р.).

Сградата е изградена от масивни каменни блокове, достигащи размери 2,4 х 0,6 х 0,5 м. Това са преизползвани строителни елементи от по-ранен монументален градеж – по почти всички от тях има гнезда за свързващи клино-

The archaeological surveys in the summer of 2015

were due to the investment intention of Burgas Municipality, including the development of a road, water and sewer infrastructure, improvement of the area around the Ottoman bath and construction of a cafeteria. Archaeological structures from the Late Antiquity, the Middle Ages, 18th-19th and 20th centuries, have been recorded during the excavation. There are three channels named by the researchers as West, North and South.

In this regard of utmost importance is the southern channel for water and sewage infrastructure, the study of which provided extremely valuable data on the thermal baths in the ancient city. The 27 m long South channel ran from the southern end of the North channel east for about 8 m, then turns southeast. The excavations of it revealed a situation that radically changed the notion of Aquae Calidae during the period of Late Antiquity.

From the West to the East, the surveyed area covered a construction platform (Figure 1) and a southwest corner of a building with monumental construction (Figures 2, 3, 4). Buildings of similar construction were found at the northern and southern edges of the eastern wall of the ancient bath and have been interpreted so far by their investigators without any particular doubts, as apodyteriums (changing rooms, dressing rooms, etc.).

The building is made of solid stone blocks reaching 2.4 x 0.6 x 0.5 m. These are reused building elements from an earlier monumental building - almost all of them have sockets for connecting wedges. From the inner face of the southern wall are preserved three rows, and from the inner face of the western wall - four rows of blocks. The pre-

2015 yazında yapılan araştırmalar,

Burgas Belediyesi'nin yatırım yapısına bağlıydı. Bunlar arasında önde gelen altyapının inşası, Osmanlı hamamı çevresindeki arazinin iyileştirilmesi ve bir kafeteryanın inşası yer alıyordu. Kazı çalışmalarında geç antik çağ, Orta Çağlar, XVIII-XIX ve XX yüzyıl arkeolojik yapıları kaydedilmiştir. Kanallar, bizim tarafımızdan Batı, Kuzey ve Güney olarak adlandırılan üçtür.

Burada dikkatimizi, su ve kanalizasyon altyapısının güney kazılarına çekeceğiz, yapılan araştırmalarda antik şehirdeki termikler hakkında son derece değerli veriler elde edildi. 27 metre uzunluğundadır ve Kuzey Kazı'nın güney ucundan 8 metre boyunca doğuya, daha sonra güneydoğuya doğru ilerlemektedir. Burada geç dönem antik çağında Aquae Calidae kalıntıları anlayışımızı kökten değiştiren bir durum ortaya çıktı.

Batıdan doğuya, bir yapı platformunu (Şekil 1) ve muazzam bir yapıya sahip bir binanın güneybatı köşesini inceledik (Şekil 3, 4, 5). Benzer yapıya sahip binalar, antik hamamın doğu duvarının kuzey ve güney kenarlarında bulunmuş olup, araştırmacıları tarafından, şimdiye kadar apoditteryumlar (soyunma ve giyinme odaları, vb.) olarak, özel bir delilleri olmaksızın, yorumlanmıştır.

Bina, 2.4 x 0.6 x 0.5 m boyutlarına ulaşan sağlam taş bloklardan yapılmıştır. Bunlar daha eski bir muazzam yapıdan yeniden kullanılan yapı elemanlarıdır - hemen hemen hepsinin kamaları bağlamak için soketleri vardır. Güney duvarının iç yüzünden üç sıra ve batı duvarının iç yüzünden dört sıra bloklar korunmuştur. Güney duvarının korunmuş yüksekliği 1.8 m, batı duvarın ise - 2.25 m.

Duvarlar genişlikte iki sıradan oluşur, toplam kalınlık 1,1 m'dir. Yüzlerindeki bloklar kuru dülgerciliğe benziyor, ama durum böyle değil. Gizli kısımlarda, duvarların ortasında, üzerinde blokların yer aldığı ince çakıllı masif beyaz bir harç /sıva/ vardır.

1. Строителна платформа западно от новооткритата кула
Construction platform west of the newly excavated tower
Yeni açılan kulenin batısında inşaat platformu

ве. Откъм вътрешно лице на южната стена са запазени три реда, а от вътрешното лице на западната стена – четири реда блокове. Запазената височина на южната стена е 1,8 м., а на западната – 2,25 м.

Стените са изградени от по два реда в ширина, като общата дебелина е 1,1 м. Блоковете откъм лицата им изглеждат на суха зидария, но това не е така. В скритите части, при средата на стените, е положен здрав бял хоросан със ситен чакъл, върху който лягат блоковете.

Най-долният ред от камъните маркира ходовото ниво – той е по-грубо направен, с много залепен бял неоформен хоросан. Той стъпва върху субструкция. При южната стена тя е от камъни и бял хоросан, но при западната това е цял каменен блок. Така е образувана строителна платформа, стъпваща от своя страна върху пласт от здрав бял хоросан, положен върху сива пръст.

Разкопките през 2015 г. имаха авариен характер и бяха съсредоточени върху сравнително малка площ, но резултатите от тях са безценни. Благодарение на тези проучвания стана известна трета монументална структура, градена от каменни блокове. Така при реконструкция на банята може много ясно да се види, че тези правоъгълни помещения, открити в североизточния, югоизточния, а сега – и при югозападния ъгъл на античната баня, по всяка вероятност са кули.

В полза на това говори тяхното разположение – в ъглите на банята, както и техният много здрав градеж. В такъв случай е налице нещо твърде нехарактерно в късноантичната традиция – укрепена баня.

served height of the southern wall is 1.8 m, and of the western wall - 2.25 m.

The walls consist of two rows in width, with a total thickness of 1.1 m. The front of the blocks looks like dry masonry, but this is actually not the case. In the hidden parts, a hard white plaster with fine gravel is laid at the centre and the blocks are laid down on it.

The bottom row of stones, marks the flooring level just above the substructure. It is roughly made, with a lot of white unformed mortar. At the southern wall the substructure is made of stones and white mortar, but in the west it is a whole stone block. Thus, a construction platform is formed, stepping on a layer of solid white mortar laid over the grey soil.

The emergency excavations in 2015 focused on a relatively small area, but the results were invaluable. Thanks to these studies, a third monumental structure, built of big stone blocks, became known. Thus, when rebuilding the bath complex, it became clear that these rectangular premises, found to the northeast, southeast, and now - at the southwest corner of the ancient bath, are probably towers.

This claim is supported also by their location - in the corners of the bath complex, as well as their very robust construction. In that case, there is something very uncharacteristic for the Late Antiquity tradition - a fortified bath.

The reconstruction of the bath makes it clear that it is rectangular in plan, with a length of 71 m and a width of 56.50 m (Figure 5). The construction resembles closely the Late Antiquity quadriburgies, found especially in Northern Africa after the time of Justinian. Researchers point out the similarity between the corner towers of the Aquae Calidae to the corner towers of the Limisa fortress in North Africa.

Taşların alt sırası, yürüme seviyesini işaretler - daha kabaca yapılmış ve üzerinde yapışmış çok fazla beyaz biçimsiz harç mevcut.Temellere basmaktadır. Güney duvarında taş ve beyaz harçtan yapılmış, ancak batıda bütün bir taş bloktur. Böylece, gri toprak üzerine serilmiş katı beyaz harç tabakasına basılarak bir inşaat platformu oluşturulmuştur.

2015 yılında yapılan kazılar acil bir durumdaydı ve nispeten küçük bir alana odaklanmıştı, ancak elde edilen sonuçlar çok değerliydi. Bu çalışmalar sayesinde taş bloklardan yapılmış üçüncü bir anıt yapı bilinmektedir. Böylece, hamamı yeniden inşa ederken, kuzeydoğuda, güneydoğuda ve şimdi - antik hamamın güneybatı köşesinde bulunan bu dikdörtgen odaların muhtemelen kuleler olabileceği çok açık görülebiliyor. Bu tezi kanıtlayan, onların konumu- hamamın köşelerinde ve de çok sağlam yapılı olmaları. Bu durumda, gerçek olan, geç antik gelenekte - müstahkem bir hamam bulunmuş olması ve bu da çok sıra dışı bir olay.

Yeniden yapılanma sırasında, dikdörtgen planlı, 71 m uzunluğunda ve 56.50 m genişliğinde olduğu açıklanmıştır (Şekil 5). Özellikle Kuzey Afrika'da Justinianus döneminden kalma geç antik /kare şeklinde inşaat/ quadriburgius hatırlatıyor. Aynı zamanda şunu da vurgulamamız gerek, Aquae Calidae'deki hamamın köşe kuleleri planlara uygun, Kuzey Afrika'daki Limisa Kalesi'nin köşe kuleleriyle neredeyse aynıdır.

Çağın tarihsel verileri de, güçlendirilmiş banyo hipotezinin lehinedir. Prokopiy Kesariyski'nin sözlerini hatırlatalım: Ancak, eski zamanların istikamsız kaldığı bu yerde, etrafına, hayati tehlikelere bakmaksızın bir çok barbar kabilelerin yerleşmelerine ve dertlerine deva arayıp bulmalarına rağmen, önceki imparatorlar küçümseme ile bakmış. Ancak şimdi, İmparator Justinianus onu surlarla çevreledi ve ve şifalarını güvenli hale getirdi. "

Şimdiye kadar, bu metin imparatorun, 36 dönümlük bir alana sahip Aquae Calidae'nin tüm alanını güçlendirdiği

2. Новооткритата кула от изток
The newly excavated tower from the east
Doğudan yeni açılan kule

3. Кулата от север
The tower from the north
Kuzeyden yeni açılan kule

При реконструкция става ясно, че е правоъгълна по план, с дължина 71 и широчина 56,50 м. (**обр. 5**). Тя твърде много напомня за късноантичните квадрибургии, особено в Северна Африка от времето на Юстиниан. Тук все пак бихме искали да посочим, че по план ъгловите кули на банята в Акве калиде са почти идентични с ъгловите кули на крепостта Лимиса в Северна Африка.

В полза на хипотезата за укрепена баня са и историческите данни от епохата. Нека да припомним думите на Прокопий Кесарийски: „Обаче на това място, останало от старо време неукрепено, по-раншните императори гледали с пренебрежение, ако и в съседство с него да са се поселили много варварски племена и да го посещавали болни, които с риск за живота си получавали там облекчение на болките си. Сега обаче император Юстиниан го е оградил със стени и е направил лекуването им безопасно“.

До настоящият момент този текст се тълкуваше в смисъл, че императорът е укрепил цялата площ на Акве калиде, която възлиза на 36 декара. Но той е двусмислен – може да означава и, че Юстиниан е укрепил само банята. В този случай стои въпросът – как тогава да се датират крепостните стени на обекта?

Друг особено важен момент е точното датиране на строежа на фортификацията на банята. Както стана ясно малко по-горе, има възможност по текста на Прокопий Кесарийски той да се постави при управлението на Юстининан. Но археологическите данни показаха абсолютно недвусмислено, че строежът на проучената от нас югозападна кула е не по-рано от 574-575 г. В случая е редно да се

The historical data from the epoch is also in favour of the hypothesis for reinforced bath complex. Let us recall the words of Procopius of Caesarea: „The Emperors of earlier times used to allow this place to remain unwalled from ancient times, though such a host of barbarians dwelt nearby; and sick persons used to visit the place, gaining relief at the cost of danger. Therefore the Emperor Justinian made it a walled city, as it now is, and thus made the cure free from danger.“

Until now, this text was interpreted in the sense that the emperor had fortified the entire territory of Aquae Calidae, which covered 36,000 sq.m. But the text is ambiguous - it may also mean that Justinian has only strengthened the actual bath. In this case, the question “How to date the fortress walls of the site” is still standing?

Another particularly important moment is the exact historical dating of the fortification construction of the bathroom. As mentioned above, it is possible to date it with the rule of Justinian according to the writings by Procopius of Caesarea. The archaeological data showed absolutely unambiguously that the construction of the excavated southwest tower was not earlier than 574-575 AD. In this case, by taking in consideration the archaeological data and the fortification of the bath in the state that is surveyed so far, the building period should be placed during the reign of Emperor Justin II.

Necessary clarification is that the fortification of the bath complex seems to have been conducted under a single construction plan. However, this does not mean that the actual bath complex is from that time. On the contrary, all data points to a much earlier time of establishment, it was fortified during the period 574-575 AD.

Finally, it is also appropriate to change the actual

anlamında yorumlanmıştır. Ama bu iki anlamlı - aynı zamanda Justinian'nin sadece hamamı güçlendirdiği anlamına da gelebilir. Bu durumda, önümüze çıkan soru ne olabilirr - o zaman sitenin kale duvarları nasıl tarihlendirilmelidir?

Diğer bir önemli an, banyonun istihkamının tam olarak tarihlendirilmesidir. Biraz daha yukarıda görüldüğü gibi, Procopius Kesariyski'nin metnini göz önünde bulundurarak, tarihlendirme , Justininan'ın yönetimi dönemine bırakılması mümkün olabilir. Ancak arkeolojik veriler kesin olarak, üzerinde çalıştığımız güneybatı kulesinin inşasının 574-575'ten önce gelmediğini göstermektedir. Bu durumda, arkeolojik verilere güvenmeliyiz ve şu anda çalışmakta olduğumuz gibi, banyoya ait istihkamı şu anda yaptığımız araştırmalar şeklinde bırakarak Yustin II yönetim zamanına tarihlendirebiliriz.

Burada vurgulamamız gerektiği şey, hamam kompleksinin tahkimatı tek bir yapı planı ile birleşmiş gibi görünüyor. Ancak bu, hamam kompleksinin o döneme ait olduğu anlamına gelmez. Aksine, her şeyden onun çok daha erken dönemden olduğu, sadece yaklaşık 574-575 senelerinde güçlendirilmiş olduğu gözüküyor.

Son olarak, dörtlü anıtsal kulelere ilişkin olarak kullanılan gerçek terminolojiyi değiştirmek de uygundur. Şimdiye kadar, onlar hiçbir dayanaksız tepidariyumlar ya da apoditeriyumlar olarak tanımlanmıştır.

Tepidarium aslında banyodaki gerçek sıcak işlemlerden önce vücudu hazırlamak için tasarlanmış 40-45 dereceye kadar ısıtılan bir odadır. Bu oda hipokaustla ısıtılmaktadır (yerden ısıtma sistemi). Yorumlanan güneydoğu kulede ve 2015 çalışmamızda incelemiş olduğumuz kulede, hipokaust tamamen yoktur.

Fakat çok daha önemli bir şey var - tepidarium genellikle termlerin orta kısmında bulunuyor. Bu, büyük bir odadır ve bu odadan hamamın çeşitli bölümlerine girebilebilir. Apoditeryum ise hamamın soyunma odasıdır, vatandaşların giysilerini çıkardıkları ve tepidariuma girdikleri yer.

4. Вътрешно лице на западната стена на кулата
Inner face of the west wall of the tower
Kulenin batı duvarının iç yüzü

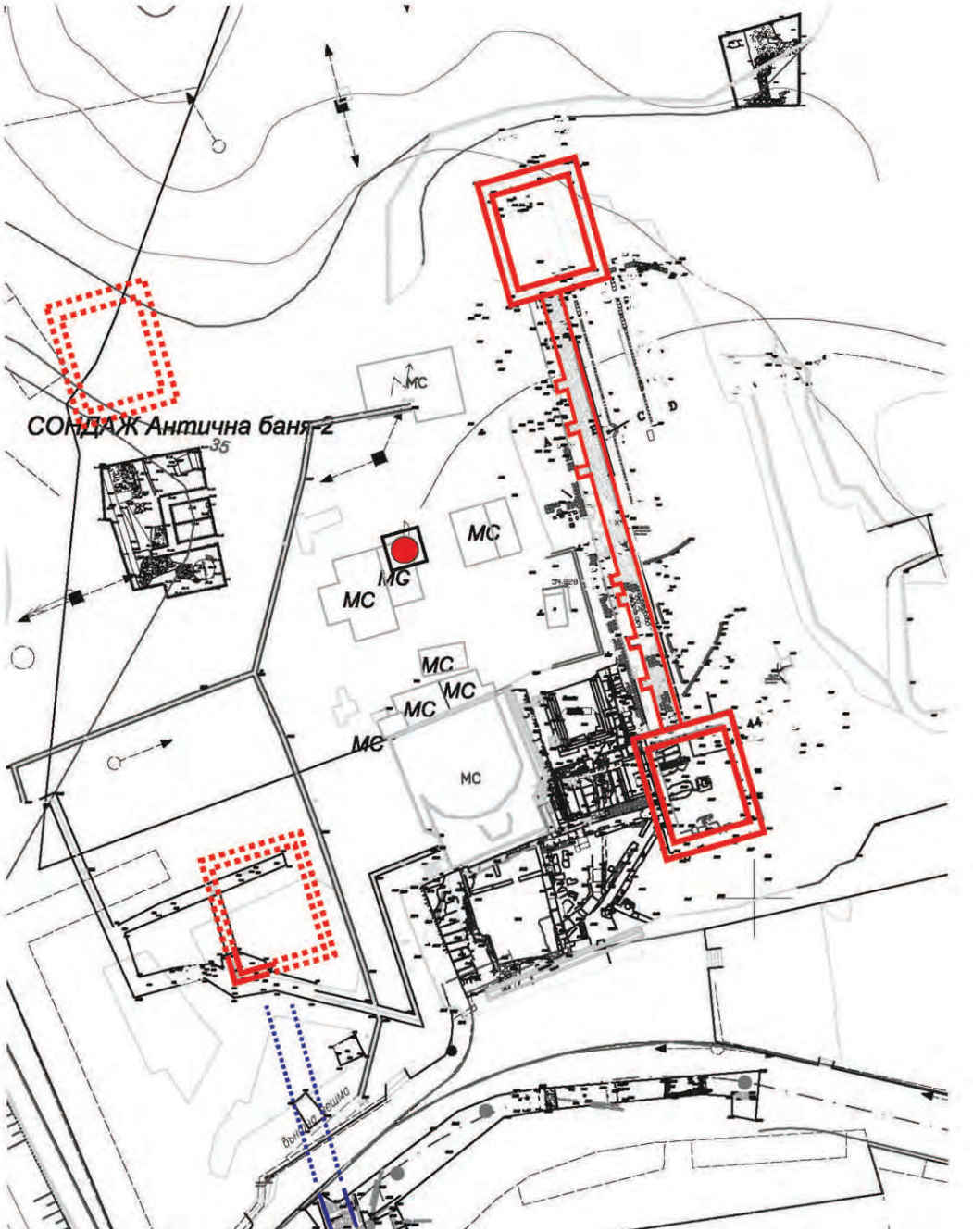

5. Възстановка на четирите кули на банята;
в центъра – минералния извор.
Reconstruction of the four towers
of the bathroom with a center - the mineral spring.
Banyonun dört kulesinin yeniden inşası;
merkezde – maden su kaynağı

доверим на археологическите данни и да поставим фортификацията на банята във вида, в който в момента я проучваме, във времето на управлението на император Юстин II.

Тук е нужно да уточним, че укрепването на банския комплекс изглежда е станало единно, с единен строителен план. Това обаче не означава, че банския комплекс е от това време. Напротив, по всичко изглежда че той е много по-ранен, просто около 574-575 г. е бил укрепен.

И най-накрая, редно е да се промени и самата терминология, която се използва в момента по отношение на монументалните кули с квадров градеж. Досега те са определяни като тепидариуми или аподитериуми.

Тепидариумът е всъщност отоплено до 40-45 градуса помещение, предназначено за подготовка на тялото преди същинските горещи процедури в банята. Това помещение се отоплява от хипокауст (вид подово отопление, б.р.). При югоизточната коментирана кула, както и при проучената от нас през 2015 г. такава, хипокауст напълно липсва.

Но има нещо много по-важно – тепидариумът е обикновено в централната част на термите. Това е голямо помещение, от което се влиза в различните отделения на банята. Аподитериумът, от своя страна, е съблекалнята на банята, където гражданите са събличали своите дрехи и откъдето са влизали в тепидариума. Важно е да отбележим, че аподитериумът е първото помещение след входа на банята. С оглед на това, е много рисковано да продължат да се използват термините тепидариум и аподитериум по отношение на ъгло-

terminology currently used with regard to the quadruple monumental towers. Until now, they have been identified as tepidariums or apodyteriums.

The tepidarium is actually a room that is heated up to a 40-45C°, designed to prepare the body before the actual hot procedures in the bath. Such type of space is heated by a hypocaust (Roman underfloor heating). In the southeast tower, which was researched in 2015, hypocaust system is completely absent.

But there is something much more important - the tepidarium is usually in the central part of the ancient thermae. This was the great central hall that led to the various compartments of the bath complex. The apodyterium, on other hand, is the bath's dressing room where citizens have stripped off their clothes and from where they entered the tepidarium. It is important to note that the apodyterium is the first room after the bath entrance. In view of this, it is very risky to continue to use the terms tepidarium and apodyterium with regard to the corner towers of the thermae in Aquae Calidae.

The so-called apodyterium and tepidarium angular premises of the thermal baths in Aquae Calidae are most likely towers. They were built together with walls, which fortified the bath. These walls and towers were built during the time of Emperor Justin II, ca. 575. The large stone blocks of andesite tuff were reused from older buildings, evidenced by many marks of assemblies on them.

The ancient thermae as such were built much earlier, but the planning that is preserved until now is from the second half of the 6th century. The pools and the hypocaust located within the fortified space seem to be the original structures of the earlier Roman bath.

Apoditeryumun banyo girişinden sonraki ilk oda olduğunu vurgulamamız önemlidir. Bu açıdan, Aquae Calidae'deki termal banyoların köşe kuleleri ile ilgili olarak tepidarium ve apoditterium terimlerini kullanmaya devam etmek çok riskli olduğuna inanıyorum.

Özet olarak, aşağıdaki sonuçları çıkarabiliriz:

Bugüne kadar apoditeryum ve tepidarium olarak yorumlanmış olan Aquae Calidae termlerinin köşe odaları, muhtemelen kulelerdir. Onlar duvarlarla birlikte inşa edilmiş ve aynı zamanda hamamın kale duvarlarıdır.

Bu duvarlar ve kuleler, II.Yustin döneminde yaklaşık 575 yılında inşa edilmiştir. Andezit tüflerin güçlü taş blokları, eski binalardan alınıp yeniden kullanılmıştır, bunuda üzerlerinde bulunan mafsal yuvaları kanıtlamaktadır

Bu gibi Thermsler çok daha erken dönemlerden kalmadır, ancak onları şimdi bulduğumuz şekilde, 6. yüzyılın ikinci yarısından geliyor. Müstahkem alanın içindeki yüzme havuzları ve hipokaust, eski Roma hamamının ilk yapıları gibi görünüyor.

Şimdiye kadar söylenenlerin bir sonucu olarak, öncelikle ele alınması gereken aşağıdaki konular gündeme getirilmeli ve çözüm bulmalıdır:

Aquae Calidae'nin tarihlendirilmesi. Hamamın fortifikasyonu en erken 574-575 yıllarından ise, acaba kalenin kale duvarları bu tarihlerden daha erken veya daha geçmidir.

Hamamın havuzlarının tarihlendirilmesi. Onlar müstahkem alana 574-575 yılarından sonra düşmüştür, ancak belli ki bu tarihten çok daha erken tarihlere aittirler.

Hamamın güneydoğu kulesinden başlayıp doğuya doğru devam eden kale duvarının tarihlendirilmesi. O hamamın fortifikasyonundan daha önce mi, daha sonra mı?

Sadece arkeolojik araştırmaların devamı, bu önemli sorunların nasıl çözüm bulacağına dair veri sağlayacaktır.

6. Пласт от жълт пясък, върху който е имало под от тухли
A layer of yellow sand on which there was a brick floor
Tuğla zemini olan bir sarı kum tabakası

вите кули на термите в Акве калиде.

Тълкуваните до този момент като аподитериум и тепидариум ъглови помещения на термите в Акве калиде по всяка вероятност са кули. Те са единно изградени заедно със стени, които се явяват крепостни стени на банята. Тези стени и кули са изградени по времето на Юстин II, ок. 575 г. Мощните каменни блокове от андезитен туф са преизползвани от по-стари градежи, за което свидетелстват гнездата от сглобки по тях.

Термите като такива са много по-ранни, но във вида, в който ги откриваме сега, са от втората половина на VI в. Басейните и хипокаустът вътре във укрепеното пространство изглежда са оригиналните структури от по-ранната римска баня.

7. Тухли от разбития под на кулата кулата, първо ходово ниво
7. Bricks from the broken floor of the tower, first entrance level.
7. Kulenin kırık zemininden tuğlalar, ilk yürüme seviyesi.

ДОЦ. Д-Р СТЕЛА ДОНЧЕВА

ИЗДЕЛИЯ НА МЕТАЛОПЛАСТИКАТА ОТ РАЗКОПКИТЕ НА АКВЕ КАЛИДЕ

ASSOC. PROF. STELLA DONCHEVA

METAL OBJECTS FROM THE EXCAVATIONS OF AQUAE CALIDAE

DOÇ. DR.STELA DONÇEVA

AQUAE CALIDAE KAZILARINDAN METAL PLASTIK ÜRÜNLERI

Настоящата работа представя някои предмети на металопластиката, намерени при проучванията на обект Акве калиде през последните няколко години. За повечето от тях има информация за местонамирането им, за други – сведенията са безвъзвратно загубени. Въпреки това, изделията на металопластичното изкуство са важен дял от цялостната картина на проучванията на обекта и не могат да останат извън нея.

В процеса на работа са намерени иконки, кръстове, медалиони, пръстени, токи, различни по предназначение и вид украси. Разнообразието е голямо и очаква едно сериозно и задълбочено проучване. Тук се спирам само на някои по-важни находки, свързани предимно с християнския култ и някои по-характерни накити.

Една от тях е бронзова иконка, върху лицевата страна на която е представен св. Георги във воинско снаряжение (Обр. 1). С лявата ръка придържа голям кръгъл щит с подчертано умбо, а в дясната придържа копие. В съответствие с установената традиция св. Георги е представен като Юноша. От двете страни на нимба са изписани първите първите букви от името му на гръцки език.

Подобен медалион на св. Георги-воин от XI в. се съхранява в Ермитажа (Пуцко 1969, 217-224). Изображението се намира в пълно съответствие с неговото предназначение, според което светецът е представен като храбър воин и защитник на хората.

Предпочитанието на византийците да изобразяват фигурата на стоящия св. Георги воин-пешак с щит и копие се среща в много паметници на изкуството.

Примери за това са образите върху камеи, редица паметници на живописта, портрети от камък и метал, емайли, стенописи и мозайки, като например тези в от съкровищни-

This paper presents some objects of metalwork found during the research of Aquae Calidae in the last few years. For most of them there is information about their finding place, for others - the information is irrevocably lost. However, the objects of metal-plastic are an important part of the overall picture of the survey in Aquae Calidae and cannot be neglected.

The archaeological works have uncovered icons, crosses, medallions, rings, torches, different types of decorations. There is a great diversity of findings that expect a serious and thorough study. This exposition presents only some more important findings, mainly related to the Christian cult and more distinctive jewelry.

One of these items is a bronze icon, on the front of which is represented St. George in warrior equipment (Image 1). The left hand holds a large circular shield with a distinct umbo, and on the right holds a spear. In accordance with the established tradition, St. George is presented as a youth. The first letters of his name in Greek are written on both sides of the nymba.

A similar pendant of St. George as a warrior from the 11th century is stored in the Hermitage (Putsko 1969, 217-224). The image serves its purpose, according to which the saint is represented as a brave warrior and a defender of the people.

The preference of the Byzantines to depict the figure of the standing St. George Warrior with shield and spear, is found in many art monuments.

Examples of this are the depictions over cameo, a number of painting, stone and metal portraits, enamels, frescoes and mosaics, such as those in the San Marco treasury and the 12th century cathedral Cefalù. Similar saints-warriors are represented on two compositions of ivory from the 11th century,

İşbu çalışma ile sizlere, son birkaç yılda Aquae Calidae'de bulunmuş bazı metalplastik eserlerini sunarım. Bir çokları için bulunmuş olduğu yerler ile ilgili bilgiler mevcut, bazıları için ise, bilgiler geri dönülmez şekilde kaybolmuştur. Buna rağmen metal plastik sanat eserleri bu yerlerin araştırma tablosunun önemli bir parçasıdır ve bunun dışında kalamaz.

Çalışmalar sürecinde ikonlar, haçlar, madalyonlar, halkalar, meşaleler, ve farklı amaçlı süslemeler bulunmuştur. Çeşitlilik çok fazladır ve ciddi ve kapsamlı bir çalışma beklemektedir. Burada sadece bazı daha önemli, genellikle hristiyan kültü ile ilgili eserlere ve bazı özel süslemelere değiniyorum.

Bunlarda biri, yüzey tarafında savaş ekipmanları ile St. Georgi bulunan tunç ikon (Şekil 3). Sol eli, belirgin bir (umbo) ile büyük dairesel bir kalkan tutmakta ve sağ elinde bir kopya. Yerleşmiş geleneğe uygun olarak, St. George bir genç olarak sunulmaktadır. Halenin her iki tarafında da isminin ilk harfleri Grekçe olarak yazılmıştır.

XI. Yüzyıla ait St. George -asker benzer bir madalyon, Hermitage'de depolanmıştır (Pucco 1969, 217-224). Görüntü, amacına tam olarak uygundur ve aziz cesur bir savaşçı ve halkın savunucusu olarak gösterilmektedir.

Bizanslıların ayakta duran St. George savaşçı-yaya figürünü kalkan ve mızrak ile resmetme tercihleri birçok sanat eserinde bulunmuştur.

Bunların örnekleri taşlar üzerine resmedilmiş yüzler, birçok güzel sanat resim anıtları, taş ve metalden portreler, emayeler, freskler ve mozaikler, 12. Yüzyıldan olan San Marco Hazinesi ve Cephaluux /Çefalu/ katedralinde olduğu gibi. Benzer savaşçı- azizler, Louvre ve British Museum'da saklanan XI. Yüzyıldan iki fildişi kompozisyonunda temsil edilir. Söz konusu analojiler ve görüntü detayları

1A

1B

2A

2B

цата Сан Марко и катедралата Чефалу от XII в. Подобни светци-воини са представени върху две композиции от слонова кост от XI в., съхранявани в Лувъра и Британския музей. Споменатите аналогии и детайлите от изображението отнасят медалиона в XI–XII в., а неговата изработка – в някое провинциално ателие, където успешно се копирали престижни столични изделия.

Друг интересен паметник е бронзова иконка с кръгла форма и релефен образ, заобиколен от триъгълници (Обр. 2). Силно повредената лицева повърхност не позволява да се определят всички подробности от изображението, но повсяка вероятност става дума за светец-воин.

Единствената запазена буква „Ѳ“, нанесена вдясно от изображението, насочва към образа на св. Теодор. Изображението е сходно с това по оловните печати от XI в.

Техните собственици помествали свещените образи не само като украса, но и с цел покровителство и защита. Изобразяването на светците-воини в доспехи, с копие и меч (щит) се свързва с представянето им като светци-покровители.

По края на кръглото очертание на медалиона са били поставени щифтовете за закрепване, което предполага употребата му в ролята на апликация – част от украсата на голям процесиен кръст или на ковчеже със свети мощи. Впоследствие, след като е паднал от гнездото, в което е бил закрепен първоначално, предметът започва да се използва като пандантив, провесван на врата. За това говори пробития кръгъл отвор в горния край, точно в средата над образа.

По време на проучванията е намерена и половина от двоен кръст реликварий с релефно изображение на Христос в напълно опростени схеми (Обр. 3). Досега от територията на

stored in the Louvre and the British Museum. The mentioned analogies and the details of the depiction subsume the medallion to the 11th-12th century, and its work – to a provincial workshop, which successfully copied prestigious metropolitan art.

Another interesting monument is a bronze icon with circular shape and embossed image, surrounded by triangles (Image 2). The heavily damaged front surface does not allow to define all the details of the image, but most likely it is a saint-warrior.

The only preserved letter “Ѳ“, to the right of the image, points to the image of St. Theodore. The representation is similar to the lead seals from the 11th century.

Their owners took the sacred images not only as decorations but also for protection and patronage. The depiction of saints-warriors in armor, with spear and sword (shield) is associated with their representation as holy patrons.

At the edge of the circle of the medallion, the pins were attached, which suggests its use as an appliqué - part of the ornamentation of a large procession cross or a coffin with holy relics. Subsequently, after it fell down from its original place in which it was initially fastened, the object was used as a neck pendant. This is suggested by the pierced hole near the top end, right in the middle above the image.

One half of a double cross-reliquary with an embossed image of Christ in totally simplified lines (Image 3), was found during the excavations. Until now, about 60 similar objects have been known from the territory of Bulgaria as this one is among the earliest crosses that were spread in the late 9th-10th centuries.

Such crosses were mass produced in the artistic metalwork centres in the vicinity of Preslav in the 10th century (Novosel, Zlatar and Nadarevo).

madalyonu XI-XII yüzyıla taşımaktadır, işçiliğini ise – prestijli başkent ürünlerini başarıyla kopyalayan bir taşra atölyesine.

Diğer ilginç bir anıt, tunç ikon yuvarlak şekil ve kabartmalı görüntülü, üçgenlerle çevrili (Şekil 3). Ön yüzey ağır hasar görmüş olduğundan, görüntünün tüm ayrıntılarının tespit edilmesine imkan vermiyor, ancak her ihtimale göre söz konusu bir aziz savaşçıdır. Resmin sağında yer alan tek bir „Ѳ“, harfi, Aziz Theodore‘un görüntüsüne işaret ediyor. Görüntü, 11. yüzyılın kurşun mühürlerindekilerine benziyor. Sahipleri kutsal görüntüleri sadece dekorasyon olarak değil, aynı zamanda koruma ve himaye amacıyla da yayınlamıştır. Savaşçı-Azizleri zırh içinde, mızrak ve kılıçla (kalkanla) tasvirleri, aziz-hamiler olarak temsil edilmeleriyle ilişkilidir.

Madalyonun çemberinin sonunda, sabitleme amacı ile pimler takılı, bu da aplike olarak kullanımını ima ediyor - büyük bir alay haçı süslemesinin bir parçası ya da kutsal emanetler bulunan bir tabutun. Daha sonra sabitlenmiş olduğu yuvadan düştüğünde, bu pim boynunda asılı bir pandantif olarak kullanılmaya başlar.

Pimin üst kenarında, görüntünün tam ortasında açılmış yuvarlak delik bunu işaret ediyor.

Çalışmalar esnasında, İsa’nın tamamen sadeleştirilmiş şemalarda yapılan kabartma rölyef görüntüsü ile mukaddes hatıra olan çift haç yarısı bulunmuştur (Şekil 3). Şimdiye kadar, Bulgaristan topraklarında buna benzer yaklaşık 60 kadar eser bilinmektedir, bunlar dokuzuncu ve onuncu yüzyıllarda yayılan en erken haçlar arasındadır.

Bu tür haçlar X yüzyılda (Novosel, Zlatar ve Nadarevo) Preslav civarında bulunan sanatsal metal merkezlerinde seri olarak üretilmektedir. Bir diğer haç üst tarafında kancası bulunan, süslemeli eşit yuvarlak omuzlara sahip (Şekil 4). Merkezde, dai-

3A

3B

4A

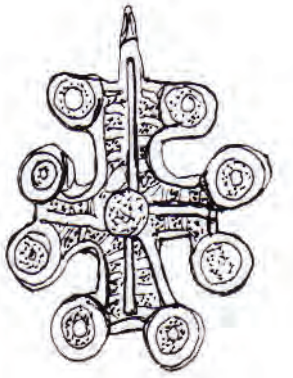

4B

България са известни около 60 подобни предмета, като това са едни от най-ранните кръстове, разпространени в края на IX–X в.

Такива кръстове масово са произвеждани в центровете за художествен метал в околностите на Преслав от X в. (Новосел, Златар и Надарево).

Друг един кръст с ухо за окачване в горния край има равни разцъфнали в края рамена с кръгли орнаменти (Обр. 4). В центъра е поместено кръгло гнездо, от което излизат прави релефни линии. Полето на рамената между тях е заето от релефни насечки.

Известни към настоящия момент са над 20 подобни кръста (Шуменска крепост, Провадия, Дръстър, Дулово и много други селища и крепости). Два подобни кръста, единият от които оловен модел, са намерени при проучванията на производствения център при Златар от първата половина и средата на X в. От приведените примери времето на разпространение на този тип кръстове може да се определи от втората половина на IX – до началото на XI в.

Вероятността намерените при проучванията на средновековната крепост Акве калиде предмети да са отлети в някоя местна работилница е много реална. За наличието на такава на това място свидетелстват намерените калъпи и матрици, както и многобройните фрагменти от леярски съдове и шлаки.

Калъпите, като средство за производство са сред рядко срещаните пособия за производство и намирането на такива в крепостта Акве калиде е от важно значение за изследването на технологията и етапите на организация на ювелирното производство тук. Двата открити калъпа са изработени от шифер, разновидност на варовика със зеленикав цвят.

Върху едната работна повърхност на първия

Another cross with a hook at the upper end has equal rounded shoulders with ornaments (Image 4). In the centre there is a circular bed, from which appear embossed lines. The field of the shoulders between them is covered by embossed incisions.

There are currently more than 20 similar crosses (from the Shumen fortress, Provadia, Drastar, Dulovo and many other settlements and fortresses). Two such crosses (one of which was a lead sample) were found during the surveys of the production centre in Zlatar from the first half and the middle of the 10th century. From the given examples, the distribution time of this type of crosses can be determined as the second half of the 9th- to the beginning of the 11th century.

The probability that the metal objects, found in the medieval fortress Aquae Calidae, were created in a local workshop is very real. The presence of such is evidenced by the discovered moulds and matrices, as well as the numerous fragments of casting vessels and slags.

The moulds are among the rare means for manufacture and finding of them in Aquae Calidae fortress is important for the study of the technology and stages for the organization of jewellery production in the area. The two discovered moulds are made of a slaty limestone in greenish colour.

On one of the sides, on the working surface of the first mould, there are incised two details in the shape of a half-moon (Images 5a). In the four corners of the mould there are drilled holes in which were inserted lead pins, fixing together the two halves of the two-piece mould. In some of them, the pins are still in place. The moon details are shaped as an accurate circle with two horns.

The outlines of the objects are drawn with a pergola and the decoration with a sharp instrument. The sec-

resel bir yuva var ve yuvadan düz kabartma çizgiler çıkar. Aralarındaki omuzlar kabartmalı kesikler ile kaplıdır.

Şu anda 20'den fazla benzer haç vardır (Şumen kalesi, Provadia, Drastar, Dulovo ve diğer birçok yerleşim yeri ve kaleler). Zlatar üretim merkezinde yapılan çalışmalarda, 10. yüzyılın ilk yarısından ve ortasından olan, biri tunç model olmak üzere iki haç bulunmuştur.

Verilen örneklerden bu tür haçların dağılım zamanı IX.yüzyılın ikinci yarısından 11. yüzyılın başına kadar belirlenebilir.

Orta Çağ kalesi Aquae Calidae çalışmalarında bulunan eşyaların dökümü yerel bir atölyede olma ihtimali çok gerçektir.

Böyle bir dökümhanenin bu yerde var olmasını, bulunan kalıplar ve matrislerin yanı sıra çok sayıda döküm kapları ve cüruf fragmanı tarafından kanıtlanmıştır.

Üretim araçlı olan kalıplar ender rastlanan araçlar arasında yer almakta olup, Aquae Calidae kalesinde bulunmaları, burada mücevher üretiminin teknolojisi ve aşamalarının organizasyonunun incelenmesi için büyük önem taşır.

Bulunan iki kalıp kiremitten, yeşilimsi renkte bir kireçtaşı çeşidinden yapılmıştır.

İlk kalıbın bir çalışma yüzeyi üzerinde iki ay görüntüleri kesilmiştir(Şekil 5a).

Kalıbın dört köşesinde, iki parçalı kalıbın iki yarısını sabitleyen, tunç pimlerin yerleştirildiği delikler vardır. Bunların bazılarında pimler hala yerindedir. Dökülmüş olan aylar iki boynuzlu doğru bir daire şeklindedir. Eşyaların ana hatları pergel ile , dekorasyonları ise keskin enstrumanla çizilmiştir. Kalıbın ikinci yüzeyi tamamlanmamış kalmıştır. (Şekil. 5b). Bunun üzerine pergel ile, ortasında merkezi olan

5A

6A

5B

6B

калъп са врязани изображенията на две луници (Обр. 5а). В четирите ъгъла на формата са пробити кръгли отвори, в които са вкарвани оловни щифтове, фиксиращи двете половини на двусъставния калъп. В някои от тях, щифтовете все още са на място. Отливаните луници имат форма на правилен кръг с два рога.

Очертанията на предметите са нанесени с пергел, а декорацията – с остър инструмент. Втората страна на калъпа е останала недовършена (Обр. 5б). Върху нея с пергел са нанесени два концентрични кръга с център в средата. Дали това е проект на първата завършена страна на калъпа, или е само недовършена работна повърхност, е трудно да се каже. Сигурно е, че този калъп е бил предназначен за отливането на луновидни украшения.

Вторият калъп, намерен при разкопките на крепостта Аквe калиде, е изработен от същия материал – шифер, и също е недовършен.

Върху едната страна е нанесено врязано изображение на кръгла обеца с вписан кръст и гранули в долния край (Обр. 6а). В нейната противоположност е врязана малка висулка. В четирите ъгъла на плочката са пробити отвори за поставяне на оловните щифтове, свързващи двете части на калъпа. Върху обратната страна има само едно изображение на подковообразна украса, орнаментирана с гранулация по цялата повърхност (Обр. 6б). Към изображението не е прокаран леечен канал, което заедно с недовършената халка показва, че калъпът недовършен и не е бил използван.

Представените изделия на металопластиката и някои пособия за тяхната изработка са безспорно доказателство за развито металургично производство в южните предели на средновековна България. В ателиетата за художествен метал са изготвяни както калъ-

ond side of the mould is left unfinished (Image 5b). There are two concentric circles with a single centre. Whether this is the design of the first finished side of the mould, or is just an unfinished work surface, it's hard to say. It is certain that this mould was designed for the casting of moon-shaped ornaments.

The second mould found during the excavations of the Aquae Calidae fortress, is made of the same material, a slaty limestone, and is also unfinished.

On one side it has a cut image of a circular earring with inscribed cross and granules at the bottom (Image 6a). On the opposite side there is a small drop cut in. In the four corners of the plate, holes were drilled to insert the lead pins connecting the two parts of the mould. On the back side, there is only one ornament cut in the shape of a horseshoe that has been embellished with granulation on the whole surface (Image 6b). The absence of a casting channel that along with the unfinished ring, indicates that the mould is unfinished and has not been used.

The presented objects of metalwork and some tools for their manufacture are indisputable evidence of the advanced metallurgical production in the southern borders of medieval Bulgaria. The metalwork workshops have produced both the moulds in which the molten metal has been cast, as well as the matrices themselves.

The good mould is a guarantee of good quality, and that is why its design required certain skills. Particular attention was paid to the modelling of the work surface. When making the double moulds, each part had to be precisely matched to the other.

It is essential to firmly join the two halves of the mould using the lead pins that precisely fix the two parts to one another and prevent displacement. This ensured a quality casting and did not allow the flow of molten metal to go out of the shapes.

iki eşmerkezli daire çizilmiştir. Bu, kalıbın ilk bitmiş tarafının tasarımı mı, yoksa sadece tamamlanmamış bir iş yüzeyi mi, söylemesi zor, ancak kalıbın, ay süslemeleri dökümü için tasarlandığından emin olabiliriz.

Aquae Calidae kalesi çalışmalarında bulunan ikinci kalıp, aynı malzemeden- kiremitten yapılmıştır ve o da tamamlanmamıştır.

Bir yanında, alt tarafta yazılı haç ve granüller olan dairesel bir küpe kesilmiş görüntüsü vardır (Şekil 6a). Onun ters tarafına küçük bir askı kesilmiştir. Levhanın dört köşesinde, kalıbın iki parçasını birleştiren kurşun pimlerini yerleştirmek için delikler açılmış.

Kalıbın ters tarafında, tüm yüzeyde granülasyon ile süslenmiş at nalı süslemenin sadece bir görüntüsü vardır (Şekil 6b). Görüntüye doğru döküm kanalı açılmamış, bu da tamamlanmamış yüzük ile birlikte, kalıbın bitmemiş olduğunu ve kullanılmadığını gösterir.

Sunulan metal plasik ürünleri ve bunların üretimi için bazı araçlar, ortaçağ Bulgaristan'ın güney sınırlarında gelişmiş metalürjik üretimin tartışılmaz kanıtıdır. Metal işleri atölyelerinde, hem erimiş metalin kalıplandığı kalıpları hem de modellerin kendileri üretilmiştir. İyi bir kalıp, iyi kalite için garantidir, bu yüzden kalıbın yapılması, belirli beceri gerektirmiştir. Usta çalışma yüzeyinin modellenmesine özellikle dikkat edilmiştir. Çift kalıpları yaparken, her bir parçanın tam olarak diğeriyle eşleşmesi gerekmiştir. Her bir parçayı birbirine tam olarak sabitleyen ve yer değiştirmelerini önleyen tunç pimler kullanarak kalıbın iki yarısının sıkıca birleştirilmesi büyük önem taşırmış. Bu, kaliteli bir döküm sağlarmış ve erimiş metalin akışını şekillerin dışına çıkmasına izin vermezmiş.

27 октомври 2012 г. Откриване на амфора от северната част на обекта.
На снимката: директорът на РИМ-Ямбол Стефан Бакърджиев
27 October 2012, discovery of an amphora in the northern corner of the site,
on the image - the director of RHM Yambol Stefan Bakardzhiev
27.10.2012 sitenin kuzey kısmından anforun açılışı.
Fotoğrafta Yambol Bölge Tarihi Müze Müdürü Sefan Bakırciev

пите, в които е отливан стопеният метал, така и самите модели.

Добрият калъп е гаранция за добро качество и именно затова направата му е изисквала определени умения. Особено внимание майсторът е отделял на моделирането на работната повърхност. При направата на двойните калъпи, всяка една част е трябвало прецизно да се напасва към другата.

От съществена важност е плътното съединяване на двете половини на калъпа посредством оловните щифтовете, които точно фиксирали отделните части една към друга и не позволявали тяхното разместване. Това гарантирало получаването на качествена отливка и не допускало протичането на разтопен метал извън очертанията на формите.

Използването на каменни калъпи в ювелирната практика започва да се налага през XI в., когато е началото на производството на масовата продукция. През XII–XIII в. леенето в каменни калъпи е обичайна практика и за ювелирното производство в Средновековна България.

Подобни на изобразените върху калъпите накити са намерени при проучванията на столицата Търново, крепостите Червен, Овеч и Шумен. Датировката на двата калъпа се определя в XIII в. и се подкрепя от средата на тяхното намиране.

Разнообразието от метални изделия, намерени при разкопките на Акве калиде, доказва наличието на добре развита и утвърдена практика в ювелирния занаят в производството на предмети на дребната пластика. Бъдещите проучвания ще допринесат за обогатяването на общата картина и ще очертаят пътищата на разпространение и развитие на този вид изделия.

The use of stone moulds for jewellery manufacture was introduced in the 11th century, when the mass production began. In the 12th-13th centuries, casting in stone moulds was also common practice for jewellery production in Medieval Bulgaria.

Similar adornments to the ones depicted on the molds, were found during the research of the old capital Turnovo, the fortresses of Cherven, Ovech and Shumen. The dating of the two molds is determined in the 13th century and is supported by the midst of their discovery.

The variety of metal materials found in the excavations of Aquae Calidae proves the existence of a well developed and established practice in the decorative metalworking for the production of small objects and sculptures. Future studies will contribute to the enrichment of the overall picture and will outline the ways of spreading and developing this kind of products.

Mücevher imalatında taş kalıpların kullanmı XI yüz yılda uygulanmaya başlamıştır, bu dönem ürünlerin seri üretimesinin başlangıcıdır.

12.-13. Yüzyıllarda, Orta Çağı Bulgaristan'ında mücevher üretimi için taş kalıplarda döküm yaygın bir uygulamadır.

Kalıplar üzerinde çizilmiş süslemelerin benzerleri, başkent Tarnovo, Çerven, Oveç ve Şumen kaleleri çalışmalarındada bulunmuştur. İki kalıbın tarihlenmesi 13. yüzyılda belirlenmiştir ve keşfedildikleri ortamla desteklenmiştir.

Aquae Calidae kazılarında bulunan metal ürünlerin çeşitliliği, küçük heykellerin üretiminde mücevher zanaatında çok gelişmiş ve köklü bir uygulamanın varlığını kanıtlamaktadır. Gelecek çalışmalar genel tablonun zenginleştirilmesine katkıda bulunacak ve bu tür ürünlerin yayılması ve geliştirilmesinin yollarını çizecektir.

МИРОСЛАВА ДОТКОВА

АНТИЧНИ И СРЕДНОВЕКОВНИ МОНЕТИ, ОТКРИТИ ПРИ РАЗКОПКИТЕ НА АКВЕ КАЛИДЕ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ ГОДИНИ

MIROSLAVA DOTKOVA

ANTIQUE AND MEDIEVAL COINS DISCOVERED DURING THE EXCAVATIONS OF AQUAE CALIDAE IN RECENT YEARS

MIROSLAVA DOTKOVA

SON YILLARDA AQUAE CALIDAE'NIN KAZILARINDA ORTAYA ÇIKAN ANTIK VE ORTAÇAĞ SIKKELERI

Сред разнообразните паметници,

открити в хода на археологическите проучвания на Акве калиде през последните години, значително място заемат монетите, чийто брой до настоящия момент надхвърля 1000. Нумизматичният материал, открит по време на разкопки, е един от най-точните източници на информация за монетната циркулация и търговските контакти през различните епохи и неговото детайлно проучване допринася за по-точно определяне на строителните периоди на археологическия комплекс.

Основният обем от намерените монети са бронзови или медни, характерни за ежедневните стоково-парични отношения на местните пазари. Имайки предвид, че мнозинството от тях са от малък номинал, вероятно някои са изгубени монети, които заради малката си стойност не са били потърсени от собствениците си и поради това са достигнали до нас.

Но голямата част от античните монети поради характера на комплекса – светилище с минерални извори, са били съзнателно оставяни на това място. Наличието на такова количество монети до голяма степен се дължи на обстоятелството, че те са били принасяни като оброк на светилището на Трите нимфи от различните посетители. Това е често срещана антична практика, запазена и до днес.

За съжаление, поради въздействието на минералната вода голяма част от намерените монети са покрити с корозия и някои от тях са трудно определими. Други са със силно изтрити повърхности, резултат от продължителното им участие в циркулационния процес,

Among the various monuments

discovered during the archaeological excavations of Aquae Calidae in recent years, there is a considerable number of coins, which so far exceeds 1000. The numismatic material found during excavations is one of the most accurate sources of information on the coin circulation and commercial contacts during the different time periods and their detailed study contributes to a more precise determination of the construction periods of the archaeological complex.

The main part of the coins are bronze or copper, characteristic of the daily commodity-money relations at the local markets. Considering that the majority of them are of a small denomination, some may have been lost coins, which, because of their small value, were not sought by their owners and therefore reached us.

But most of the ancient coins due to the nature of the bath complex - a sanctuary with mineral springs, were deliberately left in this place. The presence of such a quantity of coins is largely due to the fact that they were offered as a sacrifice to the sanctuary of the Three Nymphs by the various visitors. This is a common ancient practice, preserved to this day.

Unfortunately, because of the impact of mineral water on them, most of the coin finds are covered with corrosion and some of them are difficult to determine. Others have severely worn-out surfaces as a result of their prolonged participation in the circulation process, which also hinders their accurate dating.

The first thing that impresses the researchers of the discovered coins during the excavations at Aquae Calidae is the huge chronological range that they cover. The earliest dates back to the 4th-3rd century BC and the latest ones are from the beginning of the

Son yıllarda Aquae Calidae'nin arkeolojik kazılarında

keşfedilen çeşitli anıtlar arasında, sikkelerin sayısı şu ana kadar 1000'i aşan önemli bir yere sahiptir. Kazılar sırasında bulunan nümismatik materyal, farklı dönemlerde madeni para dolaşımı ve ticari temaslar hakkındaki en doğru bilgi kaynaklarından biridir ve ayrıntılı çalışması, arkeolojik kompleksin yapım sürelerinin daha kesin bir şekilde belirlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Bulunan sikkelerin ana hacmi, yerel pazarların günlük emtia-para ilişkilerinin özelliği olan bronz veya bakırdır. Çoğunluğun küçük nominal olduğu düşünüldüğünde, muhtemelen paraların bir kısmı kaybedilmiş olabilir, bu da onların küçük değerlerinden dolayı sahipleri tarafından aranmamış ve bu nedenle bize ulaşmıştır.

Ancak, madeni kaynaklara sahip bir sığınak olan kompleksin karakterine bağlı olarak antik sikkelerin çoğunluğu bu yerde bilinçli bir şekilde bırakılmıştır. Böyle bir miktarda madeni paranın varlığı, büyük ölçüde, çeşitli ziyaretçiler tarafından Üç peri tapınağına kurban olarak sunulmasından kaynaklanmaktadır. Bu, bugüne kadar korunan yaygın bir antik uygulamadır.

Ne yazık ki, maden suyunun etkisinden dolayı, bulunan sikkelerin çoğu korozyon ile kaplıdır ve bunların bir kısmının belirlenmesi zordur. Diğerleri, dolaşım sürecinde uzun süre katılımlarının bir sonucu olarak yüzeyleri ciddi şekilde silinmiştir bu da onların doğru tarihlemelerini engellemektedir.

Son yıllarda Aquae Calidae kazılarında keşfedilen sikkelerle ilgili etkileyen ilk şey, onların kapsamış olduğu devasa kronolojik aralıktır. En erken tarihler MÖ 4. - 3. yüzyıllara kadar uzanmakta, en erken tarih ise 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır.

1A

1B

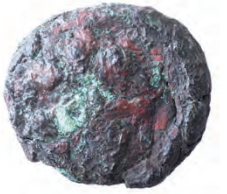

2A

2B

което също затруднява тяхното точно датиране.

Първото нещо, което прави впечатление при монетите, открити по време на разкопките в Акве калиде през последните години, е огромният хронологически диапазон, който покриват те. Най-ранните от тях датират от IV-III в. пр. Хр., а най-късните са от началото на XX в.

Най-стари от откритите на този етап от проучванията са бронзовите емисии на Месамбрия от IV-III в. пр. Хр., върху чийто аверс е представен корински шлем, а върху реверса – колело със спици и надпис, съставен от първите букви от името на града – ΜΕΤΑ или ΜΕΣΑ (обр. 1).

Към най-ранните монети се отнасят и бронзови емисии на македонските владетели Филип II (359-336) и Лизимах (323-281), които масово навлизат в Тракия през втората половина на IV в. пр. Хр., синхронно с македонското нашествие в тракийските земи от 335 г. пр. Хр. (обр. 2). Монетите на Филип II са от най-често срещаните негови типове бронзови монети с изображение на глава на Аполон на лицевата и конник на обратната страна.

По време на разкопките в Акве калиде са открити монети и на един от последните тракийски владетели Реметалк I (12/11 г. пр. Хр. - 12/13 г.). Наличието на тези емисии свидетелства за посещения от местното население на минералните извори. Техният тип глава на Август/глава на Реметалк илюстрира почти пълния политически и икономически контрол, осъществяван от Рим над тракийските земи в края на I в. пр. Хр. и началото на I в. сл. Хр. (обр. 3).

Инвазията на Рим в земите на Балканския

20th century. The oldest are the bronze emissions of Messambria from the 4th-3rd century BC; on their obverse is a Corinthian helmet, and on the reverse - a wheel with spokes and an inscription composed of the first letters of the city name - ΜΕΤΑ or ΜΕΣΑ (Image 1).

The bronze issues of the Macedonian rulers Philip II (359-336) and Lysimachus (323-281), which massively entered in Thrace in the second half of the 4th century BC during the Macedonian invasion of the Thracian lands in 335 BC (Image 2). The coins found of Philip II are from his most common types of bronze coins with Apollo head on the obverse and a horseman on the reverse side.

Among the finds in the excavations of Aquae Calidae, there is a coin of Remetal I (12/11 BC - 12/13), who is one the last Thracian rulers. The presence of these emissions testifies to the visits of the local population to the mineral springs. The coin issue with the head of Augustus / the head of Remetalk, illustrates the almost complete political and economic control carried out by Rome over the Thracian lands at the end of the 1st century BC and the beginning of the 1st century AD. (Image 3)

The invasion of Rome in the lands of the Balkan Peninsula led to the penetration of huge circulation of silver and bronze emissions cut in the central Roman Mint. The ancient silver coins found during the studies of Aquae Calidae in recent years are only Roman, and their number is much smaller than that of bronze ones. The earliest of them is the Republican denarius of Ti. Minucius C.f. Augurinus from 134 BC. (Image 4) Another denarius represents already the end of the republican period and is connected with the military coinage of Mark Anthony (32-31 BC), an edition of a mobile military coinage accompanying the legions, with the num-

En eski M.Ö. IV-III yy Mesambria'ya ait bronz emisyonlar, bunların yüz tarafında (avers) Korint kalkan ve revers tarafında- spıtsa tekerlek ve şehir adının ilk harflerinden oluşan yazı - ΜΕΤΑ veya ΜΕΣΑ (örnek 1).

En eski sikkeler Makidonya hükümdarları II. Filip (359-336) ve Lizimah'ın (323-281) bronz emisyonları, M.Ö. 335.y. Trakya topraklarında Makedon istilasıyla eşzamanlı olarak MÖ 4. yy'ın ikinci yarısında Trakya'ya büyük ölçüde yayılmıştır (örnek 2).

II. Filip'in sikkeleri, ön tarafta bir Apollo başı ve arka tarafında bir süvari ile onun tiplerinden en sık rastlanan bronz sikkelerdir.

Aquae Calidae'deki kazılarda, Trakyalıların son hükümdarı Lizimah I.Remetalk (M.Ö.. 12/11 y. - 12/13 y.). döneminden'de madeni paralar bulunmuştur

Bu emisyonların varlığı, yerel halkın maden kaynaklarına yaptığı ziyaretlere tanıklık eder. Onların tipi Augustus'un başı / Remetalk'ın başı, MÖ 1. yüzyılın sonlarında ve MS 1. yüzyılın başlarında Trakya toprakları üzerinde Roma tarafından yürütülen neredeyse tam politik ve ekonomik kontrolü olduğunun göstergesidir. (Şekil 3).

Balkan Yarımadasının topraklarında Roma'nın işgali, Roma merkezi darphanelerinde kesilmiş olan, muazzam miktarda gümüş ve bronz emisyonun para dolaşımına katılmasına yol açmıştır. Son yıllarda Aquae Calidae'nin çalışmaları sırasında bulunan antik gümüş sikkeler, sadece Roma'ya aittir ve sayıları bronz sikkelerden çok daha azdır. Bunların en eskisi, Ti.'nin. Minucius C.f. Augurinus'un MÖ 134 yılıdan Cumhuriyet denarius'udur (altın para) (Şekil 4).

Diğer denarius Cumhuriyet döneminin sonundan Mark Antoniy'in (M.Ö. 32-31) askeri sikke kesimi ile ilgili, lejiyonlara eşlik eden mobil darphanelerin XX Lejyon numaralı basımıdır (Şekil 5).

3A

3B

4A

4B

полуостров води до навлизане в паричното обращение на огромно количество сребърни и бронзови емисии, отсечени в централните римски монетарници. Античните сребърни монети, открити при проучванията на Акве калиде през последните години, са само римски, като техният брой е много по-малък от този на бронзовите.

Най-ранен от тях е републикански денар на Ti. Minucius C.f. Augurinus от 134 г. пр. Хр. (обр. 4). Друг денар вече от края на републиканския период е свързан с военното монетосечене на Марк Антоний (32-31 г. пр. Хр.), издание на подвижна военна монетарница придружаваща легионите, с номера на XX легион (обр. 5).

Останалите открити сребърни монети са денари от II в. на император Хадриан и Фаустина Млада (обр. 6, 7). Към ранните римски бронзови монети от края на I в. пр. Хр. и първата половина на I в. сл. Хр. се отнасят асове на император Август (27 г.пр. Хр. – 14 сл.Хр.), дело на монетарницата в Пергам; на Агрипа, сечени по времето на Калигула (37-41); на император Клавдий (41-54).

От периода I-III в. значително място в нумизматичния комплекс на Акве калиде заемат бронзовите монети, издавани от градовете в източните провинции на Римската империя. Тъй като Акве калиде се е намирал в градската територия на Анхиало, съвсем естествено сред откритите монети преобладат тези с името на Анхиало (обр. 8).

От другите провинциални монетарници най-много са емисиите на близко намиращата се колония Деултум. Открити са монети и на много от другите градове в провинция Тракия със собствено монетосечене – Месамбрия, Калатис, Томи, Перинт, Абдера. Тяхното нали-

ber of the XX Legion (Image 5).

The remaining silver coins that were discovered, are denarius from the 2nd century AD ß the time of Emperor Hadrian and Faustina the Young (Images 6, 7). Among the early Roman bronze coins from the end of the 1st c. BC and the first half of the 1st century AD, are the assēs of the Emperor Augustus (27 BC - 14 AD), minted in Pergamon; of Agrippa, minted during the reign of Caligula (37-41); and of Emperor Claudius (41-54).

From the period 1st-3rd century AD, the bronze coins issued by the cities in the eastern provinces of the Roman Empire occupy a significant place in the numismatic collection of Aquae Calidae. As the thermae was included in the urban territory of Anchialo, it is quite natural, among the discovered coins, to prevail those with the name of Anchialo (figure 8).

Of the other provincial coins, the emissions of the nearest Deultum colony are the most. Among the finds are many from the other cities in the province of Thrace with their own coinage - Messambria, Callatis, Tomis, Perinthos, Abdera. Their presence reflects the role that provincial coins have played in the local economy.

Some of the most interesting provincial coins discovered during the excavations are a pseudo-autonomous issue of the town of Primnesos of Phrygia and a coin of Julia Domna from Irenopolis, Cilicia. Their presence is indicative of the wide range of provincial emissions.

From the numismatic material found so far, these coins are from the most distant areas that are present in Aquae Calidae from the period 1st-3rd century AD. These are not only the solitary specimens of these cities coinage found in present day's Bulgarian lands but also the only ones discovered during archaeological excavations. The presence of these

Kalan açık gümüş sikkeler, İmparator Hadrian ve Faustina Young'un MS 2. Yüzyıldan, denar'lardır (Şekiller 6, 7). Roma bronz sikkelerine ait olduğu kabul edilen) (MÖ 1. Yüzyıl ve MS 1. yüzyılın ilk yarısı), Pergamon darphanelerinin eseri olan İmparator Augustus'un ASLARI (sikkeleri) (MÖ 27 - MS 14; Agripa'nın, Kaligula döneminde (37-41) basılmış); imparator Klaudius döneminde basılanlar (41-54).

I-III. Yüzyıl döneminden Aquae Calidae'nin nümizmatik kompleksinde, Roma İmparatorluğu'nun doğu eyaletlerinin kentleri tarafından basılmış bronz sikkeler, önemli bir yer almaktadır. Aquae Calidae'nin Anhialo sınırlarının şehir kısmında yer almasından dolayı, doğal olarak, keşfedilen sikkeler arasında, Anhialo adını taşıyanlar ekseriyet teşkil eder (şekil 8). Diğer eyalet sikkelerinden en yakın Deultum kolonisinin emisyonları en fazladır. Trakya eyaletinin kendi sikke kesimi olan diğer birçok şehirlerinden –Mesambriya, Kalathis, Tommy, Perinthus, Abdera gibi, sikkeler bulunmuştur. Varlıkları, yerel darphanelerin yerel ekonomisine büyük rolünü yansıtır. Kazılar sırasında keşfedilen en ilginç taşra paraları, Frigya'nın Primesos kasabasının sözde özerk bir emisyonu ve Kilikya'nın Irenopolis'ten Julia Domna'nın sikkesi. Onların varlığı, taşra emisyonlarının geniş çapta dağılımının bir göstergesidir.

Günümüze kadar keşfedilen nümizmatik materiyallerden, Aquae Calidae'de I-III y.y. döneminde para dolaşımına katılan sikkeler, en uzak eyaletlerindendir. Bunlar sadece bugünkü Bulgar topraklarında bulunan bu şehirlerin emisyonlarının tek örnekleri değil, aynı zamanda arkeolojik kazılar sırasında bulunan tek örneklerdir.

Bu sikkelerin varlığı, Aquae Calidae kaynaklarını ziyaret etmiş Küçük Asya'dan Trakya'ya askeri birimlerinin hareketi ile, ya da bölgede, Frigya ve Kilikya

5A

5B

6

7

чие отразява ролята, която имат провинциалните монетарници за местната икономика.

Едни от най-интересните провинциални монети, открити по време на разкопките, са псевдоавтономна емисия на град Примнесос от Фригия и монета на Юлия Домна от Иренополис, Киликия. Тяхното присъствие е показателно за широкия ареал на разпространение на провинциалните емисии.

От нумизматичния материал, открит досега, тези монети са от най-отдалечените области, които присъстват в монетната циркулация на Акве калиде в периода I-III в. Това са не само единствените екземпляри от емисиите на тези градове, намерени в днешните български земи, но и единствените открити по време на археологически разкопки. Наличието на тези монети може да се обясни с придвижването на военни части от Мала Азия към Тракия, посетили изворите на Акве калиде, или със заселването на ветерани, служили в района на Фригия и Киликия в региона.

От втората половина на III в. са засвидетелствани и определен брой медни, вместо циркулиралите на по-ранен етап в Римската империя сребърни антониниани, на императорите Галиен (253-268), Клавдий II (268-270), Аврелиан (270-275), отражение на финансовата криза обхванала империята през този период.

В паричното обръщение на цялата територия на Римската империя през IV-V в. преобладат дребните бронзови номинали. Най-многобройни от всички, открити по време на разкопките в Акве калиде монети, са тези от IV в. Най-голям дял сред тях заемат емисиите на различните представители на Константиновата династия.

По времето на император Константин Велики

coins can be explained by the movement of military units from Asia Minor to Thrace, visiting the hot springs of Aquae Calidae, or the settling in the region of veterans who served in the provinces Phrygia and Cilicia.

From the second half of the 3rd century AD, there is a certain number of copper, instead of the earlier silver antoninianus of the Roman Emperors Gallienus (253-268), Claudius II (268-270), Aurelian (270-275), which is a reflection of the financial crisis that pervaded the empire during this period.

The small bronze denominations prevailed in the monetary circulation throughout the territory of the Roman Empire in the 4th-5th c. The most numerous of all coins discovered during the excavations in Aquae Calidae are those from the 4th century AD. The largest part among them is the emissions of various representatives of the Constantine Dynasty.

During the time of the Emperor Constantine the Great (306-337), a new coinage system was implemented. It was based on the minting of consecutively dominant types, which during a certain period are made in all the mints of the empire and then replaced with other. The coins found in Aquae Calidae present almost all known types of this period.

Among the most frequently discovered coins are of the type Providentiae Avgg with a fortified gate, introduced in 324 AD and minted until 330 AD (Image 9). In 330, commemorating the celebrations of the new capital Constantinople, two types of anniversary coins - Constantinopolis and Urbs Roma – have been minted. They have identical images of a woman's bust with a helmet, personifications of the old and new capital - Rome and Constantinople. On the reverse side, the images are different - the Capitol's Wolf, feeding Romulus and Remus (Image 10) 1 and Victory standing on prow (Image 11).

bölgesinde görev yapmış gazilerin yerleşmesiyle açıklanabilir.

3. yüzyılın ikinci yarısından itibaren imparatorlar Gallien (253-268), Claudius II (268-270), Aurelyan (270-275) ait, önceden Roma İmparatorluğu'nun dolaşımında olan gümüş antonianinlerin yerine, belirli sayıda bakır tanıklık eder, bu da, bu dönemde imparatorluğu kapsayan mali krizin bir yansımasıdır.

4.-5. Yüzyılda Roma İmparatorluğu topraklarında parasal dolaşımda, küçük bronz nominaller hakim olmuştur. Aquae Calidae'deki kazılar sırasında keşfedilen en çok sikke adedi, IV. Yüzyılın kalıntılarıdır. Aralarında en büyük pay Konstantin hanedanının çeşitli temsilcilerinin emisyonlarıdır.

İmparator Büyük Konstantin (306-337) zamanında ardışık baskın tiplerin kesilmesi için sistem empoze edilir, bunlar belli bir süre boyunca tüm Sikkelerde kesilir ve daha sonra başka biriyle değiştirilir. Aquae Calidae'de bulunan sikkelerde bu zamanın hemen hemen tüm bilinen tiplerine rastlanır.

En çok keşfedilen sikkelerden biri, 324 yılında tanıtılan ve 330 yıla kadar üretilen, güçlendirilmiş bir kale kapısına sahip olan Providentiae Avgg tipidir (Şekil 9). 330 yılında yeni başkent Konstantinopolis'u anmak üzere iki tür jubile parası kesilmeye başlanır- Konstantinopolis ve Urbs Roma, bunların avers üzerinde eski ve yeni başkentleri- Roma ve Konstantinopolis'un kişileştirmeleri amacı ile, kadın büstü üzerinde kalkan olan identik görüntüsü vardır.

Bu jubile paralarının arka taraflarındaki sahneler çeşitlidir, Romul ile Rem'i besleye Kapitoliya kurdu (şekil 10) ve pror üstüne basmış olan Viktoriya (şekil 11).

Çok sık rastlanan emisyonlar, 330. Yılda yayınlanan, karşıda ayakta duran ellerinde kalkan ve mızrak, aralarında bayrak bulunan iki asker görüntülü

8A

8B

9A

9B

(306-337) се налага системата за отсичане на последователно доминиращи типове, които през определен период се изработват във всички монетарници и след това се сменят с друг. При монетите, намерени в Акве калиде, се срещат почти всички известни типове от това време.

Едни от най-често откриваните монети са от типа Providentiae Avgg с крепостна порта, въведен през 324 г. и сечен до 330 г. (обр. 9). През 330 г. в чест на новата столица Константинопол, започват да се секат два типа юбилейни монети – Constantinopolis и Urbs Roma, които върху аверса имат идентични изображения на женски бюст с шлем, персонификации на старата и новата столица – Рим и Константинопол. Върху обратната страна сцените при тези юбилейни монети са различни – Капитолийската вълчица, хранеща Ромул и Рем (обр. 10)1 и Виктория, стъпила върху прора (обр. 11).

Много често срещани са и емисиите, въведени през 330 г. с типа Gloria Exercitus с изображение на двама воини, прави насреща, държащи копия и щитове и две знамена между тях (обр. 12). Най-многобройните екземпляри при наследниците на император Константин Велики са сечени с името на сина му Констанций II (337-361), след монетната реформа проведена през 346/348 г., чиято цел е да стабилизира бронзовите номинали. Въвеждат се нови изображения върху реверса на монетите с надпис FEL TEMP REPARATIO – воин пробожда повален конник, в чест на победата на Констанций II над персите през 348 г. (обр. 13).

Сравнително добре са застъпени и монетите на императорите от следващите династии от втората половина на IV и началото на V в. – Валентинианова и Теодосиевата. Тези на императорите от Валентинианова динас-

Very common are the emissions introduced in 330 AD of the type Gloria Exercitus with the image of two soldiers, standing facing one another, holding spears and shields with two standards between them. (Figure 12). The most numerous emissions of Emperor Constantine the Great's heirs are the ones with the named after his son Constance II (337-361), following the mint reform of 346/348, which aimed to stabilize the bronze denominations. On the coins with the inscription FEL TEMP REPARATIO were introduced new images on the reverse - a warrior piercing a fallen horseman in honour of Constancy II's victory over the Persians in 348 (Image 13).

The coins of the emperors from the later dynasties in the second half of the 4th and the beginning of the 5th century - Valentinian and Theodosian, are relatively well represented. Those of the emperors from the Valentinian Dynasty are of the two main types found on bronze emissions - Gloria Romanorum (Image 14) - the emperor advancing right dragging captive by the hair and Securitas Reipublicae - Victory walking left holding wreath and palm branch, a symbol of military victories (Images 15).

In regards of the ateliers in the 4th century, the emissions of the eastern mints - Constantinople, Heracleia, Thessalonica, Siscia, Kyzikos, are predominant. This was due to the relocation of the center of the Roman Empire to the east after Constantinople was declared a new capital. There are also specimens of some Western ateliers - Aquileia, Rome, Trier (Map 1).

The discovered bronze coins from the end of the 4th and the first half of the 5th century only prove, there were many coins that circulated with a completely worn-out surface, illegible inscriptions and vague images. Their presence speaks of the shortage of cash, which forced even poor quality specimens to continue circulation.

Gloria Exercitus tipi olanlardır. (şekil 12).

İmparator Büyük Konstantin'in mirasçıları döneminde en sayısız örnekler, 346/348 yılında yapılan para reformundan sonra, bronz nominalleri stabilize etmek amacı ile oğlu II. Konstanciy'in adıyla basılmıştır (337-361). Paraların tersine yeni görüntüler yürürlüğe girmiştir- FEL TEMP REPARATIO- asker, 348'de II. Konstanciy'in Persler üzerindeki zaferi onuruna yere serilmiş bir süvariyi şişlemekte. (Şekil 13).

IV. Yüzyılın ikinci yarısı ve 5. yüzyılın başlangıcındaki daha sonraki hanedanlardan imparator Valentinian ve Theodosiy'in sikkeleri - nispeten iyi temsil edilmektedir. Valentinian Hanedanı'nın imparatorlarının, "bronz emisyonlar- Gloria Romanorum üzerinde bulunan iki ana tipttendir" (şekil 14)- İmparator, sağ istikamete yürürken, saçlarından bir esir sürüklüyor ve Securitas Reipublicae –Viktoriya sol istikamete hareketle, elinde çelenk ve savaş zaferi sembolü olan palmiye dalı tutmakta (şekil 15).

4. yüzyıldaki atölyeler söz konusu olduğunda, doğu darphanelerin emisyonları baskındır- Konstantinopol, Herakleya, Tesaloniki, Sisciya, Kizik. Bu, Konstantinopolis'in yeni bir başkent ilan edilmesi ile Roma imparatorluğunun merkezinin doğuya doğru yeniden yerleşmesinden kaynaklanmaktadır. Bazı Batı atölyeleri - Aquileia, Roma, Trir'de tek örnekleri de vardır(harita 1).

Keşfedilmiş ola IV. yüzyılın sonundan ve 5'inci yüzyılın ilk yarısından kalmış bronz sikkeler, korunmuş olanlarla birlikte, tamamen silinmiş yüzeyli, okunaksız yazılar ve belirsiz şekilli paralar da dolaşmıştırr. Onların mevcudiyeti, nakit sıkıntısından söz ediyor, bu da yetersiz kalite örneklerinin dahi dolaşımdan çıkmamasına neden olmuştur.

4-5. Yüzyılın sonunda, Balkan vilayetleri, 5. yüzyılın ikinci yarısında birçok askeri çatışmanın arenası

10

11

12

13

14

15

тия са от двата основни типа срещани върху бронзовите емисии – Gloria Romanorum (обр. 14) – императорът в ход надясно влачи пленник за косите и Securitas Reipublicae – Виктория в ход наляво държи венец и палмова клонка, символ на военните победи (обр. 15).

По отношение на ателиетата през IV в., преобладават емисиите на източните монетарници - Константинопол, Хераклея, Тесалоника, Сисция, Кизик. Това се дължи на преместването на центъра на Римската империя на изток след обявяването на Константинопол за нова столица. Срещат се и единични екземпляри на някои от западните ателиета – Аквилея, Рим, Трир (карта 1).

При откритите бронзови монети от края на IV и първата половина на V век, наред със запазените, са циркулирали и монети с напълно изтрита повърхност с нечетливи надписи и неясни образи. В обращение са били голям брой износени и заличени монети. Тяхното присъствие говори за недостига от парични средства, което е наложило дори лошокачествените екземпляри да не се извеждат от обращение.

В края на IV-V в. балканските провинции стават арена на множество военни конфликти, което неминуемо се отразява и на монетната циркулация, която през втората половина на V в. постепенно затихва. От този период и в Акве калиде не са идентифицирани монети, в резултат на настъпилия рязък спад в монетното обращение. Подобен хиатус от около 40-50 г. е характерен за множество балкански селища. Причините за това са икономическата разруха вследствие на големия брой варварски нашествия и тоталното обезценяване на бронзовия номинал.

Началото на византийското монетосечене се поставя с монетната реформа на император

карта 1 / Map 1 / harita 1

At the end of the 4th-5th centuries, the Balkan provinces became the arena of many military conflicts, which inevitably reflected the circulation of coins, which in the second half of the 5th century gradually declined. No coins have been identified from this period in Aquae Calidae as a result of the sharp fall in coin circulation. A similar hiatus of about 40-50 years is typical for many Balkan settlements. The reasons behind this occurring were the economic destruction due to the large number of barbarian invasions and the total depreciation of the Bronze Denomination.

The beginning of Byzantine coinage was introduced with the reform of Emperor Anastasius I (491-518) in 498 AD, which only affected the bronze coins and which main purpose was the stabilization of the

haline gelmiş, bu da kaçınılmaz olarak yavaş yavaş azalan sikkelerin dolaşımını etkiler. Bu dönemden Aquae Calidae'de para dolaşımındaki keskin düşüşün sonucu hiçbir sikke tespit edilmemiştir. Yaklaşık 40-50 yıllık benzer bir ara, birçok Balkan yerleşiminin tipik bir örneğidir. Bunun nedenleri, çok sayıda barbar istilasına ve Bronz nominalin total değer kaybetmiş olmasına bağlı ekonomik yıkımdır.

Bizans sikkesinin başlangıcı, 498 yılında İmparator I. Anastasius (491-518) sikke reformu ile başlamış ve sadece bronz sikkeleri etkilemiş ve Tunç Nominal'in istikrarı olan asıl amacı olmuştur. Aquae Calidae kazılarında keşfedilen Bizans sikkeleri, V. yüzyılın sonundan 7. yüzyıla kadar ve X.yüzyılın son çeyreğinden 13. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar iki kronolojik döneme ayrılabilir. Bu iki dönem

16A

16B

17

Анастасий I (491-518) в 498 г., която засяга само бронзовите монети и чиято основна цел е стабилизирането на бронзовия номинал. Византийските монети, открити при разкопките на Акве калиде, могат да се разделят на два хронологически периода – от края на V до началото на VII в. и от последната четвърт на X до третата четвърт на XIII в. Единствената открита досега монета, която се датира между тези два периода е фолис на император Лъв VI (886-912) (обр. 16). Наличието на емисии, издадени във времето между 610 и 976 г., представлява голяма рядкост и за останалите ранносредновековни селища в Тракия.

От първият период, края на V – началото на VII в., са представени монети на почти всички управлявали императори, като най-късните емисии са от времето на Фока (602-610). Срещат се почти всички бронзови номинали от това време – 40 нумии (обр. 17), 20 нумии (обр. 18), деканумии (обр. 19), пентанумии (обр. 20).

Преобладава продукцията на двете големи монетарници – Константинопол и Тесалоника (дн. Солун), чието производство е било предназначено за задоволяване на нуждите на териториите на Балканите. Срещат се и емисии на монетарниците в Мала Азия – Кизик, Никомедия, Антиохия. Открита е и монета, отсечена в монетарницата на Картаген.

По-голямата част от монетите от VI в. са издадени след монетната реформа на император Юстиниан I (527-565) през 538 г., след която върху реверса на емисиите се отбелязва годината на управление на императора, в която е отсечена монетата. За намаляването и прекъсването на циркулацията на монети в Акве калиде в началото на VII в. голяма роля играе обезлюдяването на земите на Юг от Дунав в резултат на честите варварски

Bronze Nominal. The Byzantine coins discovered during the excavations of Aquae Calidae can be divided into two chronological periods - from the end of the 5th to the beginning of the 7th century and from the last quarter of the 10th c.to the third quarter of the 13th c. The only discovered coin to date between these two periods is a follicle of Emperor Leo VI (886-912) (Image 16). The existence of emissions, issued between 610 and 976 AD, is also a rare occurrence for the other early medieval settlements in Thrace.

From the first period, between the end of the 5th to the beginning of the 7th century, coins of almost all the ruling emperors were presented, with the latest issues are from the time of Phocas (602-610). Nearly all of the bronze denominations of this time were found in the bath complex - 40 nummi (Image 17), 20 nummi (Image 18), decanummi (Image 19), pentanummi (Image 20).

Predominant is the production of the two major mints - Constantinople and Thesaloniki, which were designed to meet the needs of the Balkan territories. Among the finds there are also monetary issues from the Asia Minor's Kyzikos, Nicomedia, Antioch, as well as a coin cut off at Carthage's Mint.

The majority of the 6th century coins were issued after the mint reform of Emperor Justinian I (527-565) in 538, after which on the reverse side was marked the year of reign, when the coin was minted. At the beginning of the 7th century, a major role in reducing and interrupting the circulation of coins in Aqua Calidae played the depopulation of the lands south of the Danube as a result of the frequent barbarian invasions and the withdrawal of the population from the small valley settlements, such as Aquae Calidae itself, to the mountain fortresses or in large, well-protected city centres.

arasında tarihlenen tek sikke, İmparator VI. Leo 'nun (886-912) yapraklarıdır (folis) (Şekil 16). 610 ve 976 arasında çıkarılan emisyonların varlığı da Trakya'daki diğer ortaçağ yerleşimleri için nadir bir durumdur.

İlk dönemden itibaren, 5. yüzyılın sonu, 7. yüzyılın başlarına kadar, neredeyse tüm egemen imparatorların madeni paraları, Phoca'nın (602-610) döneminden olanlar en sonraki emisyonlar ve tümü temsil edilmiştir. Bu zamanın hemen hemen tüm bronz nominalleri rastlanır - 40 numiya (17), 20 numiya (18), dekaniumlar (19), pentanomlar (resim 20). . Bu zamanın hemen hemen tüm bronz nominalleri rastlanır - 40 numiya (17), 20 numiya (18), dekaniumlar (19), pentanomlar (şekil 20).

Üretimi Balkan topraklarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanan iki büyük madeni para atölyeleri- Konstantinopolis ve Thesaloniki'nin üretimi baskındır. Küçük Asya'da - Kizik, Nicomedia, Antiochya sikke atölyelerinin ürünlerine rastlanmakta ve Carthage'in sikke atölyesinden kesilen bir sikke keşfedilmiştir.

VI. Yüzyıl sikkelerinin çoğunluğu, 538 yılında İmparator I. Justinianus'un (527-565) sikke reformundan sonra çıkarılmıştır, reformdan sonra emisyonların ters tarafında /revers/ imparatorun idare yılı sikkenin kesilmiş olduğu yıl kaydedilidir. 7. yüzyılın başlarında, sık barbar istilasının sonucu olarak Tuna nehrinin güneyindeki toprakların nüfusundan yoksun bırakılması ve Aquae Calidae gibi küçük düzlük yerleşim yerlerinden nüfusun dağ kalelerine veya büyük, iyi korunan şehir merkezlerinde çekilmesi, Aquae Calidae'deki sikkelerin dolaşımını azalmasında ve kesintiye uğramasında önemli bir rol oynamıştır..

610'dan sonra, en son yedinci yüzyıla ait, bu yıl olarak tarihlenmiş sikkeler, Aquae Calidae'deki ma-

18

19

20

нашествия и изтеглянето на населението от малките равнинни селища, каквото е Акве калиде, в планински крепости или в големи, добре защитени градски центрове.

След 610 г., откогато датират най-късните монети от VII в., монетната циркулация в Акве калиде прекъсва. Подобна е ситуацията и в много други средновековни селища на Юг от Балкана.

Почти пълното отсъствие на монети от VIII-IX в. несъмнено е резултат на преобладаващото през тази епоха натурално стопанство на територията на Първото българско царство. Възстановяването на монетната циркулация в края на X и XI в. се дължи на присъствието на византийски административни структури и военни гарнизони в този регион, както и на въвеждането на парични данъци от страна на Византия.

Сред нумизматичния материал от този период преобладават анонимните фолиси от различни класове. Названието на тези монети се дължи на настъпилата промяна в иконографията на аверса на монетите, където вместо портрета на управляващия император е поставен бюст на Христос (обр. 21).

XII в. е времето на управление на Комнините и то се отразява благоприятно на монетната циркулация в Акве калиде. Паричната реформа на първия император от тази династия – Алексий I (1081-1118), през 1092 г. въвежда значителни промени във формата, номиналите и сплавта на отсичаните монети. Открити са множество добре запазени емисии на императори от династията на Комнините от различни номинали и монетарници (обр. 22).

Голям дял от нумизматичния комплекс на Акве калиде заемат латинските константинополски и солунски имитации, сечени след 1204 г.

After 610 AD, when the last emissions from the 7th century are dated, the coin circulation in Aquae Calidae was interrupted. Similar is the situation in many other medieval settlements south of the Balkan. The almost complete absence of coins from the 8th-9th c. is undoubtedly a result of the so called "natural economy" in the First Bulgarian Kingdom. The restoration of the coins circulation at the end of the 10th and 11th centuries was due to the presence of Byzantine administrative structures and military garrisons in this region, as well as to the introduction of Byzantine monetary taxes.

The anonymous folles of different classes prevail among the numismatic material of this period. The name of these coins is due to the change in the iconography on the obverse deprivation, where the bust of Christ is placed instead of the portrait of the ruling Emperor (Image 21).

The 12th century was the time of the Komnenos' rule, and it had a beneficial effect on the coin circulation in Aquae Calidae. The monetary reform of the first emperor from this dynasty, Alexius I (1081-1118), in 1092, introduced significant changes in the form, nominals and alloy of mintage. There are numerous well-preserved coin emissions from the Komnenos dynasty including various denominations (Image 22).

A large share of Aquae Calidae numismatic complex occupies the Latin, Constantinople and Thessalonica imitations, which were minted after 1204 in the newly established Latin Empire. To make it easy, the Latin knights retained and continued the coinage using Byzantine specimens for the occupied territories of the Byzantine Empire.

The images on these imitations were a combination of the iconographic types from the Komnenos and Angelos dynasties. These emissions, produced in the first half of the 13th century, were minted in

deni para dolaşımı kesintiye uğramıştır. Balkan'ın güneyindeki diğer birçok ortaçağ yerleşimlerindeki durum da buna benzer. VIII-IX yüzyıllardan gelen sikkelerin neredeyse yokluğu, kuşkusuz bu dönemde, İlk Bulgar Çarlığı topraklarında hakim olan natürel ekonominin bir sonucudur. 10 ve 11'inci yüzyılın sonlarında madeni para sirkülasyonunun restorasyonu, bu bölgedeki Bizans idari yapıları ve askeri garnizonların varlığının yanı sıra Bizans parasal vergilerinin getirilmesinden kaynaklanıyor. Bu dönemden olan nümizmatik materyaller arasında, ağırlıklı olarak ayrı sınıflardan anonim folisler /madeni para/ yer almakta. Bu sikkelerin adı, sikkelerin aversinin ikonografisinde değişime, egemen İmparatorun portresinin yerine Mesih'in bir büstünün yerleştirildiğine bağlıdır (şekil 21).

Onikinci yüzyıl, Komnin'lerin egemenliği zamanıdır ve Aquae Calidae'deki sikke dolaşımı üzerinde faydalı bir etkiye sahiptir. Bu hanedanın ilk imparatorunun parasal reformu, 1092'de Alexius I (1081-1118), basılan para damgaların biçimleri, nominali, ve alaşımlarında önemli değişiklikler yapmıştır. Komnin hanedanı imparatorlarının çeşitli nominal ve sikke atölyelerinden çok sayıda iyi korunmuş emisyonlar bulunmuştur (Şekil 22).

Aquae Calidae'denin nümizmatik kompleksinin büyük bir kısmı, yeni kurulan Latin İmparatorluğu'nda 1204'ten sonra basılmış olan Latin Konstantinopolis ve Selanik taklitleri işgal ediyor. Roma şövalyeleri işlerini kolaylaştırmak için, işgal ettikleri Bizans İmparatorluğu topraklaınrda Bizans örneklerinin sikkesini muhafaza ederek devam etmiştir.

Bu taklitlerdeki görüntüler, Komnin'lerin emisyonlarının İkonografi tipleri ve Melekler'in kombinasyonlarıdır. 13. yüzyılın ilk yarısında üretilen bu emisyonlar, çok büyük miktarlarda basılmıştır ve kullanılmış sikkelerin sadece Latin İmparatorluğu'nda değil,

21A

21B

22A

22B

в новосъздадената Латинска империя. За свое улеснение латинските рицари запазили и продължили сеченето на монети по византийски образец в окупираните от тях територии на Византийската империя.

Изображенията върху тези имитации представляват комбинации от иконографски типове на емисиите на Комнините и Ангелите. Тези емисии, произвеждани през първата половина на XIII в., са били сечени в изключително големи количества и представляват основната част от използваните монети не само в Латинската империя, но и в българската държава.

На голяма част от тях периферията са били вторично орязани. Тази практика е свързана с тенденцията за постепенно снижаване на теглото и размерите на циркулиращите медни монети, следствие на масовото навлизане в циркулация на емисии с по-малки метрични данни и с инфлационните процеси през четвъртото и петото десетилетие на XIII в. (обр. 23).

Едни от най-късните средновековни монети, открити при разкопките на Акве калиде, принадлежат на българския цар Мицо (1256-1263), чието монетосечене е имало по-скоро пропаганден характер. То е било извършвано в твърде ограничени количества и от него са известни само един тип медни монети.

Най-късните византийски емисии са от времето на император Михаил VIII Палеолог (1258-1282), който успява да възстанови Византийската империя и да сложи край на продължилото 57 години господство на латинците (обр. 24). Михаил VIII е и основател на династията на Палеолозите, властвала във Византия през последните 200 години от нейното съществуване.

Най-късната монета от предосманския период,

extremely large quantities and represent the major part of the used coins not only in the Latin Empire but also in the Bulgarian kingdom.

Most of them had their peripherally cut off. This practice was related to the tendency of gradually decreasing the weight and the size of the circulating copper coins as a result of the massive entry into circulation of emissions with smaller metric data and the serious inflation in the 4th and 5th decades of the 13th century (Figure 23) .

Some of the earliest medieval coins found during the excavations of Aquae Calidae belonged to the Bulgarian King Mitso (1256-1263), whose coinage had a rather propaganda character. It had been done in very limited quantities and only one type of copper coin is known today.

The latest Byzantine coin emissions date back to the time of Emperor Michael VIII Palaiologos (1258-1282), who succeeded in restoring the Byzantine Empire and putting an end to the Latin domination of 57 years (Image 24). Michael VIII was the founder of the Palaiologos dynasty, who ruled in Byzantium during the last 200 years of its existence.

The earliest coin of the pre-Ottoman period discovered during the excavation in Aquae Calidae until this point, is a copper coin of the Epirus Despot John II Orsini (1323-1335) that is in regrettably poor condition (Image 25). Unlike the other circulating on the market Byzantine and Bulgarian copper coins, which are skifatas (concave shape), this one is flat, made by Western European model.

As a result of the division of the Byzantine Empire among the participants in the IV Crusade, the feudal states of the Roman knights existed between 1204 and 1432. The coins they issued were mainly copies of the groschen minted by King Louis IX of France (1226-1270). On the obverse is an image of a cross,

aynı zamanda Bulgar devletinde de önemli bir kısmını temsil etmektedir.

Bunların büyük bir kısmının kenarları ikincil olarak kesilmiştir. Bu uygulama, dolaşımdaki bakır sikkelerin ağırlığını ve büyüklüğünü kademeli olarak azaltma eğilimi ile ilgilidir, daha küçük metrik verilerle emisyonların kütle halinde dolaşıma katılması ve 13. yüzyılın dördüncü ve beşinci onyıllarında enflasyon süreçlere girmesinin bir sonucu olarak (Şekil 23).

Aquae Calidae'nin kazıları sırasında bulunan en eski ortaçağ sikkelerinden bazıları, sikkeleri daha fazla propaganda niteliğinde olan Bulgar Çarı Mizzo'ya (1256-1263) aittir. Çok sınırlı miktarlarda yapılmış ve onun döneminden sadece bir tür bakır sikke bilinmektedir.

En son Bizans emisyonları, Bizans İmparatorluğu'nu restore etmeyi ve 57 yıllık Latin egemenliğine son vermeyi başaran İmparator Michael VIII Paleologus (1258-1282) dönemine dayanır (şekil 24). VIII. Michael, son 200 yıl boyunca Bizans'ta hüküm süren Paleolog'lar hanedanının kurucusudur.

Bugüne kadar Aquae Calidae çalışması sırasında keşfedilen Osmanlı öncesi dönemin en erken madeni parası, oldukça kötü korunmuş olan Epir Despotu Yoan II Orsini'nin (1323-1335) bakır sikkesidir (Şekil 25). Piyasada dolaşan diğerlerinden farklı olarak kesilen Bizans ve Bulgar bakır sikkeleri, kovuk şekilli, yassı, Batı Avrupa örneklerine benzer yapılmıştır.

Bizans İmparatorluğu'nun IV. Haçlı seferine katılan Latin Şövalyeleri'nin feodal devlet adamları arasında paylaşılması sonucu meydana gelmiş ve 1204 ile 1432 arasında var olmuştur. Yayınladıkları paralar, Fransız Kralı IX. Louis (1226-1270) kuruşlarını taklit ederek kesilmiştir. Ön tarafta, tahıl çemberi içinde çizilmiş, eşit omuzlu bir haç görüntüsü, ters

23A

23B

24A

24B

25A

25B

открита при проучването на Акве калиде до настоящия момент, е медна монета на епирския деспот Йоан II Орсини (1323-1335), която за съжаление е лошо запазена (обр. 25). За разлика от останалите циркулиращи на пазара византийски и български медни монети, които са със скифатна (корубеста) форма, тя е плоска, изработена по западноевропейски образец.

Възникнали в резултат на подялбата на Византийската империя между участниците в IV кръстоносен поход, феодалните държавици на латинските рицари съществували между 1204 и 1432 г. Монетите, които те издавали, са сечени по подражание на грошовете на френския крал Луи IX (1226-1270). Върху лицевата им страна се намира изображение на равнораменен кръст, вписан в зрънчест кръг, а върху обратната, т. нар. „крепост от Тур“, която представлява стилизирано изображение на християнски храм с островърх покрив и две странични кули.

Присъствието на емисии на Епирското деспотство в източната част на Балканите се дължи на недостига на нискостойностни номинали за нуждите на вътрешния пазар през първата половина на XIV в., поради което тези монети намерили разпространение в този регион.

При откритите по време на археологическите проучвания през последните няколко години монети на територията на Акве калиде, участвали в монетното обращение през античността и средновековието, не се отбелязват съществени различия в сравнение с намираните монети от други селища в този регион. Изследването на нумизматичния комплекс допълва информацията за множеството икономически и политически събития оказали влияние върху Акве калиде през дългия период на тяхното съществуване.

engraved in a circular circle, and on the reverse is the so-called “fort of Tour” - a stylized image of a Christian temple with a pointed roof and two side towers.

The presence of the Epirus Despotate in the Eastern Balkans was due to the shortage of low-value denominations for the domestic market in the first half of the 14th century, which is why these coins spread to this region.

During the archaeological research over the past few years, the coins from the Aquae Calidae area that participated in the coin circulation during the Antiquity and the Middle Ages, show no significant differences compared to the coins from other settlements in this region. The study of the numismatic complex complements the information on the many economic and political events that had an impact on Aquae Calidae over the long period of its existence.

tarafında ise, sivri çatılı, iki yan kulesi olan bir Hıristiyan tapınağının stilize edilmiş bir görüntüsü olan “Tur’un Kalesi”.

Doğu Balkanlar’daki Epir despotluğunun emisyonlarının varlığı, 14. yüzyılın ilk yarısında iç piyasaya yönelik düşük değerli mezheplerin eksikliğinden kaynaklanıyor, bu yüzden bu madeni paralar bölgeye yayılmış durumdadır.

Geçtiğimiz birkaç yıl boyunca yapılan arkeolojik araştırmalar sırasında, antik çağda ve Orta Çağ’da sikke dolaşımına katılan Aquae Calidae bölgesindeki madeni paralar, bu bölgedeki diğer yerleşim birimlerine ait sikkelere kıyasla önemli bir farklılık göstermemiştir. Nümismatik kompleksin incelenmesi, Aquae Calidae üzerinde uzun süre var olduğu dönemlerde, büyük etkisi olan birçok ekonomik ve politik olay hakkındaki bilgileri tamamlar.

МИРОСЛАВ КЛАСНАКОВ

ВИЗАНТИЙСКИ ЗЛАТНИ МОНЕТИ ОТ АКВЕ КАЛИДЕ (БУРГАСКИ МИНЕРАЛНИ БАНИ) – СЕЗОН 2012

MIROSLAV KLASNAKOV

BYZANTINE GOLD COINS FROM AQUAE CALIDAE (BURGAS MINERAL BATHS) – 2012 SEASON

MIROSLAV KLASNAKOV

BIZANS ALTIN SIKKELERI AQUAE CALIDAE (BURGAZ MINERAL BANYOLARI) – 2012 SEZONU

На 17 юли 2012 г. археологически екип

под ръководството на Цоня Дражева откри малко съкровище от златни византийски монети в Акве калиде – Терма (Бургаски минерални бани).

Предварителното сондажно проучване стартира през 2008 г., а от 2009 г. обектът се разкопава на голяма площ.

Наред с част от отбранителната система и монументална обществена архитектура – просторен бански комплекс с прилежащата му обслужваща инфраструктура, Акве калиде предостави и сериозно количество движими археологически паметници. Голям процент от находките принадлежат на античния и средновековен (а и на съвременния) нумизматичен материал – мед, бронз, сребро, злато и различни съвременни сплави за изработване на монети.

Тъй като често при откриването на златни находки, те бързо се превръщат в „сензация" и първоначално тиражираната информация не винаги е достатъчно подробна, а и при публикации в печатни и електронни медии липсват детайлите, нужни на научната общественост, тук основно ще представя наличната информация около намирането и съдържанието на колективната находка.

Първоначалната информация в медиите е, че са намерени шест златни монети – предоставени са и снимки на находките (обща на аверсите и обща на реверсите). Вероятно тези първи снимки са подвели някои археолози, които съобщават за шест открити монети. В действителност монетите са седем.

Това разминаване се дължи на няколко обстоятелства. Археолозите бързо оценят високата мате-

On July 17, 2012, an archaeological team

led by Tsonya Drazheva discovered a small treasure of golden Byzantine coins at Aquae Calidae - Thermopolis (Burgas Mineral Baths).

The initial ground survey was launched in 2008, and since 2009 the site has been excavated on a large scale.

Along with part of the defence system and monumental public architecture - a spacious bath complex with its service facilities, Aquae Calidae provided a considerable amount of movable archaeological valuables. A large percentage of the finds belong to the ancient and medieval (also modern) numismatic material - copper, bronze, silver, gold and various modern alloys for minting coins.

Common by golden finds is that they quickly become a sensation but the information in the headlines is not always accurate and often lack the details needed by the scientific community. Thus the intent of this text is to present the detailed information available around the discovery and the content of the collective find.

The initial information in the media reported that six gold coins were found - photos of the find (one collective for the backside and one for the reverse) were also provided. Probably these first photos have misled some archaeologists, who talk about six discovered coins. In fact, the coins are seven.

This discrepancy is due to several circumstances. At the time of the discovery the archaeologists quickly assessed the high material and scientific value of the finds and contacted the local police authorities to provide their physical security. Jour-

17 Temmuz 2012'de Tsonya Drazheva yönetimindeki bir

arkeoloji ekibi Aquae calidae - Therma'da (Burgaz Mineral Hamamları) küçük bir Bizans sikkesi hazinesi keşfetti.

İlk sondaj araştırması 2008 yılında başlatılmış ve 2009 yılından bu yana geniş bir alanda kazı yapılmaktadır.

Savunma sistemin bir kısmı ile anıtsal kamusal mimari- muazzam bir hamam kompleksi ve ona bağlı olan hizmet altyapısı dahil, Aquae calidae, önemli miktarda menkul arkeolojik anıtları sağlamıştır. Buluntuların büyük bir yüzdesi eski ve ortaçağ (ve modern) nümizmatik malzemeye aittir - madeni paraların üretilmesi için bakır, bronz, gümüş, altın ve çeşitli modern alaşımlar.

Altın buluntuların keşfedildiğinde çoğu zaman onlar, hızla "sansasyon" haline gelirler ve ilk önce basılan bilgiler her zaman yeterince detaylı değildir, aynı zamanda bilim toplumuna gerekli basın ve elektronik medya yayınlarında verilen bilgiler eksiktir, bu nedenle burada temel olarak toplu bulguların bulunması ve içeriği hakkında mevcut bilgileri sunacağım.

Bu tutarsızlık çeşitli koşullardan kaynaklanmaktadır. Arkeologlar, keşfin yüksek maddi ve bilimsel değerini çabucak değerlendirirler ve İçişleri Bakanlığı makamlarına fiziksel güvenliğini sağlamak amacı ile hitap ederler. Gazeteciler de geliyor. Daha sonraki basın toplantısında keşfedilen hazine ile ilgili bildiri sunulur ve bulgular iki resim ile tenvir ve tavsir edilir. Bu arada, sitende araştırma aynı gün devam etmiştir ve aynı sitede başka daha bir altın para bulunmuştur. Bu da, sikkelerin saklandığı tabakaların bir çok inşaat malzemeleri ile zengin olmasıyla açıklanabilir- horosan parçaları,

Каталог

1. ПИ№ АК 140/12
(Обр. 1).
Местооткритие: гр. Бургас, Минерални бани.
Владетел: Константин IV 668-685.
Номинал: AU Семис.
Монетарница: Константинопол 668-685.
Размери: Диам. 18 x 17 мм, Деб. 0.5 мм, Тегло 2.17 г.
Obv. Бюст на Константин IV с диадема, ризница и наметало, надясно.
Надпис: DN C[ONSTANTI]ЧS PP [AV] или DN C[ONSTA]ЧS PP
R. Кръст-потент върху глобус.
Надпис: VICTORIA AVG[Ч]S
Бележка: Sear № 1161 p. 234.

2. ПИ№ АК 141/12
(Обр. 2).
Местооткритие: гр. Бургас, Минерални бани.
Владетел: Юстиниан II, първо управление 685-695.
Номинал: AU Солид.
Монетарница: Константинопол 685-695.
Размери: Диам. 19 x 18 мм, Деб. 1 мм, Тегло 4.24 г.
Obv. Бюст на Юстиниан II с корона с кръст, с хламида, насреща; в дясната ръка държи глобус с кръст.
Надпис: D ІЧSTINIA NЧS PE AV
R. Кръст-потент върху три стъпала.
Надпис: VICTORIA AVGЧ Z / CONOB
Бележка: Sear № 1242-1243, p. 246.

3. ПИ№ АК 142/12
(Обр. 3).
Местооткритие: гр. Бургас, Минерални бани.
Владетел: Юстиниан II, първо управление 685-695.
Номинал: AU Солид.
Монетарница: Константинопол 685-695.
Размери: Диам. 20 x 19 мм, Деб. 1 мм, Тегло 4.43 г.
Obv. Като ПИ№ АК 141/12.
Надпис: [D I]ЧSTINIA NЧS PE AV
R. Като ПИ№ АК 141/12.
Надпис: VICTORIA AVGЧ Z / CONOB
Бележка: Sear № 1242-1243, p. 246.

Catalog

1. PI № AK 140/12 (Figure 1)
Place of find: Burgas, Burgas Mineral Baths.
Ruler: Constantin IV 668-685.
Value: AU Semis.
Monetary: Constantinople 668-685.
Sizes: Diam. 18 x 17 mm, Thickness. 0.5 mm, Weigh 2.17 g.
Obv. Constantine IV bust, with tiara, ring mail and cloak, facing right.
Lettering: DN C[ONSTANTI]ЧS PP [AV] or DN C[ONSTA]ЧS PP
R. Cross-potent on a globe
Lettering: VICTORIA AVG[Ч]S
Note: Sear № 1161 p. 234.

2. PI № AK 141/12 (Figure 2)
Place of find: Burgas, Burgas Mineral Baths.
Ruler: Justinian II, First Reign 685-695.
Value: AU Solidus
Monetary: Constantinople 685-695.
Sizes: Diam. 19 x 18 mm, Thickness. 1 mm, Weight 4.24 g.
Obv. Justinian II bust, wearing crown ornamented with cross, and chlamys, facing forwards, holding cross on globe in the right hand.
Lettering: D ІЧSTINIA NЧS PE AV
R. Cross potent on three steps.
Lettering: VICTORIA AVGЧ Z / CONOB
Note: Sear № 1242-1243, p. 246.

3. PI № AK 142/12 (Figure 3)
Place of find: Burgas, Burgas Mineral Baths.
Ruler: Justinian II, First Reign 685-695.
Value: AU Solidus
Monetary: Constantinople 685-695.
Sizes: Diam. 20 x 19 mm, Thickness. 1 mm, Weight 4.43 g.
Obv. Same as PI № AK 141/12.
Lettering: [D I]ЧSTINIA NЧS PE AV
R. Same as PI № AK 141/12.
Lettering: VICTORIA AVGЧ Z / CONOB
Note: Sear № 1242-1243, p. 246.

Katalog

1. PI No. AK 140/12 (Şekil 1).
Bulunduğu yer: Burgaz, Mineral Banyoları.
Hükümdar: Konstantin IV 668-685.
Nominal: AU Yarıç.
Darphane: Konstantinopolis 668-685.
Boyutlar: Çap. 18 x 17 mm, Kalınlık. 0,5 mm Ağırlık 2,17 g
Obv. IV. Konstantin 'in, sağında bir diadem, gömlek ve pelerinle büstü.
Yazıt: DN C[ONSTANTI]ЧS PP [AV] veya DN C[ONSTA]ЧS PP
R. Haç-bir globe üzerinde potent.
Yazıt: VICTORIA AVG[Ч]S
Not: Sear № 1161 sıra. 234.

2. **ПИ№ АК 141/12** (Şekil 2).
Bulunduğu yer: Burgaz, Mineral Banyoları.
Hükümdar: II Yüstiniyan, İlk idaresi 685-695.
Nominal: AU Katı.
Darphane: Konstantinopolis 685-695.
Boyutlar: çap 19 x 18 mm, kalınlıl. 1 mm, Ağırlık 4.24 g
Obv. II. Yustinian büstü taç ile haçlı, klamid ile, karşıda; Sağ elinde bir haç ile bir küre tutar. Yazıt: D ІЧSTINIA NЧS PE AV
R. Haç- VICTORIA AVGЧ Z / CONOB
Not: Sear № 1242-1243, sıra. 246.

3. PI No. AK 142/12 (Şekil 3).
Bulunduğu yer: Burgaz, Mineral Banyoları.
Hükümdar: II Yüstiniyan, İlk idaresi 685-695..
Nominal: AU Katı /solid/.
Darphane: Konstantinopolis 685-695.
Boyutlar: çap. 20 x 19 mm, kalınlık. 1 mm, Ağırlık 4.43 yıl
Obv. PI No. AK 141/12.
Yazıt: *:* [D I]ЧSTINIA NЧS PE AV
R. ПИ№ АК 141/12.
Yazıt: VICTORIA AVGЧ Z / CONOB
Not: Sear № 1242-1243, sıra. 246.

риалната и научна стойност на откритието и се обръщат към органите на МВР за осигуряване на физическата му охрана. Пристигат и журналисти. На последвалата пресконференция се съобщава за откритото съкровище, като находките са илюстрирани с две снимки. Междувременно проучванията на обекта продължават и в рамките на същия ден и на същото място е открита още една златна монета.

Това може да се обясни с факта, че пластът в който са били укрити монетите, е богато наситен със строителни материали – буци хоросан, фрагментирани тухли и керемиди, необработени дребни камъни и др., между които са останали кухини, в една от които е попаднала седмата монета (екземпляр 3).

В полевия дневник всички монети са определени като солиди. В действителност колективната находка се състои от един семис на император Константин IV Погонат (Брадати) (екземпляр 1), пет солида (екземпляри 2-6) и един триенс (екземпляр 7) от първото управление на император Юстиниан II Ринотмет (Носоотрязания).

Цоня Дражева свързва укриването на монетите с битката до Анхиало между кан Тервел и император Юстиниан II през 708 г. По-обща интерпретация предлага Евгени Паунов – военните конфликти между българската държава и Византия в края на VII в или началото на VIII в.

Предложените два вариана за трезориране на монетите звучат резонно, като се имат предвид наситените със събития отношения между Византия и новооснованата на юг от река Дунав Българска държава. Но по-внимателният анализ на самите монети дава и други възможности за разсъждение.

От една страна, през ранното средновековие златото е използвано по-често за отсичане на „ета-

nalists also arrived at the spot. On the following press conference the findings were illustrated with two pictures. Meanwhile, the research continued on the site and another gold coin was found at the same place on the same day.

This can be explained by the fact that the layer in which the coins were hidden is richly filled with building materials - bulk mortar, fragmented bricks and tiles, rough fracture stones, etc., among which there were cavities, where the seventh coin had fallen. (sample 3)

In the field log, all coins are defined as solids. In fact, the collective find consists of one semis of Emperor Constantine IV (specimen 1), five solids (specimens 2-6) and one triens (specimen 7) from the first reign of Emperor Justinian II.

Tsonya Drazheva associates the concealment of the coins with the Battle of Anchialo between Khan Tervel and Emperor Justinian II in 708 AD. A more general interpretation is offered by Evgeni Paunov - the military conflicts between Bulgaria and Byzantium at the end of the 7th or the beginning of the 8th century.

The proposed two theories sound reasonable given the eventful relationship between Byzantium and the newly founded Bulgarian state south of the Danube. But a more careful analysis of the coins may offer other possibilities for reasoning.

On one hand, during the early Middle Ages, gold was used more often to mint “reference” cash (especially the large nominal - solid) rather than for simple coin exchange. The relatively quick collection and accumulation of these “reference” coins as treasures, contributed to their preservation in good physical condition.

However in the find of Aquae Calidae, two of the coins have a fairly erased surface (specimens 3

parçalanmış tuğla ve fayanslar, işlenmemiş küçük taşlar, vb., aralarında boşluklar kalmıştır, bunların birisine yedinci sikke isabet etmiş. (kopya 3). Savaş saha günlüğünde tüm paralar solid olarak tanımlanır. Aslında, toplu buluntular İmparator Konstantin IV Pogonat’ın bir semis’inden oluşur, (sakallı) (kopya 1), beş solid(kopya 2-6) ve bir tiens (kopya 7), İmparator Yustinian I Pogonat’ın (Burnukesik) ilk idaresi döneminden. Tsonia Drazheva paraların gizlenmesini, 708 yılında Can Tervel ile İmparator Justinianus II arasında Anhialo savaşıyla bağlamaktadır. Evgeni Paunov tarafından, Bulgar devleti ile Bizans arasında 7. ya da 8. yüzyılın başı arasındaki askeri çatışmalar hakkında daha genel bir yorum sunulmaktadır. Madeni paraların hazinesi için önerilen iki çeşit, Bizans ve Tuna’nın güneyindeki yeni kurulan Bulgar devleti arasındaki olağan ilişki göz önüne alındığında mantıklıdır. Sikkelerin hazinelenmesi için teklif edilen iki varyant, makuldür, Bizans ile Tuna’nın güneyindeki yeni kurulan Bulgar devleti arasındaki olaylarla dolu ilişkiyi ele alınırsa. Ancak madeni paraların daha dikkatli bir analizi, akıl yürütme için başka olasılıklar sunar.

Bir yandan, ortaçağın başlarında altın, değişim vasıtasi sikkeleri yerine “etalon” nakdi (özellikle büyük nominal - solid) kesmek için daha sık kullanılırdı. Nispeten hızlı bir hazineleşme ve bu “etalon” sikkelerin hazineler olarak birikimi, bize ulaşan örneklerin çoğunun iyi fiziksel durumuna katkıda bulunmuştur.

Ancak Aquae calidae’nin bulgusunda, iki madeni paranın yüzeyi oldukça silinmiştir (örnek 3 ve 7)[1], bu da yıpranmış matrikslerinden dolayı olmadığı görünebilir. Belirli dönemlerde bu sikkelerin aktif bir dolaşım ortamında olduğu tahmin edilebilir.

Diğer taraftan, Bizans’ın 8. yüzyılda gelişmesi, siyasal seçkinlerin sık sık değişmesi ve İmparator tahtını işgal eden kişilerin mütenasiben değişim-

4. ПИ№ АК 143/12 (Обр. 4).
Местооткритие: гр. Бургас, Минерални бани.
Владетел: Юстиниан II, първо управление 685-695.
Номинал: AU Солид.
Монетарница: Константинопол 685-695.
Размери: Диам. 19 х 19 мм, Деб. 1 мм, Тегло 4.50 г.
Obv. Бюст на Христос с палиум и колобиуми и кръст зад главата, насреща; с дълга коса и брада; дясната ръка вдигната пред гърдите за благослов; в лявата ръка държи Евангелие.
Надпис: IhS CRISTOS REX RETNANTIЧM
R. Юстиниан II в цял ръст с корона с кръст, с лорос, насреща; в дясната ръка държи кръст-потент върху две стъпала; в лявата ръка държи акакия.
Надпис: D IЧSTINI AN ЧS SERЧ ChRISTI B / CONOP
Бележка: Sear № 1248, p. 247.

5. ПИ№ АК 144/12 (Обр. 5).
Местооткритие: гр. Бургас, Минерални бани.
Владетел: Юстиниан II, първо управление 685-695.
Номинал: AU Солид.
Монетарница: Константинопол 685-695.
Размери: Диам. 19 х 18 мм, Деб. 1 мм, Тегло 4.44 г.
Obv. Като ПИ№ АК 143/12.
Надпис: IhS CRISTOS REX RETNANTIЧM
R. Като ПИ№ АК 143/12.
Надпис: DN IЧSTINI [AN ЧS SERЧ ChRI]STI E / CONOP
Бележка: Sear № 1248, p. 247.

6. ПИ№ АК 145/12 (Обр. 6).
Местооткритие: гр. Бургас, Минерални бани.
Владетел: Юстиниан II, първо управление 685-695.
Номинал: AU Солид.
Монетарница: Константинопол 685-695.
Размери: Диам. 20 х 18 мм, Деб. 1 мм, Тегло 4.49 г.
Obv. Като ПИ№ АК 144/12.
Надпис: IhS CRISTOS REX RETNAN[TIЧM]
R. Като ПИ№ АК 144/12.
Надпис: D IЧSTINIA N ЧS SERЧ ChRIS[TI] / CON[OP]
Бележка: Sear № 1248, p. 247.

4. PI № AK 143/12 (Figure 4)
Place of find: Burgas, Burgas Mineral Baths.
Ruler: Justinian II, First Reign 685-695.
Value: AU Solidus
Monetary: Constantinople 685-695.
Sizes: Diam. 19 x 19 mm, Thickness. 1 mm, Weight 4.50 g.
Obv. Facing bust of Christ, with long hair and full beard, wearing pallium and colobium, raising right hand in benediction, holding book of Gospels in left hand, cross behind head.
Lettering: IhS CRISTOS REX RETNANTIЧM
R. Justinian standing facing, wearing crown and loros, holding akakia and cross potent on base.
Lettering: D IЧSTINI AN ЧS SERЧ ChRISTI B / CONOP
Note: Sear № 1248, p. 247.

5. ПИ№ АК 144/12 (Figure 5).
Place of find: Burgas, Burgas Mineral Baths.
Ruler: Justinian II, First Reign 685-695.
Value: AU Solidus
Monetary: Constantinople 685-695.
Sizes: Diam.. 19 x 18 mm, Thickness. 1 mm, Weight 4.44 g.
Obv. Same as PI № AK 143/12.
Lettering: IhS CRISTOS REX RETNANTIЧM
R. Same as PI № AK 143/12.
Lettering: DN IЧSTINI [AN ЧS SERЧ ChRI]STI E / CONOP
Note: Sear № 1248, p. 247.

6. PI № AK 145/12 (Figure 6)
Place of find: Burgas, Burgas Mineral Baths.
Ruler: Justinian II, First Reign 685-695.
Value: AU Solidus
Monetary: Constantinople 685-695.
Sizes: Diam.. 20 x 18 mm, Thickness. 1 mm, Weight 4.49 g.
Obv. Same as PI № AK 144/12.
Lettering: IhS CRISTOS REX RETNAN[TIЧM]
R. Same as PI № AK 144/12.
Lettering: D IЧSTINIA N ЧS SERЧ ChRIS[TI] / CON[OP]
Note: Sear № 1248, p. 247.

4. **ПИ№ АК 143/12 (Şekil. 4).**
Bulunduğu yer: Burgaz, Mineral Banyoları.
Hükümdar: II Jüstinyen, İlk Yönetim 685-695.
Nominal: AUSolid.
Darphane: Konstantinopolis 685-695.
Boyutlar: Çap. 19 x 19 mm, Kalınlık. 1 mm, Ağırlık 4.50 g
Obv. Mesih'in büstü palmiye ve colibiums ile ve başının arkasında haç; uzun saçlı ve sakallı; sağ elini takdis etmek için göğüsünün önünde kaldırmış; sol elinde incil.
Yazıt: IhS CRISTOS REX RETNANTIM
R. II Justinian, taç ve haç ile tam boyda, bir karaçam ile;karşıda; sağ elinde haç, iki basamak üzerinde-poten; sol elinde akakiya bulunur.
Yazıt: D IЧSTINI AN ЧS SERЧ ChRISTI B / CONOP
Not: 1248 Sear, s. 247.

5. ПИ№ АК 144/12 (Şekil. 5).
Bulunduğu yer: Burgaz, Mineral Banyoları.
Hükümdar: II Jüstinyen, İlk Yönetim 685-695.
Nominal: AUSolid.
Darphane: Konstantinopolis 685-695.
Boyutlar: Çap. 19 x 18 mm, Kalınlık. 1 mm, Ağırlık 4.44 g
Obv. ПИ№ АК 143/12 benzeri.
Yazıt: IhS CRISTOS REX RETNANTIЧM
R .ПИ№ АК 143/12 benzeri.
Yazıt: DN IЧSTINI [AN ЧS SERЧ ChRI]STI E / CONOP
Not: Sear 1248, sıra. 247.

6. ПИ№ АК 145/12 (Обр. 6).
Bulunduğu yer: Burgaz, Mineral Banyoları.
Hükümdar: II Jüstinyen, İlk Yönetim 685-695.
Nominal: AUSolid.
Darphane: Konstantinopolis 685-695.
Boyutlar: Çap. 20 x 18 mm, Kalınlık. 1 mm, Ağırlık 4.49 g
Obv. ПИ№ АК 144/12.benzeri.
Yazıt: IhS CRISTOS REX RETNAN[TIЧM]
R .ПИ№ АК 143/12 benzeri.
Yazıt: D IЧSTINIA N ЧS SERЧ ChRIS[TI] / CON[OP]
Not: Sear 1248, sıra. 247.

лонни" парични средства (особено големия номинал – солид), а не за разменни монети. Сравнително бързото трезориране и натрупването като съкровища на тези „еталонни" монети е допринесло за доброто физическо състояние на повечето от достигналите до нас екземпляри.

Но в находката от Акве калиде две монети са с доста изтрита повърхност (екземпляри 3 и 7), което видимо не се дължи на износени монетни матрици, използвани за отсичането им. Може да се предположи, че през определени периоди тези монети са били в активна циркулационна среда.

От друга страна, развитието на Византия през VIII в се характеризира с честата смяна на политическия елит и съответните промени на лицата, заемащи императорския престол. Логично е да се предположи, че кратко управляващите василевси (често само по 2-3 години) са нямали физическата възможност да изтеглят целия циркулиращ монетен масив от територията на империята и да го пренасечат в собствени парични знаци. Така за задоволяване нуждите на паричното обръщение в циркулация са оставали монетите на техните предходници (и то доста за дълго).

Имайки предвид изложените аргументи, изтритата повърхност на двете монети от Акве калиде може да е косвено доказателство за една доста късна дата на укриване на цялото съкровище. Вероятно това събитие е станало десетилетия след управлението но Юстиниан II – около средата или втората половина на VIII в.

and 7), which apparently is not a result of worn out coin matrices. It can be assumed that during certain periods these coins were in an active use.

On the other hand, the development of Byzantium in the 8th century is characterized by the frequent change of political elite and the corresponding changes of the persons occupying the imperial throne. It is logical to assume that the short-serving Basiles (often only 2-3 years) did not have the physical ability to withdraw the entire circulating coinage in the Empire and to issue its own currency. Thus, to satisfy the needs of circulation, the coinage of their predecessors remained in circulation (sometimes for long enough).

Given the arguments above, the worn out surface of the two coins from Aquae Calidae may be an indirect proof of a rather later date of concealing the entire treasure. Perhaps this event happened decades after the rule of Justinian II - around the middle or second half of the 8th century.

7. ПИ№ АК 146/12 (Обр. 7).
Местооткритие: гр. Бургас, Минерални бани.
Владетел: Юстиниан II, първо управление 685-695.
Номинал: AU Триенс.
Монетарница: Константинопол 685-695.
Размери: Диам. 15 x 14 мм, Деб. 0.5 мм, Тегло 1.35 г.
Obv. Като ПИ№ АК 145/12.
Надпис: [IhS CRIST]OS REX RETN[ANTIЧM]
R. Като ПИ№ АК 145/12.
Надпис: [D IЧSTINIANЧS S]ERЧ ChRISTI
Бележка: Sear № 1256, p. 248.

leriyle karakterizedir. Basilevsler'in kısa süren iktidarı (çoğu zaman sadece 2-3 yıl), İmparatorluk topraklarından dolaşımdaki madeni para kütlesini geri çekme ve onu kendi para birimine dökmenin fiziksel yeteneğine sahip olmadığını varsaymak mantıklıdır. Böylece, sirkülasyonda bulunan para dolaşım ihtiyaçlarını gidermek amacı ile, seleflerinin madeni paraları dolaşımda kalıyormuş (hatta bayağı uzun zaman). Tartışılan argümanlar göz önüne alındığında, Aquae calidae'nin iki sikkesinin silinmiş yüzeyi, tüm hazineyi gizlemek için oldukça geç bir tarihin dolaylı bir kanıtı olabilir. Muhtemelen bu olay, II.Yustinianus'un idaresinden onlarca yıl sonra gerçekleşmiştir- yedinci yüzyılın orta ya da

7. PI № AK 146/12 (Figure 7)
Place of find: Burgas, Burgas Mineral Baths.
Ruler: Justinian II, First Reign 685-695.
Value: AU Triens.
Monetary: Constantinople 685-695.
Sizes: Diam.. 15 x 14 mm, Thickness. 0.5 mm, Weight 1.35 g.
Obv. Same as PI № AK 145/12.
Lettering: [IhS CRIST]OS REX RETN[ANTIЧM]
R. Same as PI № AK 145/12.
Lettering: [D IЧSTINIANЧS S]ERЧ ChRISTI
Note: Sear № 1256, p. 248.

7. ПИ№ АК 146/12 (Обр. 7).

Bulunduğu yer: Burgaz, Mineral Banyoları.
Hükümdar: II Jüstinyen, İlk Yönetim 685-695.
Nominal: AU Triens.
Darphane: Konstantinopolis 685-695.
Boyutlar: Çap. 15 x 14 mm, Kalınlık. 0,5 mm, Ağırlık 1,35 g
Obv. ПИ№ АК 145/12 benzeri.
Yazıt: [IhS CRIST]OS REX RETN[ANTIЧM]
R .ПИ№ АК 145/12 benzeri.

Yazıt: [D IЧSTINIANЧS S]ERЧ ChRISTI
Not: Sear 1256, sıra. 248.

ИВАН ЙОРДАНОВ

КОЛЕКЦИЯТА С ПЕЧАТИ ОТ АКВЕ КАЛИДЕ

IVAN YORDANOV

THE COLLECTION OF SEALS FROM AQUAE CALIDAE

IVAN YORDANOV

AQUAE CALIDAE'DEN MÜHÜR KOLEKSIYONU

Колекцията с печати от Акве калиде

се формира в резултат на провежданите археологически разкопки под ръководството на покойната Цоня Дражева и продължени от доц. дин Димчо Момчилов. Намирането им при разкопки, т.е. в естествената им среда, е много важно, когато се опитваме да отговорим на въпросите – кой е бил получателят на кореспонденцията, скрепена с тези печати.

Сфрагистиката е наука за изучаване на печатите. На изток в православния свят нейният основен предмет – печатът, се нарича на гръцки – σφραγις, и съответно сфрагистика. На запад в латиноезичните народи наименованието идва от латинското име на печата – sigilium, или сигилография.

Значението на печатите е многостранно. Някога те са скрепявали кореспонденцията, гарантирайки нейната автентичност и законност, запазвали са нейната тайна. Целият печат, с неговите изображения и текст, носел информация за личността на собственика на печатите, за неговия титул, длъжност и фамилия. Когато се отнася до владетел, това е била една от малкото възможности той да се „покаже" пред свои и чужди народи. Да афишира собствения си статут и този на държавата си.

Днес печатите се явяват първокласни извори за историята на съответната страна или народ. Изписаното и представеното върху тях е обективно, вярно и съществувало в точно определен момент от живота и кариерата на дадена личност.

Освен пряката информация, която те носят, има и косвена. Там, където ги намираме днес, някога е била получена кореспонденция, скрепена с печата на съответното лице. След като знаем кой е изпратил тук своята кореспонденция и при по-големи количества, ние можем да търсим и отговор на въпроса

The collection of lead seals from Aquae Calidae

has formed as a result of the archaeological excavations carried out under the scientific guidance of the late Tsonya Drazheva and continued by Assoc. Prof. Dimcho Momchilov. Finding them during excavations, i.e. in their natural environment, is very important when trying to answer the questions - who was the recipient of the correspondence attached to these stamps.

Sigillography is the science for studying seals. In the East, in the Orthodox world, its main subject - the seal is called in Greek - σφραγις, and, respectively, sphragistics. In the West, in the Latin-speaking part of the world, the name comes from sigilium, and therefore sigillography.

The importance of seals is multi-sided. Once they had sealed the correspondence, guaranteeing its authenticity and legality, keeping its secrets safe. The whole seal with images and text carried information about the owner / author, his title, position and surname. When it comes to a ruler, it was one of the few ways to „show" himself to his own and foreign peoples; to post his own status and that of his country.

Seals today are exclusive sources for the history of the country or people concerned. What is written and presented on them is objective, truthful, and existed at a certain point in the life and career of a person.

In addition to the direct information they carry, there is also an indirect one. Where they were found, there has been once received correspondence with the seal of the person concerned. After it is known who has sent this correspondence and especially if it is in larger quantities, answers will be seeked

Son zamanlarda Aquae Calidae' den mühür koleksiyonu

müteveffa Tsonia Drazheva'nın yönetiminde yürütülen arkeolojik kazılar ve daha sonra doç. Tarih bilimleri dokturu Dimcho Momchilov tarafından sürdürülmüş olan kazılar sonucunda meydana gelmiştir. Kazılar sırasında bunları bulmak, yani doğal çevrelerinde, sorulara cevap vermeye çalıştığımızda çok önemlidir - bu mühürlere ekli yazışmaların alıcısı kimdi.

Sphragistik /Yunanca'dan/ mühürleri inceleyen bilimdir. Doğu'da Ortodoks dünyasında onun ana konusu – mühür, Yunanca - óóñáãéò olarak adlandırılır ve sırasıyla Sphragistik. Batıda Latince konuşan halkların kullanmış olduğu isim, mühürün Latince isminden - sigilium'un veya sigilografiden gelmektedir.

Mühürlerin önemi çok yönlüdür. Bir zamanlar onlar yazışmaları mühürleyerek, onların otantikliğini ve yasallığını garanti ediyor, sırrını saklıyormuş. Tüm mühür, görüntüleri ve metinleri ile mühür sahibi hakkında, onun şahsiyeti, unvanı, pozisyonu ve soyadı bilgilerini taşıyormuş. Bir hükümdara hitap ettiğinde bu, kendi ve yabancı milletler önünde, kendisini "gösterebilecek" çok nadir imkanlardan biri oluyormuş. Kendi ve ülkesinin statüsünü ilan edebilme imkanı.

Bu gün mühürler, bir ülkenin veya ulusun bir numaralı tarih kaynağı göstergesidir. Onların üzerindeki yazılar ve takdim edilenler objektiftir, gerçektir ve bir kişinin hayatınıda ve karierinde tam belirli bir zamanda var olmuştur.

Taşıdıkları dolaysız bilgilerden mada, dolaylı bilgiler de mevcuttur. Onları bu gün bulduğumuz yerde, zamanın birinde o kişinin mührünü taşıyan yazışmalar kabul edilmiş. Yazşmalarda bulunmuş olan kişinin

Златен пръстен печатът на Петър, епикерни и
братовчед цареВ (XIV в.)

The gold ring seal of Peter, epikerniy

and cousin of the tsar (14th c.)

Petar'ın altın yüzük mührü,

epikernius ve çarın kuzeninin (XIV y.y.)

кой е бил получателят на тази кореспонденция, що за институция е резидирала тук и по какъв повод е била разменена кореспонденцията.

Именно на тези въпроси ще се спрем според намерените в Акве калиде печати.

Отнася се до 40 сфрагистични паметника, които най-общо могат да се разпределят на две групи: на пръстени печати, които са истинският печат, с който се запечатва кореспонденцията, добре пакетирана, завързана чрез шнурче, върху което е капнат восъкът, и оловни отпечатъци, които запечатвали кореспонденцията. Те се наричат моливдовули.

Писмото или документът се написвал върху хартия (папирус) или пергамент, в долния край на който са били прикрепени два шнура или ленти. След написването пергаментът се навивал на руло, завързвал се с лентите или шнура, краищата на който се пъхали и завързвали в канал на предварително подготвената пломба. Тя се поставяла между страниците на специален уред, наречен булотирион, наподобяващ клещи. От вътрешната страна на страниците върху специално изработени кръгли матрици били гравирани изображения и надпис в негатив, които след нанасяне на силен удар с чук върху горната страна на булотириона се отпечатвали в позитив, смачквали и запечатвали пломбата и шнура.

Така получената запечатана пратка се предавала на специален куриер или на служител от държавната поща и се транспортирала до получател. Получавайки я, последният е преглеждал дали отпечатъкът и пратката са непокътнати и се уверявал, че освен подателя друг не е надниквал в написаното.

I. Пръстен печати

В Акве калиде са намерени три такива. Те произхождат най-вече от минералния извор и са хвърлени

to find out who was the recipient, what institution was residing here, and on what occasion the correspondence was exchanged.

These are the relevant questions on the seals found in the Aquae Calidae that this exposition aims to answer.

It refers to 40 sigillographic monuments, which can generally be divided into two groups: ring seals, which are the true stamp that sealed the correspondence, well packed, laced with cords on which the wax is dripped and placed lead prints which sealed the correspondence. They are called bullae.

The letter or document was written on paper (papyrus) or parchment, at the lower end of which two lines or strips were attached. After the writing, the parchment was rolled up, tied with ribbons or lines, the edges of which were inserted into the canal of the already prepared seal. It was placed between the pages of a special pair of pliers called a “bulotirion”. On the inside of the pages on specially made circular matrix, images and inscription were engraved in negative. After a strong hit with a hammer on the upper side of the bulotirion, the seal was imprinted in positive, crushed and sealed the bulla on the cord.

The sealed consignment was handed over to a special courier or to a post office employee and transported to a consignee. Receiving it, the latter examined whether the seal and the shipment were intact, and so made sure that besides the sender, non-other has peeked at it.

I. Ring seal

Three of them were found in Aquae Calidae. They were found mostly in the mineral spring and are

kim olduğunu bildiğimize göre ve bu yazışmaların büyük miktarda olmuş olması durumlarda, biz, şöyle bir sorunun cevabını, yazışmanınalıcısı kim olduğunu, bu yerlerde bulunmuş olan ne gibi bir kurum varmış ve ne sebeplerle bu yazışma teatisinde bulunmuş olduklarını da arayabiliriz.

İşte bu sorular üzerinde duracağız, Aquae Calidae’de bulunan mühürler ile ilgili.

İki gruba ayrılabilen 40 Sphragistik anıtına atıfta bulunur: Yazışmaların mühürlendiği, iyi paketlenmiş, balmumu damlayan bir kordon ile bağlanmış gerçek bir sızdırmazlık sağlayan yüzük mühürler ve yazışmaları mühürleyen baskılar yunanca molyvdovoulla olarak adlandırılır.

Mektup veya belge, alt tarafına iki kordon veya şerit tutturulmuş olan, kağıt (papirüs) veya parşömen üzerine yazılmıştır. Yazıldıktan sonra, parşömen rulo halinde sarılır, şeritler veya çizgilerle bağlanır, kenarları önceden hazırlanmış kurşun mührün kanalına sokulur.

Bullotyryon benzeri pense adı verilen özel bir cihazın sayfaları arasına yerleştirilir. Sayfaların iç taraflarında, özel olarak yapılmış yuvarlak kalıpların üzerinde negatif olarak oyulmuş resimler ve yazıtlar bulunmakta olup, bullotrionun üst tarafına bir çekiçle kuvvetli bir darbeden sonra, pozitif olarak basılır, buruşturularak kurşun mühür ve şerit mühürlenir.

Ortaya çıkan kapalı konsinye, özel bir kurye veya postane çalışanına teslim edilir ve alıcıya naklediliu. Bunu aldıktan sonra, alıcı, basımın ve sevkıyatın sağlam olup olmadığını inceler ve gönderenin dışında başkasının yazıya bakmadığından emin olur.

I.Yüzük mühürler

Aquae Calidae’de bunlardan üç adet bulunmuştur. Çoğunlukla onlar maden kaynağından

Петър, патриций и доместик на западните схоли –
командващият византийската европейска армия
Peter, a patrician and a domestikos of the Western scholi -
commander of the Byzantine-European army
Bizans Avrupalı ordusunun komutanı olan, asilzade ve batı
scholae domestik'i olan Petar

там от техните притежатели като оброк за изцеряването им. Следователно техните собственици са пребивавали в баните и са получили изцеление или подобрение, за да хвърлят в басейна златния си пръстен печат.

Типичен случай е пръстен печатът на Петър, епикерни и братовчед царев (XIV в.). Намерен е при почистване на извора на минерални бани през 1910 г. Нищо не се знае за този високопоставен български аристократ, но фактът, че се афишира като братовчед на царя и че изпълнява длъжността виночерпец на царя, го определят като един от най-доверените хора на владетеля. По тази причина акад. Й. Иванов, автор на първичната публикация, предположи, че това е известният севастократор Петър, зет на цар Михаил Асен (1246–1256), в един по-ранен период от живота и кариерата му, когато е бил само епикерни. Ако това е вярно, това означава, че страданието на този Петър е било голямо, за да пожертва служебния си пръстен печат, но се е излекувал, щом това е бъдещият севастократор.

II. Моливдовули

От четиридесетте оловни византийски печата има най-различни: на императори, императрици, висши аристократи и висши духовници. Разбира се, те няма да описани и коментирани в това изследване, а ще се обобщят техните данни, за да се опитаме да отговорим на въпроса кой е бил получателят: едно или група лица.

Хронология: намерените тук печати се разпределят на три хронологични групи: VI–VII в.; втората половина на X в. и втората половина на XI в.

От втората половина на X в. са изключително интересни два печата:

Единият е на известния евнух Йосиф Вринга, който

thrown there by their possessors as a vow for their cure. Therefore, their owners stayed in the bath complex and received healing or improvement in order to throw their golden ring seal into the pool.

A typical example is the ring seal of Peter, epikerniy and cousin of the tsar (14th c.). (Image 1) It was found during the cleaning of the mineral spring in 1910. Nothing further is known about this high-ranking Bulgarian aristocrat, but the fact that he was called a cousin of the tsar and that he served as his cup-bearer, meant that he was among the most trusted people of the ruler. For that reason, Academician J. Ivanov, author of the primary publication, suggested that this was likely the famous sevastocrator Peter, brother-in-law of Tsar Michael Asen (1246-1256), in an earlier period of his life and career when he was only epikerniy. If this is true, it means that this Peter's suffering was so great that he sacrificed his official ring seal, but he healed if this was the truly the future sevastocrator.

II. Bullae

Of the forty lead Byzantine seals there are various: Emperors, Empresses, High Aristocrats and High Clergy. Of course, they will not be described and commented in this study, but the data will be summarized to try to answer the question - who was the recipient: single person or a group of people.

Chronology: the seals found here are divided into three chronological groups: 6th-7th c.; the second half of the 10th c. and the second half of the 11th century.

From the second half of the 10th century, two seals are extremely interesting:

One is of the famous eunuch Joseph Bringas, who

kaynaklanır ve sahipleri tarafından şifa için bir yemin olarak atılırlar. Bu nedenle, sahipleri banyolarda kalmıştır, şifa bulmuş veya iyileşmiş ve altın yüzük mührünü havuza atmıştır. Tipik bir örnek, Peter'in yüzük mührü , epikernius ve çarın kuzenini (14.y.y..) (şekil 1) 1910 yılında mineral banyolarının temizliğinde bulunmuştur. Bu yüksek rütbeli Bulgar aristokrat hakkında hiçbir şey bilinmemektedir, ancak çarın kuzeni olarak tanıtıldığı ve çarın şarap ikram edeni olarak hizmet ettiği gerçeği, onu hükümdarın en güvenilir halklarından biri olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle, ilk bu yayının yazarı olan Akademisyen Y. Ivanov'un tahmini, hayatının ve kariyerinin daha önceki dönemlerinde, sadece epikerni (şarap ikram edeni) olan, meşhur Sevastocratör Peter, Çar Michael Assen'in (1246-1256) damadı olduğunu öne sürmüştür. Bu doğruysa, bu Peter'ın ıstırabı çok büyük olması gerek, resmi yüzük mührünü feda edince, ancak şifa bulmuş olmalı madem ki, geleceğin sevastocratörüdür.

II. Molibdoboulla Kurşun mühür

Kırk kurşun Bizans mühürleri arasında çeşitlisi var: İmparatorların, İmparatoriçelerin, Yüksek Aristokratların ve Yüksek Ruhbanilerin. Tabi ki, bu çalışmada onlar açıklanmayacak ve yorumlanmayacaktır, ancak alıcı kim olduğu sorusunu cevaplamaya çalışmak için verilerini özetleyecektir: bir veya bir grup kişi.

Kronoloji: burada bulunan mühürler üç kronolojik gruba ayrılmıştır: VI-VII. yüzyıl, 10. yüzyılın ikinci yarısı ve 11. yüzyılın ikinci yarısı.

10. yüzyılın ikinci yarısından, iki mühür son derece ilginçtir:

Неизвестна византийска императрица от X-XI в.
Unknown Byzantine Empress from the 10-11th c.
Bilinmeyen Bizans İmparatoriçesi X-XI y.y.

фактически управлявал империята през 50me–60me години на X в. и не станал император, само защото е кастрат. Печатът му, намерен в Акве калиде, е в качеството на императорски сакеларий (след 945 г.). Нещо като финансов министър. До кого ли е писал?

Ако тази територия е византийска, са възможни най-различни получатели. Но ако това е българска територия, което е твърде вероятно, то получателят би могъл да е висш български държавник, а защо не и самият владетел цар Петър I (927–969) или съпругата му Мария, лекуващи се тук, и Йосиф да е писал във връзка с финансови проблеми между двете страни.

Другият е на Петър, патриций и доместик на западните схоли – това е командващият византийската европейска армия, участвал в завладяването на Източна България и Преслав през 971 г. Той би могъл да пише до някой негов боен другар, лекуващ се тук.

По-голямата част от печатите са от втората половина на XI в.

Безспорно най-интересният е на неизвестна императрица. Той се съхранява в РИМ-Бургас. Намерен е при разкопки в Акве калиде на 21 март 2015 г. Отпечатъкът е сравнително добре съхранен, неточно центриран. Отделни полета са неотпечатани или изтрити, което затруднява четенето и идентифицирането на императрицата. Размери: на ядрото 28–31 мм, на зрънчестия кръг 25 мм, дебелина 3 мм. Тегло 9,90 г.

Лице. Бюстово изображение на Богородица с нимб, мафорион и химатион. Доколкото може да се види, ръцете ѝ са поставени пред гърдите в молитвен жест. От двете ѝ страни сигла: M-P || .. Около изображението кръгов надпис:

+ΘKEROHΘ'TH. . . . = + Θ(εοτό)κε β(οήθει) τῇ [σῇ δ(ούλῃ)]

practically ruled the empire in the 1950s and was not an emperor, just because he was a castrate. His seal, found in Aquae Calidae, is in the capacity of royal sakellarios (after 945), something like a finance minister. Who did he write to?

If this territory was Byzantine, many different recipients were possible. But if this was Bulgarian territory, which is very likely, the recipient could be a senior Bulgarian statesman, why not the ruler himself, Tsar Peter I (927-969) or his wife Maria, who came to be treated here. Joseph Bringas could have sent them a letter in connection with financial problems between the two countries.

The other is Peter, a patrician and a domestikos of the Western scholi - commander of the Byzantine-European army who participated in the conquest of Eastern Bulgaria and Preslav in 971. It is possible that he wrote to some of his fellow comrades, healing here.

The majority of the seals are from the second half of the 11th century.

Undoubtedly the most interesting one belong to an unknown Empress. It is stored in RHM-Burgas. It was found during excavations in Aquae Calidae on 21 March 2015. The print is relatively well preserved, inaccurately centred. Some fields are unprinted or deleted, which makes it difficult for the name of the Empress to be read and identified. Dimensions: 28-31 mm core, 25 mm diameter, 3 mm thick. Weight 9.90 g. (Image 3).

Face. Bust picture of the Virgin with nymph, maforium, and hyhmathion. As it is possible to see, her hands are placed in front of her in a prayer gesture. On both sides: M-P || .. Around the image:

+ΘKEROHΘ'TH. . . . = + Θ(εοτό)κε β(οήθει) τῇ [σῇ δ(ούλῃ)]

Bunlardan biri, X. Yüzyılın 50.-60. Yıllarında imparatorluğa gerçekten hakim olan ve sadece bir hadım olduğu için İmparator olmamış olan Yosif Vringa'dır. Aquae Calidae'de bulunan mührü, Imparator Sakelarius'u (945'ten sonra) sıfatı ile Maliye bakanı gibi bir şey. Acaba kime yazdı?

Bu bölge bu dönemde Bizans'a ait ise, birçok farklı alıcı mümkündür. Ancak bu Bulgar topraklarıysa, ki bu büyük olasılıkla mümkün, alıcı üst düzey bir Bulgar devlet adamı olabilir ve neden olmasın, burada tedavi gören hükümdarın ta kendisi, çar I. Peter (927-969) veya eşi Maria'dır ve Yosif, iki ülke arasında finansal sorunlar hakkında yazmıştır. Diğeri ise, Doğu Bulgaristan ve Preslav'ın 971'de fethine katılan, Bizans Avrupalı ordusunun komutanı olan, asilzade ve batı scholae domestik'i olan Petar'ındır (şekil 2). O, burada tedavi gören her hangi bir savaş arkadaşına yazmış olabilir. Mühürlerin büyük bir kısmı, XI. y.y.ikinci yarısına aittir.

Şüphesiz en ilgi çeken, tanınmayan bir İmparatoriçeye ait. O, Burgas tarihi müzede depoludur. Aquae Calidae kazılarında 21 mart 2015 tarihinde bulunmuştur. Baskısı oldukça iyi korunmuş, tam olarak ortalanmamıştır. Bazı alanları yazılmamış veya silinmiş,bu da okunabilmesini ve İmparatoriçe'nin tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Boyutlar: 28-31 mm çekirdek, 25 mm yuvarlak daire, 3 mm kalınlığında. Ağırlık 9.90 g. (şekil 3).

Yüzü. Meryem, maforium ve hyhmathion ışık dairesi ile büstü resmi. Görörülebildiği kadarıyla elleri bir dua jestinde göğsünün önüne yerleştirilmiş. Her iki tarafı siglalar: M-P || .. Resmin çevresinde dairesel yazı:

+ΘKERΠЗΘ'TH. . . . = + Θ(εοτό)κε β(οήθει) τῇ [σῇ δ(ούλῃ)]

Tersi: İmparatoriçenin büstü üç tepeli stemalı, her iki tarafında da üç incilerle biten propenduluslar

Алексий Комнин (1078–1081) севаст и главнокомандващ
византийската европейска армия
Alexios I Komnenos (1078-1081) sebastos and commanding
the Byzantine European army
Aleksiy Komnin (1078–1081) sevast ve Bizans Avrupalı
ordusunun komutanı

Отако. Бюст на императрица с тривърха стема, от двете страни на която се спускат пропендулии завършващи с три перли. Облечена е в дивитисион, препасан с лорос и панелна украса, съставена от един едър скъпоценен камък, поставен в средата и четири по-малки в ъглите. В дясната ръка държи кълбо, увенчано с кръст, а в лявата скиптър, завършващ на върха с три бисера.

От надписа с името са запазени само някои букви: . . . . . ΔO . . . OVCTA

Непълният надпис и липсата на точни паралели ни изправя пред проблема коя е тази императрица. Необходимо е да привлечем кратка информация за статута на императрицата във византийското общество и рангова йерархия, както и за представянето ѝ върху печатите.

Изображенията на жени върху византийските печати са редки. В малкото известни случай се касае до жени императрици или майки на малолетни императори.

За разлика от императора, който от времето на Ираклий възприема гръцката титла βασιλεὺς (а след 812 година βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων), византийската императрица и след ранновизантийския период продължава да носи римската титла ὕβγσρςὕ. Съпругата на императора не става автоматично августа. Това става чрез специална церемония в т.н. Августеум, описана подробно в гл. 49 на книгата за церемониите на Константин VII Багренородни, където тя получава своята корона от ръцете на императора в присъствието на патриарха и други висши сановници. Това може да стане в деня на коронацията на съпруга ѝ, няколко дни по-късно, или пък на рождения ѝ ден, или след раждането на първото им дете.

Августата няма право да сече монети и образът ѝ да се поставя върху държавния печат. Това, че е

Back. Bust image of the Empress with three-pointers, on both sides her fall propellers ending with three pearls. She is dressed in a divitision, lined with a laurel and panel decoration, made up of one large gemstone placed in the middle and four smaller in the corners. In the right hand she holds a globe crowned with a cross, and in the left scepter, ending on the top with three pearls.

Only certain letters can be identified from the name. . . . . ΔO . . . OVCTA

The incomplete inscription and the lack of precise parallels confront us with the problem of who this empress was. By gathering brief information about the Empress status in Byzantine society and ranking in the hierarchy, can be understood her presentation on seals.

The images of women on Byzantine seals are rare. In the few known cases, the women are empresses or mothers of minor emperors.

Unlike the Emperor, who since Heraclius, took on the Greek title βασιλε / basileus (and after 812 βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων), the Byzantine Empress continued to bear the Roman title august even after the Early Byzantine period. The Emperor's wife is not automatically august. This happened only after a special ceremony in the so-called Augusteum, described in detail in ch. 49 of the book on ceremonies by Constantine VII Porphyrogennetos, where she receives her crown from the Emperor's hands in the presence of the Patriarch and high clergy. This can happen on the day of her husband's coronation, a few days later, either on her birthday or after the birth of her first child.

The Augusta had no right to mint coins and put her image on the state seal. Being the Emperor's wife didn't make her a co-governor. She did not take part in the rule of the Empire, but had to participate

vardır. Divitisiyon giymiş, belinde loros ve ortasında büyük bir ve köşelerinde 4 daha küçük değerli taş bulunan panel süslemeler. Sağ elinde bir haçla taçlandırılan bir küre ve sol elinde üstte üç incirle tamamlanan asa.

Adı bulunan yazılardan sadece birkaç harf korunmuş. . . . . ΔO . . . OVCTA

Tamamlanmamış yazı ve kesin paralellelerin olmaması bizi bu İmperatriçenin kim olduğu sorununla karşı karşıya getirir.

İmparatoriçenin Bizans toplumundaki statüsü ve rütbe hiyerarşisi ile ilgili ve mühürler üzerinde sunumları hakkında kısa bilgi almak gerekmektedir. Bizans mühürleri üzerinde kadın görüntüleri nadirdir. Bilinen birkaç durumlarda, söz konusu olan kadınlar imparatoriçe veya reşit olmayan imparatorların anneleridir. Heraclius'un zamanında yunan unvanı âáóéëå†ò, (812'den sonra ise âáóéëå†ò ô™í >Ñùìá Ящн), unvanını alan İmparatorun aksine, Bizans İmparatoriçesi, Erken Bizans döneminden sonra da Roma unvanı ile Augsta kalmaya devam etmiştir. İmparatorun eşi otomatikman Augusta olmuyor. Bu, Augusteum denen yerde yapılan özel tören ile oluyor, VII.Konstantin Bagrenorodni'nin törenleri (seremonileri) kitabının 49. bölümünde ayrıntılı olarak tarif edilmiş, burada o Patrik ve diğer üst düzey yöneticilerin huzurunda tacını İmparatorun elinden alır. Bu, kocasının taç giyme gününde, bir kaç gün sonra ya doğum gününde, ya da ilk çocuğunun doğumundan sonra gerçekleşebilir. Augusta'nın para basma ve resmini devlet mührü üzerine koymaya hakkı yoktur. İmparatorun karısı olmak, onu bir eş-yönetici yapmaz. O İmparatorluğun idaresine katılamaz, ancak çok sayıda saray törenlerine katılır. Aquae Calidae'de bulunan mühür hangi İmparatoriçeye ait? Yazıda sadece: . . . . ΔO . . . OVCTA. korunmuş. Harfler. . . . . ΔO,

Михаил Манастър протонобелисим
(края на XI в.)
Michael Manastar, (end of the 11th century)
Mihail Manastar protonobelisim (XI.y.y. sonu)

съпруга на императора, не я прави негова съуправителка. Тя не участва в управлението на империята, но участва в огромен брой дворцови церемонии.

На коя императрица е печатът, намерен в Акве калиде? От надписа е запазено: . . . . . ΔO . . . OVCTA. Буквите . . . . . ΔO биха могли да са от името ѝ, например: .OEO]ΔO[PA AVΓ]OVCTA или . . . . EN] ΔO[Ξ(ατω) AVΓ]OVCTA. Известни са печати на Теодора като самостоятелна императрица, но те са различни. При тях на лицевата страна е представен бюст на Христос, чийто земен наместник е тя. При нашия печат е представена Богородица и би следвало да приемем, че се отнася до съпруга или майка на император.

Друга възможност предлагат достигналите до нас печати на Теофано, майка на малолетните императори Василий II и Константин VIII, която в 963 г. след смъртта на съпруга си Роман се опитва да съхрани трона за своите малолетни синове и в един, макар и кратък период, е първи регент, като императрица майка.

Те имат сходна иконография. На лицевата страна бюст на Богородица Светоспасителка, но с ръце, вдигнати в оранс. На опаката страна бюст на владетелка близко до нашето изображение, но все пак различно. Различен е и надписът.

Но няма как да разчетем името ѝ от наличните букви. Те са по-подходящи за името Теодора, при което остава да приемем, че този печат, ако е на Теодора, то ще е в един по ранен период, например в 1042 г., когато тя е съимператор на сестра си Зоя.

В Акве калиде е намерен печат и на един от великите византийски императори Алексий I Комнин (1081–1118), но от времето преди да бъде провъзгласен за император. Той е главнокомандващ византийската европейска армия и води войни в тази част на страната срещу враговете на империята, вътреш-

in a huge number of palace ceremonies.

To which Empress belong the seal found in Aquae Calidae? From the inscription is preserved:. . . . ΔO . . . OVCTA. The letters. . . ΔO could be from her name, for example: . OEO]ΔO[PA AVΓ]OVCTA or. . . EN]ΔO[Ξ(ατω) AVΓ]OVCTA. Known is the seal of Theodora as an independent empress, but they are different. On them on the obverse is a bust of Christ, whose earthly substitute is she. On the seal here is represented Virgin Mary and can be assumed that it is related to the wife or mother of the Emperor.

Another possibility is this to be the image of Theophanos, the mother of the Emperors Basil II and Constantine VIII, who in 963 after the death of her husband Roman attempted to preserve the throne for her sons and in a short time she was first regent as the mother empress.

They have a similar iconography. On the obverse is the image of Virgin Mary, but with hands raised up in orans. On the reverse side is the bust of a ruler close to our image, but still differs. The inscription is also different.

But it is impossible to read the whole name from the available letters. They are better suited to the name of Theodora, and it remains to be assumed that this seal, if it belongs to Theodora, it will be from an earlier period, for example in 1042, when she was the co-empress of her sister Zoë.

In Aquae Calidae, a seal of one of the great Byzantine emperors Alexios I Komnenos (1081-1118) was found, but from the time before he was proclaimed Emperor (Image 4). He was commander of the Byzantine European army and led wars in this part of the country against the enemies of the Empire, internal and external. Still, he had found time to visit the baths. We make this conclusion because

örneğin: . OEO]ΔO[PA AVΓ]OVCTA or. . . EN] ΔO[Ξ(ατω) AVΓ]OVCTA kendi adının harfleri olabilir.

Müstakil imparatoriçe Teodora'nın mührleri bilinir, ancak onlar farklıdırlar. Onların ön yüzünde, İsa'nın bir büstü yer almakta, onun yeryüzünde yerine geçen ise o. Bizim mührümüzde Meryem temsil edilir ve bunun İmparator'un eşi ya da annesi olduğunu varsaymalıyız. Bir başka olasılık da, Roma İmparatoru II. Vasiliy ve VII. Konstantin'in annesi olan Theophanos'un, günümüze kadar korunmuş olan mühürleri, kocasının Roman ölümünden sonra 963'te reşit olmayan oğulları için tahtını korumaya çalışmış ve kısa bir süre içinde, ilk naip, anne impatoriçe olmuş.

Onların ikonografisi benzerdir. Ön tarafında Dünyakoruyan Bakire Meryem'im büstü, ancak elleri trans içinde yükseltilmiş. Ters tarafında hükümdar kadın büstü,bizim görüntümüze yakın ve aynı zamanda farklı. Farklı olan yazı.

Ancak mevcut harflerden adını okumamız mümkün değil. Onlar Teodora adına daha uygun, bize de, bu mührün Teodora'ya ait olduğunu kabul etmek kalıyorsa, bu çok erken dönemlerden olması gerek, örneğin 1042 yılından, onun, kızkardeşi Zoya ile müşterek İmparatoriçe olduğu dönemden.

Aquae Calidae'de, büyük Bizans imparatorlarından biri olan Alexius I Komnin'in (1081-1118) bir mührü bulunmuştur, ancak imparator olarak ilan edilmesinden önce. (şekil 4).

O, Bizanslı Avrupa Ordusu Başkomutanıdır ve ülkenin bu kısmında İmparatorluğun düşmanlarına karşı , iç ve dış savaşlar yönetmektedir. Yine de, banyoları ziyaret etmek için zaman bulmuştur. Bu sonuca varıyoruz çünkü onun mührü kaynakta bulunmuştur.

Belki de bir altın yüzük mührü olmamasından dola-

Йоан Хюсеин – частно лице
(втора половина на XI в.)
John Hussein (second half of the 11th century)
Yoan Hüseyin – özel kişi (XI y.y.ikinci yarısı).

ни и външни. И все пак е намерил време да посети баните. Правим този извод, защото печатът му е намерен в извора. Навярно поради липса на златен пръстен печат, той е преди всичко воин, е хвърлил оловния си печат.

Друг интересен печат е този на куманина Михаил Манастър протонобелисим, преминал на служба във Византия, чиито военни подвизи са подробно описани в книгата на дъщерята на Алексий – Анна Комнина „Алексиада".

Намерен е и печат на Йоан Хюсеин, навярно арабин или по-вероятно селджук, преминал на служба във Византия, където е покръстен и е приел името Йоан, а неговото мюсюлманско име остава патроним.

Любопитство предизвиква намирането тук на печатите на двама съдии на тема Другувития, намиращи се в близост до Солун – Теодул и Михаил Склир. Акве калиде в никакъв случай не е в подвласната им територия. Най-вероятно те са имали близки лекуващи се тук или пък самите те уреждали пребиваването си.

Печатите на Теодор – архиепископ на Анхиало биха могли да имат най-различни получатели.

При разкопките в Акве калиде са намерени повече от четиридесет оловни печата Те се разпределят в три хронологични групи: 2 екземпляра от VII–VII в.; 5 екземпляра от втора половина на X в., а всички останали 33 екземпляра са от средата до края на XI в.

На базата на намерените печати може да се направят следните констатации:

При едни има длъжности (12 екз.), но при повечето (28 екз.) няма, те са в качеството си на частни лица.

Прави впечатление, че една част от печатите, датирани във втората половина на XI в., имат паралели и следователно ареал на разпространение предимно в дн. Източна България.

his seal is found in the spring. Perhaps because of the lack of a gold ring seal, he above all a warrior, casted his lead seal.

Another interesting seal is that of the cuman Michael Manastar, who went to service in Byzantium. His military exploits are described in detail in the book of Alexios daughter - Anna Komnene „Alexiad". (Image 5).

Among the finds is also a seal of John Hussein, probably an Arab, or perhaps Seljuk, who served in Byzantium, where he was baptized and accepted the name John, yet his Muslim name remained a patronym. (Image 6)

Curiosity is the finding of seals of two judges from Drougoubiteia, located near Thessaloniki - Theodoul and Michael Sklar. Aquae Calidae is by no means near their subdued territory. Most likely, they had close relatives treated here or they prepared their residence at the place.

The stamps of Theodore Archbishop of Anhialo could have a variety of recipients. (image 7).

More than forty lead seals were found during the excavations in Aquae Calidae. They are divided into three chronological groups: 2 seals from the 7th c.; 5 from the second half of the 10th c., and all the other 33 from the middle to the end of the 11th century.

On the basis of the found seals, the following ascertainment can be made:

–

In some, there are titles (12 pcs.) but in most (28 pcs.) they are in the capacity of private individuals.

It is noteworthy that some of the seals dated back to the second half of the 11th century, have parallels and hence prevalence mainly in the present East Bulgaria.

yı, her şeyden önce o bir savaşçıdır, kurşun mühürünü kaynağa atmış.

Bir başka ilginç damga, Kumman Michael Manastır Protonobelizim'in, Bizans'a göreve geçmiştir, askeri başarıları kızı Alexius - Anna Komnina tarafından "Alexiada" kitabında ayrıntılı olarak tarif edilmiştir. (şekil 5.)

Yoan Hüseyin'in mührü keşfedilmiş, arap veya büyük olasılıkla selçuk, Bizans'a hizmete geçmiş, orada vaftiz edilmiş ve Yoan adını almış, onun Müslüman adı ise soyadı (patronim) olarak kalmış. (Şekil 6).

Meraklılık bu yerde iki hakim mührü bulunmasına yol açtı, konu Drugovitiya, Selanik'e yakın- Teodul ve Mihail Sklir. Aquae Calidae hiç bir surette onların hakimiyeti sınırlarında değil. Belki de onların burada tedivi gören yakınları vardı veya kendileri burada kalmalarını sağlamışlardı.

Anhialo Başpiskoposu Teodor'un mühürleri bir çok çeşitli alıcılara sahip olabilir.(şekil 7).

Aquae Calidae'de yapılan kazılarda kırk'tan fazla kurşun mühür bulumdştur. Onlar üç kronolojik gruplara ayrılır: 2 kopya VII-VIIy.y. 10. yüzyılın ikinci yarısından 5 kopya ve geri kalan tüm 33 kopya 11'inci yüzyılın ortasındandır. Bulunan mühürlere dayanarak, aşağıdaki tespitler yapılabilir: Bazılarında görev belirtilmiş (12 kopya), ancak çoğu (28 kopya) yok, onlar özel kişi niteliğinde. Bazı 11. yüzyılın ikinci yarısı olarak tarihlendirilmiş mühürlerin, paralleri var ve bu nedenle genellikle bu günkü Doğu Bulgaristan'da dağılım areali dikkat çekicidir. Ortaya çıkan asıl soru, bu mühürlerle mühürlenmiş olan yazışmalar kime yöneltildiği. Acaba yerel hüküm temsilcisinemi veya burada tedavi gören hastalara mı? Eşit anlamlı cevaplanamaz, her ayrı vaka belirli bir surette ele alınması gerek.

Печатите на Теодор архиепископ на Анхиало
The stamps of Theodore Archbishop of Anhialo
Anhialo Başpiskoposu Teodor'un mühürleri

Главният въпрос, който възниква, е до кого е била адресирана кореспонденцията, скрепена с тях. Дали до местния представител на властта, или до лекуващи се тук пациенти. Не може да се отговори еднозначно, към всеки отделен случай трябва да се подхожда конкретно.

Все пак прави впечатление, че отсъстват печати от първата половина на XI в. Ако получателите бяха лекуващи се тук, то е необясним този хиатус. Това е мирен и спокоен период. Докато през втората половина на XI в. животът тук е несигурен. Византия загубва контрол над земите на север от Стара планина и редица гарнизони се дислоцират на юг от Стара планина. Навярно и в Акве калиде или по-точно в Термополис е бил настанен някакъв гарнизон. Картината е сходна с тази от останалите селища в тази част на страната – Перник, Добри дол; Злативойвода , Поморие, Созопол и пр.

Не може да не ни прави впечатление големият брой анонимни печати – повече от една четвърт, при това с рядко срещани изображения, изработени от опитни гравьори. Всички тези констатации навеждат на извода, че лицата, стоящи зад тези анонимни печати, са били с високи естетически изисквания, и това подсказва идеята – дали този комплект от изящни и редки иконографски изображения не свидетелства, че зад тях стоят членове на някакъв интелектуален кръг, които или са се лекували тук, или, което е по-вероятно, са писали до някой техен събрат, намиращ се на лечение тук. До него би могъл да изпраща своята кореспонденция и архиепископът на Анхиало.

Всичко това са въпроси, които на този етап ще останат без отговор. Но е безспорно, че печатите, намерени в Акве калиде, разкриват непозната страна от живота на обитателите му.

The main question that arises is to whom the correspondence has been addressed. Whether to the local representatives or the patients being treated here. It is hard to answer unambiguously as each case must be approached specifically.

However, it is noticeable that there are no seals in the first half of the 11th century. If the recipients were treated here, that hiatus is unexplained. This is a peaceful and calm period. While life in the second half of the 11th century is uncertain. Byzantium lost control of the lands to the north of the Balkan Mountains and a number of garrisons were deployed south of the Balkan Mountains. Perhaps, in Aquae Calidae or more precisely in Thermopolis, there was a garrison. The picture is similar to that of the other settlements in this part of the country - Pernik, Dobri Dol, Zlati Voivoda, Pomorie, Sozopol and others.

It is hard to fail to notice the large number of anonymous seals - more than the quarter, with rare images made by experienced engravers. All these findings suggest that the people behind these anonymous seals had high aesthetic requirements, and this suggests the idea - whether this set of exquisite and rare iconographic images does not testify that behind them are members of an intellectual circle, who have either been treated here or, more likely, have written to some of their fellow patients who were being treated here. Beside they could be receiving correspondence from the Archbishop of Anchialo.

All these are questions that will remain unanswered at this stage. But it is undeniable that the seals found in Aquae Calidae reveal an unfamiliar side of the life of its inhabitants.

Yine de XI. Yüzyılın birinci yarısından mühürler olmaması ilgi çekmekte. Eğer alıcılar burada tedavi görüyorsa, o zaman bu durumun açıklanamayan bir hiatustur. Bu dönem, huzurlu ve sakin bir dönemdir. 11. yüzyılın ikinci yarısında ise burada hayat güvensiz. Bizans, Balkan Dağları'nın kuzeyindeki topraklarda kontrolü kaybetmiştir ve bir çok garnizonlar Stara Planina dağının güneyine dislokasyon edilmiş. Belki Aquae Calidae'ye daha doğrusu Thermopolis'e her hangi bir garnizon yerleştirildi. Tablo ülkenin bu kısmındaki diğer yerleşim yerlerine benzemektedir - Pernik, Dobri Dol, Zlati Voivoda, Pomorie, Sozopol ve diğerleri.

Çok sayıda anonim mühürlerin ilgimizi çekmemesi mümkün değil - dörtte birinden fazla, bir de deneyimli gravürler tarafından yapılan nadir görüntüler. Tüm bu bulgular, bu anonim mühürlerin arkasında duran insanların yüksek estetik gereksinimlere sahip olduğunu göstermektedir, ve bu, bu zarif ve nadir ikonografik imgeler takımının arkasında, entelektüel bir çevrenin üyeleri bulunduğunu acaba kanıtlamıyormu- fikrini önerir, ki bunlar burada tedavi görmüş olabilir ve büyük ihtimal, burada tedavi olan bir kader yoldaşının yanında yazmış olabilirler. Anhialo baş piskoposu da yazılarını /mektuplarını/ ona göndermiş olabilir.

Tüm bunlar, bu aşamada cevapsız kalacak sorulardır. Ancak Aquae Calidae'de bulunan mühürler, Aquae Calidae sakinleri yaşamlarının bilinmeyen bir tarafını ortaya çıkardığı tartışılamaz bir vakadır.

ЙОТО ВАЛЕРИЕВ

НОВ ОЛОВЕН ПЕЧАТ НА МИХАИЛ СКЛИР, АНАГРАФ НА ДРУГУВИТИЯ

YOTO VALERIYEV

A LEAD BULLA OF MIKHAIL SKLIR, AN ANAGRAPH OF DROUGOUBITEIA

YOTO VALERIEV

DRUGOVITIYA'NIN ANAGRAFI MIHAIL SKLIR'IN YENI KURŞUN MÜHRÜ

Предмет на настоящото съобщение

е един оловен печат (Обр 1.), който е открит при археологическите разкопки през сезон 2017 г. на античния град Аквe калидe, средновековния Терми, дн. Бургаски минерални бани.

Това е един добре запазен и отпечатан екземпляр. На лицевата му част е изобразен бюст на Богородица оранта с медальон на Младенеца на гърдите си. Над вдигнатите в оранс ръце има сигла: MPMP ll ΘVΘV: M(ήτη)ρ Θ(εο)ῦ. На аверса има кръгов надпис: + ΘK . ROHΘ', а на реверса – шестредов надпис: + MIXAHΛ | AᵀΠPO ΔP | KAIANAΓPA | Φ VCΔPȣΓȣ | RIATICT | CKΛHP'

+ Θ(εοτό)κε βοήθ(ει) Μιχαήλ (πρω)τ(ο)προέδρῳ καὶ ἀναγραφεὺς Δρουγουβιτίας τῷ Σκληρ(ῷ)

Размерите на печата са: 22,3 / 21,7 мм; а тежината: 8,86 г.

Печатът принадлежи на византийския сановник Михаил Склир с титла протопроедър и длъжността му на анаграф на Другувития. Датира се в 80-те години на XI в.

Етапите на кариерата на Михаил Склир са представени от Иван Йорданов при публикуването на печатите от стратегията в Преслав.

От територията на България такива печати са известни от: Велики Преслав, Стара Загора, с. Кипилово (Сливенско), с. Злати Войвода (Сливенско), Симеоновград, Ахтопол; други четири печата са с неизвестно местонамиране.

Впрочем печатът от Аквe калидe, заедно с печатите от Велики Преслав и Стара Загора са единствените печати на Михаил Склир като анаграф на Другувития, които са намерени при редовни археологически прочувания. Всички екземпляри са отпечатани с

The subject of this exposition

is a lead seal (Image), which was discovered during the archaeological excavations of the ancient city of Aquae Calidae, the medieval Thermi, present today's Burgas Mineral Baths.

This is a well preserved and printed exemplar. On the front there is a bust of the Virgin Mary wearing a medallion of the young Jesus on her chest. Above her arms raised in orant, the acronym reads: MPMP ll ΘVΘV: M(ήτη)ρ Θ(εο)ῦ. On the obverse there is a circular inscription: + ΘK. ROHΘ', and on the reverse - six-line inscription: + MIXAHΛ | AᵀΠPO ΔP | KAIANAΓPA | Φ VCΔPȣΓȣ | RIATICT | CKΛHP'

+ Θ(εοτό)κε βοήθ(ει) Μιχαήλ (πρω)τ(ο)προέδρῳ καὶ ἀναγραφεὺς Δρουγουβιτίας τῷ Σκληρ(ῷ)

The seal sizes are: 22.3 / 21.7 mm; and weigh 8.86 g.

The seal belongs to the Byzantine dignitary Mikhail Sklir with the title prōtoproedros and his position as an anograph of Drougoubiteia. It dates back to the 80s of the 11th century.

The stages of Mikhail Sklir's career were presented by prof. Ivan Yordanov in the publication of the seals of the stratēgos in Preslav.

On the territory of Bulgaria such bullae are known from: Veliki Preslav, Stara Zagora, Kipilovo (Sliven), Zlati Voyvoda (Sliven), Simeonovgrad, Ahtopol; the finding location of other four seals is unknown.

Moreover, the seal from Aquae Calidae, together with the seals from Veliki Preslav and Stara Zagora, are the only ones of Mikhail Sklir as an angraph of Drougoubiteia, found in regular archaeological research. All specimens are printed with one bulotirion (a device similar to pliers).

Bu açıklamanın konusu,

günümüzün Burgaz Mineral Hamamı olan ortaçağ Thermi antik kenti Aquae calidae'ın 2017 y. sezonunda arkeolojik kazıları sırasında keşfedilen kurşun mühürdür (şekil).

Bu iyi korunmuş ve basılı bir kopyadır. Ön tarafta, Meryem Ana'nın göğsünde yeni dopan İsa'nın madalyonu bulunduğu bir büst vardır. Trans (orans) halinde yukarıya kaldırılmış ellerde siglalar var: MPMP ll ΘVΘV: M(ήτη)ρ Θ(εο)ῦ. Averste dairesel yazı vardır: +ИK RIIΘ', reverste ise – altı sıralı yazı: + MIXAHΛ | AᵀΠPO ΔP | KAIANAΓPA | Φ VCΔPȣΓȣ | RIATICT | CKΛHP'

+ Θ(εοτό)κε βοήθ(ει) Μιχαήλ (πρω)τ(ο)προέδρῳ καὶ ἀναγραφεὺς Δρουγουβιτίας τῷ Σκληρ(ῷ)

Mührün boyutları: 22,3 /21,7 mm; ağırlığı 8,86 gr. Mühür, Bizanslı yüksek rutbe sahibi Mihail Skler'e, protoproeder unvanı ve Druguvitiya'nın bir anografı olan pozisyonuna aittir. Tarihlenmesi,19. Yüzyılın, 80. Seneler.

Mihail Sklir'in kariyerinin aşamaları, Preslav'daki stratejinin mühürlerin yayınlanmasında Ivan Yordanov tarafından sunuldu. Bulgaristan topraklarında bu tür mühürler şu yerlerden bilinmektedir: Veliki Preslav, Stara Zagora, Kipilovo (Sliven), Zlati Voyvoda (Sliven), Simeonovgrad, Ahtopol; diğer dört mührün bulundukları ye bilinmemektedir.

Ayrıca, Aquae calidae'nin mührü, Veliki Preslav ve Stara Zagora'nın ı mühürleri ile birlikte, düzenli arkeolojik araştırmaları esnasında bulunan Druguvitiya'nın anografı olarak Mihail Sklir'in tek mührüdür. Tüm örnekler bir bullotriyonla (pensee benzer bir cihaz) basılmıştır. Drugavitiya'nın Bizans askeri yönetim biriminin adı, 7. yüzyılda

тани с един булотирион (уред, подобен на клещи).

Името на византийската военно-административна единица Другувития се свързва с името на настанилото се в Солунско през VII в. славянско племе „драгувити“. В извори от края на IX–X в. е засвидетелстван подчинен на митрополита на Солун епископ на Драгувития. Като стратегия, Другувития е описана за пръв път в Ескориалската тактика (971–975 г.) и се локализира в земите северно от Солун и до тема Стримон в източна посока.

Длъжността на „анаграфа“ е на финансов чиновник във византийските провинции. Според известните извори се предполага, че тази длъжност съществува в периода IX – началото на XIII в. Основната функция на анаграфа била да следи и изменя имотния регистър на поземлените владения, включително и да конфискува имоти, ако притежателите им не са изплатили дължими към държавната хазна такси. Известни са анаграфи на тема България, Солун, Стримон, Елада и др.

Множеството на брой печати на Михаил Склир като анаграф, които произхождат от днешните български земи, поставят въпроса с какво би могла да се свърже кореспонденцията на този византийски сановник. Тези територии са извън правомощията на анграфа на Другувития, затова Иван Йорданов смята, че такива печати не могат да бъдат свързани с изпълняване на служебни задължения, в случая от страна на Михаил Склир, но не е изключено Михаил Склир да е обсъждал със свои колеги някои общи служебни дейности или просто да са обменяли опит.

Най-удачно изглежда кореспонденцията на Михаил Склир да е изпращана до негови приятели и познати. По-специално печатът му от Акве калиде вероятно показва кореспонденция с намиращ се на лечение на същото място негов близък.

The name of the Byzantine military-administrative unit of Drougoubiteia is associated with the name of the Drogubites tribe settled in Thessalonica in the 7th century. In the sources from the end of the 9th-10th c., there is an entry of a underling of the bishop of Drougoubiteia, archbishop of Thessaloniki, was accredited to the Metropolitan of Thessaloniki. As a strategy, Drougoubiteia was first described in Escorial Tactics (971-975) and resided in the lands north of Thessaloniki and Strimon in the Eastern.

The position of anagraph is a financial officer in the Byzantine provinces. According to known sources it is assumed that this position existed in the period 9th - beginning of the 13th c. The main function of the anagraph was to monitor and modify the land register, including confiscation of properties if the owners did not pay the state treasury taxes. So far are known anagraphes of Bulgaria, Thessaloniki, Strimon, Ellada and others.

The numerous seals of Mikhail Sklir as an anagraph coming from the present day Bulgarian lands, raise the question of what could be the correspondence of this Byzantine dignitary. These territories are beyond the jurisdiction of Drougoubiteia, so prof. Ivan Yordanov believes that such seals can not be related to the fulfilment of official duties. In this case by Mikhail Sklir is not excluded that has discussed with his colleagues some general service activities, or simply sharing experience.

It is most appropriate that the correspondence of Mikhail Sklir was sent to his friends and acquaintances. In particular, his seal from Aquae Calidae is likely to be coming off of his correspondence with his close relative.

Selanik'te yerleşik olan Draguviti kabilesinin adıyla ilişkilidir. 9. X. Yüzyılın sonuna ait kaynaklarda, Selanik Metropolit'ine bağlı Drugovitiya Piskoposu'u kanıtlanmıştır. Strateji olarak, Drugvitya ilk olarak Escorial Taktikleri'nde (971-975) tanımlanmış ve doğu yönünde Selanik ve Strimon'un kuzeyindeki topraklarda yerleşmiştir. Anagragra'nın görevi Bizans eyaletlerinde mali memurdur. Bilinen kaynaklara göre, bu pozisyonun IX - XIII. yüzyılın başlarında varolduğu tahmin edilmektedir. Anagrafın ana fonksiyonu, mülk sahiplerinin devlet hazinesine vergilerini ödememesi durumunda mülklere el koyma da dahil olmak üzere arazinin tapu kayıtlarını izlemek ve değiştirmek olmuştur. Bulgaristan, Selanik, Strimon, Ellada ve diğerleri üzerine Anagraflar bilinmektedir.

Bugünkü Bulgar topraklarından gelen bir anagraf olarak Mikhail Sklir'in birçok mührü, bu Bizanslı yüksek memuriyet sahibi kişinin yazışmasının neye bağlı olabileceği sorusunu gündeme getiriyor. Bu topraklar, Drugvitiya angrafının yetkilerinin ötesinde, Ivan Yordanov, Mihail Sklir'in durumunda,bu mühürlerin resmi görevlerin yerine getirilmesiyle ilgili olamayacağına inanıyor, ancak Mikhail Sklir'in meslektaşlarıyla bazı genel hizmet aktivitelerini müzakere ettiği neden olmasın veya sadece deneyim paylaşmak için..

Mikhail Skler'in yazışmasının arkadaşlarına ve tanıdıklarına gönderilmesi en uygun olanıdır. Özellikle, Aquae calidae'deki mührü, aynı yerde tedavi gören bir yakını ile yazışmasını göstermiş olmas muhtemeldir.

Обр. 2. Ф. Ташнер. Албум с турски миниатюри от XVII в. Хановер, 1925 г. (По Robinson 1985, Pl. 34)
Image 2. F. Tashner. Album with Turkish miniatures from the 17th century, Hannover, 1925 (Robinson 1985, p. 34)
Örn. 2: F. Taşner. 17 y.y.dan Türk miniatür albümü – Hanover,1925 (Robinson'dan 1985, Pl.34)

ВЛАДИСЛАВ ТОДОРОВ

ГЛИНЕНИ ЛУЛИ ОТ МИНЕРАЛНИТЕ БАНИ КРАЙ БУРГАС

VLADISLAV TODOROV

CLAY PIPES FROM THE MINERAL BATHS NEAR BURGAS

VLADISLAV TODOROV

BURGAS CIVARINDAKI KAPLICALARDAN KIL PIPOLAR

Около половин век след откриването на Америка

тютюнът е пренесен в Испания и много скоро след това и в Португалия. Той се разпространява сравнително бързо в Европа и Близкия изток. Изумителните качества на това растение са забелязани още преди то да бъде използвано за пушене.

Първоначално тютюнът е разпознат като универсално лекарство. Пушенето му започва едва през 80-те години на XVI в. Тази нова мода бързо започва да печели привърженици в Европа. В началото на XVII в., растението се разпространява в пределите на Османската империя, респективно и в българските земи.

Първите лули в Европа имат проста форма. Чашката, в която се поставя тютюнът, наподобява пресечен конус. В долната си част тя постепенно изтънява, като под прав или тъп ъгъл плавно преминава в дълга тръбичка (shank). Обикновено тези лули са произвеждани от бяла глина. За пушенето им не е било необходимо допълнително приспособление (обр. 1.1).

Формата на първите лули в Османската империя изглежда силно повлияна от тази на западноевропейските. Различава ги късата тръбичка (shank) и правия или острия ъгъл между нея и чашката (bowl). За пушенето на тези лули било необходимо да се прибави допълнителна тръбичка (steam), която обикновено била изработвана от дърво (обр. 1.2).

Конфигурацията от керамична лула, допълнителна тръбичка и включения по-късно наустник е известна като чибук (chibouk). Този тристепенен модел на лула най-вероятно пристига от Изток или Северна Африка още в началото на XVII в. Пушенето на подобни лули е засвидетелствано в изображения от същата епоха (обр. 2).

Around half a century after the discovery of America

the tobacco was introduced to Spain and soon afterwards in Portugal. After that it spread relatively quickly in Europe and the Middle East. The astonishing qualities of this plant have been noticed before it began to be used for smoking.

Initially, tobacco is recognized as a universal medicine. Its smoking began first in the 80s. of the 16th century. This new fashion quickly began to attract supporters in Europe. At the beginning of the 17th century, the plant spread within the Ottoman Empire and in the Bulgarian lands.

The first pipes in Europe are simple in shape. The bowl in which the tobacco is placed resembles a truncated cone. At its lower part, the bowl gradually shrinking and continues into a long shank in a straight or acute angle. Typically, these pipes are made of white clay. No additional gadgets were needed for smoking (Image 1.1).

The shape of the first pipes in the Ottoman Empire seems to be strongly influenced by the Western Europeans. The difference between them consists mostly in the short shank and the straight or acute angle between it and the bowl. To smoke from these pipes it is necessary to add an additional steam pipe, which was usually made of wood (Image 1.2).

The configuration of a clay pipe, extended shank and the later-added mouthpiece is also known as chibouk. This three-piece pipe model most likely originates from East or North Africa as early as the 17th century. Smoking of such pipes is evidenced in images from the same age (Image 2).

5 fragments of the described type of pipes were found during the excavations in the Mineral baths

Tütün, Amerika'nın keşfinden yarım yüz yıl sonra

önce İspanya'ya oradan da kısa bir süre sonra Portakiz'e taşınmıştır. Yakın Doğu'da ve Avrupa'da oldukça çabuk yayılmıştır. Bu bitkide daha kullanıma başlamadan önce inanılmaz nitelikler gözlemlenmiştir.

Başlangıçta tütünün keşfi evrensel ilaç gibi olmuştur. İçimi ise ancak 16 ncı Yüz Yılın 80.ci yıllarında başlamıştır. Bu yeni moda Avrupa'da çok çabuk taraftar bulmuştur. 18 y.y.da Osmanlı İmparatorluğu'nda olduğu gibi aynı şekilde Bulgar topraklarında da yayılmıştır. İlk pipolar sade şekildedir. Tütünün konulduğu bardak kısmı kesik konik andırmaktadır. Alt kısmında gittikçe incelmekte ve dik ya da geniş açılı olarak dar bir boruya dönüşmektedir.Bu pipolar genellikle beyaz kilden yapılmıştır. İçimleri için başkaca bir şey gerekmemektedir. (ör.1/1)

Osmanlı İmparatorluğundaki ilk pipoların şekli Batı Avrupa'dakilerden büyük ölçüde

etkilendiği gönülmektedir. Farklı olan gövdesi ile bardağı arasındaki kısa boru (shank) ile dik ve geniş açılardır (bowl). Bu pipoların kullanımı için genellikle ağaçtan imal edilen (ör.1.2) başka bir borunun (steam) ilave dilmesi gerekmiştir. Menşeyi seramik olan pipolara, daha sonra ilave olunan boru ve ağızlık çubuk (chibouk) olarak adlandırılmıştır. Bu üç aşamalı model büyük bir olasılıkla daha 17 y.y. başlarında Doğu veya Kuzey Afrika'dan gelmiştir.

Aynı çağda benzer pipoların içimine tanıklık edilmiştir(ör.2). Burgas yakınındaki kaplıcaların kazımı sırasında benzer şekillerde 5 adet pipo kalıntı fragmanlarına rastlanılmıştır. (ör.3.1)

Tütünün ve içiminin Osmanlı İmparatorluğu'nda

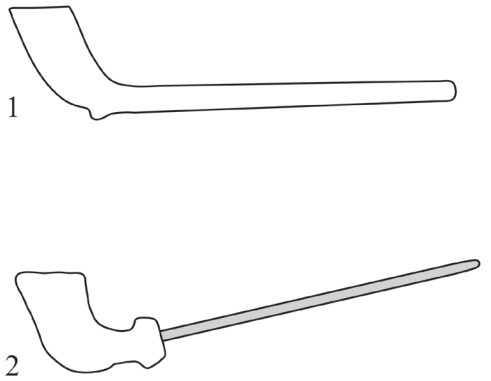

Обр. 1. Ранни образци на керамични лули от началото на XVII в. 1.1. Западноевропейска лула; 1.2. Османска лула
Image 1. Early samples of clay pipes from the beginning of the 17th century. 1.1. West European pipe; 1.2. Ottoman pipe
Örn.1.: 17 y.y. başından erken seramik pipo örnekleri: Batı Avrupa pipoları, 1.2 Osmanlı pipoları

Обр. 3. Керамични лули от Аквe калидe (XVII в. – XIX в.)
Image 3. Clay pipes from Aquae Calidae (17th-19th centuries)
Örn.3: Aquae Calidae'den Seramik pipolar (17 y.y.-19y.y.)

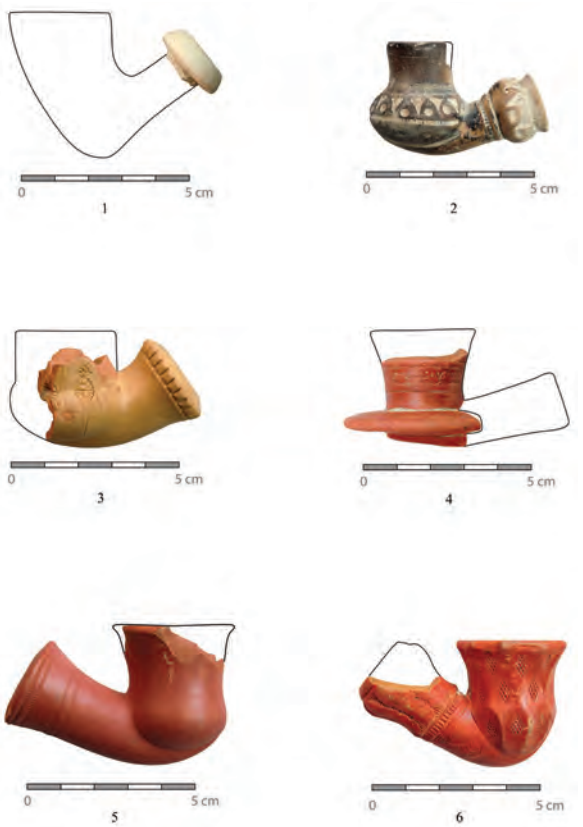

Обр. 4. Ото Магнус. Костюми и обичаи на хората в съвременната Гърция. Рим, 1825 (По Robinson 1985, Pl. 43)
Image 4. Otto Magnus. Costumes and customs of the people in modern Greece. Rome, 1825 (Robinson 1985, Pl. 43)
Örn.4: Oto Magnus. Günümüzdeki Yunanistan'da adet ve kıyafetler.Rim,1985 (Robinson'dan 1985, Pl.43)

При разкопки в минералните бани край Бургас са открити 5 бр. фрагменти от лули с описаната форма (обр. 3.1).

Почти две десетилетия след въвеждането на тютюна и пушенето му в Османската империя, настъпват тежки времена за пушачите. При управлението на султан Мурад IV (1623-1640), в началото на 1633 г., избухва голям пожар в Истанбул, който унищожава 4/5 от града. Събитието предизвиква голяма вълна от недоволство, чието място на изява са кафенетата. Това дава повод на султана да издаде ферман, с който забранява употребата на кафе и тютюн. Затворени били всички заведения в цялата империя.

Строгата забрана за употреба на тютюн се спазва до управлението на Мехмед IV (1648-1687), когато е отменена. Пушенето продължава да печели нови привърженици.

Засиленото търсене на лули довежда до тяхното масово производство. Още преди края на XVII в. по пазарите в Османската империя се появяват нови форми с различни цветове и богата украса. Това разнообразие е особено забележимо през XVIII в. За него свидетелстват голямото количество лули, открити на археологически разкопки. На този етап е известна само една лула от Бургаските минерални бани (обр. 3.2), която би могла да се датира в XVIII в.

През втората половина на XVIII в. и особено през XIX в. големите производствени центрове в Европа и Османската империя налагат определени форми и модели на лули, които са разпространени в по-голямата част на Средиземноморието и Черноморието. В началото на XIX в., особено популярни стават лулите, чиято основа (base(на чашката (bowl) има приплесната полусфера, а устието (rim) обикновено е оформено като осмостенна призма. Тези лули почти винаги имат светлокафява, излъскана повърхност. В Акве калиде са от-

near Burgas (Figure 3.1).

Almost two decades after tobacco was introduced and smoked in the Ottoman Empire, the smokers went through difficult times. During the reign of Sultan Murad IV (1623-1640), in the beginning of 1633, a large fire broke out in Istanbul, destroying 4/5 of the city. The event caused a great deal of social discontent, most common stage for which was the cafes. This provoked the Sultan to issue a decree prohibiting the use of coffee and tobacco, followed by the closure of cafes in the whole empire.

The strict ban on the use of tobacco was respected until the reign of Mehmed IV (1648-1687) when it was revoked. Smoking continued to gain new adherents. The increased demand for pipes had led to mass production. Even before the end of the 17th century new shapes with different colours and rich decoration appeared on the markets in the Ottoman Empire. This variety was particularly noticeable in the 18th century. It is evidenced by the large number of pipes found during archaeological excavations. Only one pipe from the Burgas Mineral Baths is known to this stage (Image 3.2), that could be dated in the 18th century.

In the second half of the 18th century, and especially in the 19th century, the major production centres in Europe and the Ottoman Empire imposed certain shapes and models of pipes that spread throughout most of the Mediterranean and the Black Sea. At the beginning of the 19th century, particularly popular were the pipes whose base of the bowl had a slightly flattened hemisphere and a rim shaped usually like an osmotic prism. These pipes almost always had a light brown, polished surface. In Aquae Calidae there were 4 pieces found of the described model (Image 3.3).

Since the first quarter of the 19th century, the brown

başlamasından yaklaşık iki yüz yıl sonra içiciler için zor dönemler başlamıştır. 1633 yılının başlarında Sultan Murad'ın yönetimi döneminde (1623-1640) İstanbul'un 4/5'ini yök eden büyük bir yangın olmuştur. Çıkış yeri kahvehaneler olan bu hadise büyük bir hoşnutsuzluk oluşturur. Bu sebeple çıkarılan padişah buyruğu ile kahve ve tütünün içimi yasaklanmıştır.

Imparatorluktaki bütün içim yerleri kapatılmıştır.

Bu sigara içiminin kesin yasağı 4. Mehmed'in yönetimine dek (1648-1687) sürmüş ve ancak o zaman kaldırmlıştır. Yeni içicilerin oluşması devam etmiştir.

Pipoların çok aranması onların yoğun üretimini sağlamıştır. 17 y.y. sonuna doğru değişik renklerde ve oldukça güzel yeni şekilli olanları Osmanlı İmparatorluğu'nun pazarlarında görülmeye başlamıştır. Bu çeşitlilik özellikle 18 y.y. da oldukça belirgindir. Buna, arkeolojik kazılar esnasında bulunan çok sayıda pipo tanıklık etmektedir. 18 y.y.dan sayılabilecek sadece tek puro bilinmektedir Burgas kaplıcalarında (ör. 3.2).

18 y.y. ın ikinci yarısında ve özellikle de 19 y.y. da Avrupa'da ve Osmanlı İmparatorluğu'nda faaliyet gösteren büyük üretim merkezleri Akdeniz ile Karadeniz'in büyük bölümüne yayılmış olan belirli şekil ve modeller üzerinde durmaktadırlar. 19 y.y.ın başlarında oldukça yaygındır bardağın (bowl) temeli (base) basık yarıküreyi andıran ağız (rim) kısımları 8 taraflı prizmayı andıran pipo çok görülmektedir.Bu pipoların yüzeyleri genelde daima açık kahve ve parlak görünümdedir. Aquae Calidae de açıklanan bu tiplerden 4 adet bulunmuştur (3.3).

19 y.y. ilk çeyreğinden itibaren kahverengi pipoların yerini bardağın ağız kısmı hiperboloid şeklinde olup, temeli disk şeklindeki kırmızı olanlar yerini almıştır. Bu şekli pipolar inanılmaz dayanıklıdır. Bulgaristan'da bunların üretimi ve kullanışı ülkenin

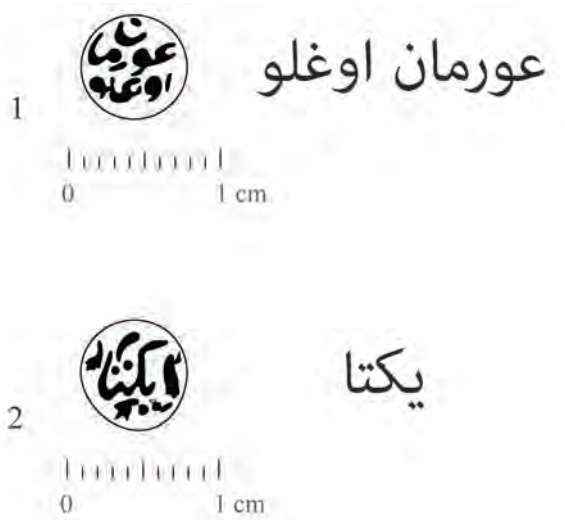

Обр. 6. Печати - марки на производители с текст на арабица. 6.1. [Averman oglu] „Син на Аверман“; 6.2. [yekta] „един единствен, несравним, изключителен“
Image 6. Manufacturers' stamps with Arabic text. 6.1. [Averman oglu] "Son of Averman"; 6.2. [yekta] " unique, unparalleled, exceptional"
Örn. 6: Üreticilerin mühür ve markaları Arapça yazılı
6.1: (Averman oğlu) Averman'ın oğlu; 6.2.(yekta) tek,bir tane,eşsiz, olağanüstü

Обр. 5. Жан Льоконт дю Нуи. Търговец в Кайро. 1870 г. (детайл)
Images 5. Jean-Jules-Antoine Lecomte du Nouÿ, Trader in Cairo. 1870 (detail)
Örn.5: Can Lökont dö Nui. Kayro'da tacir. 1870 (açıklamalar)

крити 4 броя с описаната форма (обр. 3.3).

От първата четвърт на XIX в. кафявите лули са изместени от червени с дисковидна основа (disc-based) на чашката и хиперболоидно устие. Формата на тези лули се оказва изключително устойчива. В България те продължават да се произвеждат и използват до Освобождението. Лули с дисковидна основа на чашките са засвидетелствани в редица изображения през целия период на тяхното използване (обр. 4 - 5). В Бургаските минерални бани са открити 4 броя с описаната форма (обр. 3.4).

Около средата на XIX в. се появяват лули с камбановидно оформена чашка. Те са разпространени в България от втората половина на XIX в. до последната четвърт на същото столетие. Лулите от тази група са най-многобройни (17 броя) сред откритите при разкопки в Бургаските минерални бани (обр. 3.5 - 3.6).

През XVIII в. и особено през XIX в. все по-често върху лулите започват да се поставят печати – марки на производителите. Най-разпространени са надписите на арабица. В тях често се откриват лични имена, думи със символично значение, имитации на текст и др.

Сред лулите с камбановидно оформена чашка от Акве калиде се откриват два печата (обр. 6). Единият от тях се отнася към първата група – печати с лични имена (обр. 6.1). Отпечатан е текстът [*Averman oglu*] „*Син на Аверман*“.

Вторият печат се отнася към групата на думите със символично значение (обр. 6.2). Ясно се разчита думата [*yekta*], която има персийски произход и значение „*един единствен, несравним, изключителен*“.

Настъпилата модернизация на българското общество след Освобождението довежда до замирането на луладжийския занаят. До края на XIX в. керамичните лули напълно изчезват от бита на българите, а днес будят възхищение сред посетителите в музеите.

pipes have been replaced by a red model with disc-based bowl and a hyperbole rim. The shape of these pipes proved to be extremely stable. In Bulgaria, they continued to be produced and used until the Liberation. Pipes with disc-based bowl can be seen in a number of images throughout the whole period of their use (Image 4 to 5). In the Burgas Mineral Baths there are 4 pcs. with the described shape (Image 3.4).

Around the middle of the 19th century, pipes with a bell-shaped bowl appeared. They were spread in Bulgaria from the second half of the 19th c. to the last quarter of the same century. The pipes from this group are the most numerous (17 pcs.) among those discovered during excavations in the Burgas Mineral Baths (Figures 3.5 - 3.6).

In the 18th century, and especially in the 19th century, the stamps of manufacturers began to be placed more and more frequently on the pipes. The most common were the Arabic inscriptions. They often featured personal names, words of symbolic meaning, imitation of text, etc.

Two stamps were found among the pipes with a bell-shaped bowl in Aquae Calidae (Image 6). One of them refers to the first group - stamps with personal names (Image 6.1). The text reads *[Averman oglu]* “Son of Averman”.

The second stamp refers to the group with words of symbolic significance (Image 6.2). The word [*yekta*], which has Persian origin and meaning “*unique, unparalleled, exceptional*”, is clearly read.

The modernization of the Bulgarian society after the Liberation led to the disappearance of the pipe makers. By the end of the 19th century the clay pipes completely disappeared from the Bulgarians’ lifestyle and today they are only admired by the visitors in the museums.

kurtuluşuna kadar sürmüştür. Bardağın temeli disk biçiminde olan pipolar o döneme ait birçok mevcudiyete tanıklık etmektedirler. Bu bahse konu olanlardan 4 adet Burgas kaplıcalarında (3.4). 19 y.y.ın ortalarına doğru pipoların bardakları çan şeklinde görülmeye başlamıştır. 19 y.y. ın ikinci yarısından son çeyreğine kadar bu yayılmalar Bulgaristan’da devam etmiştir. Burgas kaplıcalarının kazımı sırasında bulunan pipoların en fazlası(17 adet) bu türdenddir (ör.3.5-3.6). 18 y.y. da ve özellikle de 19 y.y. da üreticilerin markalarını gösterir mühürler sık-sık kullanılmaktadır. Bunlar arasında en fazla yaygın olan Arapça yazılı olanlardır. Sık görülenler arasında özel isimler, sembolikz anlamlı kelimeler, yazı takliti v.s. dir.

Aquae Calidae de bulunan bardakları çan biçiminde olan pipoların arasında iki adet mühür bulunmuştur(ör.6). İlki birinci gruba ait olup-özel isimli müdürdür(ör.6.1). Burada “Avermanoglu”ismi (Averman’ın oğlu) yer almaktadır.

İkinci mühür sözcükleri şekli anlamdaki gruba aittir. Açık bir şekilde “yekta” ismi okunmaktadır. Bu kelimenin İran’ca anlamı-tek, biricik, eşsizolağanüstü’dür.

Kurtuluştan sonra Bulgar toplumunda modernleşmenin yer bulması sonucu pipo zanaatının son bulmasına neden olmuştur.19 y.y. ın sonuna doğru bulgarların hayatından son bulan seramik pipolar bu gün müze ziyaretçileri arasında hayranlık oluşturmaktadır.

Идеен проект за Археологически музей и реплика на римска баня - 3D визуализация
Concept Project for Archaeological Museum and Replica of the Roman Bath - 3D Visualization
Arkeoloji Müzesi ve Roma banyosu kopyasının fikir Projesi - 3D Görselleştirme

АРХ. КОНСТАНТИН ПЕЕВ, ЕКСА АД

АКВЕ КАЛИДЕ – АРХИТЕКТУРНИ ПРОЕКТИ И РЕАЛИЗАЦИЯ 2012-2016 Г.

ARCH. KONSTANTIN PEEV, EKSA AD

AQUAE CALIDAE - ARCHITECTURAL PROJECTS AND REALIZATION 2012-2016

ARCH. KONSTANTIN PEEV, EKSA AŞ

AQUAE CALIDAE – MIMARI PROJELER VE GERÇEKLEŞTIRME 2012-2016

На територията на днешен Бургас

са разкрити множество свидетелства за древни цивилизации като: праисторическите могили и предмети от ранния халколит край Атанасовското езеро; следи от тракийски селища и крепост на територията на днешните квартали „Победа“ и „Меден рудник“; антична крепост и пристанище на полуостров Порос/Форос край Крайморие и др.

Една от най-богатите исторически зони със следи от различни епохи се е формирала през вековете около лековитите минерални извори Акве калиде – Термополис в днешния бургаски квартал Ветрен. Със своите исторически напластявания тя представлява важна туристическа забележителност, а близостта ѝ до днешния компактен град е голяма културна прилилегия.

Проектът за консервация, реставрация, експониране и социализация на структури от късноантичната и средновековна крепост **Акве калиде – Термополис**, турска баня от XVI в. и ново застрояване в зоната за обществено обслужване е реализиран със средства на Община Бургас, Министерство на културата, Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика 2007-2013 г.“ и дарители.

От започване на проектирането в края на 2012 г. до пролетта на 2017 г. по проекта са осигурени и изразходени около 2 млн. лв. Изпълнени са дейности по проучване и проектиране, реставрация, консервация, строителни работи и благоустройствени мероприятия. През същият период и в момента продължават археологическите проучвания.

Целите на проекта са чрез дискретна намеса в средата да се експонират и социализират разкрити и запазени археологически структури на

On the territory of present-day Burgas

many testimonies of ancient civilizations have been revealed such as: the prehistoric mounds and sites from the early Chalcolithic near Atanasovsko Lake; traces of Thracian settlements and a fortress on the territory of the modern districts „Pobeda“ and „Meden rudnik“; an ancient fortress and port on Poros / Foros Peninsula near Kraimorie and others.

One of the richest historical areas with traces of different epochs has formed over the centuries around the healing mineral springs Aquae Calidae - Thermopolis in today's district Vetren. With its historic overlays, it is an important tourist attraction, and its proximity to the modern compact city is a great cultural privilege.

The project for conservation, restoration, exhibition and socialization of the structures from the antique and medieval fortress Aquae Calidae - Thermopolis, the Turkish bath from the 16th century and the new facilities in the area of public service, is implemented with the funding of Municipality Burgas, Ministry of Culture, Operational Program "Development of the Competitiveness of the Bulgarian Economy 2007-2013" and donors.

From the start of the project design at the end of 2012 until the spring of 2017 about 2 million BGN have been used for the implementation of activities in research and design, restoration, conservation, construction and public works. During the same period, the archaeological research continues.

The project aims through discreet interventions on the remains to exhibit and socialize the discovered and preserved archaeological structures of the antique and medieval fortress Aquae Calidae - Thermopolis and Turkish bath "Suleiman Qanuni kapladzha", which to be adapted into "Museum of

Günümüzdeki Burgaz topraklarında eski uygarlıklara

kanıt olan birçok tanık keşfedilmiştir ve bunlar: Atanasovsko Gölü yakınındaki Erken Kalkolit'e ait tarih öncesi tepeler ve eşyalar; Trakya yerleşim yerleri ve kale izleri, bugünün "Pobeda" ve "Meden rudnik" mahalleleri topraklarında; antik kale ve liman Kraimorie yakınlarındaki Poros / Foros Yarımadası'nda.

Farklı çağların izlerini taşıyan en zengin tarihi bölgelerden biri, bugünkü Burgaz şehrinin mahallesi olan Vetren'de bulunan şifalı mineral kaynakları Aquae Calidae - Thermopolis'in etrafında yüzyıllar boyunca oluşmuştur.

Tarihi tabakaları ile önemli bir turistik cazibe merkezidir ve günümüzün kompakt şehrine yakınlığı büyük bir kültürel imtiyazdır.

Geç antik ve ortaçağ kalesi Aquae Calidae - Thermopolis 'ten astrüktürlerin, XVI. Yüzyıldan Türk hamamı ve kamu hizmet alanında yeni yapıların koruma altına alma, restorasyon, sergileme ve sosyalleşme projesi, Burgas belediyesi, Kültür Bakanlığı, "Bulgaristan Ekonomisinin 2007-2013 Rekabet Gücünün Geliştirilmesi" Operasyonel Programı ve hayır sahipleri tarafından fonlar ile gerçekleştirilmiştir.

Projenin gerçekleştirilmesi ile ilgili, 2012 yılı sonunda tasarımın başlangıcından, 2017 ilkbaharı doğrultusunda yaklaşık 2 milyon leva sağlanmış ve harcanmıştır. Araştırma ve tasarım, restorasyon, koruma, inşaat ve kamu bayındırlık işleri faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Aynı dönemde ve halen arkeoloji araştırmaları devam etmekte.

Projenin amacı, geç antik ve ortaçağ kalesi Aquae Calidae - Thermopolis'in ve orta çağların "Süleyman Kanuni kaplıca" hamamının keşfedilmiş ve ko-

Банята на Сюлейман Великолепни преди реставрацията
The bath of Suleiman the Magnificent before restoration
Muhteşem Süleyman'ın hamamı restorasyondan önce

късноантичната и средновековна крепост Акве Калиде – Термополис и турската баня „Сюлейман Кануни каплъджа“, която да се адаптира за „Музей на водата”; да се проектира и построи нова чешма за минерална вода за обществено ползване; да се реализира съвременна среда за развитието на туристически дейности чрез изграждане на Зона за обществено обслужване, разположена в южната част на комплекса, прилежаща към главния път за бургаския квартал Банево.

Чрез мерките по консервация, реставрация, рехабилитация, експониране и социализация на историческата забележителност се цели да се осигури и повиши атрактивността и достъпна среда до историческия обект, който е обявен в ДВ бр. 39/1965г. за паметник на културата с категория „национално значение”.

Заради лековитите минерални извори Акве калиде – Термополис е просъществувал без прекъсване векове наред. Затова свидетелстват останки от материалната култура на различни епохи и цивилизации: тракийска, елинска, римската, византийската, прабългарската и османската епохи. Този постоянен интерес към благотворното въздействие на минералните води около банята е станал причина тук да възникне цял град.

Разкритите антични терми са разположени на площ от 6 декара, с дължина 86 метра в посока север – юг и 68 метра в посока изток – запад, което го прави един от най-големите в света.

Множество исторически източници сочат, че **Акве калиде** възниква около топлите минерални извори още в тракийско време в I-то хилядолетие преди Христа, когато траките превръщат горещия извор в най-почитаното светилище на Трите нимфи.

От I век се датират разкритите части на басейн от римския период. Съществувалата византийска

water”; to design and build a new fountain for mineral water for public and to develop a modern environment for tourist activities through the construction of a Public Service Area located in the southern part of the complex near the main road to the Burgas' district of Banevo.

The measures of conservation, restoration, rehabilitation, exposition and socialization of the landmark, aim to ensure and enhance the attractiveness and accessibility of the historical site, which was pronounced in State Gazette, issue 39/1965 for a cultural monument - category “national significance”.

Because of the healing mineral springs Aquae Calidae - Thermopolis has existed without interruption for centuries. Evidences for it are remnants of the material culture from different epochs and civilizations: Thracian, Hellenic, Roman, Byzantine, Proto-Bulgarian and Ottoman. This constant interest in the beneficial effects of the mineral waters around the bath is the reason a whole city to emerge here.

The excavated ancient baths are located in an area of 6,000 sq.m, with a length of 86 meters from north to south and 68 meters east to west, making it one of the largest in the world.

Numerous historical sources indicate that Aquae Calidae was established around the warm mineral springs in Thracian times – ca. 1st millennium BC, when the Thracians turned the hot spring into one of the most revered sanctuaries of the Three Nymphs.

The excavated parts of a pool date back to the 1st c. AD in the Roman period. The existing Byzantine bath from the 5th-6th century has impressive dimensions and numerous halls - a testimony of its use by a large number of people (mainly injured in military battles for treatment, the thermae have been used as a military hospital, the closest similar complex exists in the village Bansko, west of Petrich and before Strumica in today's Macedonia).

runmuş arkeolojik yapılarını, çevreye mahremane müdahalelerde bulunarak, ortaya çıkarmak ve sosyalleştirmek, hamamı “ Su müzesi” olarak adapte etmek; kamu ihtiyaçları için yeni maden suyu çeşmesi tasırımı ve inşaatı; Kompleksin güney kesiminde, Burgas Banevo Mahallesi'nin semtinin ana yolunun bitişiğinde yer alan bir Kamu Hizmet Bölgesi kurarak turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi için modern bir ortamın gerçekleştirilmesi.

Devlet Gazetesi no. 39/1965 ile “Ulusal önemlilik” kategorisine sahip bu kültür anıtı olan tarihi yerin korunması, restorasyonu, rehabilitasyonu, sergilenmesi ve sosyalleştirilmesi için alınan önlemlerin amacı, tarihi yerin çekiciliği ve ulaşılabilirliğini arttırmak.

Aquae Calidae Şifalı mineral kaynakları nedeniyle - Thermopolis yüzyıllardır kesintisiz olarak varlığını sürdürmüştür.

Farklı devir ve medeniyetlerin maddi kültür kalıntıları bunun ifadesidir: Trakya, Hellen, Roma, Bizans, Proto-Bulgar ve Osmanlı dönemleri. Banyo etrafındaki maden suyunun faydalı etkilerine olan bu sürekli ilgi, bütün bir şehrin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Keşfedilen bu antik kaplıcalar, 6 dönümlük bir alanda, kuzey-güney doğrultusunda 86 metre ve doğu-batı doğrultusunda 68 metrelik bir alanda uzanmakta ve dünyanın en büyüklerinden biridir.

Çok sayıda tarihsel kaynak, Aquae Calidae - Thermopolis'in sıcak su kaynaklarının etrafında daha Trakya'lıların zamanında, MÖ 1. Binyılda kurulmuş olduğunu, Trakyalılar sıcak kaynağı Üç Perileri'n en saygın tapınağına dönüştürdüğünü göstermektedir.

1. yüzyıldan tarihlenmektedir Roma döneminden kalma bir havzanın kazılmış kısımları.

V-VI yüzyıla ait mevcut Bizans hamamı, etkileyici

Новата чешма
The new fountain
Yeni çeşme

баня от V- VI век е с внушителни размери и многобройни помещения – свидетелство за ползването ѝ от голям брой хора (главно ранени в битки военни за лечение, термите се използват като военна болница, най близка друга подобна има в с. Банско западно от Петрич и преди Струмица в днешна Македония).

През VI век древното селище вече е с разширени римски бани и изградени крепостни стени. През късното средновековие Акве калиде става известен като Терма или Термополис (от гръцки – топъл град).

През XVI век османският султан Сюлейман Великолепни също оценява лечебните качества на водата на това място и изгражда модерен за времето си хамам (турска баня).

Заданието за проектиране обхваща терен от 18 декара, включващи останките от античните терми и турската баня върху тях, и е за градоустройствено решение за територията с експониране на археологията, създаване на музейна експозиция и на посетителски център.

Втората част от заданието бе да се изпълни инвестиционното проектиране и изпълнение на реставрация, консервация, адаптация, експониране и социализиране, което се реализира поетапно, съобразно протичането на археологическите проучвания и финансирането на обекта, като следва:

I. Етап: Проектиране и реализиране на новата чешма за минерална вода на мястото на естествения водоизточник на минерална вода и на оригиналното ѝ местоположение по данни от архивна фотодокументация.

При старата чешма наливането на водата ставаше от три чучура, след като се слезе по шест-седем стъпала на долна кота под нивото на терена.

In the 6th century AD, the ancient settlement already had its Roman baths extended and fortified. During the late Middle Ages, Aquae Calidae became known as the Terma or Thermopolis (from the Greek - warm city).

In the 16th century the Ottoman Sultan Suleiman the Magnificent also appreciated the healing properties of the water in this place and built a modern for its time hammam (Turkish bath).

The design assignment for an area of 18,000 sq.m, including the remains of the ancient baths and the Turkish bath, was looking for an urban planning solution for the territory with archaeology, the creation of a museum exhibition and a visitor centre.

The second part of the assignment was to implement the investment design and implementation of restoration, conservation, adaptation, exposition and socialization, which was realized in stages according to the course of the archaeological investigations and the financing of the site, as follows:

I. Stage: The design and realization of the new mineral water fountain in place of the natural source of mineral water and on its original location according to archive photo documentation.

At the old fountain the water was pumped by three spouts after descending six or seven steps below the ground level.

The new fountain is at ground level with nine spouts. Water filling is mainly done with large plastic bottles or tubes. People draw mineral water, as they do in Sofia from the Central Mineral Baths, Gorna Banya, Knyazhevo, Pancharevo and others. But in Burgas there is only one mineral source for drinking water and the population of the city is about 300 000 people.

During the construction of the fountain, the new archaeological season began, and excavation work continued with the restoration of the Turkish bath.

boyutları ve sayısız odası ile - çok sayıda insan tarafından kullanıldığının bir kanıtıdır (ağırlıklı olarak savaşlarda yaralanan askerler için, termitler askeri bir hastane olarak kullanılıyor, en yakın benzerleri ise Petrich'in batısındaki Bansko köyünde ve Strumica'dan önce günümüzdeki Makedonya'da).

6. yüzyılda antik yerleşim Roma hamamlarını genişletmiş ve kale duvarları inşa etmiştir. Geç Geç Orta Çağlarda, Aquae Calidae Terma veya Termopolis (Yunanca - ılık şehir) olarak bilinir.

16. yüzyılda, Kanuni Sultan Süleyman, buradaki suyun iyileştirici niteliklerini takdir etmiş ve zamanın modern bir hamamı (Türk hamamı) inşa etmiştir.

Tasarım ödevi, antik hamam kalıntıları ve üzerlerindeki Türk hamamı da dahil olmak üzere 18 dekarlık bir alanı kapsamakta olup, arkeoloji sergisi, müze sergisi ve ziyaretçi merkezi ile bölge için bir şehir planlama çözümüdür.

Ödevin ikinci kısmı, arkeolojik araştırmalara ve şantiyenin finansmanına göre kademeli olarak gerçekleştirilen restorasyon, koruma, adaptasyon, sergileme ve sosyalleşmenin yatırım tasarımını ve uygulamasını aşağıdaki gibi gerçekleştirmek olmuştur:

I. Aşama: Maden suyunun doğal su kaynağı ve orijinal konumunun yerine arşiv fotoğraflarının belgelerine göre, yeni maden suyu çeşmesinin tasarlanması ve gerçekleştirilmesi.

Eski çeşmeden su üç musluktan alınabiliyordu, zemin seviyesinin alt kotasına altı-yedi basamak aşağıya inerek.

Yeni çeşme dokuz musluklu, zemin seviyesinde. Su alma çoğunlukla büyük plastik şişeler veya tüpler ile yapılıyor. İnsanlar, Merkez Mineral Hamamın önündeki, Gorna Banya, Knyazhevo, Pancharevo ve

Изглед към банята на Сюлейман Великолепни, реализирана като средище за културни събития и концерти
View of the bath of Suleiman the Magnificent, developed as a venue for cultural events and concerts
Kültürel etkinlikler ve konserler için bir mekan olarak gerçekleştirilen Kanuni Sultan Süleyman hamamının manzarası

Новата чешма е на ниво терен с девет чучура. Водоналиването става главно с големи пластмасови бутилки или туби. Хората черпят минерална вода, както правят софиянци от чешмите пред Централна минерална баня, Горна Баня, Княжево, Панчарево и др. Но в Бургас има само един минерален източник за питейна вода, а населението на града е около 300 000 души.

По време на изграждането на чешмата започна новият археологически сезон, като работата по разкопките продължи едновременно с реставрацията на турската баня.

II. Етап: Проектиране и изграждане на ажурна пиацета над експонираната археологическа структура в зоната на руините на античния бански комплекс „Акве калиде", както и консервация, реставрация, експониране и социализация на турската баня „Сюлейман Кануни капльджа".

Пиацетата е решена с метална конструкция, закалено стъкло и триплекс. Изградена е амфитеатрална сцена на открито с непосредствен визуален контакт за археологическите останки, постигнат с прозрачни подове и стени, което осмисля допълнително функционалността и създава нов живот за мъртвите останки, провокиращо интереса на посетителите да получат нови исторически познания за местността.

Както се очакваше, новите археологически разкрития доведоха до необходимост от промяна на проекта на пиацетата. В западна посока на нивото на римските останки се появи мощна настилка от каменни плочи, елементи на античен колектор и части от зидове. Това наложи преработка на проекта по време на строителство и ново съгласуване в Министерство на културата. Пиацетата бе удължена в западна посока и добавихме допълнителна

II. Stage: Design and construction of a piazzetta over the exposed archaeological structures in the area of the ruins of the ancient bath complex Aquae Calidae, as well as conservation, restoration, exposition and socialization of the Turkish bath "Suleiman Qanuni kapladzha".

The piazzetta is designed with metal construction, tempered glass and triplex. An open-air amphitheatre scene has been built that offers immediate visual contact to the archaeological remains achieved with transparent floors and walls. This solution further reflects the functionality and creates a new life for the dead remains, provoking the interest of visitors to gain new knowledge of the historical area.

As expected, new archaeological discoveries have led to the need to change the project of the piazzetta. In the western direction at the level of the Roman ruins appeared a powerful pavement of stone slabs, elements of antique collector and parts of walls. This necessitated a reworking of the project during the construction phase and new coordination with the Ministry of Culture. The piazzetta was extended to the west and added an extra landing over the remains on the archaeological level.

A serious problem in the realization process was the drainage of the archaeological level from groundwater and rainwater. A system of six drilling pumps were built, which by means of automation lowers and dries the levels below the pedestrian access. This was a difficult and complex activity, as the metal structures had already been installed according to the approved projects.

Suleiman's bath in the archaeological complex Aquae Calidae has been completely restored while preserving the original architectural details, the main materials - stone masonry, plaster and lead coating of the roofs.

The interiors of the bathing hall and the antecham-

diğer çeşmelerden Sofya'lıların yaptığı gibi maden suyu çekiyorlar. Fakat Burgaz'da içme suyu için tek bir mineral kaynağı var, şehrin nüfusu ise yaklaşık 300 000 kişidir. Çeşmenin inşası sırasında yeni arkeolojik sezon başladı ve kazı çalışmaları Türk hamamının restorasyonu ile birlikte devam etti.

II. Aşama: Antik hamam kompleksi „Aquae Calidae" nin kalıntıları sahasında bulunan sergilenmiş olan arkeolojik yapı üzerine ajur örtüsünün tasarımı ve inşasının yanı sıra, orta çağ hamamı „Süleyman Kanuni kaplıca" nın korunması, restorasyonu, sergilenmesi ve sosyalleşmesi.

Örtü, (Piazzet), metal konstrüksiyon, temperlenmiş cam ve tripleks ile çözüm bulmuştur.

Şeffaf zemin ve duvarlarla elde edilen arkeolojik kalıntılar için anında görsel teması olan bir açık hava amfitiyatro sahnesi inşa edilmiş olup, bu da işlevselliğe daha büyük anlam verir ve ölü kalıntılara yeni bir yaşam yaratır ve de ziyaretçilerin ilgisini kışkırtarak, bölgeye dair yeni tarihi bilgi edinmelerini sağlar.

Beklenildiği gibi, yeni arkeolojik keşifler Piazzet'in (örtünün) projesini değiştirme ihtiyacını doğurdu. Roma harabeleri seviyesinde batı yönünde, taş levhalardan oluşmuş güçlü bir kaldırım, antik kollektör unsurları ve duvarlar parçaları ortaya çıkmıştır. Bu, projenin inşaat aşamasında yeniden düzenlenmesini ve Kültür Bakanlığı'nda yeni koordinasyon gerektirdi. Piazzet batıya doğru uzatıldı ve arkeolojik seviyenin kalıntıları üzerine ek bir kare ekledi. Gerçekleşme sürecinde ciddi bir sorun, arkeolojik seviyenin yer altı suları ve yağmur suları drenajıydı. Otomasyon yoluyla yaya erişim seviyesinin altındaki alçakları indiren ve kurutan altı sondaj pompası sistemi kurulmuştur. Bu ağır ve mürekkep bir faaliyet idi, çünkü çelik konstrük-

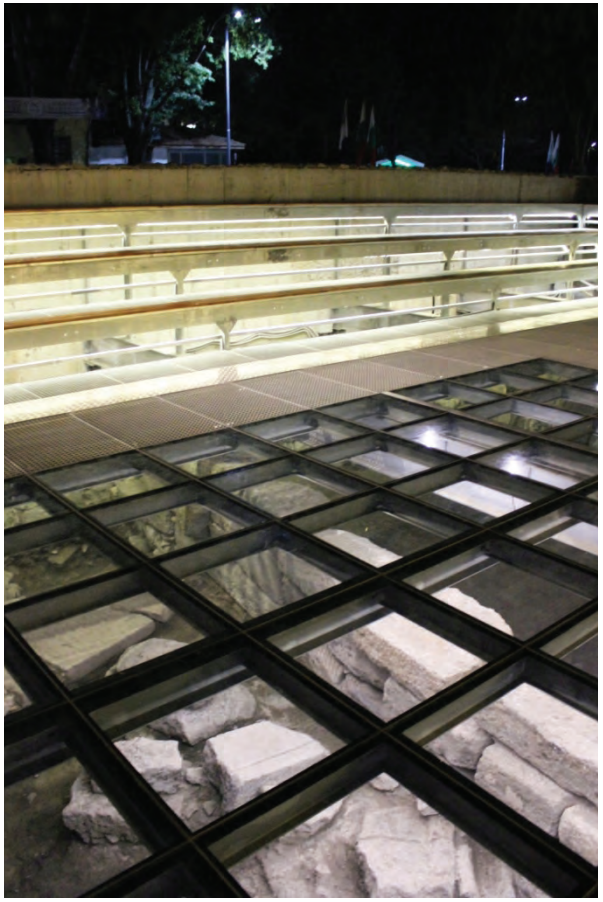

Изглед към експонираните под пиацетата археологически останки
View of the archeological remains exhibited under the piazzetta
Piatset altında sergilenen arkeolojik kalıntıların bir görünümü

Изглед към зона за обществено обслужване
View of the public service area
Kamu hizmeti alanına doğru görünüm

площадка върху останките на археологическо ниво.

Сериозен проблем в процеса на реализация се оказа отводняването на археологическото ниво от подпочвени и дъждовни води. Изгради се система от шест сондажни помпи, които чрез автоматика понижават и изсушават ниските коти под нивото на пешеходния достъп. Това бе тежка и сложна дейност, тъй като голяма част от стоманените конструкции бяха вече монтирани по одобрените проекти.

Банята на Сюлейман Великолепни в археологическия комплекс „Акве калиде" е изцяло реставрирана при съхраняване на оригиналните архитектурни детайли и строителни материали – каменна зидария, мазилка и оловно покритие на покривите.

Интериорите на залата за къпане и предверието са оформени с мрамор и характерни за Ориента керамика и фрески. Повърхностите на пандантивите (вътрешните части на купола) и дъната на ориенталските арки са изпълнени с абстрактен орнамент в духа на средновековната традиция. Автентичността ѝ се подчертава от естествено и художествено осветление.

Добавена е и инсталация за 3D мапинг по повърхността на сферичния купол с окулите (отвори за проветрение).

По одобреното задание за проектиране така реставрираната сграда функционира като Музей на водата. Все пак инфраструктурата, заложена при адаптацията, позволява в изключително редки случаи и със съответното обслужване да се ползва и като баня с басейн и курни с минерална вода.

III. Етап: Благоустрояване в зоната на общественото обслужване – богато озеленена паркова среда с алеи, фонтани, пейки и сграда, помещаваща в

ber are decorated with marble, oriental ceramics and frescoes. The surfaces of the pandinas (the inner parts of the dome) and the bottoms of the oriental arches are decorated with abstract ornaments in the spirit of the medieval tradition. The authenticity is emphasized by natural and artistic lighting.

3D mapping installation has been added using the surface of the spherical dome with eyelets (ventilation holes).

Under the approved design assignment, the restored building functions as a Water Museum. However, the adapted infrastructure allows, in some rare cases and with the corresponding service, to use the swimming pool with mineral water.

III. Stage: The development in the public service area includes rich green area, well-developed park environment with alleys, fountains, benches and a multifunctional building with a shop, café, with outdoor spaces with a view to the bath and the archaeological structures.

An alley network of the park has been developed, which is in line with the main axis of movement to the various nearby sites. The existing large-scale tree vegetation and the Juniperus sabina array were preserved. Planting new types of deciduous and coniferous trees as well as hedges along the perimeter of the alleys was planned. In the grass fields, "solitary" accents with decorative shrubs and flower beds have been envisioned. At the reception square, an existing cypress tree was preserved surrounded by a green area. 3 fountains were planned to enrich the park environment.

The building of the store and cafeteria is one-storey, rectangular with a sloping roof and a covered terrace for the needs of the cafe in the warm months.

During the construction many architectural details

siyonların büyük bir kısmı onaylanmış projeler çerçevesinde artık kurulmuştu.

Arkeolojik kompleksi „Aquae Calidae" de Kanuni Sultan Süleyman ,ın hamamı görkemli bir şekilde, orijinal mimari detaylar, ana matrisler - taş duvarlar, sıvalar ve çatıların kurşun kaplamaları muhafaza edilerek tamamen restore edilmiştir. Banyo salonu ve antre iç düzenleri mermer ve oryantal seramik ve fresklerle dekore edilmiştir. Pandinaların (kubbenin iç kısımları) yüzeyleri ve oryantal kemerlerin tabanları, ortaçağ geleneğinin ruhu içinde soyut bir süsle doludur. Otantıkliği doğal ve sanatsal aydınlatma ile vurgulamaktadır. Ayrıca, delikli küresel kubbe yüzeyine (havalandırma delikleri) 3D boyutlu bir haritalama kurulumu ilave edilmiştir. Onaylanan tasarım ödevi altında, restore edilen bina Su Müzesi olarak işlev görmektedir. Her şeye rağmen, adaptasyon esnasında altyapının kurulumu, son derece nadir durumlarda ve ilgili servisle, maden suyu ile kurnalı ve yüzme havuzu olan hamam olarak kullanılmasına izin vermektedir.

III. Aşama: Kamu hizmeti alanında imarat - zengin yeşillendirilmiş peyzajlı ve iyi geliştirilmiş park alanı, etrafı ağaçlandırılmış yollar, şadırvanlar, banklar ve bir dükkan, açık hava konsomasyonu temin eden, banyo ve arkeolojik yapılarının manzarasına bakış açısı olan kafeteryası mevcut bir bina. Parkın, yakınlardaki çeşitli yerlere ana hareket eksenleri ile aynı doğrultuda olan ara yol ağı geliştirildi. Büyük boyutlu ağaç nebatat ve "Juniperus sabina" ağaç kitlesi korunmuştur. Yeni Yaprak döken ve iğne yaprakli ağaçlar, ve yolların çevresi boyunca canlı çit (çalılıklar) dikilmesi planlanmıştır. Çimenli kütlelerde, dekoratif çalılar ve renkli salonları olan „soliter" aksanlar tasarlanmıştır. Resepsiyon meydanında yeşil bir alanla çevrili mevcut bir selvi korunmuştur.

Изглед от старата чешма
View from the old fountain
Eski çeşmeden görüntü

себе си магазин с кафетерия, с места за консумация на открито, с поглед към Банята и археологическите структури.

Разработена е алейна мрежа на парка, която е съобразена с основните оси на движение към различните обекти в близост. Запазена е съществуващата едроразмерна дървесна растителност и масива от „Юниперус сабина". Предвидено е засаждане на нови видове широколистни и иглолистни дървета, както и жив плет по периферията на алеите. В тревните масиви са замислени „солитерни" акценти с декоративни храсти и цветни партери. На Приемния площад е запазен съществуващ кипарис, ограден в зелена площ. За обогатяване на парковата среда са предвидени 3 фонтана.

Сградата на магазина и кафетерията е едноетажна, правоъгълна със скатен покрив и покрита тераса за нуждите на кафенето през топлите месеци.

По време на строителството бяха изработени множество архитектурни работни детайли, осигуряващи реализацията на цялостния облик на обекта.

Трите етапа на реализация на проекта са завършени последователно и последният от тях – посетителски център и парк, е приет през март 2016 г.

IV. Етап: Съгласно общата концепция за експониране и социализация на комплекса на следващ етап следва да се реализира Археологически музей и реплика на римска баня.

Те са проектирани източно от турската баня и разкритата археология. Главният подход е осигурен от югоизток чрез пешеходен площад. Репликата на римска баня е разположена в сутерена и има независим вход от север. Достъпът се осъществява посредством стълби от приемния площад и пешеходна експозиционна алея на ниво археология.

Изглед към магазин и кафетерия
Shop and cafeteria
Dükkan ve kafeterya manzarası

were created, ensuring the realization of the overall appearance of the site.

The three stages of the implementation of the project were completed in sequence and the last of them - a visitor centre and a park was adopted in March 2016.

IV Stage - **upcoming**: According to the general concept of exhibition and socialization of the complex, the next stage includes the construction of an Archaeological Museum and a Roman bath replica.

They are designed east of the Turkish bath and the revealed archaeology. The main entrance to it is provided from the Southeast through a pedestrian area. The Roman bath is located in the lower floor and has an independent entrance from the north. The access

Park ortamını zenginleştirmek için 3 şadırvan planlanmaktadır. Dükkan ve kafeterya binası tek katlı, eğimli bir çatıya sahip dikdörtgen ve sıcak aylarda kafenin ihtiyaçları için kapalı bir terası vardır. İnşaat sırasında birçok mimari iş detayları yapılmış ve sitenin genel görünümünün gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Projenin uygulanmasının üç aşaması sırayla tamamlandı ve sonuncusu - bir ziyaretçi merkezi ve bir park Mart 2016'da kabul edildi.

IV. Aşama-gelecektekiler: Kompleks ile ilgili sergi ve sosyalleşme genel konsepsiyona göre, daha sonraki aşamada Arkeoloji Müzesi ve Roma hamamı kopyası gerçekleştirilecektir. Onlar, Türk hamamının ve keşfedilmiş arkeolojinin doğusuna tasarlanmıştır. Ana yaklaşım, bir yaya meydanı aracılığıyla Güneydoğu tarafından sağlanmaktadır. Roma Hamamı kopyası

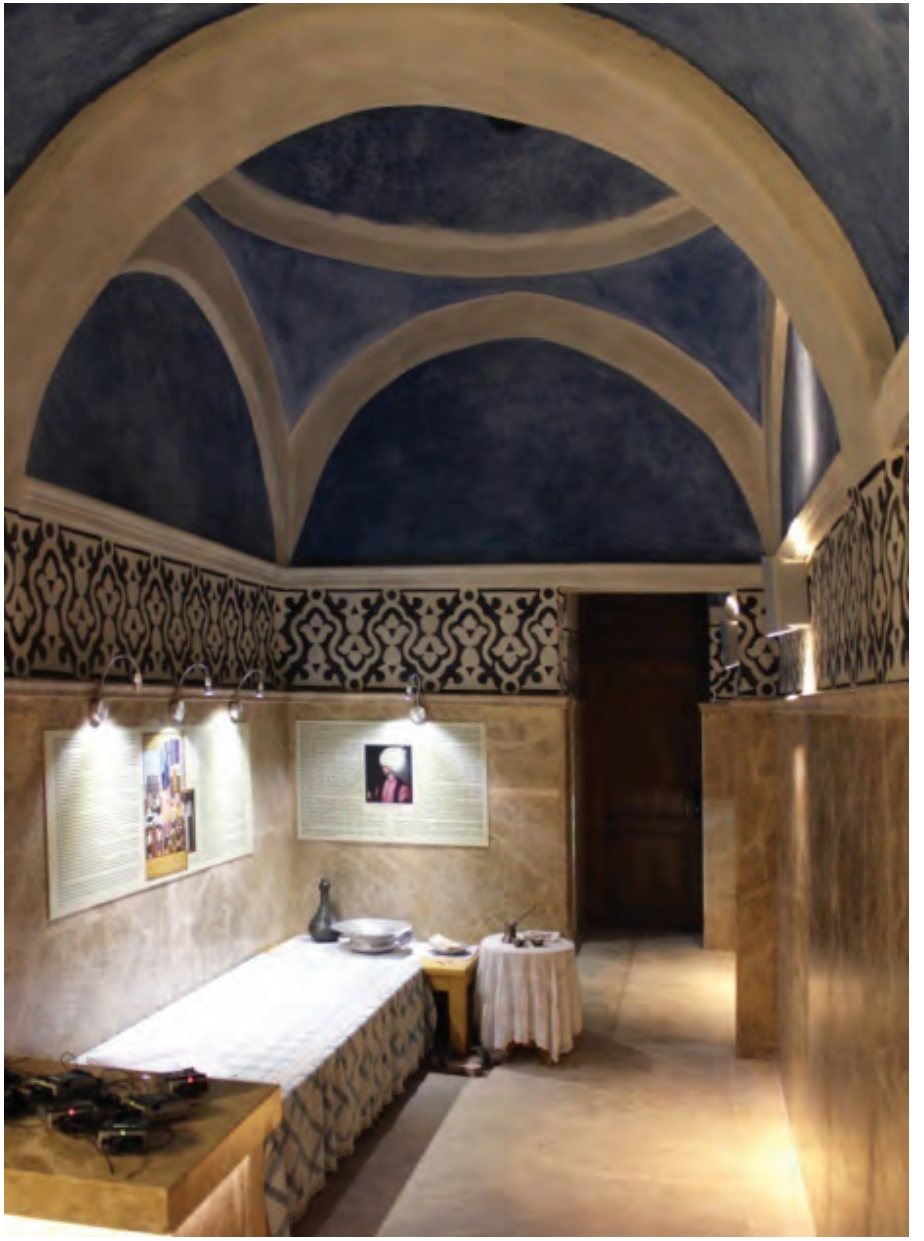

Изглед от предверието на турската баня
View from the Turkish bath's vestibule
Türk hamamı girişinden görünüm

Банята на Сюлейман Великолепни след реставрацията
The bath of Suleiman the Magnificent after the restoration
Muhteşem Süleyman'ın hamamı restorasyondan sonra

Изглед към експонираните под пиацетата археологически останки
View of the archeological remains exhibited under the piazzetta
Piatset altında sergilenen arkeolojik kalıntıların bir görünümü

Достъпът на лица в неравностойно положение е осигурен посредством рампи и пешеходни алеи, осигуряващи цялостно наблюдение на разкритите археологически структури.

Проучванията на това място разкриха зид с дебелина от 2,50 м. Датирането му се отнася към VII или VIII в. в западната му част и X - XI в. в източната му част, като от изток е от повторно използвани квадри.

Височината му намалява в посока на запад. От юг и от север на зида са разкрити малки постройки, вероятно стопански помещения.

Поетапно се разкриха нови археологически структури, които наложиха известни промени в първоначалната обща концепция за експониране и социализация на комплекса.

След окончателното приключване на археологическите проучвания ще се направи анализ и оценка на проучената територия и разкритите археологически структури и ще се вземе решение за най-добрия начин, по който те ще се експонират в контекста на общата концепция за експониране и социализация.

След изпълнението на първите три етапи от проекта целият исторически обект се превърна в модерен културно-туристически център – една интересна и привлекателна дестинация за туристи и посетители. Реализирането на проектното предложение допринася за подобряването, обновяването и развиването на туристическите атракции в община Бургас и популяризирането ѝ като място на древна култура.

will be succeeded by stairs from the reception square and the pedestrian exhibition route at the level of the archaeology. The access for people with disabilities is ensured through ramps and pedestrian alleys, giving them the opportunity for complete observation of the discovered archaeological structures.

The studies at this place revealed a wall with a thickness of 2.50 m. It is dated back to the 7th or 8th c. in the western part, and the 10th-11th c. in its eastern part, as from the east have re-used quadric stones.

The height of the wall decreases to the west. From the south and north of the wall, small buildings have been revealed that were probably business premises.

New archaeological structures were gradually discovered, which caused some changes to the initial general concept for exposition and socialization of the complex.

After the final completion of the archaeological research, an analysis and assessment of the studied territory and the discovered archaeological structures will be made in order to decide, which is the best way for them to be exhibited under the context of the general concept.

After the first three stages of the project, the entire historical site has become a modern cultural and tourist centre - an interesting and attractive destination for tourists and visitors. The implementation of the project proposal contributes to the improvement, renovation and development of tourist attractions in the Municipality of Burgas and its popularization as a place of ancient culture.

“As an architect and restorer, I appreciate the rare chance of working on this unique site filled with cultural monuments that tell of historical epochs from ancient times to this day and fill us with pride and dignity for the significant place our ancestors occupy in the history of civilization.”

bodrum katında yer alır ve kuzeyden bağımsız bir girişi vardır. Erişim, resepsiyon meydanından ve arkeoloji seviyesindeki yaya sergi şeridinden merdivenlerle yapılmaktadır. Dezavantajlı insanlara (özürlülere) erişim, keşfedilen arkeolojik yapıların tam olarak gözlemlenmesini sağlayan, rampalar ve yaya yolları ile sağlanmaktadır. Şu anda, yeni inşa edilecek binanın sınırları içinde, son aşamada bulunan, arkeolojik araştırmaları devam etmektedir. 2.50 kalınlığında bir duvar ortaya çıkarılmıştır. Tarihlenmesi 7. veya 8. yüzyıl Batı kısmında ve X-XI yüzyıl Doğu kısmında ve doğu kısmında tekrar kullanılan kare levhalardan yapılmıştır. Duvarın yüksekliği batıya doğru azalmaktadır. Binanın güneyinde ve kuzeyinde, büyük olasılıkla iş yerleri olan küçük binalar ortaya çıkarılmıştır. Adım adım yeni arkeolojik yapılar keşfedildi, bu da başlangıçtaki kompleksin sergileme ve sosyalleşme genel konsepsiyonunda bazı değişiklikler gerektirdi.

Arkeolojik araştırmanın son tamamlanmasından sonra, incelenen bölgenin ve keşfedilen arkeolojik yapıların analizi ve değerlendirmesi yapılacak ve sergileme ve sosyalleşme genel konsepsiyon kapsamında en iyi şekilde sergilenmeleri kararı verilecektir. Projenin ilk üç aşamasının tamamlanmasından sonra, tüm tarihi site, turistler ve ziyaretçiler için ilginç ve çekici bir turistik yer olan, modern bir kültür ve turizm merkezi haline geldi. Proje teklifinin uygulanması, Burgaz Belediyesi’ndeki turistik atraksiyonlarının iyileştirilmesi, yenilenmesi ve geliştirilmesine ve antik kültürün bir yeri olarak popülerleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Bir mimar ve restoratör olarak, antik çağlardan günümüze kadar tarihsel dönemleri anlatan kültürel değerlerle dolu, bu eşsiz sitede çalışmanın nadir şansını takdir ediyorum ve atalarımızın medeniyet tarihinde işgal ettiği önemli yer için gurur ve onur duyuyorum.

ВЕСЕЛА ХРИСТОВА

ТУРИСТИЧЕСКИ КОМПЛЕКС „АКВЕ КАЛИДЕ“

VESELA HRISTOVA

THE TOURIST COMPLEX AQUAE CALIDAE

VESELA HRISTOVA

TURİSTİK KOMPLEKSİ AQUAE CALIDAE

Туристически комплекс „Акве калиде“ е открит на 18 септември 2015 г.

Местоположение

Туристически комплекс „Акве калиде” е разположен на комуникативно място, само на 16 км от центъра наБургас, между кварталите Ветрен и Банево, и на 3 км от вход-изхода на АМ „Тракия”. Комплексът се намира в началото на парк Минерални бани. До мястото може се да достигне с кола, туристически автобус или градския траспорт. В непосредствена близост до комплекса има изграден удобен паркинг.

Комплексът

ТК „Акве Калиде“ включва интерактивната музейна експозиция, която представлява реставрирана баня от XVI в.; амфитеатър с 200 места; мултифункционална сграда с кафетерия, информационен център, магазин за сувенири, и детски кът; парково пространстви със зеленина, фонтани и паркова мебел и детска площадка с увеселителни уреди и беседка.

Археологически структури

В Туристически комплекс „Акве калиде” посетителите имат възможност да се запознаят с разкритите останките от най-дълго използвания бански комплекс на Балканския полуостров. Лечебните свойства на минералната вода, извираща

The Tourist Complex Aquae Calidae was officially opened on September 18, 2015.

Location

The TC Aquae Calidae is situated in a communicative place only 16 km from the city centre of Burgas, between the districts of Vetren and Banevo and 3 km from the entrance/exit of A1 Trakia motorway. The tourist complex is located at the beginning of the Park Mineralni bani. It can be reached by car, coach or public city transport. There is a convenient parking area in the immediate proximity.

The Complex

TC Aquae Calidae includes an interactive museum exposition, which is a restored 16th century public bath, amphitheater with 200 seats, a multifunctional building with a café, an information center, a souvenir shop and a kids area, green park with fountains, leasure zone and a children's playground with amusement facilities and a gazebo.

Archaeological structures

In TC Aquae Calidae, visitors have the opportunity to view the remains of the longest used bath complex on the Balkan Peninsula. The healing properties of the mineral water spring here have been used by people from the time before Christ to this day. Among the preserved ancient buildings are the apodytarium, built of huge stone blocks, a cold pool and various auxiliary rooms. The revealed medieval archeological structures are from

Aquae calidae Turistik Kompleksi 18 Eylül 2015'te açılmıştır.

Mevki

Aquae calidae Turistik Kompleksi, Burgaz'ın merkezine sadece 16 km uzaklıkta, Vetren ve Banevo mahalleleri arasında ve Trakia Otoyolu'nun giriş-çıkışına 3 km uzaklıkta, iletişimsel bir konumda yer almaktadır. Kompleks, Mineral Banyoları Parkı'nın başında bulunur. Araba, otobüs veya şehir ulaşımıyla ulaşılabilir. Kompleksin hemen yakınında uygun bir park alanı bulunmaktadır.

Kompleks

Aquae calidae Turistik Kompleksi restore edilmiş bir 16. yüzyıl hamamını temsil eden interaktif müze sergisini içerir; 200 koltuklu amfitiyatro; kafe, bilgi merkezi, hediyelik eşya dükkanı ve çocuk oyun alanı içeren çok fonksiyonlu bir bina; yeşillikler, çeşmeler ve park mobilyalarına sahip park alanları ile eğlence tesisleri ve çardak içeren bir çocuk oyun alanı.

Arkeolojik strüktürler

Aquae calidae Turistik Kompleksinde Ziyaretçiler, Balkan Yarımadası'ndaki en uzun kullanılan banyo kompleksinin kalıntıları hakkında bilgi edinme fırsatına sahipler. Buradaki maden suyu kaynağının iyileştirici özellikleri, insanlar tarafından Mesih'ten önce günümüze kadar geçen zaman tarafından kullanılmıştır. Antik yapılardan korunmuş olanlar - büyük taş bloklardan inşa edilmiş apoditarium (antechamber), soğuk havuz ve çeşitli yardımcı odalar. Keşfedilen ortaçağ arkeolojik yapıları, Ban-

тук, са се използвали от хората от времето преди Христа до ден днешен. От античните градежи са запазени – аподитериум (преддверие), изграден от огромни каменни блокове, студен басейн и различни помощни помещения. Разкритите средновековни археологически структури са от най-външната стена на банския комплекс и различни жилищни сгради около него. Тук може да се наблюдава „на живо“ и работата на екипа археолози, които продължават проучванията на обекта.

Интерактивна музейна експозиция

Тя е разположена в реставрирана сграда на баня, построена през XVI в., и в нея са експонирани редица находки, намерени при археологическите проучвания на място и в района на Минералните бани. В преддверието на помещението с басейна е уредена възстановка на кът за почивка от османско време. Историята на Акве калиде е разказана по един модерен и иновативен начин чрез 3D прожекция, която се представя в подкуполното пространство. За прожекцията е използван т.нар. метод – 3D мапинг, който позволява прожектирането върху различни неплоски повърхности. На всеки посетител се предоставя индивидуално устройство, което възпроизвежда звука към филма на осем различни езика – български, английски, руски, немски, чешки, полски, турски или френски език. Образите, текстът и музиката са специално създадени и разработени за Туристически комплекс „Акве калиде”.

the outermost wall of the bath complex and various residential buildings around it. Here you can see “live” the work of the archaeologists who continue the research of the site.

Interactive museum exposition

It is located in the restored Ottoman bath built in the 16th century. Museum exposition inside it features a number of finds discovered duing archeological excavations on the spot or in close proximity. In the vestibule of the great hall with the pool there is a restored resting place from the Ottoman times. The

yo kompleksinin en dış duvarından ve etrafındaki çeşitli konut yapılarından oluşur. Burada “canlı olarak” ve sahadaki araştırmaya devam eden arkeolog ekibinin çalışmalarını görebilirsiniz.

İnteraktif müze sergisi

Sergi, 16. yüzyılda inşa edilmiş, restore edilmiş bir banyo binasında yer almaktadır ve arkeolojik araştırmalarında bu yerde ve Mineral Banyoları alanında bulunan birçok buluntu sergilenmiştir. Yüzme havuzlu odanın ön odasında, Osmanlı döneminden kalma bir dinlenme yeri restore edilmiştir. Aquae calidae’nin

Външни пространства

Комплексът разполага с кафене с 40 места на закрито и 42 места на открито, което позволява провеждането на различни събития. На територията на „Акве калиде" се намира и магазин за сувенири, както и детски кът подходящ за най-малките посетители. Пред реставрираната баня музей е изграден амфитеатър с 200 седящи места и открита сцена, което дава възможност да се провеждат различни концерти, театрални постановки и други събития. Информация за историята на Акве калиде се представя на четири езика чрез аудио озвучаване на амфитеатъра, както и на информационни табла.

Точка за виртуална реалност

Електронният продукт за наблюдение на виртуална реалност е разработен за Акве калиде. Пред амфитеатъра и сградата на банята музей е разположена „точката" за наблюдение. С електронно устройство може да се визуализира средновековният обект, който се е намирал там, където е застанал посетителят. Мястото е обозначено и предоставя точни указания за изтегляне на електронно приложение. Освен визуализиране, приложението дава възможност за избор на език – български, руски, английски или немски, на който звучи аудио информация.

story of Aquae Calidae is narrated in a modern and innovative way through a 3D projection that is presented on the walls under the dome. The screening uses the so-called 3D mapping that allows projection on various non-flat surfaces. Each visitor is provided with an individual device that reproduces the sound of the film in eight different languages - Bulgarian, English, Russian, German, Czech, Polish, Turkish or French. Images, text and music are specially designed and developed for TC Aquae Calidae.

Outdoors

The complex has a café with 40 indoor seats and 42 outdoor seats, which allows for various events to be carried out here. Inside the multifunctional building visitors will find a souvenir shop and a playing area suitable for small children. A 200-seat amphitheater with an open-air stage is set up in front of the restored bath and museum, allowing the performance of attractive concerts, theater and other events. Information on the history of the ancient Aquae Calidae is presented in four languages through the audio system of the amphitheater as well as information boards.

Point of virtual reality

A virtual reality application was developed specially for Aquae Calidae. In front of the amphitheater and the building of the old bath and museum is located a "view point". A mobile device under Android or IOS can visualize the medieval site that was where the visitor stood. The "viewpoint" is indicated and provides accurate instructions for downloading the application from Google or Apple App Store. In addition to visualization, the application allows you to choose a language - Bulgarian, Russian, English or German with audio information.

hikayesi, kubbe altında sunulan bir 3D projeksiyonla modern ve yenilikçi bir şekilde anlatılıyor. Projeksiyon için - çeşitli düz olmayan yüzeylerde projeksiyona izin veren 3D- maping yöntem kullanılmaktadır. Her bir ziyaretçiye, filmin sesini sekiz farklı dilde, Bulgarca, İngilizce, Rusça, Almanca, Çekçe, Lehçe, Türkçe veya Fransızca olarak nakleden tek bir cihaz verilir. Görüntüler, metin ve müzik, Aquae calidae Turizm kompleksi için özel olarak tasarlanmış ve geliştirilmiştir.

Açık alanlar

Kompleksin içinde, çeşitli etkinlikler için izin veren 40 koltuklu kapalı alanı ve 42 koltuklu açık alanlı kafe vardır. Aquae calidae topraklarında bir hediyelik eşya dükkanı ve en küçük ziyaretçiler için uygun bir çocuk oyun alanı vardır. Restore edilmiş banyo müze önünde açık hava tiyatrosu ile 200 kişilik bir amfi tiyatro inşa edilmiştir, bu da çeşitli konserler, tiyatro yapımları ve diğer etkinliklerin gerçekleşmesini sağlar. Aquae calidae tarihine ilişkin bilgiler, dört dilde, anfitiyatro ses sistemi ve bilgi panoları aracılığıyla sunulmaktadır.

Sanal gerçekliğin noktası

Sanal gerçekliği izlemek için elektronik sanal ürünü Aquae calidae için geliştirilmiştir. Amfi tiyatro ve banyo müze binası önünde gözlem "noktası" bulunur. Bir elektronik cihaz ile, ziyaretçinin durduğu yerde bulunmuş olan ortaçağ eseri görselleştirilebilir. Konum belirtilmiştir ve elektronik uygulamayı indirmek için tam doğru talimatları temin eder. Görselleştirme dışında, uygulama, ses bilgilerinin çalındığı bir dil - Bulgarca, Rusça, İngilizce veya Almanca'yı seçmenize izin verir.

AC
AQUAE
CALIDAE

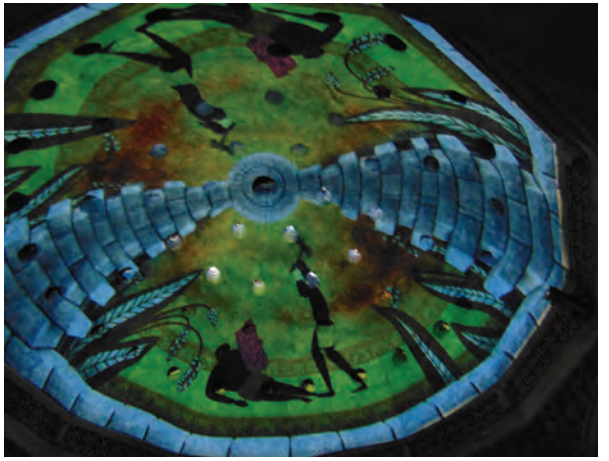

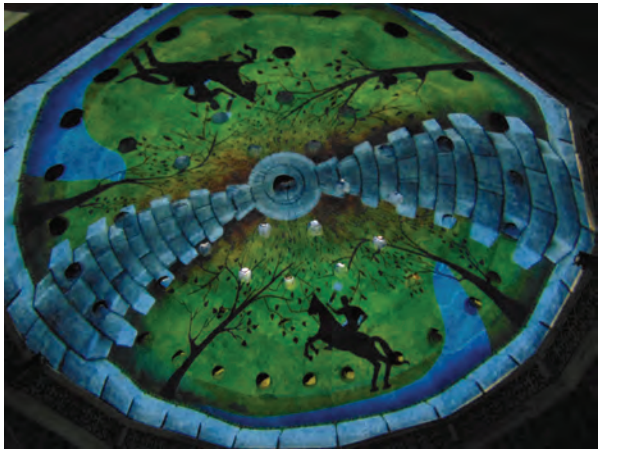
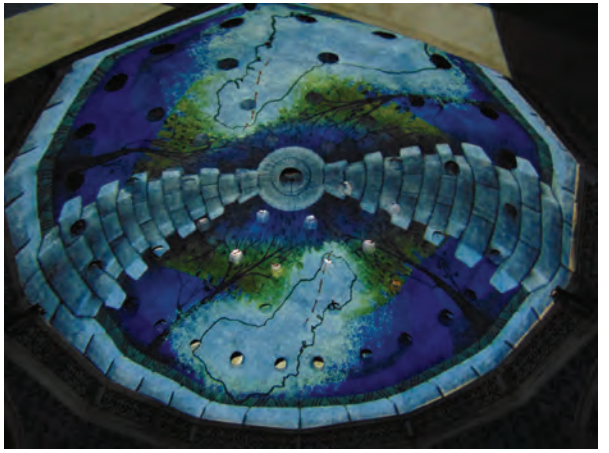

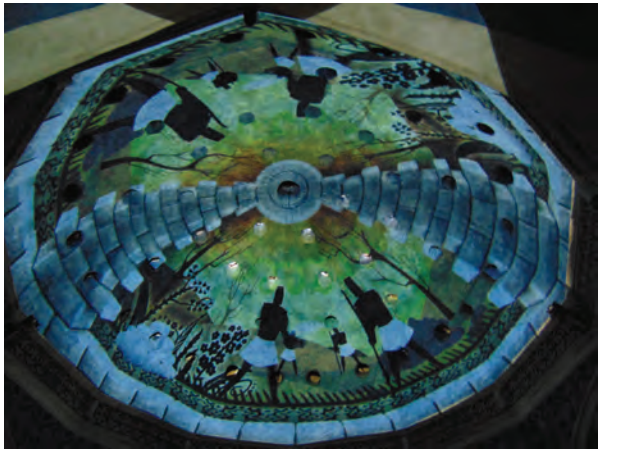

ЗЕКЕРИЯ КУРТУЛМУШ

КЪРКЛАРЕЛИ

ZEKERIYA KURTULMUSH

KIRKLARELI

ZEKERIYA KURTULMUŞ

KIRKLARELİ

Кърклареди се намира в северозападната част на района на Мраморно море. На север граничи с България, на запад е Одрин, на юг с Текирдаг, на югоизток с Истанбул, на изток с Черно море и заема площ от 6510 кв.км. Към края на 2017 г. жителите му наброяват 356 050 души.

През римския период областта е известна като Vrisium, Verisse, Verisa, Nerissa. През византийския период получава името Саранта Еклесиес (Saranta Ekklesies). През пролетта на 1363 г. (при управлението на султан Мурат I) турските орди под ръководството на Демирташ паша влизат в областта и така в региона започва турското владичество. Името отново бива променено и става Кърккклисе, Кърккнисе.

В един стих в книгата за Кърклар Баба Дергахъ се казва: „Четиридесет човека паднаха жертва на това място. С това име се прослави този град".

Заради този стих той се споменава като Кърк Кимесне. В края на XIX в. в чест на Сюлейман паша градът бива наречен и Пашаили. На 20 декември 1924 г. с решение на Великото народно събрание на Турция, в памет на 40 паднали в боя войници в битката при завземане на града през пролетта на 1363 г., той приема името Кърклареди .

Праисторически култури в Кърклареди (разкопките в Ашагъпънар и Канлъгечит)

Кърклареди заема стратегическо положение на пътя, който свързва Близкият изток с Анадола и Балканите с Европа. Това географско положение на региона същевременно определя и значимостта му от гледна точ-

Kirklareli is located in the north-western part of the Marmara Sea area. To the north it borders Bulgaria, to the west is district Edrine, to the south Tekirdag, to the southeast Istanbul and to the east the Black Sea. The district covers an area of 6,510 sq. km. According to data from the end of 2017, the local population was 356,050 people.

During the Roman period the area was known as Vrisium, Verisse, Verisa, Nerissa. During the Byzantine period, it was named Saranta Ekklesies. In the spring of 1363 (under the rule of Sultan Murat I), the Turkish hordes led by Demirtaş Pasha entered the area and thus the Turkish domination began. The name was changed again and became Kirkklise, Kirkknise.

In a verse in the book about the Kirklar Dergah Baba says, "Forty casualties fell on this place. The city became known with this name. "

Because of this verse, the city is mentioned as Kirk Kimesne. At the end of the 19th century, in honour of Suleiman Pasha, the city was also called Pashailli. On December 20, 1924, with the decision of the Grand National Assembly of Turkey, in memory of 40 soldiers fallen into battle during the conquest of the city in the spring of 1363, the name Kirklareli was accepted.

Prehistoric cultures in Kirklareli (Asagipinar and Kanligecit excavations)

Kirklareli occupies a strategic position on the road that links the Middle East with Anatolia and the Balkans with Europe. This geographic location of the region also determines its significance in terms of cultural and historical heritage. The Prehistoric Faculty of the Istanbul University has been researching since 1980 various places in the Kirklareli region

Kırklareli; Marmara Bölgesinin Kuzeybatısında yer almakta, Kuzeyde Bulgaristan, Batıda Edirne, Güneyde Tekirdağ, Güneydoğuda İstanbul, Doğuda Karadeniz ile sınır oluşturmakta ve 6550 Km. lik bir alana sahiptir. 2017 yılı sonu itibariyle toplam 356.050 kişilik bir nüfusa sahiptir.

İlimiz Romalılar Döneminde Vrisium, Verisse, Verisa, Nerissa olarak bilinmektedir. Bizanslılar Döneminde Saranta Ekklesies adını almıştır. 1363 yılının ilkbaharında (Padişah I. Murat Hüdavendigâr Dönemi) Demirtaş Paşa komutasındaki Türk orduları ilimize girmiş, böylece yörede Türk hakimiyeti başlamıştır. Bizanslılar dönemindeki ismi olan Saranta Ekklesies, Türk hakimiyeti ile birlikte değiştirilmiş ve Kırkklise, Kırkknise olarak anılmıştır.

Kırklar Baba Dergâhı'nda bulunan kitabedeki

"Kırk Kimesne şehit oldu bu yerde

Bu nam ile anılmıştır bu belde" beyitinden dolayı da Kırk Kimesne olarak anılmıştır. 19. y.y. sonuna doğru ise, Rumeli'nin fethedilmesinde önemli mesafeler kat eden Süleyman Paşa'ya izafeten Paşaili olarak ta anılmıştır. 20 Aralık 1924 tarihinde TBMM kararı ile, 1363 yılının ilkbaharında şehrin alınması sırasında mücadele edip şehit düşen 40 yiğit askerin anısına Kırklar İli anlamında "Kırklareli" ismini almıştır.

Kırklareli'nin Tarih Öncesi Kültürleri (Aşağıpınar ve Kanlıgeçit Kazıları)

Kırklareli; Yakındoğu ile Anadolu'yu Balkanlar ile Avrupa'ya bağlayan yolun üzerinde stratejik bir konuma sahiptir. Bölgenin bu coğrafi konumu aynı zamanda kültür tarihi açısından taşıdığı önemi de belirler. Bu nedenle Anadolu uygarlıklarının

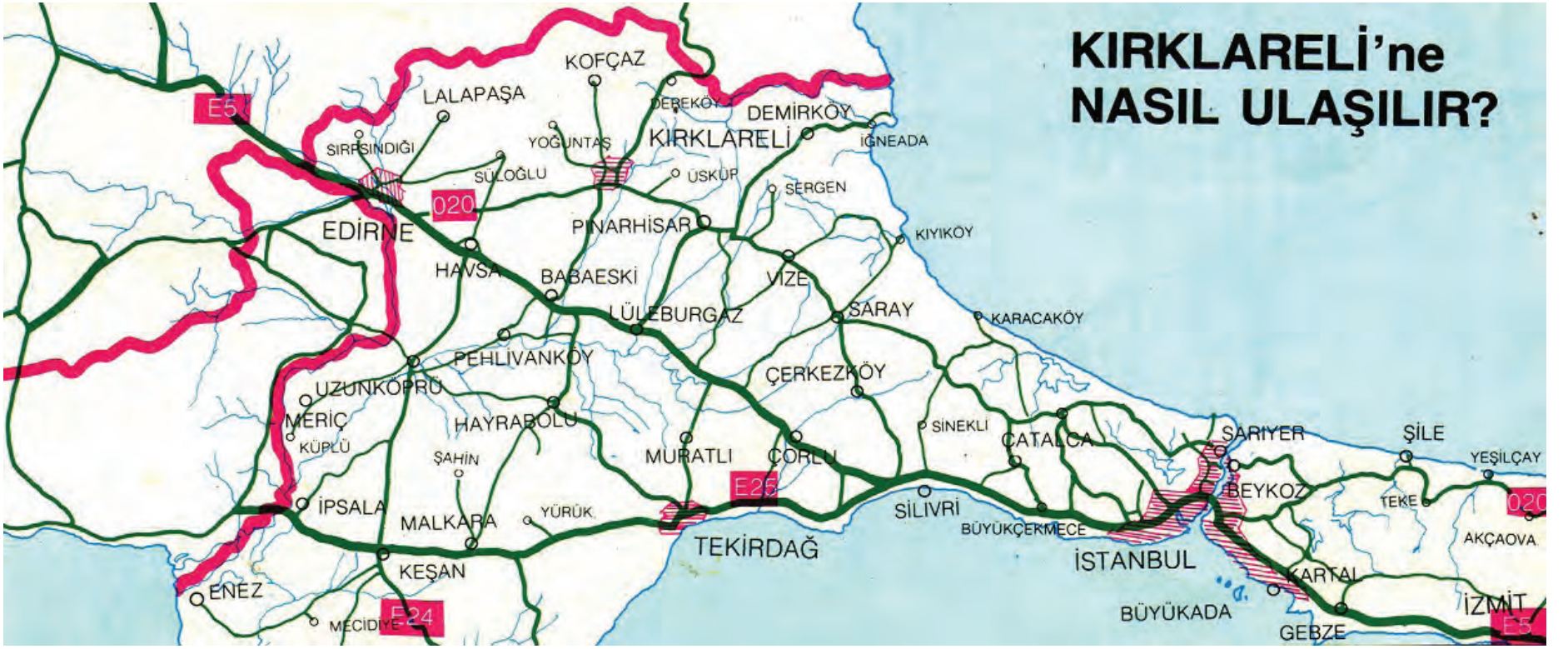
KIRKLARELİ'ne
NASIL ULAŞILIR?
KOFÇAZ
LALAPAŞA
DEREKÖY
DEMİRKÖY
KIRKLARELİ
İĞNEADA
SIRPSINDIĞI
YOĞUNTAŞ
SÜLOĞLU
ÜSKÜP
SERGEN
E5
020
EDİRNE
PINARHİSAR
KIYIKÖY
HAVSA
BABAESKİ
VİZE
LÜLEBURGAZ
SARAY
KARACAKÖY
PEHLİVANKÖY
ÇERKEZKÖY
UZUNKÖPRÜ
MERİÇ
KÜPLÜ
HAYRABOLU
SİNEKLİ
ÇATALCA
SARIYER
ŞİLE
YEŞİLÇAY
ŞAHİN
MURATLI
ÇORLU
E25
BEYKOZ
TEKE
İPSALA
MALKARA
YÜRÜK
SİLİVRİ
BÜYÜKÇEKMECE
AKÇAOVA
TEKİRDAĞ
İSTANBUL
KEŞAN
KARTAL
ENEZ
BÜYÜKADA
İZMİT
MECİDİYE
E24
GEBZE
E5

ка на културно-историческото наследство. Праисторическият факултет на Истанбулския университет от 1980 г. прави проучвания на различни места в района на Къркларели в търсене на следи от праисторическите културни връзки между двата континента, за да докаже как и по какъв начин анадолските цивилизации са се настанили в европейските земи. В този контекст, между 1980-1993 г. цялата област е изцяло сканирана, като са идентифицирани стотици селища и паметници от различни периоди.

През 1993 г. турското министерство на туризма и културата заедно с немски археологически институти и Истанбулския университет, с участието на български, словашки и испански учени, започва обширни археологически разкопки в южните части на региона, в района на Долен Пънър и Канлъ Гечит, които продължават и понастоящем.

При археологическите разкопки, извършвани непрекъснато от 1993 г. в района на Долен Пинар, южно от областния център Къркларели, са открити следи от най-старите земеделски общества в региона, пренесли селскостопански и селищен опит от Анадола в Тракия преди 8200 години. Находките, свързани с първите основи на цивилизацията на европейския континент, са посрещнати с голям интерес от научния свят. Селището Долен Пинар, след като непрекъснато просъществува 2000 години, е изоставено преди около 6200 години.

Извършено е проучване и на Kanlı Geçit Mevkii. Тук отново е открито едно селище, съвременно на Троя, съществувало преди 4600 години.

В рамките на проекта се полагат усилия получените резултати да се доведат до знанието на широк кръг от обществеността.

Идентифицирането на селището Долен Пъ-

for traces of prehistoric cultural ties between the two continents to understand how Anatolian civilizations have settled in the European lands. In this context, between 1980 and 1993, the whole area was completely scanned, identifying hundreds of settlements and monuments from different periods.

In 1993, the Turkish Ministry of Tourism and Culture together with German archaeological institutes and the Istanbul University, with the participation of Bulgarian, Slovak and Spanish scientists, began extensive archaeological excavations in the southern parts of the region, in the area of Asagipinar and Kanligecit, which are still ongoing.

The archaeological excavations carried out continuously since 1993 in the region of Asagipinar, south of Kirklareli district centre, have revealed traces of the oldest agricultural communities in the region that have transferred agricultural and village experience from Anatolia to Thrace 8200 years ago. Findings related to the earliest evidences of civilization on the European continent are met with great interest from the scientific world. The village of Asagipinar, after a continuous existence for 2000 years, was abandoned ca. 6,200 years ago.

A study was also carried out by Kanlı Geçit Mevkii, which found a settlement from the time of Troy, that existed 4600 years ago.

Within the project, efforts are being made to bring results to a wide audience.

The identification of the Asagipinar as a cornerstone of the process of forming European civilization and the assessment of the findings that excited the scientific world, reflects on Kirklereli' socio-economic development as well as provide knowledge of urban planning, which is one of the main goals of the project..

In this context, work is being done to build a modern research and development centre in the village of Ahmetche. Ever since 1993, the excavations continue during the months July and August together

Avrupa topraklarına nasıl ve ne şekilde geçtiğinin İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı tarafından 1980 yılından bu yana Kırklareli İli'nin çeşitli yerlerinde sürdürülen arazi çalışmaları, tarih öncesi çağlarda iki kıta arasındaki kültür ilişkilerinin belgelerini bulmak amacıyla sürdürülmektedir. Bu bağlamda, 1980-1993 yılları arasında İl'in tümünü kapsayan alan taraması yapılmış, çeşitli dönemlere ait varlığı daha önceden bilinmeyen yüzlerce yerleşim yeri, anıt tespit edilerek ilin kültür envanteri oluşturulmuştur.

1993 yılında Bakanlığımız, Alman Arkeoloji Enstitüleri ve İstanbul Üniversitesi ile birlikte, Bulgar, Slovak, İspanyol bilim adamlarının da katılımıyla İlimizin hemen güneyinde Aşağı Pınar ve Kanlı Geçit mevkilerinde halen sürmekte olan kapsamlı arkeolojik kazı çalışmalarına başlanmıştır.

Kırklareli İl merkezinin hemen güneyinde, Aşağı Pınar Mevkiinde 1993 yılından bu yana aralıksız olarak sürdürülen arkeolojik kazı çalışmalarında günümüzden 8200 yıl öncesinde Anadolu'dan Trakya'ya tarım ve köy yaşantısını getiren, bölgenin en eski çiftçi toplumlarının izlerine rastlanmıştır. Bu bulgular Avrupa Kıtasında günümüze kadar gelişen uygarlığın ilk temellerini oluşturması bakımından bilim dünyasında büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Aşağı Pınar yerleşimi 2000 yıl kadar aralıksız devam ettikten sonra günümüzden 6200 yıl kadar önce terk edilmiştir.

Proje kapsamında sürdürülen ikinci bir çalışma Kanlı Geçit Mevkii kazılarıdır. Burada da günümüzden 4600 yıl kadar öncelerine, Troia (Truva) ile çağdaş bir yerleşim yeri ortaya çıkarılmıştır.

Proje kapsamında Kırklareli çevresi ile ilgili olarak elde edilen sonuçların toplumun geniş bir kesimine yansıtılması için de çalışılmaktadır. Avrupa uygarlığının oluşum sürecinin temel taşlarına sahip olan Aşağı Pınar yerleşiminin, Kırklareli kenti ile özdeşleşmesi, bilim dünyasında heyecan uyandıran bulguların Kırklareli kentine

Музей на открито Канлъгечит
Open-Air Museum in Kanligecit
Kanlıgeçit açık hava müzesi

нър, където е основният камък на процеса на формиране на европейската цивилизация, и оценката на находките, развълнували научния свят, се отразяват, от една страна, върху социално-икономическото развитие на Кърклареди, а от друга страна, предоставят знание за градоустройството, което е една от основните цели на проекта.

В този контекст, се работи за изграждането на съвременен научно-изследователски център в село Ахметче. От 1993 г. до днес през месеците юли и август тук продължават разкопките и работата за превръщане на руините в туристически обект на Кърклърели.

(Тази разработка е направена въз основа на резюме от археологическите доклади на проф. д-р Мехмет Йоздоган, преподавател в Истанбулският университет, ръководител на археологическите разкопки на Ашагъпънар)

История на Демиркьой, Леярна за топове Фатих

Леярната Фатих Демиркьой се намира на югоизток от община Демиркьой, обл. Кърклареди, приблизително на 4 км от общинския център. Този регион е завладян от османците през 1367 г. Старото му име през византийският период е Самакоджук. Той е известен с металообработването. Османците са изградили тук леярна за желязо, като не се знае точно годината на създаването ѝ. Най-ранната информация, която се открива в османските архиви, е от 16-тото столетие (от времето на султан Сюлейман Законодателя). Производството в леярната е продължило до края на 19-тото столетие и през 1877-78 г. по време на Османско-руската война леярната е разрушена. По-късно тя е дадена на британска компания с концесия за 99 години. През 1913 г.

with the work to turn the ruins into an attractive tourist site near Kirklareli.

(This work is based on a summary of the archaeological reports of Prof. Dr. Mehmet Ozdogan, professor at the Istanbul University, head of the archaeological excavations in Asagipinar)

The History of Demirköy, Fatih Foundry

The Demirköy Fatih Foundry is located southeast of Demirköy municipality, Kirklareli district, approximately 4 km from the municipal centre. This region was conquered by the Ottomans in 1367. Its old name during the Byzantine period was Samakocuk and was already famous for metalworking. The Ottomans built iron foundry here, not knowing precisely the year of its creation. The earliest information found in the Ottoman archives dates from the 16th century (from the time of Sultan Suleiman I the Legislator). Production in the foundry lasted until the end of the 19th century, and in 1877-78 during the Ottoman-Russian war the foundry was destroyed. Later it was given to a British company with a concession for 99 years. In 1913 this concession was lifted and production in these facilities was liquidated. The iron produced here was shipped to a shipyard and a factory for bomb and shell in Tophane (today's Istanbul district). As it was transported by sea from the port of Igneada, it became known by the name "Iron of Igneada".

Demirköy Fatih Foundry is located on two terraces over an area of approximately 10,000 m². At its corners there are polygonal bastions surrounded by firewalls. The upper wall opens to the inner courtyard where there are living quarters and a mosque. To the south of this area surrounded by walls, approximately 7-8 meters further down are the furnaces, from which a channel using the water force spinet a large wheel (mechanism) and other

yansıtılarak, bir yandan kentin sosyal ve ekonomik zenginliğine katkıda bulunacak şekilde kültür sektörü olarak değerlendirilmesi, öte yandan kent bilinci ile özdeşleştirilmesi, projenin asli amaçları arasındadır. Bu bağlamda Ahmet'çe Köyü'nde oluşturulan merkezin, çağdaş anlayışa uygun bir bilimsel araştırma merkezine dönüştürülmesi için de çalışılmaktadır. 1993 yılından beri her yıl Temmuz ve Ağustos ayları boyunca kazı çalışmalarına devam edilmektedir. Kazı alanının ören yeri haline getirilerek Kırklareli turizmine kazandırılması çalışmaları halen devam etmektedir.

(NOT: Bu çalışma Aşağıpınar Arkeolojik kazı başkanlığını yapan, İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN'ın kazı raporlarından özetlenerek hazırlanmıştır.)

Demirköy Tarihi Fatih Top Dökümhanesi

Demirköy Fatih Dökümhanesi, Kırklareli İline bağlı Demirköy İlçesinin güneydoğusunda, ilçeye yaklaşık 4 km mesafede bulunmaktadır. Osmanlılar tarafından 1367 yılında fethedilmiş ve eski ismi Samakocuk olan bu bölgenin Doğu Roma (Bizans) döneminde demir madeni işletmeciliği ile tanıdığı bilinmektedir. Osmanlılar tarafından bu bölgeye demir dökümhanesi kurulmuştur. Demirköy Dökümhanesinin kuruluş yılı tam olarak bilinmemektedir. Osmanlı arşivlerinde ulaşılabilen belgeler en erken 16. y.y. a (Kanuni Sultan Süleyman Dönemine) aittir. 19.y.y. sonlarına kadar dökümhanede üretim devam etmiş, 1877–78 Osmanlı-Rus Savaşında dökümhane Ruslar tarafından tahrip edilmiştir. Daha sonra Dökümhanenin bir İngiliz şirketine 99 yıllığına verilen imtiyazı, 1913 yılında kaldırıldıktan sonra bu tesislerde üretim sona ermiştir. Burada üretilen demir, İstanbul'da bulunan Tophane, Tersane ve Humbarahane'ye *(**Humbara**: Demir veya tunçtan dökülmüş,*

План на археологическите разкрития от леярната на султан Фатих
Plan of the archaeological excavations at Sultan Fatih's Foundry
Sultan Fatih'in dökümhanesinden arkeolojik keşifler planı

тази концесия бива отнета и производството в тези съоръжения се ликвидира. Желязото, произведено тук, се изпращало за обработване в корабостроителница и фабрика за бомби и снаряди в Топхане (днес квартал на Истанбул). Тъй като превозването му ставало по море от пристанището в Инеада, то става известно с името „желязото на Инеада" (в превод Иглен остров)

Леярната Демиркьой Фатих е разположена на две тераси на площ от приблизително 10 000 м². В ъглите ѝ има многоъгълни бастиони, заобиколени от защитни стени. Горната стена се отваря към вътрешния двор, където се намират помещения за живеене и джамия. На юг от тази площ, обградена със стени, приблизително на 7-8 метра на долна кота се намират пещи, един канал, в който с водна сила се върти голямо колело (механизъм) и друго оборудване.

Леярната на Демиркьой се счита за най-модерната за времето си и е известна като стопанско предприятие на интендантство Топхане. В нея се произвеждат част от боеприпасите за османската армия и част от железните резервни части за кораби, топове, оръжия и др. Специално се споменава, че при превземането на Истанбул от Хан Фатих Султан Мехмет през 1453 г. част от гюллетата за топовете са били лети тук. Фактът, че енергията за производството в тази леярна за желязо от османския период се осигурява чрез водата също заслужава внимание и е от голямо значение.

Става ясно, че Демиркьой и околностите му са имали голямо значение за рудодобива през желязната епоха и особено по време на Османската империя. Смята се, че този комплекс, който за времето си е осъществявал леенето на желязо с най-съвременна equipment.

Demirkyoy's foundry is considered to be the most fashionable of its time, and is known as Tophane industry enterprise. It produced part of the munitions for the Ottoman army and the iron spare parts for ships, guns, weapons, etc. It is specially mentioned that during the capture of Istanbul by Khan Fatih Sultan Mehmet in 1453 part of the cannonballs were made here. The fact that the energy for production in this iron foundry from the Ottoman period was created with water, is also worth paying attention and is of great importance.

It became clear that Demirköy and its surroundings were of great importance for mining already during the Iron Age, and especially during the Ottoman Empire. It is believed that this complex, which for its time used the most modern technology for iron casting, functioned continuously from the middle of the 15th century until the end of the 19th century.

Historical research and excavations in this area began in the period 2000-2001. In 2003-2006, they continued as part of the "Project for Research and Restoration of Iron Foundry from the Ottoman Period, Kirklareli, Demirköy", developed in cooperation with the Turkish Scientific and Historical Society and the History Museum Directorate.

In 2008, they continued with the support of the Turkish Ministry of Culture and Tourism, Boğaziçi University, Faculty of Science and Literature, Faculty of History, under the chairmanship of Prof. PhD H.H Gunhan of the Istanbul Technical University, Faculty of Architecture, Department of Restoration at Istanbul University and with the support of experts from the Dutch Institute of Archaeology in Istanbul and the Museum of Bergbau, Germany With a decision of the Turkish Council of Ministers in 2010, under the chairmanship of the University lecturer in Fine Arts Mimar Sinan Assoc. Prof. Nurdjan Jasaji, assisted by the University of Boğaziçi, University of Istanbul, Istanbul Technical University,

yuvarlak ve boş olan içine patlayıcı maddeler doldurulup havan topu veya el ile atılan, yuvarlak bir bomba türü, kumbara. ***Fabrika****: İşlenmemiş veya yarı işlenmiş maddelerin makine, araç vb. ile işlenerek tüketime hazır duruma getirildiği sanayi kuruluşu, üretimevi.* ***Humbaracı****: Humbara kullanan asker, kumbaracı.)* işlenmek üzere gönderilmiştir. *(Humbaracı Ocağı; Demir veya tunçtan dökülmüş, içi boş ve yuvarlak barut gücü ile gülle atmaya yarayan humbara adındaki topu yapmak ve bu topları savaşta kullanmakla görevlendirilmiş olan asker sınıfı. Dünyanın ilk havan topu sınıfıdır.)* Demirköy Dökümhanesinde üretilen demir, İğneada İskelesinden deniz yoluyla İstanbul'a gönderildiği için İstanbul'da "İğneada Demiri" olarak adlandırılmıştır.

Demirköy Fatih Dökümhanesi yaklaşık olarak 10.000 m² lik bir alanda iki teras halinde yerleştirilmiş birimlerden oluşur. Köşelerinde çokgen burçları bulunan, savunma ve korunma amacıyla etrafı surlarla çevrili üst sette, ortada bulunan avluya açılan yaşam ve hizmet mekânları ile mescit yer alır. Etrafı surla çevrili bu alanın güneyinde, yaklaşık 7-8 mt. Alt kotta üretimle ilgili fırınlar, bir kanal içerisinde su gücüyle çalışan büyük bir çarkın bulunduğu donanımlar yer alır.

Döneminin en modern dökümhanesi sayılan ve Demirköy Tophane-i Amiriye İşletmeleri olarak anılan Demirköy Dökümhanesi'nde, Osmanlı ordularının bir kısım harp malzemeleri ile gemi, top ve silah yapımında kullanılan demir aksamın bir kısmı üretilmekteydi. Özellikle Fatih Sultan Mehmet Han'ın 1453 yılında İstanbul'un fethinde kullandığı topların güllelerinin bir kısmını burada döktürdüğü belirtilmektedir. Osmanlı dönemine ait olan bu demir dökümhanesinde enerjinin su ile sağlanıyor olması ise ayrıca dikkate değer bir husus olarak önem taşımaktadır.

Demir Çağı süresince madencilik açısından büyük öneme sahip olduğu anlaşılan Demirköy ve çevresinin, bu önemini Osmanlı Devleti'nin gelişimi

Леярна за топове Фатих край Демиркьой
Sultan Fatih Foundry near Demirköy
Demirköy Fatih Dökümhanesi

технология, е функционирал непрекъснато от средата на XV в. до края на XIX век.

Изследванията и разкопките в тази област започват през периода 2000-2001 г. През 2003-2006 г. те продължават в рамките на „Проект за изследване и реставрация на леярна за желязо от Османския период Кърклареди Демирьой“, разработван в сътрудничество с Турското научно-историческо дружество и Дирекция Исторически музей. През 2008 г. те продължават с подкрепата на Министерството на културата и туризма, Университет Богазичи, Факултет за науки и литература, Факултет по история, под председателството на проф. д-р. Х.Х. Гюнхан от Истанбулския технически университет, Факултет по архитектура, катедра „Реставрация“ при Истанбулски университет и с подкрепата на експерти от холандския археологически институт в Истанбул и музея Бергбау - Германия. С решение на Министерският съвет през 2010 г. под председателството на преподавателя от Университета за изящни изкуства Мимар Синан с помощник доц. д-р Нурджан Язъджъ,Университета Богазичи, Университета в Истанбул, Истанбулски технически университет, Музея Бохум-Германия, Университетаа 18 Март – Чанаккале и с участието на 12 студенти разкопките отново са започнати и са завършени през 2016 г. Понастоящем (2018 г.) все още продължава реставрацията на секцията с джамия, която се извършва от Генералната дирекция на фондациите. Откритите артефакти като гюллета, парчета от лули, порцеланови и керамични фрагменти, шлака, вътрешна продукция и внос (английски) тухли, 14 броя монети и др. се явяват свидетелства за османската индустрия и са изложени в музея.

Целта е съоръженията, разкрити при разкоп-

Museum of Bochum, Germany, University March 18 - Çanakkale and 12 students, archaeological excavations were conducted in 2016. The restoration of the mosque section, which is being carried out by the General Directorate of Foundations, is still ongoing (2018). Artefacts‘ such as pots, pipe pieces, porcelain and ceramic fragments, slag, domestic production and import (English) bricks, 14 coins, etc. are exhibited in the museum.

The aim is to reconstruct the foundry facilities, discovered during the excavations in a working form as an outdoor museum of industry.

(This text is prepared by summarizing the excavation reports of Assoc. Prof. Nurdjan Jasaji, lecturer at Mimar Sinan University of Fine Arts, chairman of the Demirköy Foundry Committee).

Antique amphitheatre Vize

Vize is a municipality located to the east of Kirklareli and 140 km from Istanbul. Vize stands out with its rich history and natural beauty. The population of the municipality is about 10,000 people.

Throughout the historical periods, the city has been known under the names Bizia, Bizye, Bida, Biza, Viza, Vizii, and recently as Vize. Founders of the settlement are members of the Thracian tribe Asti. Later, the town passed consecutively under the rule of the Persians, Romans, Celts, Pechenegs, Byzantines, Bulgarians, and finally the Ottomans.

During the Roman rule in Vize, the cult of Dionysus was widespread, which is believed to have a direct impact on the Christian religion. Dionysus is known as the god of wine and viticulture. In his honour were organized the cheerful so-called Dionysian feasts - origin of the theatre. These feasts included choirs and dancers (actors). Rome chose to emulate the Greek theatre instead of developing its own specific contribution to the theatre art. Along with this, the Roman society, without overcoming its

sürecinde daha da arttırdığı anlaşılmaktadır. Döneminin en ileri teknolojisi ile demir dökümü gerçekleştirilen bu komplekste 15. y.y. ortalarından 19. y.y. sonlarına değin aralıksız üretim yapıldığı düşünülmektedir.

Bu alanda; 2000-2001 yıllarında araştırma ve kazı çalışmaları başlatılmış, 2003-2006 yıllarında Türk Bilim Tarihi Kurumu ile Müze Müdürlüğümüzün birlikteliğinde “Kırklareli Demirköy Osmanlı Dönemi Demir Dökümhanesi Araştırma-Kazı ve Restorasyon Projesi” adıyla kazılara devam edilmiştir. 2008 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığının desteğiyle Boğaziçi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Prof.Dr. H.H.Günhan DANIŞMAN başkanlığında, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi restorasyon Anabilimdalı, İ.Ü.Ed. Fak. Bilim Tarihi Anabilimdalı, İstanbul Hollanda Arkeoloji Enstitüsü ile Almanya’nın Bochum Madencilik (Berg-bau) müzesi uzmanlarının desteği ile devam edilmiştir. 2010 yılında Bakanlar Kurulu Kararı alınarak, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Nurcan YAZICI Başkanlığında, Boğaziçi Ün, İstanbul Ün, İTÜ, Almanya-Bochum Müzesi, Çanakkale 18 Mart Ün, Bakanlığımız yetkililerinden oluşan 22 kişilik bir heyet ve 12 bölüm öğrencisinin katılımıyla tekrar başlatılan kazılar 2016 yılında tamamlanmıştır. Halen (2018 yılı) Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen mescit/cami bölümünün aslına uygun restorasyonu devam etmektedir.

Alandan elde edilen eserler; gülleler, lüle parçaları, porselen ve seramik parçaları, cüruf, yerli üretim ve ithal (İngiliz) ateş tuğla örnekleri, 14 adet sikke, Osmanlı Endüstri arkeolojisi açısından önem arz ettiği anlaşılan ve üretimle ilgili donanımlara ait olduğu düşünülen büyük boyutlu, beş demir parça ortaya çıkarılarak Müzeye alınmıştır.

Bu çalışmalar sonucunda açığa çıkarılan tesislerin restorasyonu ve çalışır vaziyette dökümhanenin bir

Първата леярна заработила в Османската империя, Демиркьой, Къркларели, Турция
The first foundry of the Ottoman Empire, situated in Demirköy, Kirklareli, Turkiye
Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk çalışır dökümhane Demirköy, Kırklareli, Türkiye

ките, да се реставрират и леярната в работещ вид да бъде организирана като музей на индустрията на открито.

(Тази разработка е подготвена чрез обобщаване на докладите за разкопките на доц.д-р Нурджан Язъджъ, преподавател в университета за изящни изкуства „Мимар Синан“, председател на комитет за разкопки на леярна Демиркьой).

Античен амфитеатър Визе

Визе е община, намираща се на изток от Кърклареди и на 140 км от Истанбул, която излиза на преден план с богатото си историческо минало и природните си красоти. Населението на Визе е около 10 000 души.

През различните исторически периоди градът е известен с различни имена като Бизиа, Бизйе, Бида, Биза, Виза, Визии и в последно време като Визе. Първите негови стопани, за които има сведения, са астите, които са клон на траките. По-късно градът минава последователно под господството на персийци, римляни, келти, печенеги, византийци, българи и накрая с османците започва турското владичество.

През епохата на римската власт във Визе господства култът към Дионис. Смята се, че той има директно отражение и върху християнската религия. Дионис е известен като бог на виното и лозарството. В негова чест се организират веселия, т.нар. Дионисови празници, които полагат основите на театъра. На тези празници има хор и танцьори (актьори). Рим предпочита да подражава на гръцкия театър, вместо да развие свой специфичен принос към театралното изкуство. Заедно с това римското общество, без да може да надскочи естетическия си праг, има

aesthetic threshold, has traditions in local games. Some of them are Fescennina carmina, games related to harvesting and wedding ceremonies involving actors and dancers.

The excavations of the Vize amphitheatre have discovered scenes from these games, which are stored at the Kirklareli Museum. Dionysus, one of the twelve gods of Olympus, is the son of Zeus and Semel. Traces of the Dionysus cult in Thrace were found during the archaeological research at: Kirklareli, Vize, Edirne, Enez, Tekirdag, Marmara, Ereglisi, Istanbul, Küçüküçekmeja, Canakkale, and Eceabat. Under the leadership of the Museum in Kirklareli and the Department of Archaeology and Art History at the Thracian University for three years - from 1995 to 1997, excavations have been carried out at the Vize Amphitheatre which is the only theatre known today from the Roman period (2nd c. AD). The facility could fit in up to 4,000 spectators as the seating and the stairs were entirely marble.

During the excavations in 1995, a large statue of a woman was found, in 1996 appeared four marble

açık hava endüstri müzesi olarak düzenlenmesi hedeflenmektedir.

(NOT: Bu çalışma Demirköy Dökümhanesi kazı başkanlığını yapan, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Nurcan YAZICI'nın kazı raporlarından özetlenerek hazırlanmıştır.)

Vize Antik (Amfi) Tiyatrosu

Vize, Kırklareli'nin doğusunda, İstanbul'a 140 km mesafede, tarihi ve doğal güzellikleri ile ön plana çıkan bir ilçedir. Nüfusu 10.000 civarında olan Vize, zengin bir tarihi geçmişe sahiptir.

Tarihte değişik isimlerle anılan kent Byzia, Bizye, Bida, Biza, Vyza, Vizii ve son olarak da Vize olarak bilinmektedir. Vize'nin bilinen ilk resmi sahipleri Trakların bir kolu olan Astai'lerdir. Daha sonraları Persler, Romalılar, Keltler, Peçenekler, Bizanslılar, Bulgarlar hâkim olmuş ve son olarak Osmanlılar ile Türk egemenliği başlamıştır.

Vize'de hüküm süren Romalılar döneminde inanç yönünden Dionysos Kültü hâkimdi. Dionysos kültünün, Hıristiyanlık dinini de doğrudan etkilediği söylenir. Dionysos bağ bozumu tanrısı olarak da bilinir. Onun adına düzenlenen bağ bozumu şenliklerinde tiyatronun temeli atılmıştır. Bu şenliklerde bir koro bulunmakta, koronun önünde bir oyuncu, onun da önüne bir oyuncu daha geçerek tiyatro (oyun temsili) gerçekleştirilmekteydi. Roma, tiyatroya özgü bir katkı yapmaktan çok Yunan tiyatrosuna öykünmekle yetinmiştir. Bununla birlikte, Roma toplumunun estetik bir eşiği aşamayan, ama belli bir canlılığı sürdüren yöresel bir oyun geleneği vardır. Bunlardan biri, yöresel hasat şenlikleri ve evlilik törenlerinde hokkabaz-oyuncu- şarkıcıların söylendiği ve belli bir temsil öğesini de barındıran carmina Fescenninay'dı.

Vize Tiyatrosunda yapılan kazılarda da oyun sahneleri bulunmuş ve Kırklareli Müzesine

Леярна за топове Фатих край Демиркьой
Sultan Fatih Foundry near Demirköy
Demirköy Fatih Dökümhanesi

традиции в местните игри. Едни от тях са Fescennina carmina, игри, свързани с прибиране на реколтата и брачните церемонии, в които участват фокусници актьори (танцьори) и певци.

При разкопките на театъра на Визе са намерени сцени от тези игри, които се съхраняват в музея в Къркларели. Дионис – един от дванадесетте бога на Олимп, е син на Зевс и Семела. Следи от култа към Дионис в Тракия са намерени при арехологически разкопки в: Къркларели, Визе, Одрин, Енез, Текирдаг, Мармара, Ереглиси, Истанбул Кючюкчекмедже, Чанаккале, Еджеабат. Под ръководството на музея в Къркларели с участието на отдел „Археология и история на изкуството" на Тракийския университет в продължение на три години – от 1995 г. до 1997 г., се осъществяват разкопки на амфитеатъра във Визе, който е единственият известен до днес театър от Римския период (II век). Той е побирал 4 хиляди зрители, като местата за сядане и стъпалата са изцяло мраморни.

По време на разкопките през 1995 г. е намерена голяма статуя на жена, през 1996 г. са открити 4 мраморни релефи с различни сцени, а през 2017 г. – друга голяма женска фигура.

За да се извърши цялостното разкриване на обекта, възстановяването на седалките и сцената, се налага да бъдат отчуждени 21 парцела около амфитеатъра с обща площ от 7780 кв. м.

Постройките върху отчуждените терени са разчистени през 2014 г. и през 2017 г. мястото е оградено и е осигурена охраната му.

reliefs with different scenes, and in 2017 another great female figure.

To complete the site's survey, the restoration of the seats and the scene, 21 land plots around the amphitheatre with a total area of 7780 sq. m have been alienated.

Buildings on the expropriated plots were cleared in 2014, and in 2017 the site was fenced and secured.

The monastery "St. Nicholas", Kıyıköy

The monastery "St. Nicholas" is located less than one kilometre west of the ancient Midia - the present-day town of Kıyıköy in Turkey. It is a large rock monastery complex connected with the Early Christianity. It consists of a church, a holy spring and monastic cells. Thanks to the dedicated care of the city of Kıyıköy, the ancient church is fully preserved and partly socialized.

It is a large three-nave basilica with one apse cut into the natural rock formation. Accessible to tourists are also several premises of the church that have not been identified yet. The church is decorated with cornices, stone sculptures and columns that stand out as one of the most elite monuments of the Early Byzantine art on the Balkan Peninsula. The monastery was also used during the Middle Ages.

The patron of the monastery is one of the most revered saints in Christianity. Saint Nicholas is a patron of fishermen, merchants and bankers. He is also patronizing women who cannot get married.

The monastery "St. Nicholas " is revered by the locals in Kıyıköy as an ancient holy place.

alınmıştır. Dionysos; 12 Olympos tanrısından biri olup, Zeus ile Semele'nin oğlu olarak kabul edilir. Bu güne kadar yapılan arkeolojik kazılarda Trakya'da Dionysos Kültü görülen yerler; Kırklareli Vize, Edirne Enez, Tekirdağ, Marmara Ereğlisi, İstanbul Küçükçekmece ve Çanakkale Eceabat yerleşim yerleridir.

Kırklareli Müzesi başkanlığında Trakya Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümünün katılımıyla 1995, 1996 ve 1997 yıllarında üç yıl süreyle Vize İlçesinde tiyatro kazısı gerçekleştirildi. Kazı sonucunda şu ana kadar bilinen tek Roma Dönemi (2. y.y.) tiyatrosu ortaya çıkarıldı. Tiyatro ortalama 4 bin seyirci kapasitesine sahip olup, oturma ve yürüme basamakları tamamen mermerdir. Roma Dönemi tiyatrolarının özelliklerinden olan yamaç bir zemine yaslanması, hava şartlarına uygun, alanı güneye bakmayacak şekilde akustik şartlara elverişli yer seçimi gibi özellikleri burada da görmek mümkündür. Tiyatro alanından 1995 yılı kazı çalışmaları sırasında büyük boyutta bir kadın heykeli, 1996 yılı kazı çalışmalarında, 4 adet sahne rölyefi ve 2017 yılında da büyük boyutta bir kadın heykeli daha bulundu. Bu eserler sergilenmek ve korunmak üzere Müzeye alındı.

Bahse konu tiyatronun mevcut mermer oturma yerlerinin ortaya çıkarılarak, sahnedeki dolgunun kaldırılması ve çatlayan mermer blokların onarılarak, restorasyon çalışmalarına geçilmesi gerekmektedir. Bu işlemlerin yapılması için de kazı alanındaki hafriyat alanını sınırlayan bir veya iki özel mülkiyetin kamulaştırılması ile yol vb. gibi bazı sorunların giderilmesi amacıyla 2003 ve 2004 yıllarında tiyatro etrafında bulunan 3 adet parsel, 2005 yılında 10 adet parsel ve 2006, 2007 ve 2008 yıllarında da 8 adet olmak üzere toplam 21 adet parselin (Toplam 7.780 m² alan) kamulaştırılması tamamlandı.

Визе - Античен амфитеатър Визе
Roman Amphitheater Vize
Vize Antik (Amfi) Tiyatrosu

Манастирът „Св. Никола“ в Къйъкьой

Манастирът „Св. Никола“ се локализира на по-малко от един километър западно от древната Мидия – днешният град Къйъкьой в Република Турция. Това е голям скален ранно-християнски манастирски комплекс, състоящ се от църква, аязмо, монашески килии. Благодарение на всеотдайната грижа на Община Къйкьой, древната църква на светата обител е напълно запазена и отчасти социализирана.

Тя представлява голяма трикорабна едноапсидна базилика, изсечена в естествен скален венец. Достъпни за туристите са и няколко помещения към църквата, които все още не могат да бъдат идентифицирани. Църквата е украсена с корнизи, каменна пластика и колони, които се открояват като едни от най-елитните паметници на ранновизантийското приложно изкуство на Балканския полуостров. Манастирът е използван и през средните векове.

Патронът на манастира е един от най-почитаните светци в християнството. Покровител е на рибари, търговци и банкери. Тачен е и като покровител на тези жени, които не могат да се задомят.

Манастирът „Св. Никола“ е почитан от местното население на Къйъкьой като едно древно свято място.

Разкопки в Ашагъпънар
Asagipinar excavations
Aşağıpınar Kazıları

Alanda kamulaştırılan parsellerdeki yapılar 2014 ve 2017 yıllarında temizlenerek etrafı çevrildi ve güvenlik altına alındı.

Çalışmalar tamamlandığında, Vize Antik Tiyatro alanı ören yeri haline getirilerek Kırklareli turizmine kazandırılacaktır.

Kıyıköy Aya Nikola Manastırı

Manastırlar Hıristiyanların M.S 5. y.y.dan itibaren, Hıristiyanlığı yaşayan ve yayan misyonerler

Kıyıköy Aya Nıkola Manastırı; Kıyıköy Kasabası, Papuçdere yolu üzerinde güney yamaçta, kasabaya 700 metre mesafededir. Bizans Dönemi (6-9. yy.) kaya manastırlarının en iyi örneklerindendir. Zemin katta kilise, daha aşağıda ayazma, üstte keşişlere mahsus bölümler bulunur. Kayalara oyularak meydana getirilmiş kademe halinde hücreler vardır. Kuzey tarafta merdivenle ayazmaya inilir. Kilisenin doğusunda ikinci bir giriş daha bulunur. 19. yüzyılda Rumlar tarafından kaya galerilerinin önü ahşap bir girişle tamamlanmış, ancak bu bölüm daha sonra ortadan kaldırılmıştır.

Manastıra ismini veren Aziz Nikolas Kimdir?

Aziz Nikolaos, M.S. 250 yılında, Küçük Asya'nın Lykia bölgesinde Patara'da dünyaya gelmiştir. O, tek çocuk idi. Ebeveyni dindar ve malî yönden de iyi durumdaydılar. Ailevi varlığı oldukça çoktu. Kendisine rahat ve kolay bir hayat temin edebilirdi. Genç yaşta öksüz kaldı ve ailesin büyük mirası ona kaldı. Ancak o papazlığı seçti. Nikolaos insansever olduğu için, servetini yoksul ve öksüz çocuklara, fakir insanlara, umutsuz ailelere ve dul kadınlara yardım ederek kullanıyordu.

Визе - Античен амфитеатър Визе
Roman Amphitheater Vize
Vize Antik (Amfi) Tiyatrosu

ЛИТЕРАТУРА, ИЗПОЛЗВАНА ПРИ НАПИСВАНЕТО НА ТЕКСТОВЕТЕ
REFERENCES TO LITERATURE USED IN THE TEXTS
METİNLERİN SUNUMUNDA KULLANILAN EDEBİYAT

Бележки върху археологическите проучвания на Акве калиде/Notes on the archaeological studies of Aquae Calidae/Aquae Calidae arkeolojik araştırmalar üzerine notlar

Ангелов 1939: Б. Ангелов. Хидрологични и археологически бележки за околността на гр. Анхиало. – Водоснабдяване и канализация, год. III, София, януари-февруари, 1939, 2-11.

Гагова 1993: Кр. Гагова. Тракия през Българското Средновековие. (Историческа география). Издателство „Аргес“. София, 1995, 254-255.

Гагова 2002: Кр. Гагова. Тракия през Българското Средновековие. Историческа география. УИ „Св. Климент Охридски“. София, 2002, 312-314.

Делирадев 1953: П. Делирадев. Принос към историческата география на Тракия. Т. 1. София, 1953.

Иречек 1974: К. Иречек. Пътувания по България. София, 1974.

История на Поморие 2000: История на Поморие. Анхиало от древността до Освобождението. Ч. 1. Поморие, 2000.

Карайотов, Райчевски, Иванов 2011: Ив. Карайотов, Ст. Райчевски, М. Иванов. История на Бургас. От древността до средата на XX век. Регионална библиотека „Пейо К. Яворов“. Бургас, 2011.

Момчилов 2011: Д. Момчилов. За разоряването на Североизточна Тракия през 1206-1207 г. при походите на император Анри – един малко разработван въпрос. – В: Историкии. 4. Научни изследвания в чест на проф. дин Иван Карайотов по случай неговата 70-годишнина. УИ „Епископ Константин Преславски“. Шумен, 2011, 333-342.

Момчилов 2014: Д. Момчилов. За един мит в българската история, грешка на хронистите – или къде се е лекувал Константин Погонат през 680 г.? – В: Годишник на университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас, 2014, т. XLIII (1), 21-29.

Момчилов 2015: Акве калиде – Терма: пресечна точка на епохи, народи и култури (по археологически материали). – В: България в европейската култура, наука, образование, религия. Ч. 1. Материали от четвъртата национална конференция по история, археология и културен туризъм „Пътуване към България“ – Шумен, 14-16.05.2014 г. Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“. Шумен, 2015, 327-340.

Момчилов, Димитрова 2014: Д. Момчилов, Р. Димитрова, Коланни украси от втората половина на VI – началните десетилетия на VII в. от Акве калиде – Терма (Термополис). – В: Годишник на университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас, 2014, т. XLIII (1), 16-20.

Момчилов, Дражева 2004: Д. Момчилов, Ц. Дражева. Обект км 340+780 – 341+000 по трасето на АМ „Тракия“, ЛОТ 5, в землището на с. Вратица, община Камено. – В: АОР през 2003 г. София, 2004, 188-189.

Момчилов, Класнаков 2015а: Д. Момчилов, М. Класнаков. Археологическо проучване на обект „Късноантична и средновековна крепост Акве калиде – Терма“, Бургаски минерални бани. – В: АОР през 2013 г. София, 2015, 905-908.

Момчилов, Класнаков 2015б: Д. Момчилов, М. Класнаков. Археологическо проучване на обект „Късноантична и средновековна крепост „Акве калиде – Терма“, Бургаски минерални бани, кв. Ветрен, гр. Бургас. – В: АОР през 2014 г. София, 2015, 333-336.

Момчилов, Класнаков, Николов, Господинов, Димитрова, Русев, Шаранков 2016: Д. Момчилов, М. Класнаков, М. Николов, К. Господинов, Р. Димитрова, Я. Русев, Н. Шаранков. Спасително археологическо проучване на територията на обект „Късноантична и средновековна крепост Акве калиде – Терма“, Бургаски минерални бани, кв. Ветрен, гр. Бургас по „Интегриран проект за подобряване и развитие на инфраструктурата за питейни и отпадъчни води на кварталите Банево, Ветрен и Мин. бани”V – В: АОР през 2015 г. София, 2016 г., 771-774.

Момчилов, Класнаков, Русев, Шаранков, Вичева 2016: Д. Момчилов, М. Класнаков, Явор русев, Н. Шаранков, М. Вичева. Спасително археологическо проучване на обект „Сектор Музейна сграда” в границите на „Късноантична и средновековна крепост Акве калиде – Терма“, Бургаски минерални бани, кв. Ветрен, гр. Бургас. – В: АОР през 2015 г. София, 2016, 774-778.

Момчилов, Класнаков, Русев, Вичева 2017: Д. Момчилов, М. Класнаков, Я. Русев, М. Вичева. Спасително археологическо проучване на обект „Сектор Музейна сграда” в границите на „Късноантична и средновековна крепост Акве калиде – Терма”, Бургаски минерални бани, кв. Ветрен, гр. Бургас. – В: АОР през 2016 г. София, 2017, 453-457.

Филов 1910: Б. Филов. Новооткрити старини. Находки в Айтоските бани. – ИБАД, I, 1910, 216-217; ИБАД, II, 1911, 283.

Филов 1910а: Б. Филов. Aquae calidae („Айтоските лъджи“). – в. „Пряпорец“, № 122, 12 май 1910 г.

Филов 1911:Б. Филов. Новооткрити старини. Айтоските бани. – ИБАД, II, 1911, 283-284.

Шаранков 2015: Н. Шаранков. Нови данни за тракийските стратези. – Археология, 2015, 1-2, 62-78.

Шаранков 2016: Н. Шаранков. Епиграфски открития през 2015 г. – В: АОР през 2015 г. София, 2016, 970-971.

Шкорпил 1885: Вл. и К. Шкорпил. Някои бележки върху археологическите и историческите изследвания в Тракия. Пловдив, 1885.

Miller, K. K. Miller. Itineraria romana – romische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana dargestellt. Stutgart, 1916.

Soustal 1991: P. Soustal. Tabula imperii Byzantini 6. Thrkien (Thrake, Rodopeund Haimimontos). Wien, 1991.

Filov 1911: B. Filov. Archaologische Funde im Jahre 1911. – AA, XVII, 1912, p. 558-576.

Filov 1913: B. Filov. Archaologische Funde. Bulgarien. – AA, XVIII, 1913, p. 344-363.

***Извори*:**

Аргиров: Румелия и Босна. Географски описал Мустафа бен Абдуллах Хаджи Калфа. – Архив ППр., год. I, София, 1938, кн. 3, 80.

Вилардуен: Жофроа дьо Вилардуен. Завладяването на Константинопол. София, 1985.

Гаджанов: Д. Гаджанов. Пътуванията на Евлия Челеби из българските земи през средата на XVII в. – ПСп, год XX, кн. LXX, 1909, 634-724.

Гюзелев: В. Гюзелев. Нападения на авари и славяни на Балканския полуостров през 584 г. от Михаил Сирийски. – ХИБ. Т. 1. София, 1978, 24.

Недков: Б. Недков. България и съседните и земи през XII в. според Идриси. София, 1960.

Аппае Сотп.: Annae Comnenae. Alexsias. – Гръцки извори за българската история. 8. София, 1961.

Iordan.: Iordanis. Romana. – Извори за старата история и география на Тракия и Македония. София, 1949, 430; Латински извори за българската история, 1. София, 1958, 343.

Niceph. Patr.: Nicephori Patriarchae. Breviarium. – Гръцки извори за българската история, 3. София, 1960.

Proc. Caes.: Procopii Caesariensis. De Aedificiis. – Гръцки извори за българската история, 2. София, 1958.

Raven. Anon. Cosmogr.: Ravennatis Anonymi Cosmographia. – Латински извори за българската история, 1. София, 1958, 394.

Theoph. Conf.: Theophanes Confessor. Chronographia. – Гръцки извори за българската история, 3. София, 1960.

Theoph. Simocat.: Theophilacti Simocattae. Historiae. – Гръцки извори за българската история, 2. София, 1958.

Архитектурен облик, функционално решение, периодизация на разкритите структури от банския комплекс Аквае калиде, Бургаски минерални бани/ Architectural appearance, functional solution, periodization of the discovered structures of the bath complex Aquae Calidae, Burgas Mineral baths/Burgaz Mineral Hamamları, Banyo kompleksi Aquae Calidae'de keşfedilen yapıların Mimari görünümü, fonksiyonel çözümü ve periyodizasyonu.

Ангелов, Б. Хидрологични и археологични бележки за околността на гр. Анхиало. -Водоснабдяване и канализация, год. III, бр. 1, София, 1939.

Делирадев, П. Принос към историческата география на Тракия. София, 1953.

Дражева, Ц., Момчилов, Д. Археологически проучвания на обект „Късноантична и средновековна крепост „Аквае Калиде – Терма", Бургаски минерални бани. - АОР, София, 2012.

Дражева, Ц., Момчилов, Д. Археологически проучвания на обект „Късноантична и средновековна крепост „Аквае Калиде – Терма", Бургаски минерални бани, кв. Ветрен, гр. Бургас. - АОР, София, 2013.

Момчилов, Д., Класнаков, М. Археологическо проучване на обект „Късноантична и средновековна крепост „Аквае Калиде – Терма", Бургаски минерални бани. - АОР, София, 2015.

Момчилов, Д., Класнаков, М. Археологически проучвания на обект „Късноантична и средновековна крепост „Аквае Калиде – Терма", Бургаски минерални бани, кв. Ветрен, гр. Бургас. - АОР, София, 2015.

Иречек, К. Пътувания по България. Пловдив, 1899.

Пеев, К. „Аквае Калиде – Термополис" – поглед в древността. - сп. Архитектура, София, бр.6, 2017

Филов, Б. Aquae Calidae (Айтоските лъджи). - Пряпорец №122, София, 1910.

Heinz, W. Römische Thermen – Badewesen und Badeluxus im Römischen Reich. München, 1983.

Аподитериуми или ъглови кули? Резултати от разкопките в Аквае калиде през 2015 г./ Apodyteriums or angular towers? Results of the excavations in Aquae Calidae in 2015 / Apoditeryumlar veya açısal kuleler? Aquae Calidae'deki 2015 yılında kazıların sonuçları

Дражева, Момчилов 2013: Ц. Дражева, Д. Момчилов. Археологически проучвания на обект „Късноантична и средновековна крепост Аквае калиде-Терма", Бургаски минерални бани, кв. Ветрен, Бургас. С. 2013, 424

Момчилов, Класнаков, Русев, Шаранков, Вичева 2016: Д. Момчилов, М. Класнаков, Я. Русев, Н. Шаранков, М. Вичева. Спасително археологическо проучване на обект: „Сектор музейна сграда" в границите на „Късноантична и средновековна крепост Аквае калиде-Терма", Бургаски минерални бани, кв. Ветрен, Бургас. С. 2016, 776

Момчилов 2015: Д. Момчилов. Аквае калиде-Терма: пресечна точка на епохи, народи и култури (по археологически данни). В: Сб. България в европейската култура, наука, образование и религия. Ч. 1. Шумен 2015, 327-340

Николов 2016: М. Николов. Спасително археологическо проучване на обект: ВиК и ел. захранване на кафетерия в територията на крепостта Аквае калиде, кв. Ветрен, гр. Бургас. С 2016, 779-783

Bajenary 2010: C. Bajenary. Minor fortifications in the Balkan-Danubian area from Diocletian to Justinian.

Pringle 1981: D. Pringle. The defence of Byzantine Africa from Justinian to arab conquest. Part 2 (= BAR International Series 99 (ii))

Изделия на металопластиката от разкопките на Акве калиде/Metal objects from the excavations of Aquae Calidae/Aquae Calidae kazılarından metal plastik ürünleri

Бонев, Дончева 2011: Ст. Бонев, С. Дончева. Старобългарски производствен център за художествен метал при с. Новосел, Шуменско. В. Търново, 2011.

Димова, Георгиева, Нешева и кол. 1985: В. Димова, С. Георгиева, В. Нешева и кол. Средновековният Червен. Т. 1, София, 1985.

Дончева 2009: С. Дончева. Център за производство на художествен метал при с. Златар, Преславско. – В: Археологически открития и разкопки през 2008 г. София, 2009, 688-690.

Дончева 2013: С. Дончева. Производствен център за металопластика при с. Златар, община Велики Преслав. – АОР за 2012 г. София, 2013, 389-391.

Дончева, Дражева 2015: С. Дончева, Ц. Дражева. Два калъпа за накити от средновековната крепост Акве калиде-Терма в Бургаски минерални бани. – Известия на Бургаския музей. Т. V, 2015, 140-144.

Дончева-Петкова 2008: Л. Дончева-Петкова. За датата и произхода на някои типове кръстове-енколпиони от Средновековна България. – В: Християнската култура в средновековна България. 1100 години от смъртта на Св. Княз Борис-Михаил (ок. 835-907 г.). В. Търново, 2008, 278-289.

Дончева-Петкова 2011: Л. Дончева-Петкова. Средновековни кръстове-енколпиони от България (IX-XIV в.). София, 2011.

Лазарев 1953: В. Лазарев. Новы памятник станковой живописи XII в. и образ Георгия-воина в византийском и древнерусском искусстве. – ВВр., VI, 1953, 186-222.

Лихачев 1911: Н. Лихачев. Историческое значение итало-греческой иконописи. СПб., 1911.

Пуцко 1969: В. Пуцко. Византийский медальон с изображением Герогия-воина. – СА, 2, 1969, 217-224.

Шандровская 1994: В. Шандровская. Изображения святых воинов в византийской сфрагистике и нумизматике. – В: Византия и Ближний Восток. (памяти А. В. Банк). Санкт-Петербург, 1994, 70-89.

Doncheva, Nikolov 2010: S. Doncheva, N. Nikolov. An Early Medieval Lead Mould for the Production of Wax Models from Region of Preslav, NE Bulgaria. – Archaeologia Bulgarica, 1, 2010, 81-92.

Lowden 2003: J. Lowden. Early Christian and Byzantine Art. London, 2003.

Византийски златни монети от Акве калиде (Бургаски минерални бани) – сезон 2012/Byzantine gold coins from Aquae Calidae (Burgas Mineral Baths) - 2012 season/Bizans altın sikkeleri Aquae calidae (Burgaz Mineral Banyoları) - 2012 sezonu

Дражева, Момчилов 2013: Ц. Дражева, Д. Момчилов. Археологически проучвания на обект „Късноантична и средновековна крепост Акве калиде – Терма", Бургаски минерални бани, кв. Ветрен, Бургас. – Археологически открития и разкопки през 2012 г. София, 2013, 424-426.

Момчилов 2014: Д. Момчилов. Археологическите проучвания на Акве калиде – Терма. – Будител 2 (32) 2014, 16-20.

Paunov 2014: E. Paunov. Numismatic news from the Western Black Sea coast (Bulgaria). http://coinsweekly.com/en/News/4?&id=1952

Sear 1987: D. Sear. Byzantine Coins and their Values. Second edition, revised and enlarged. London, 1987.

Колекцията с печати от Акве калиде/The collection of seals from Aquae Calidae/Aquae Calidae'den mühür koleksiyonu

Grierson 1973: Grierson, P. Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection. Volume III, Part, 1. Leo III to Michael III (717–867). Ed. A. Belinger and P. Grierson. Washington, 1993.

Le Livre des Ceremoniies: Constantin Porphyrogenete. Le Livre des Ceremoniies, II, trad. at commentaire par A. Vogt, Paris, 1967.

Zacos 1972: Zacos, G. Byzantine Lead Seals. Volume I. Basel, 1972.

Нов оловен печат на Михаил Склир, анаграф на Другувития / A lead bulla of Mikhail Sklir, an anagraph of Drougoubiteia / Drugovitiya'nın anagrafı Mihail Sklir'in yeni kurşun mührü

Йорданов 1993: Йорданов, И. Печатите от стратегията в Преслав. София, 1993.

Йорданов 2001: Йорданов, И. Печати на византийски сановници от арменски произход, намерени в България. – Античная древность и средние века, 31, 2000, 123–156.

Каждан 1975: Каждан, А. П. Армяне в составе господствующего класса византийской империи в XI–XII в. Ереван, 1975.

Литаврин 1987: Литаврин, Г. Г. България – Византия (XI–XII в.). София, 1987.

Jordanov 2003: Jordanov, I. Corpus of Byzantine Seals from Bulgaria. Volume I. Sofia, 2003.

Kazhdan et alii 1991: Kazhdan A. (ed.) et alii. The Oxford dictionary of Byzantium. New York/Oxford, 1991.

Глинени лули от Минералните бани край Бургас/Clay pipes from the Mineral baths near Burgas/Burgas civarındaki kaplıcalardan Kil Pipolar

Мантран 1999: Р. Мантран. Османската империя през XVII в.: Стабилизация и упадък. – В: История на Османската империя. София, 1999, 241-278

Пенчев, Банов 1960: П. Пенчев, С. Банов. Тютюн и цигари. София, 1960,

Странски 1950: И. Странски. Появата на тютюна в българските земи и приспособяването му към местните условия. – Известия на биологическия институт, 1, 1950, 253-280

Robinson 1983: R. Robinson. Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos. –Mitteilungen, Athenische Abteilung 98, 1983, 265-285

Robinson 1985: R. Robinson. Tobacco Pipes of Corinth and the Athenian agora – HESPERIA, Vol. 54, 2, 1985, 149-203

Комплекс „Аквѣ калиде“ през 2008 г.
Complex Aquae Calidae in 2008
Aquae Calidae Kompleksi 2008'de

Комплекс „Акве калиде“ през 2018 г.
Complex Aquae Calidae in 2018
Aquae Calidae Kompleksi 2018'de

Комплекс „Аквѣ калиде“ през 2008 г.
Complex Aquae Calidae in 2008
Aquae Calidae Kompleksi 2008'de

Комплекс „Аквѣ калиде“ през 2018 г.
Complex Aquae Calidae in 2018
Aquae Calidae Kompleksi 2018'de

Interreg - IPA CBC
Bulgaria – Turkey
PARTNERSHIP

ИПП програма за трансгранично сътрудничество България-Турция 2014-2020

Приоритетна ос 2. Устойчив туризъм, Специфична цел 2.1. Повишаване на туристическата привлекателност на трансграничния район чрез по-добро използване на природното, културното и историческото наследство и свързаната с него инфраструктура

Водещ партньор: Регионален исторически музей Бургас

Партньор: Дирекция по култура и туризъм – Кърклареди

Продължителност:

24 месеца (21.03.2017 – 20.03.2019)

Общ бюджет: 486.735,54 EUR (LP: 256.135,91 EUR; PP2: 230.599,64 EUR)

Bulgaria–Turkey IPA Cross-border Programme 2014-2020

Priority axis 2. Tourism, Specific objective 2.1. Increasing the touristic attractiveness of the cross-border area through better utilisation of natural, cultural and historical heritage and related infrastructure

Lead Partner: Regional historical museum Burgas

Partners: Kirklareli District Directorate of Culture and Tourism

Duration: 24 months (21.03.2017 – 20.03.2019)

Total budget: 486.735,54 EUR (LP: 256.135,91 EUR; PP2: 230.599,64 EUR)

IPA Sınır Ötesi İşbirliği Programı Bulgaristan-Türkiye 2014-2020

Öncelik Ekseni 2. Kalıcı turizm, Özel Hedef 2.1. Doğal, kültürel ve tarihi mirasın ve ilgili altyapının daha iyi kullanılması ile sınır ötesi bölgesinin turistik çekiciliğini arttırmak

Rehber partner: Burgas Bölgesel Tarih Müzesi

Partner - Kültür ve Turizm Müdürlüğü - Kırklareli

Süre: 24 ay (21.03.2017 - 20.03.2019)

Toplam bütçe: 486.735.54 EUR (LP: 256.135,91 EUR; PP2: 230.599,64 EUR)

PROJECTS WITHOUT BORDERS www.ipacbc-bgtr.eu

2018 EUROPEAN YEAR OF CULTURAL HERITAGE #EuropeForCulture

REPUBLIC OF TURKEY
GOVERNORSHIP OF KIRKLARELI
Culture and Tourism Directorate

ПРОЕКТ

TOGETHER
ОБЩО КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО БЕЗ ГРАНИЦИ

PROJECT

TOGETHER
COMMON CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE BEYOND THE BORDERS

PROJESI

TOGETHER
SINIRSIZ ORTAK KÜLTÜR VE TARIHSEL MIRAS

Проект „TOGETHER - Общо културно-историческо наследство без граници" обединява усилията на две регионални културни институции от двете страни на границата - Регионален исторически музей-Бургас, България и Регионална дирекция за култура и туризъм Киркларели, Турция. Те влязоха в партньорство, за да подобрят привлекателността на два от най-важните си културно-исторически обекти - късноантичната и средновековната крепост Акве калиде и средновековния скален манастир „Свети Никола", като ги обединиха в единен регионален туристически продукт, за да се увеличи популярността им.

Основните дейности по проекта включват инвестиции в опазването и възстановяването на археологическите останки на Акве калиде Терма близо до Бургас и изграждането на довеждаща инфраструктура -пътища със съответните съоръжения: тротоари, паркинг и улично осветление, до скалния манастир „Св. Никола" в Къйъкьой, Турция.

Освен предвидените реставрационни работи и развитието на туристическата инфраструктура, проектът има за цел да създаде ново цифрово съдържание чрез дигитализиране на културните ценности, така че то да бъде достъпно на отдалечени места без допълнителни заплахи за тяхното най-добро съхранение. С тази цел са закупени 3D устройство за сканиране, сървър за съхранение и обработка на данни, както и две устройства за информационни точки.

В рамките на проекта водещият партньор - Регионален исторически музей-Бургас, проведе Международна научна конференция с участието на експерти в областта на археологията,

Project "TOGETHER - Common cultural and historical heritage beyond the borders" unites the efforts of two regional cultural institutions of both sides of the border – Regional historical museum Burgas, Bulgaria and Regional directorate for culture and tourism Kirklareli, Turkey. They entered in a partnership in order to improve the attractiveness of two of their most valuable cultural historical sites – the Late Antiquity and Mediaeval Fortress Aquae Calidae and Mediaeval Rock Monastery St. Nicholas and unite them as a regional tourist product by increasing their popularity. The main project activities include investment in the conservation and restoration of the archaeological remains at Aquae Calidae Therma near the city of Burgas, Bulgaria and the construction of road access infrastructure with the associated facilities - sidewalks, parking and street lighting to the Rock Monastery "St. Nicholas" in Kıyıköy, Turkey. Besides the envisioned restoration works and development of tourist infrastructure, the project aimed to create new digital content by digitizing cultural valuables and make it accessible at remote locations without additional threats for their best preservation. For the purposes of the project, a 3d scanning device, a server for storage and processing of data, as well as two info point devices have been purchased. An international scientific conference with the participation of experts in archaeology, conservation and restoration on the management of cultural heritage and promotion of its tourist value has been held by the Lead partner Regional historical museum Burgas.

The two key tourist sites, namely Aquae Calidae-Therma, Bulgaria and Rock monastery St. Nicolas - Kıyıköy, Turkey were chosen due their importance as cultural historical heritage and tourist attractiveness but also the two places were

“ TOGETHER - Sınırsız Toplam Kültürel ve Tarihi Miras“ projesi, Bölge Tarih Müzesi - Burgas, Bulgaristan ile Kültür ve Turizm Bölge Müdürlüğü Kırklareli, Türkiye, iki bölgesel kültürel kurumun sınırın her iki tarafındaki çabalarını birleştirmektedir . Onlar, geç antik ve ortaçağ kalesi Aquae calidae ve ortaçağ kaya manastırı „Aziz Nikola“-en önemli iki kültürel ve tarihi mekanlarının çekiciliğini arttırmak amacı ile partnerliğe katıldılar ve popülerliğini artırmak için onları tek bir bölgesel turist ürünü olarak birleştirdiler.

Projenin ana faaliyetleri arasında, Burgas yakınlarındaki Aquae calidae Terma'nın arkeolojik kalıntılarının korunması ve restorasyonuna yönelik yatırımlar ve Türkiye, Kıyıköy- kaya manastırı “Aziz Nikola'ya”, ulaşım altyapı inşaatı - ilgili tesisleri ile yollar: kaldırımlar, park ve sokak aydınlatması, yer alıyor.

Restorasyon çalışmaları ve turistik altyapısının gelişimi dışında, Proje, kültürel değerleri dijitalleştirerek yeni , sayısal içerikler yaratmayı hedefliyor, böylece korunmaları için ek tehlike olmadan uzak konumlara da erişebilme imkanı sağlamaktadır. Bu amaçla bir 3D tarayıcı, bir depolama ve veri işleme sunucusu ve iki veri noktası cihazı satın alındı.

Proje kapsamında, rehber partner - Bölge Tarih Müzesi - Burgas, arkeoloji, koruma, restorasyon ve kültürel mirasın yönetimi ve turist destinasyonunun tanıtımı konularında uzmanlarla uluslararası bir bilimsel konferansı düzenledi.

Aquae calidae Terma, Bulgaristan ve Türkiye, Kıyıköy- kaya manastırı “Aziz Nikola”, gibi bu iki önemli turistik yer sadece kültürel miras ve turistik cazibe olarak önemli olduklarından değil, her iki mekanın da aynı tarihsel dönemde - bu toprakların Büyük Justinianus olarak bilinen Bizans İmparatoru I. Justinian tarafından ele geçirdiği dönemde yaratılmış

опазването, реставрацията и управлението на културното наследство и популяризирането на туристическата дестинация.

Двата ключови туристически обекта, а именно Акве калиде Терма, България и Скален манастир Свети Никола - Къйъкьой, Турция, бяха избрани не само поради тяхното значение като културно историческо наследство и туристическа атракция, но и поради факта, че и двете места са създадени в един и същ исторически период - когато тези земи са завладени от византийския император Юстиниан I, известен като Юстиниан Велики.

Предвидените консервационни и реставрационни работи по археологическите структури от късноантичната и средновековна крепост Акве калиде Терма включват: западната страна на източния византийски корпус; източната страна на източния византийски корпус - античен водопровод; средновековен зид от западната и южната страна на източния византийски корпус; стена от източния корпус на турската баня под пасарелката; студен басейн (frigidarium); нова стена от северната страна на басейна за укрепване на водното съоръжение; малък ранновизантийски басейн за укрепване от западната страна на аподитериума; част от басейн (под сградата на турската баня и на изток от нея); ранновизантийски зид между турската баня и аподитериума; старите канали между банята и аподитериума; частична реконструкция на източната стена на аподитериума; реставрация на водопроводната мрежа; западна стена на централния корпус на ранновизантийската баня и каменното ниво на пода; изграждане на пасарелка за посетители и декоративно ос-

created in the same historical period - the period when these lands were conquered by Justinian I, traditionally known as Justinian the Great.

The provisioned conservation and restoration works on the archaeological structures of Late Antiquity and Medieval Fortress Aquae Calidae Therma included in the project cover: the west side by Eastern corpus of the Early Byzantine bath; remains from the Antiquity aqueducts on the East side of the Eastern Early Byzantine corpus;

olmalarından dolayı seçilmiştir.

Geç antik ve ortaçağ kalesi Aquae calidae Terma'nın arkeolojik yapıları üzerinde planlanan koruma ve restorasyon çalışmaları şunlardır: Doğu Bizans binası gövdesi'nin batı tarafı; Doğu Bizans binası gövdesi'nin doğu tarafı-antik su tesisatı; doğu Bizans binası gövdesi'nin batı ve güney taraflarında bir ortaçağ duvarı; pasajın altındaki Türk hamamının doğu gövdesi'nden bir duvar; soğuk havuz (frigidarium); Su tesisini güçlendirmek için ha-

ветление на археологическия обект.

Проектът беше разработен в тясно сътрудничество между експерти от Бургас и Къркларели. През подготвителния период двата партньора организираха работни срещи от двете страни на границата, където бяха планирани дейностите по проекта. По време на фазата на изпълнение членовете на екипа продължават своите работни срещи между експертите по проекта и научните общности от двата региона. Следващата стъпка бе провеждането на международната научна конференция „Древният град Акве калиде и скалният манастир „Св. Никола“ - възможности и проблеми пред културно-историческото наследство в трансграничния регион". Научните трудове, представени по време на конференцията, послужиха като материал за написването на тази книга.

medieval wall on the West and South side of the Eastern Early Byzantine Bath; wall from the Eastern corpus of the Turkish bath-under footbridge; cold pool (frigidarium); new wall on the North side of the pool to strengthen the water facility; small Early Byzantine pool; part of a pool (under the building of the Turkish bath and to the East of it); early Byzantine wall between the Turkish bath and apodyterium; ancient sewers in the area between the bath and apodyterium; partial reconstruction of the east wall of the apodyterium; conservation of the water supply piping; western wall of the central corpus of the Early Byzantine bath and stone floor level; construction of footbridges for visitors and decorative lighting of the archaeological site.

The project was elaborated in close cooperation between experts from Burgas and Kirklareli. During the preparation period both partners have organized work meetings on both sides of the border, where the project activities were planned. At the time of the implementation phase, team members continue their work meetings between project experts and scientific communities from both regions. The next step was the international scientific conference "The ancient city of Aquae Calidae and the Rock monastery of St. Nicholas - Opportunities and Problems of the Cultural and Historical Heritage in the Cross-Border Region". The scientific works presented during the conference served as material for this book.

vuzun kuzey tarafında yeni bir duvar; Batı tarafında apoditeriumu güçlendirmek için küçük bir Erken Bizans havuzu; banyo ve apoditerium arasındaki eski kanallar; apoditeryumun doğu duvarının kısmi rekonstrüksiyonu; su şebekesi restorasyonu; Erken Bizans banyosunun merkezi gövdesinin batı duvarı ve taş zemini; Ziyaretçiler için bir geçit yapımı ve arkeolojik alanının dekoratif aydınlatması.

Proje, Burgaz ve Kırklareli uzmanları arasında yakın işbirliği içinde geliştirildi. Hazırlık döneminde, iki partner sınırın her iki tarafında, proje faaliyetlerinin planlandığı çalışma görüşmeleri düzenledi. Uygulama aşamasında ekip üyeleri, her iki bölgeden proje uzmanları ve araştırma toplulukları arasında çalışma toplantılarına devam etmekte. Bir sonraki adım, “Antik kent Aquae calidae ve kaya manastırı “ Aziz Nikola “ – sınır ötesi bölgesinde kültürel ve tarihi mirasın karşılaştığı fırsatlar ve sorunlar” başlıklı uluslararası bilimsel konferans düzenlemesi oldu. Konferansta sunulan bilimsel eserler, bu kitabın yazımı için materyal olarak kullanıldı.

LVPIOYES. SARMATE.
VEHAVIS A MATAE.
alpes. Bas
Sarmategie.
ad agoas.
ad Pannonios.
Sagaris.
Maschanis.
Truscoxim.
Agnauis.
Ponte augusti.
Petris.
Germihera.
Blandiana.
apula.
Brucla.
Salmus.
Amutria.
Pelendoua.
Castrionouis.
Romula.
Acidaua.
Rusidaua.
Ponte alum.
Hurridaua.
Castra tragana.
Arutela.
Pretorio.
Ponte uetere.
Sternarum.
Cedonis.
Acidaua.
ad aquas.
Vorteo.
ad Malum.
Raharis.
Remetodia.
Almo.
Pomodiana.
Camustro.
Dugius.
Pedoniani.
Cseo.
ad putea.
Storgosia.
Voriombus.
ad nouas.
Bono.
Latro.
Trimamio.
Prusis.
Tegris.
apuaris.
Gramriani.
Haisso.
Timaco Maiori.
Timaco Minori.
Combustica.
Romesiana.
Turris.
Meldijs.
Sertica.
Santo.
Egrea.
Zyrmis.
phimipopolis.
Subradice.
Montenino.
ad radices.
Stopis.
Tramapara.
Peutalia.
antigonia.
Stenas.
Idomena.
Tauriana.
Ramium.
ad Fines.
ad hercule.
Presidio.
ad cephalon.
Gurbita.
Ligudo.
Pons seruili.
Larissa.
Olympu.
Hicea.
Heraclea.
Sterna.
Sabatium.
Duum.
Hatera.
Adamo.
Bada.
Arulos.
Acerdos.
Berdea.
Edessa.
Cellis.
Pitho.
Gallicum.
Heracleasan
Tessalonice.
Brannona.
Falera.
Chapedon.
Thermopylas.
Scarpias.
Clatia.
Plateas.
Cronias.
Ceronia.
Megara.
Cleusina.
Pache.
Crisa.
Anherra.
Haupactos.
Coamhia.
Calidon.
Larissa.
Rouenos.
Sicione.
Pathras.
Lechi.
Corintho.
Cenchris.
Cleonai.
Miceni.
Argos.
Tegeas.
Epidauro.
Hemea.
Melena.
Olympia.
Burotas.
Santaco.
Cyparissa.
Pylos.
Mothone.
Asisine.
Messene.
Megalopis.
Lacode.
mone.
Cytimon.
Asopus.
Boas.
Hetide.
Cyllene.
Dyme.
Agion.
Agira.
athenas.
Pyreo.
Hydra.
Hydra.
Hydra